נושאים באגרות הראי"ה

מצוות התלויות בארץ

143 אגרות · כרכים א', ב', ג', ד'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ונוסח כל האגרות שבנושא, כל אחת עם התמצית שלה

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

המצוות התלויות בארץ היו מעבודתו העיקרית של הרב קוק בשנות יפו, תרס"ד-תרע"ד (1904-1914), כרב יפו והמושבות. מאות אגרות עוסקות בתיקון תרומות ומעשרות במושבות ובשוק ירושלים, בהשגחה על ערלה ביקבים (ראו בפרשת הכשרות והשבת ביקבי המושבות), ובאתרוגים (ראו בפרשת אתרוגי ארץ ישראל): הרב קוק נאבק נגד האתרוגים המורכבים של הנכרים, ועודד את המושבות לגדל אתרוגים כשרים מארץ ישראל.

הרב קוק רואה בכך יותר מכשרות. שמירת המצוות התלויות בארץ היא מה "המרהיבה את נפשות עם ד' לאהבת ארץ אבות" (כרך ד', אגרת איב), ובאותה שעה היא מרחיבה את סחר יבול הארץ בעולם היהודי. לכן הרב קוק פועל בדרכים מעשיות: שולח את שליחו, הרב בן ציון ידלר, למושבות, מייסד את אגודת 'שבח הארץ', ומבקש מימון לפיקוח.

האתרוג הכשר

כרך א', אגרת יז: לאגודת 'פרי עץ הדר': הרב קוק שמח על האגודה לגידול אתרוגים כשרים בארץ ישראל, ומפרט את התנאים להכשר.

"לשמחת לבבי כי נמצאו לנו גואלים להמצוה הקדושה על אדמת הקודש, להציל את כלל עם ד' מהאתרוגים המורכבים"

כרך א', אגרת פב: לאחיו, הרב דב בער: מצוות אתרוג כמעט בטלה בגלל ההרכבה שהתחילו בה היוונים, והרב קוק שמח שזכה לעורר את התיקון.

"כי בעוה"ר ע"י התחלת היונים, שהרכיבו ראשונה את אילנותיהם כלאים, והטעו את ישראל, נתבטלה כמעט מצות אתרוג לגמרי"

כרך א', אגרת קפב: קריאה ליושבי המושבות לנטוע אתרוגים כשרים: להציל את המצווה, להרחיב את פרנסת האיכרים, ולהחזיר את סחר האתרוגים לארץ ישראל.

"וענף חיים זה, של סחר האתרוגים, יאסף אל המקום אשר לו יאתה"

כרך ב', אגרת נוספות י: תקנון אגודת 'שבח הארץ', שהרב קוק חתום עליו בראש רבני המושבות: מטרת האגודה להרחיב את היישוב דרך סחר יבול הארץ הכשר. סניף שלה הוא אגודת האתרוגים הכשרים.

"אגודת "שבח הארץ" מטרתה להרחיב את הישוב הארץ-ישראלי, ע"י הרחבת גבול המסחר ביבול הארץ"

ערלה ביקבים

כרך א', אגרת סו: למר זאב גלוסקין, מנהל יקב ראשון לציון: הרב קוק מסרב לסילוק משגיח הערלה לפני שייקבע סדר השגחה אחר. לא לכורמים לפסוק בענייני איסור והיתר.

"לא לכורמים המשפט להתערב בעניני איסור והיתר, כ"א לעומדים ומיוחדים ע"ז"

כרך א', אגרת עד: למנהלי היקב בראשון לציון: ההסדר שנקבע עם משגיח הערלה, בסעיפים מפורטים.

כרך ד', אגרת אנב: למנהל היקב בזכרון יעקב: שלא תלך לאיבוד תרומת המעשר מן היין. יפיקו ממנה חומר לשריפה, וההכנסה תלך למטרות רצויות.

"למטרת הקודש אשר הצבנו שלא ילך החלק של תרומת מעשר מכל יבול הארץ לאיבוד"

תרומות ומעשרות במושבות

הרב קוק בנה מערכת שלמה: משגיחים במושבות, תעודות לסוחרים, ושליח קבוע, הרב בן ציון ידלר, שעובר בין המושבות. על שוק ירושלים ראו בדף הנושא 'ירושלים, המקדש והכותל'.

כרך ב', אגרת תעה: לוועדי המושבות: יש יחידים שאינם מפרישים תרומות ומעשרות ושולחים טבל לשוק ולחוץ לארץ, וזה פוגע בשם כל יבול הארץ.

"ואחינו מקרוב ומרחוק יתענגו בלב נכון ובכשרות גמורה באהבה מפרי ארץ חמדה"

כרך ב', אגרת תצח: להרב ישראל אבא ציטרון, רב פתח תקווה: האם המסרבים לעשר עדיין בסירובם?

"אולי ירחם ד' ודברינו יכנסו בלבבם, ונוכל לבשר לאחינו הרחוקים שהכל הוא מתוקן"

כרך ב', אגרת תקפג: לרבני ערי הקודש ומושבות הגליל: ביהודה כבר נכבשה הדרך, והגיע הזמן לגליל.

"והגיע זמן לבצר המעמד גם בגליל"

כרך ב', אגרת תקפב: לוועדי מושבות הגליל: הרב קוק שולח אליהם את הרב בן ציון ידלר, ומבקש לקבל אותו.

"והשוק הישראלי באה"ק ובחו"ל הולך וכובש לו מסילותיו, בעז והדר"

כרך ב', אגרת תקעז: לפקידים ולאמרכלים של אמסטרדם: תיקון תרומות ומעשרות הולך ומשתבח, אבל צריך מימון לתלמיד חכם שיפקח.

"ותלי"ת מעת באתי אל הקודש עד כה עזרני השי"ת והענין הולך ומשתבח"

אחרי השיבה לארץ

כרך ד', אגרת איב: לאיכרים, לכורמים ולסוחרי יבול הארץ, מירושלים בשנת תר"פ (1920): הרב קוק מזכיר את הקשר מימי יפו, ושולח שוב את הרב ידלר.

"ועמדת הקודש הזאת, היא היא גם כן המרהיבה את נפשות עם ד' לאהבת ארץ אבות"

מה מלמדות האגרות

מצווה שמחזקת את היישוב. שמירת המצוות התלויות בארץ היא "המרהיבה את נפשות עם ד' לאהבת ארץ אבות" (כרך ד', אגרת איב).

להציל מצווה שכמעט בטלה. האתרוג הכשר מארץ ישראל מחזיר את המצווה לכלל ישראל (כרך א', אגרת פב).

כל אחד במקומו. "לא לכורמים המשפט להתערב בעניני איסור והיתר" (כרך א', אגרת סו).

עבודה סבלנית. ביהודה "רבות עמלנו" עד שנכבשה הדרך (כרך ב', אגרת תקפג).

נוסח האגרות – עם ביאור

143 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת יז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אדר תרס"ה - יפו **נמען:** אגודת "פרי עץ הדר"

הרב קוק שמח על הקמת האגודה לגידול אתרוגים כשרים בארץ ישראל, במקום האתרוגים המורכבים הנפוצים. הרב קוק מפרט שלושה תנאים למתן הכשר: בירור מקור הגרעינים, משגיחים שיבדקו את השורשים, ומשגיח בזמן הקטיף והאריזה, וגם הפרשת תרומות ומעשרות ושמירה מערלה. הרב קוק קורא לרבני חוץ לארץ לתמוך בכך, לחיזוק יישוב הארץ.

עיקרי הדברים

- כשרות אתרוגים וחשש הרכבה.
- חיזוק החקלאות היהודית בארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה אדר תרס"ה[4].

לכבוד החברים הנכבדים אגודת "פרי עץ הדר", [אגודה לגידול אתרוגים כשרים בארץ ישראל] שלו'[5] וברכה.

מכתבכם הנכבד נכון הגיעני, לשמחת לבבי כי נמצאו לנו גואלים להמצוה הקדושה על אדמת הקודש, להציל את כלל עם ד' מהאתרוגים המורכבים, [אתרוגים מורכבים פסולים לארבעת המינים; בזמן ההוא היו נפוצים אתרוגים מורכבים מיוון ומקורפו] המתפשטים מאד בישראל לדאבון לב כל יראי ד' החפץ במצותיו באמת ותמים. והנני נכון מצדי לעמוד על ימינכם בכל אשר תשיג ידי הכהה. וכאשר תמלאו את הפרטים, המוכרחים לבירור כשרות האתרוגים ונקיונם מחשש הרכבה, אז הנני להעיד עליהם נגד כל עם ד' בתפוצות הגולה, שהם כשרים ומנוקים מכל מום זר. ובטוח אני באחב"י[6], שידעו לבכר את היתרון העקרי והיסודי של כשרות האתרוגים, בהיותם מובטחים מהרכבה וכשרים בבירור, על הדורים חצונים ויפויים המצויים בהאתרוגים המורכבים, שבאו להם מצד הגזע הלימוני.

ואלה הם הפרטים, שעל כבודם למלאות למען אוכל לתת את תעודת ההכשר ברוח נכון בע"ה[7]: א) לברר לפני בברור גמור את יסוד הגרעינים, שמהם נתגדלו עצי האתרוגים של כבודם, שנלקחו מפרי האתרוגים הגדלים פרא שאין עליהם חשש הרכבה. ב) שאעמיד משגיחים יראי ד' ומומחים לדבר, שיבדקו את הגנות בשרשיהם ע"פ[8] בדיקה מבוררת שלא הרכבו במין אחר. ג) שיהיה משגיח נאמן עומד בעת הלקיטה והחבישה, להעיד שלא יתערבו אתרוגים מורכבים או נחשדים בתוך האתרוגים הנקיים והברורים בכשרותם, בצרוף ההשגחה להפריש תרו"מ[9] [להפריש תרומות ומעשרות] כדת של תורה והזהירות מערלה.

וכאשר תמלאו אלה שלשת הפרטים אז אתן אי"ה[10] עדות נאמנה על הכשרות הבטוחה של האתרוגים, המתגדלים בידי אחינו עובדי אדמת הקודש. ואקוה שכל הרבנים הגאונים שבחו"ל[11], וכל יראי ד' ומהדרים במצות, וכל חובבי אדמת הקודש, אשר בכל תפוצות פזורי ישראל, יעמדו על ימינכם, לחזק

ידכם בעבודת הקודש, כדי שתוכלו במשך הזמן להרבות גנות, עושי פרי עץ הדר כשרים, למען תוכל המצוה הק'[12] הזאת להתקיים כהלכתה ובירורה מכל עם ד', ולמען הוסיף כח ואמץ לישוב ארצנו הקדושה, ולהעסיק את אחינו האכרים, העובדים בזיעת אפם את אדמת הקודש, בנטיעת גני אתרוגים כשרים כדת תוה"ק[13] לכבוד ולתפארת.

והשי"ת[14] יברך אתכם ויכונן מעשי ידיכם, ויזכנו לראות בשמחת ציון ובבנינה בקבוץ בניה לתוכה בשמחה, הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל, ומלאו פני תבל תנובה. [ישעיהו כז, ו]

באתי על החתום, בחדש אד"ר[15] תרס"ה.

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ה - השנה תרס"ה (1904/1905)
5. שלו' - שלום
6. באחב"י - באחינו בני ישראל
7. בע"ה - בעזרת השם
8. ע"פ - על פי
9. תרו"מ - תרומות ומעשרות
10. אי"ה - אם ירצה השם
11. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
12. הק' - הקטן
13. תוה"ק - תורתנו הקדושה
14. והשי"ת - והשם יתברך
15. אד"ר - אדר ראשון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת כג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אלול תרס"ה - יפו **נמען:** הרב יהודה ליב קארעץ

הרב קוק מאשר שהאתרוגים מן המושבות שעליהם נתן הכשר נבדקו ואין בהם חשש הרכבה, וההשגחה עליהם בידי תלמיד חכם ירא שמים. הרב קוק מעודד לקנות אתרוגים דווקא מגנות של חקלאים יהודים, כדי שהכסף לא ילך לסוחרים ולערבים, ולחזק את יישוב הארץ.

עיקרי הדברים

- כשרות אתרוגי ארץ ישראל.
- תמיכה בחקלאים היהודיים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג אלול תרס"ה[4].

שלו'[5] וברכת השנים לכ'[6] הרב היקר איש חמודות מו"ה[7] יהודה ליב קארעץ נ"י[8].

הגיעני מכתבו היקר. ואשר דרש ע"ד[9] ההכשר שנתתי על האתרוגים, שבמושבות אחב"י[10] פה בארה"ק[11] ת"ו, ידע כבודו שהגנות שעליהן נתתי את ההכשר נבדקו כדין תורה ואין בהן שום חשש הרכבה כלל. [אתרוג מורכב פסול למצוה, והיו שערערו על אתרוגי ארץ ישראל שמא הם מורכבים] והדבר מסור, תחת השגחתי בע"ה[12], ליד ת"ח[13] ויר-שמים מצויין, להשגיח שלא יהי'[14] בזה שום דבר תקלה ח"ו[15], והכל יעשה ע"פ[16] דין תוה"ק[17] בתכלית השמירה. וכל אותם הערעורים, הנשמעים בעולם ע"ד אתרוגי א"י[18], אינם נוגעים כלל להאתרוגים שעליהם נתון ההכשר שלי. ומי יתן ועם ד', בכל מקומות מושבותיהם, יהדרו לקחת אתרוגים למצוה דוקא ממושבות של אחינו אשר בארץ חמדה, אז ממילא יהי' הכל בע"ה בתכלית השמירה והתיקון. וכל המהומה באה מפני שאינם מבחינים כלל לקנות מהגנות של אכרינו, רק ממה שהסוחרים לוקחים מהערביים, שאין עליהם שום השגחה, והכסף הרב של אחינו הולך ע"י ז[19], לא ליד אחינו העמלים בזעת אפם לעבוד את אדמת קדשנו, כ"א[20] לידי הערביים בעלי הגנות. ע"כ[21] ראוי מאד לחזק את ידי העובדים להרחיב את מטע האתרוגים בידי אחינו, שיהי'[22] באמת פרי עץ הדר, [ויקרא כג, מ] בלא שום חשש הרכבה, ומזה תצמח קרן ישועה לטובת ישוב ארצנו הק'[23], ואז גם הסוחרים יקנו מידי אחינו מהגנות הבדוקות, ויהי'[24] הכל בהכשר ברור לכבוד ולתפארת ארץ חמדתנו, ולהידורה והכשרה של המצוה היקרה והחביבה, שנשמח בה לפני ד' אלקינו ית"ש[25].

אחתום בברכה וכ"ט[26], כנה"י[27] ונפש דורש"ת[28] ומברכו בכוח"ט[29],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ה - השנה תרס"ה (1904/1905)

5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. מו"ה - מורנו הרב
8. נ"י - נרו יאיר
9. ע"ד - על דבר
10. אחב"י - אחינו בני ישראל
11. בארה"ק - בארץ הקודש
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ת"ח - תלמידי חכמים
14. יהי' - יהיה
15. ח"ו - חס ושלום
16. ע"פ - על פי
17. תוה"ק - תורתנו הקדושה
18. א"י - ארץ ישראל
19. ע"ז - על ידי זה
20. כ"א - כי אם
21. ע"כ - על כן
22. שיהי' - שיהיה
23. הק' - הקטן
24. ויהי' - ויהיה
25. ית"ש - יתברך שמו
26. וכ"ט - וכל טוב
27. כנה"י - כנפשו היקרה
28. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
29. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת לח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז תמוז תרס"ו - יפו **נמען:** הסכמה לספר "אשי ה'"

הרב קוק נותן הסכמה לספר של ר' אברהם שמעון ירמה מפתח תקווה, חקלאי בעצמו, על הלכות תרומות ומעשרות ודינים נוספים. לדבריו, בדור שזכה לשבת על אדמת הקודש החובה כפולה להתחזק בלימוד המצוות התלויות בארץ ובקיומן.

עיקרי הדברים

- מצוות התלויות בארץ.
- הסכמה לספר הלכה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1].

ראיתי איש מהיר במלאכת שמים, ידידי החריף ובקי ירא ושלם מו"ה[2] אברהם שמעון ירמה נ"י[3], אחד מאחינו היקרים שהתנחלו על אדמת הקדש במושבה פתח תקוה ת"ו[4], נדבה רוחו אותו לסדר חלק הגון מהלכות תרומ"ע[5], ועוד איזה דינים נחוצים, בסדר נכון ובלשון מבורר, לתועלת אחינו עובדי אדמת קדשנו והיושבים עלי[6]. והנה עברתי על חלק הגון מדבריו, ומצאתים טובים ונכחים, מיוסדים על דברי רבותינו הפוסקים רו"א[7], וגם לפעמים הוסיף נופך מדילי' בסברא ישרה, ומה שמצאתי לנכון להעיר עליהם בקצרה הנם מוצגים עם הספר. וכאשר בימינו אלה, אשר זכינו לראות חלק מעמנו עם ד' אלה יושבים על אדמת ד', החובה כפולה ומכופלת עלינו להתחזק בהתעוררות האהבה לתלמוד ולמעשה של המצות התלויות בארץ, בכללותיהן ופרטיותיהן, ע"כ[8] כל עבודה הנעבדת בזה, ביחוד כאשר היא יוצאת מידי אחד מאחינו שהוא נאה דורש וגם נאה מקיים, באשר הוא בעצמו הוא עסוק בעבודת אדמת קודש, והוא זריז וממולא לקיים את המצות התלויות בארץ, כמאמרן והלכתן, עבודתו בקודש בסידור ההלכות הללו ראויה היא לחבה יתירה עד לאחת, וראוי הוא כבוד הרב המחבר שי'[9] לאחזוקי לי' טיבותא ולמימר לפעלא טבא ישר. ובאשר כונתו רצויה לשם שמים בשביל חיזוק התורה והמצוה על אדמת קדשנו ת"ו, ולא עבור בצע כסף, כי ב"ה איננו צריך לזה, ע"כ ראוי לקבל את הספר "אשי השם" [ספר על הלכות תרומות ומעשרות שחיבר איכר מפתח תקוה] של כבוד הרב המחבר נ"י בספ"י[10], ולהביאו ברכה לבית אחינו היושבים על ארץ החיים ת"ו.

והשי"ת[11] יראנו מהרה בישועתו, ויזכנו לראות בבא כל ישראל על אדמת הקודש כל יושביה עליה, לקיים כל המצות התלויות בארץ כמאמרן, וארמון על משפטו ועיר על תילה, [על פי ירמיהו ל, יח] והדר הכרמל והשרון, [ישעיהו לה, ב] ופדויי ד' בשמחת עולם בב"א[12].

בעה"ח[13] יום ט"ז תמוז תרס"ו[14].

אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פה עה"ק[15] יפו והמושבות תובב"א[16].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מו"ה - מורנו הרב
3. נ"י - נרו יאיר
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
6. עלי' - עליה
7. רו"א - ראשונים ואחרונים
8. ע"כ - על כן
9. שי' - שיחיה
10. בספ"י - בסבר פנים יפות
11. והשי"ת - והשם יתברך
12. בב"א - במהרה בימינו אמן
13. בעה"ח - באתי על החתום
14. תרס"ו - השנה תרס"ו (1905/1906)
15. עה"ק - עיר הקודש
16. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת מח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז טבת תרס"ז - יפו **נמען:** הרב אברהם בנימין קלוגר

הרב קוק שמח בהדפסת הקונטרס "פרי עץ הדר" של אביו של הנמען (ר' שלמה קלוגר) על האתרוגים. הרב קוק מעיר שהטענה "אין אנו בקיאים בבדיקה" אינה כלל מוחלט, ומביא דוגמאות שבהן אנו סומכים על בדיקה גם היום. בכל זאת יש מקום לקיים את דבריו מסיבות אחרות.

עיקרי הדברים

- כשרות אתרוגים.
- "אין אנו בקיאים" - עיון הלכתי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז טבת תרס"ז[4].

לכבוד הרב הגאון המפורסם סוע"ה[5] תפארת ישראל מוהר"א[6] בנימין קלוגר [הרב אברהם בנימין קלוגר, בנו של רבי שלמה קלוגר] שליט"א[7].

שוי"ר[8]. מכתב כ"ג[9] שי'[10] הגיעני. והנה כפי הנראה שידפיסו את הקונט' פרי עה"ד[11], [קונטרס "פרי עץ הדר", שבו קובצו דברי גדולי ישראל על פסול האתרוג המורכב] להפיצו בישראל לעורר את האהבה למצוה כתיקונה וכמאמרה, שא"א[12] בימינו שתצא לאור כ"א[13] ע"י[14] עבודת אחינו ב"י[15] באה"ק[16] ת"ו. אמנם אין צורך שישלח כ"ג את הקונט' שתח"י[17], שכבר השיגו אותו פה אצל בעה"ב[18] אחד. והנני מתענג עתה בקריאתו ב"ה. אמנם תמיהני מ"ש[19] כבוד אביו מאוה"ג[20] ז"ל[21], דל"ס[22] אסימנים מטעם אין אנו בקיאים בבדיקה. דזה אינו כלל מוחלט, ומצינו כמה דברים שג"א[23] בקיאים בהם, וריאה שנימוחה גם עתה יש לסמוך כד' הפוסקים, וכה"ג[24] טובא. ועוד אפילו גבי דמים, דמדינא דגמ' כבר פסקו בקיאין, מ"מ[25] גבי דם מכה כיון שיש להבחין זה לעו"ז[26] כ'[27] קמאי דלא כרמב"ן[28], ואנו סומכין גם עכשו. וכן מש"כ[29], דמשו"ה[30] עוף טהור א"נ[31] כ"א במסורת ג"כ[32] תמוה, דשם טעמא הוא משום דחיישינן לשיטת הגאונים, דסימן דאינו דורס צריך שיהי'[33] עם כלם, וחיישינן דידרוס, וכעובדא דהוי, ואכמ"ל[34]. אך אין משיבין את הארי החי [על פי גיטין פג] זי"ע[35], ויש מקום לקיים ד"ח[36], וגם שהדברים נסמכים בעוד כמה אשלי רברבי, בסוגיות ובסברות ברורות, והחלטת קמאי דקמאי רובן ככולם.

והנני חותם בברכה ואה"ר[37], כנה"י[38] ונפש דוש"ת[39] מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. סוע"ה - סיני ועוקר הרים

6. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שוי"ר - שלום וישע רב
9. כ"ג - כבוד גאונו
10. שי' - שיחיה
11. עה"ד - עץ הדר
12. שא"א - שאי אפשר
13. כ"א - כי אם
14. ע"י - על ידי
15. ב"י - בני ישראל
16. באה"ק - בארץ הקודש
17. שתח"י - שתחת ידי
18. בעה"ב - בעלי הבתים
19. מ"ש - מה שכתב
20. מאוה"ג - מאור הגדול
21. ז"ל - זכרונו לברכה
22. דל"ס - דלא סגי (שאי אפשר בלעדיו)
23. שג"א - שגם אנו
24. וכה"ג - וכהאי גוונא
25. מ"מ - מכל מקום
26. לעו"ז - לעומת זה
27. כ' - כבוד
28. כרמב"ן - כרבי משה בן נחמן
29. מש"כ - מה שכתב
30. דמשו"ה - דמשום הכי
31. א"נ - אדון נכבד (בפתיחת מכתב); בהלכה: אינו נאכל
32. ג"כ - גם כן
33. שיהי' - שיהיה
34. ואכמ"ל - ואין כאן מקום להאריך
35. זי"ע - זכותו יגן עלינו
36. ד"ח - דברי חכמים
37. ואה"ר - ואהבה רבה
38. כנה"י - כנפשו היקרה
39. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' שבט תרס"ז - יפו **נמען:** אחיו, הרב דב בער הכהן קוק

הרב קוק דן בהצעה לייסד ישיבה ביפו ולהביא אליה את גיסם, ומסביר את הקשיים: רוב הבחורים הולכים לישיבות בירושלים. הרב קוק מציע לנסות קודם לשלוח שלוחים לגיוס כספים, ולשלב לימוד קבוע של מוסר. רוב האגרת עוסק באתרוגים מורכבים: בנוסף לפסול ההרכבה, יש לחשוש ל"בל תוסיף" מחמת חלק הלימון שבהם. בארץ ישראל התברר לו שכמעט כל האתרוגים שאין עליהם השגחה מורכבים, ולכן יש לתמוך באתרוגי המושבות. בסוף הרב קוק מברך את בני אחיו.

עיקרי הדברים

- אתרוגים מורכבים ו"בל תוסיף".
- הקמת ישיבה ביפו.
- חיזוק אתרוגי המושבות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' שבט תרס"ז[4]. [ט' בשבט תרס"ז (1907)]

שלו'[5] וברכה לכבוד אחי יקירי ואהובי הרב הג'[6] המפורסם לשו"ת[7] מו"ה[8] דובער הכהן קוק [אחיו של הרב קוק, הרב דב בער קוק] שליט"א[9], ורעיתו הרבנית תחי'[10] וזרעם זרע ברך ד' לאוי"ט[11].

הגיעני מכתבך היקר, אשר שמחת בו את נפשנו משלומכם הטוב, ואנכי, מרוב טרדא ופיזור נפש באלו הימים מענינים שונים, נתעכבתי יותר מדאי, ואת כת"ר[12] הסליחה. כתוב נא יקירי מכל אשר אתך לטובה ולברכה, בקודש ובחול. מגיסנו הר"י[13] שי'[14] קבלתי מכתב זה לא כבר הוא מציע שאשלח משולחים ביחוד על החזקת ישיבה, ועל סמך זה להביאו הנה לאה"ק[15]. והאמת אגיד, שמחשבה זו. להביאו לפה למגיד איזה שיעור בשע"ת[16], [תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו] היתה לפני במחשבה מאז. אך לפי המצב פה קשה לכונן בזה ישיבה חשובה של בחורים, כי עיקר השע"ת[17] היא ת"ת[18] דתשב"ר[19], [תלמוד תורה לתינוקות של בית רבן] ורק מלמדים אחדים נמצאו לגמ', ואחד אברך מופלג מצויין מפולין למד עם איזה נערים גפ"ת[20], [גמרא, פירוש רש"י ותוספות] ג"כ[21] לא בדרך הגדלות. כי הילדים המתגדלים, אותם שהם ראויים להשאר בני תורה, נמשכים הם לירושת"ו[22] להישיבות והקיבוצים הרבים אשר שמה, כן ירבו, וכבני ט"ז וי"ז כבר הם באים בנשואים ורחיים על צוארם, [על פי קידושין כט: "ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה?" – עול הפרנסה] ואז ודאי א"א[23] להחזיקם כ"א[24] בכוחות גדולים של הישיבות המיוחדות לכך, שנמצאו להן, עסקנים חרוצים בארץ ובחו"ל[25]. ע"כ[26] נמנעתי מזה עד כה. אבל עכשיו נכנס הדבר בלבבי. אבל מסופקני אם יעשו חיל משולחים עתה ברוסיא על ענין חדש, וא"כ[27] יהי'[28] צורך תחילה לנסות הענין לשלחם בתור משולחים לת"ת[29] שע"ת[30], במקומות שלא נמצאו משולחים, שהוא כמעט כל מדינת רוסיא, זולת הר"י ראווין בן הרב מראצק ז"ל[31], שנוסע לקוקאז וסיביר, ומעט בפולין ובפט"ב[32] וסביבותיה. [בפטרבורג] ואם יהי' אפשר להנהיג חשבון מיוחד מענין המשולחים החדשים, לדעת כמה

הם מכניסים, ואם תספיק הכנסתם ליסד איזה ישיבה, דהיינו להחזיק לכה"פ[33] איזה מספר של בחורים גדולים, שיהיו ראויים לברכה. ואולי עוד אוכל להוסיף ע"ז[34] את ההתרגלות שע"פ[35] דרכי, דהיינו שיהי'[36] הלימוד של המוסר והיראה קבוע מדי יום ביומו בשעה הגונה, לא בדרך ארעי, ולא בדרך התפעליות לבד, כי"א בדרך לימוד למען השגת תכלית ידיעה ככל הלימודים שבקודש ובחול, אולי יהי' אפשר אז לכונן ג"כ אופן שיבא הוא שי', וליסד עבורו ג"כ לכה"פ איזה מצב מצער לפי ההכרח. אבל דבר זה דורש הכנה גדולה וסבלנות מרובה, ינחנו השי"ת[37] בעצה טובה, ואנכי הנני מוקף טרדות ודאגות, כלליות ופרטיות, ממצב הבית והסביבה, מצורף לחפצי להיות מעיין ומתהלך בגדולות, מה שהטרדא מונעת מזה הרבה מאד. אמנם תוחלתי לד' היא, שיושיענו ע"ד[38] כבוד שמו ויראנו בישועתו.

באלו הימים כתבתי מעט בענין האתרוגים המורכבים, וזה זמן רב שלא עלתה בידי לכתב ענין בקצת אריכות בדבר הלכה. ונתעוררתי שחוץ ליתר החששות שיש במורכבים, הלא ראוי לחוש לחלק הלימון שיש בו ע"י[39] תערובת ההרכבה משום ב"ת[40], ["בל תוסיף": איסור להוסיף על מצוה, כגון מין חמישי על ארבעת המינים] דזהו מינא אחרינא, דלכו"ע[41] יש בל תוסיף. ואפי'[42] להסוברים, דכיון דלולב א"צ[43] אגד אין כאן ב"ת, ואפי' אם אגדו ג"כ האגד לא מעלה ולא מוריד. דהאי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי, אבל כאן, כיון שבאמת העירו רבים, ובראשם בתשו' מוהר"מ[44] אלשיך, [שו"ת מהר"ם אלשיך – ר' משה אלשיך, מחכמי צפת במאה הט"ז] משום חסר, אלא שהמליצו ע"ז, די"ל[45] כיון דמחובר הוא בתולדה ביחד א"ז[46] חסר, אבל אם היו חותכים את החלק של הלימון, בכל מקום שהוא נמצא, ומפרידים אותן אז הי'[47] באמת חסר. וכה"ג[48] יש בירושלמי פ"ק[49] דערלה, [ירושלמי ערלה, פרק א] דבעי על הרכבת היתר בערלה, איך הוא לוקה על כזית, הרי צריך לחשוב רק לפי חשבון היניקות, וכהא דאילן שנוטה לחו"ל בגיטין כ"ב, דטבל וחולין מעורבים זה בזה. א"כ[50] עיקר הכשירו בא מצד החיבור הטבעי, שהוא מחובר עם כל האתרוג, וא"כ הרי האגד נצרך לו, ודומה ממש לכמו שהי'[51] הדין למ"ד לולב צריך אגד, וכמו בתפילין, דחשיב ב"ת בפי הנחנקין, [סנהדרין, פרק "אלו הן הנחנקין": המוסיף טוטפת חמישית בתפילין עובר על "בל תוסיף"] משום דבעי זכרון אחד. והארכתי בזה בעה"י[52] היום ברשימה אפינקסי, [בפנקסי] ופלפלתי ג"כ בענין איסור ב"ת בשאר ימות החג. ולחכם שכמי"ב[53] [שכמותו ירבו בישראל] יספיק הקיצור.

אפשר הדבר, שידפיס שמואל שי', או האגודה "פרי עץ הדר", [אגודה במושבות שגידלה אתרוגים בלי הרכבה, בהשגחה] איזה קונטי ממני בזה. ובאמת יהמה לבי מאד, כי לא הייתי יכול לשער בחו"ל[54], שלא ידעתי את טיב מטע האתרוגים בזמנינו, איך שכל האתרוגים, שאין עליהם השגחה, הם כמעט בודאי מורכבים. כי סדר הנטיעה ע"פ[55] לימודי הבוטאניק [תורת הצמחים (בוטניקה)] הוא להרכיב אתרוג בלימון דוקא. והאם יש מקום להסתפק שיעשו כן כל הגננים הנכרים, שאין מי שימחה בידם כלל, ואינם נכנעים כלל מהסוחרים שלהם אם ירצו להחמיר עליהם, שהם יודעים שסחורתם היא עוברת לסוחר, אפי'[56] ע"י הרכבה, ועוד יותר כי' לענין קיום האילן וחיזוקו הוא מועיל הרבה, וכן לענין שמירת הפרי ויפיו החיצוני. והפוסקים שדברו בזה כולם כמעט, ביחוד האחרונים, מפלפלים רק על חשש מורכב, וע"ז[57] הם בונים דיק איך לסמוך על הרוב והחזקה וכיו"ב[58], מה שעתה הכל נשתנה, שאין כאן שום חזקה כלל, כי אילן אתרוג טהור איננו עומד בקיומו כי"א לערך היותר גדול מעשר עד י"ב וי"ג שנה, ומה שייך

חזקה ממקומות שקנו שם לפני מאות בשנים. ובאמת נמצאים מיעוטא דמיעוטא אתרוגים בלתי מורכבים, בשכם, ועוד באיזה כפרים ערביים, אבל הם גדלים פרא, ואין להם שום תואר הידור, ובשנים הקודמות היו באמת שולחים מכאלה, ועתה שהורגלו ביופי אתרוגים כאלה אין להם שום ערך בשוק, רק מהדרים אחדים נמצאים שדורשים אותם, והעולם משתמש דוקא במורכבים, ובאמת גם הכשרים בבירור הם ג"כ מורכבים, אבל ההרכבה נעשית בהם מב' מיני אתרוג, שנמצאים עם פטמות ובלא פטמות וכיו"ב, ועי"ז[59] יכולים הם לצאת ג"כ בהידור לא כמו ההידור של ההרכבה הפסולה ממש, אבל מ"מ[60] ג"כ באופן הגון, אלא שצריך ע"ז טיפול מרובה לשמירה ולחידוש נטיעות תמיד. ומאד אחפץ שיזכנו השי"ת שיתפשטו יותר ויותר אתרוגי המושבות, שיש תקוה שע"י[61] הרחבתם יתרבו הנוטעים, ויבואו שנים שתוכל אה"ק[62] ע"י אחב"י[63] לתן אתרוגים בטוחים לכל ישראל, עד שיזכנו השי"ת לשוב כולנו אל אדמת הקודש לשמח פני ד' אלקינו לפני מקדשו בתנובת ארץ חמדה יכוננה עליון. [על פי תהלים פז, ה: "והוא יכוננה עליון"]

בנים חביבים ויקרים רפאל ונחום שמרי' שי' [בניו של ר' דב בער, אחיו של הרב קוק] לאוי"ט, בכל לבבי אודה אתכם ואברככם עבור דבריכם היקרים, אשר היו לי לשמחת לב. החזיקו בדרככם הטובה הזאת וכתבו לי תמיד, בכל מכתב ומכתב שיכתוב כבוד אביכם אחי הרב שי', מכל אשר עמכם לטובה, וביחוד מלימודכם הטוב, אשר אקוה שתהיו מתמידים כראוי באהבת תורתנו הקדושה למען תצליחו. וכשנזכה להתראות יחד בשמחה על אדמת קדשנו, ועם כל אחינו בני ישראל חברים, נוכל להשתעשע עמכם בדברי תורה, בתנ"ך[64] ובגמרא, ובספרים קדושים רבים, ותהיו לתפארת ולנחת להוריכם היקרים ולכולנו, בעהשי"ת[65].

אחתום בברכה ובכל טוב באה"ר[66], כנה"ר[67] ונפש אחיך דבק באהנ"פ[68] מצפה לעזרת השי"ת וישועתו, בכלל ובפרט,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שלו' - שלום
6. הג' - הגאון
7. לשו"ת - לשם ולתפארת
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. תחי' - תחיה
11. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. שי' - שיחיה
15. לאה"ק - לארץ הקודש

16. בשע"ת - ב"שערי תורה" (שם מוסד)
17. השע"ת - השערי תורה
18. ת"ת - תלמוד תורה
19. דתשב"ר - דתינוקות של בית רבן
20. גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
21. ג"כ - גם כן
22. לירושת"ו - לירושלים תבנה ותכונן
23. א"א - אי אפשר
24. כ"א - כי אם
25. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
26. ע"כ - על כן
27. וא"כ - ואם כן
28. יהי' - יהיה
29. לת"ת - לתלמוד תורה
30. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
31. ז"ל - זכרונו לברכה
32. ובפט"ב - ובפטרבורג
33. לכה"פ - לכל הפחות
34. ע"ז - על זה
35. שע"פ - שעל פי
36. שיהי' - שיהיה
37. השי"ת - השם יתברך
38. ע"ד - על דבר
39. ע"י - על ידי
40. ב"ת - בבא בתרא
41. דלכו"ע - דלכולי עלמא
42. ואפי' - ואפילו
43. א"צ - אין צריך
44. מוהר"ם - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
45. די"ל - דיש לומר
46. א"ז - אין זה; ב"של א"ז הרב": אבי זקני
47. הי' - היה
48. וכה"ג - וכהאי גוונא
49. פ"ק - פרק קמא (בציון מקור); "בפ"ק" במכתב: בפה קהילתנו
50. א"כ - אם כן
51. שהי' - שהיה
52. בעה"י - בעזרת השם יתברך
53. שכמי"ב - שכמותו ירבו בישראל
54. בחו"ל - בחוץ לארץ
55. ע"פ - על פי
56. אפי' - אפילו
57. וע"ז - ועל זה
58. וכיו"ב - וכיוצא בזה
59. ועי"ז - ועל ידי זה
60. מ"מ - מכל מקום
61. שע"י - שעל ידי

62. אה"ק - ארץ הקודש
63. אחב"י - אחינו בני ישראל
64. בתנ"ך - בתורה נביאים כתובים
65. בעהשי"ת - בעזרת השם יתברך
66. באה"ר - באהבה רבה
67. כנה"ר - כנפשו הרמה
68. באהנ"פ - באהבת נפש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז שבט תרס"ז - יפו **נמען:** מר זאב גלוסקין (הנהלת יקב ראשון לציון)

הרב קוק דורש לשלם למשגיח ר' שניאור את שכרו, ומבקש שהמשגיח ימשיך בתפקידו כדי שכרמי ארץ ישראל לא יהיו חשודים באיסור ערלה, במיוחד לקראת הכנות הפסח.

עיקרי הדברים

- השגחת ערלה ביקבים.
- שכר המשגיח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז שבט תרס"ז[4].

לכבוד האדון המרומם מר זאב גלוסקין [מנהל חברת "כרמל", שמכרה את יין המושבות] נ"י[5], שלו"[6].

הנני בזה עוד הפעם להיות כמזכיר לכבוד אדוני, שהכרח הוא לשלם להמשגיח הר' שניאור את שכרו בעבר. וע"ד[7] המשטר על להבא, צריכים לדרש הנוגעים בדבר בד"ת[8], או שיגמרו ביניהם לבין עצמם, איך לחלק ביניהם את התשלומין. אבל מה שנוגע לתעודת הכשרות, אינני יכול לחפוץ לדעת מסכסוכי הממונות שיש בשכר המשגיח. אנכי דורש בדרך רשמי, שהמשגיח יעמד על משמרתו, ולא ישארו כרמי ארץ אבותינו חשודים באיסור ערלה, [פירות העץ בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו אסורים באכילה ובהנאה (ויקרא יט, כג)] - שהוא אסור אפילו בהנאה, - לעיני כל ישראל, שתורת אלקים ומצותיו חביבה עליהם כנפשם. פגם זה אינני יכול להניח שיפול, אפילו על משך זמן קצר, על נחלת ד' באה"ק[9]. ואם יניח המשגיח את ידו מעבודתו, בשביל מניעת שכרו, ביחוד במשך הזמן הקרוב לפרס הפסח, [לזמן שלפני פסח] שהעבודה מתחלת בתלישת הערלה ובירורה, [תלישת פרחי הגפנים שבשנות הערלה, כדי שלא יתערבו ענביהם עם ענבי הכרמים המותרים] תוכל להולד מזה חלילה מבוכה נוראה מאד. יראה כבודו שאני כותב דברי אלה בדמי לבבי, [בכאב לבי] ויחוס נא להרגיע רוחי הסוער ונכאב בתשובתו הרוממה, שאקוה שתשיב לי מנוחת נפשי.

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. וע"ד - ועל דבר
8. בד"ת - בדברי תורה
9. באה"ק - בארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג שבט תרס"ז - יפו **נמען:** מר זאב גלוסקין

הרב קוק מודה על מכתב מרגיע בעניין השגחת הערלה, ומבקש שישאלו את דעתו לפני החלטות על הכשרות. הרב קוק אינו מתנגד להעסיק משגיחים מקומיים בכל מושבה, אך סבור שעדיף משגיח שזה עיסוקו העיקרי. בכל מקרה אין לפטר את ר' שניאור בלי פיצוי, ויש לקבל ממנו את הפנקס שבו רשומות הנטיעות.

עיקרי הדברים

- השגחת ערלה.
- הגנה על משגיח הכשרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ג שבט תרס"ז[4].

אדון נכבד רב ערך מר זאב גלוסקין נ"י[5], שלו'[6] וברכה.

יחולו ברכות על ראש כבודו, על אשר הרגיע רוחי במכתבו הנכבד, בדבר השגחת הערלה. אמנם כן, סוער ונכאב היה רוחי, והיה לי ע"ז[7] יסוד נכון. בצדק ראוי לי לחשוב, שבשאלה הנוגעת למצב הכשרות ראוי לדרש ג"כ[8] את דעתי קודם שמחליטים אותה. ת"ל[9] חס אני הרבה על ממונם של ישראל, [על פי "התורה חסה על ממונם של ישראל" (ראש השנה כז)] ואם אך ימצא לנו איזה דרך איך להקל העול, ודאי לא אכביד בשביל טובתו של יחיד את העול של הרבים. והנה יוכל להיות שיצא הדבר אל הפועל להשיג משגיחים פרטיים בכל מושבה, אבל אינני יודע אם הרבה ריוח יהיה בזה. השכר שיצא על היחיד הקבוע יהיה לפי זה נחלק ליחידים רבים, ולענין עצם הזהירות, גם אפילו לענין הריקלמה של הכשרות, [הפרסום של כשרות היין] ודאי יותר טוב שיהיה המשגיח איש שעיקר עסק שלו היא ההשגחה. אמנם אפילו אם נוכל להוציא הדבר לאור, להעמיד משגיחים פרטיים, צריך הדבר הכנה גדולה. ראשית הנני עומד לימינו של המשגיח ר'[10] שניאור, שאם יסלקוהו מפני החסכון לא יהיה גרוע הוא מכל פועל שסלקוהו, שנתנו לכ"א מהם איזה סכום בתור פרס. וזה העוסק בעבודת שמים, שיסוד העסק תלוי עליו גם במעמדו החמרי, ודאי איננו גרוע מיתר הפועלים המסתלקים. ושנית, צריך שהר' שניאור ימסור את הפנקס, שרק על ידו ועל פי סגנונו אפשר לנהל בקרת בטוחה בעניני הערלה, וכל משגיח פרטי יהיה צריך להוציא רשימה על פי פנקסו, ולהתרגל בעבודת ההשגחה על פי דרכו. וקודם שיתברר לי, שישנם משגיחים כאלה, שיוכל לבבי לסמוך עליהם, לא אוכל להסכים על סילוקו של הר' שניאור. ע"כ[11] הנני מצפה להתראות עם כבודו, בעת אשר יקח מועד לכבדני בביקורו, ונברר הדברים באופן היותר נאות לטובת הענין, ששנינו כאחד דורשים אותו לטובה בלא לב ולב. [בלב שלם, בלי מחשבה כפולה (על פי דברי הימים א יב, לד)]

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון

הק'[12] אברהם יצחק ה"ק[13] הנ"ל[14]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. ע"ז - על זה
8. ג"כ - גם כן
9. ת"ל - תודה לא-ל
10. ר' - רבי
11. ע"כ - על כן
12. הק' - הקטן
13. ה"ק - הכהן קוק
14. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת סה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אדר תרס"ז - יפו **נמען:** מר זאב גלוסקין

הרב קוק דורש שהמשגיח ר' שניאור יקבל את שכרו כרגיל השנה. הרב קוק מחזיר את הציק שנשלח לו, כי אינו עוסק בכספים. הרב קוק דוחה רעיון של משגיחים מתנדבים, כי השגחה דורשת עבודה ומקצועיות, ומזכיר שכל פגם בכשרות פוגע בכבוד ארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- השגחת כשרות מקצועית.
- התרחקות הרב מענייני כספים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' אדר תרס"ז[4].

אדון נעלה מר זאב גלוסקין נ"י[5], שלו'[6].

קבלתי מכתבו הנכבד עם הטשיק. [השק (המחאה בנקאית)] ממוצא מכתב כבודו הנני מבין, שבשנתנו ס"ז גם האסיפה מסכמת שלא תעשה שום התחדשות בנוגע למשמרת ההשגחה, כאשר הוא באמת דבר נמנע, אפילו אם יהי'[7] אפשר לסגנן את הדבר באופן אחר, לצאת אל הפועל בזמן קצר. א"כ[8] צריך שבשנה זו ודאי יקבל הר' שניאור את שכרו כמקודם. ובכן אקוה, שמעתה לא יהי' בזה כל עיכוב. אמנם על להבא, הנה הסך ששלח כי'[9] ע"פ[10] הטשיק להוצאות הענין, איני יודע כלל על מה להוציא כסף, ובכלל איני רגיל בעניני כספים והוצאות חשבוניות, ע"כ[11] לא אוכל לקבל תח"י[12] את הסך הנועד לזה. אם יהי' הענין דורש, שאעשה בשביל כך נסיעה מיוחדת למושבות, הלא ישלחו עגלה, ואיזה הוצאות עוד יש כאן. ובענין השכר של משגיחים מקומיים, אם אראה שהדבר אפשר, גם זה הלא נוגע הוא להיקב [ליקב, כלומר לחברת היין] כמו שכרו של המשגיח הכללי דעכשו. הנני משער שהאסיפה חושבת שאפשר שיהיה הדבר מתנהג ע"פ משגיחים מתנדבים מיושבי המושבות, אבל דבר זה א"א[13], "אסיא דמגן מגן שוה". [רופא שמרפא בחינם – שווה חינם (ארמית, על פי בבא קמא פה)] ההשגחה צריכה לעבודה וטורח גדול, וא"א[14] לסמוך בענין עקרי כזה על נדבות מתנדבים. בכלל צריך הצעד הזה עוד מתינות מרובה לבד כמה שהדין דורש, אל נשכח כי עינים רבות מבני אדם ג"כ[15] צופיות עלינו, וכל עילה בכשרות [פקפוק בכשרות] אם רק יהי' לה איזה בית-אחיזה, [מקום להיאחז בו] תוכל לפגם, חלילה, פגם גדול במצב העסק, וביותר לכבודה של ארץ-אבותינו, החביבה לנו כנשמתנו. עיני נשואות לשמים, שיתקננו ד' בעצה טובה מלפניו בחסדו יתי'[16].

ברגשי כבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. יהי' - יהיה
8. א"כ - אם כן
9. כ' - כבוד
10. ע"פ - על פי
11. ע"כ - על כן
12. תח"י - תחת ידי
13. א"א - אי אפשר
14. וא"א - ואי אפשר
15. ג"כ - גם כן
16. ית' - יתברך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת סו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אדר תרס"ז - יפו **נמען:** מר זאב גלוסקין

הרב קוק מסרב בתוקף לסילוק המשגיח ר' שניאור לפני שיוקם סדר השגחה אחר, וקובע שלא לכורמים לפסוק בענייני איסור והיתר. הרב קוק מבקש להחזיר את הצ'ק בשליח, ומזהיר שבלי הפנקס של המשגיח כל הכרמים יהיו בספק ערלה.

עיקרי הדברים

- סמכות הרבנות בכשרות.
- איסור ערלה בכרמי ארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' אדר תרס"ז[4].

לכ' האדון הנעלה מר זאב גלוסקין נ"י[6], שלו'[7].

הגיעני מכתבו הנכבד.

אינני מסכים על סילוקו של הר' שניאור בשום אופן, עכשו טרם שנוסד סדר של השגחה בטוחה אחרת, וטרם שאני יודע איך יוסד הענין. לא לכורמים המשפט להתערב בעניני איסור והיתר, כי"א[8] לעומדים ומיוחדים ע"ז[9].

שאהי'[10] אנכי המחפש את המשגיחים, והעוסק בתשלומין שלהם, זה הוא דבר שא"א[11]. אפילו ליום א'. אינני איש של כספים ועסקי ממון כלל. ע"כ[12] יטיב נא כבודו להודיעני, איך לשלח בחזרה לידו את הטשיק, ע"י[13] איש בטוח, כי אינני חפץ לשלחו ע"י פאסט. [דואר]

הנני שונה בזה לכבודו את האמת המרה, שאם יעמד הר' שניאור בסילוקו, ומשגיחים אחרים א"א[14] שיסודרו בלא סיוע שלו כלל, כי יסוד הידיעה של נטיעות הערלה בנוי הוא ע"פ[15] רשימות הפנקס שתחת ידו, אז כל הכרמים בכלל אינם מוחזקים בכשרות, וחלילה חלילה לנו להביא את כרמי ארץ-אבותינו למצב השפל הזה, שיהי'[16] איסור ספק ערלה רביע עלייהו. [שיהיה מוטל עליהם חשש של איסור ערלה (ארמית: "רביע עלייהו" – רובץ עליהם)]

הנני חותם ובלבבי אש יגון נורא יוקדת, אך זיק תקוה זורחת, כי נוכל לתקן עוד בעזרת צור ישראל, אשר עיניו בארץ חמדה.

ברגשי כבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. לכ' - לכבוד
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. כ"א - כי אם
9. ע"ז - על זה
10. שאהי' - שאהיה
11. שא"א - שאי אפשר
12. ע"כ - על כן
13. ע"י - על ידי
14. א"א - אי אפשר
15. ע"פ - על פי
16. שיהי' - שיהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת סז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א אדר תרס"ז - יפו **נמען:** הרב יוסף הלוי

הרב קוק מעדכן שעדיין לא קיבל תשובה מגלוסקין בעניין המשגיח, וייתכן שיצטרכו לעמוד בתוקף. בעניין כלאים הרב קוק קובע שאם אדם זרע ליד כרם חברו, נאסרים רק הזרעים ולא הגפנים, ולכן אין לכך נגיעה ליקב.

עיקרי הדברים

- הלכות כלאי הכרם.
- השגחה ביקב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א אדר תרס"ז[4].

לכבוד ידידי הרב הגדול מו"ה[5] יוסף הלוי נ"י[6], שלו'[7] וברכה.

אחרתי דברי מפני הטרדא, ואת כ'[8] הסליחה.

עוד לא אדע תשובת ה' גלוסקין [זאב גלוסקין, מנהל אגודת הכורמים] ע"ד[9] ענין המשגיח. כפי הנראה שנהי'[10] צריכין לעמוד נגדם בחזקה בזה, השי"ת[11] יעזרנו.

ענין הכלאים ["כלאי הכרם": זריעת תבואה או ירק בתוך כרם או סמוך לו] לא אדע אם נוגע להיקב. כי כפי הנראה לא נמצא חשש מחודש לכלאים, אצל בעה"ב[12] אחד, יותר מבכל השנים, כי"א[13] ע"י[14] סמיכת הגבולים שבין אחד לחבירו. א"כ[15] אפילו ימצא מי שיזרע אצל כרמו של חבירו, יאסרו רק הזרעים ולא האילנות. רק הענין מצד עצמו צריך השגחה, מפני המכשול שבעצם האיסור של מעשה הזריעה, ובאיסור הזרעים, אבל ליחש זה להיקב לא יתכן לפ"ד[16], רק אם יש חשש ג"כ[17] שאצל היחידים יחודשו כלאים.

והנני בזה דוש"ת[18],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. כ' - כבוד
9. ע"ד - על דבר
10. שנהי' - שנהיה
11. השי"ת - השם יתברך

12. בעה"ב - בעלי הבתים
13. כ"א - כי אם
14. ע"י - על ידי
15. א"כ - אם כן
16. לפ"ד - לפי דעתי
17. ג"כ - גם כן
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת סט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ער"ח ניסן תרס"ז - יפו **נמען:** הרב אברהם בנימין קלוגר

הרב קוק מנחם את הנמען על פטירת חתנו. הרב קוק שמח שיצטרף למאבק להחזרת מצוות אתרוג לכשרותה: בימי אביו (ר' שלמה קלוגר) היה רק חשש למורכבים, וכיום כמעט כל האתרוגים מורכבים. הפתרון הוא מטעי אתרוגים בידי יהודים בארץ ישראל. הרב קוק מספר שקונטרס שלו בעניין זה עומד להידפס.

עיקרי הדברים

- כשרות אתרוגים.
- חיזוק חקלאי ארץ ישראל.
- תנחומים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ער"ח[4] ניסן תרס"ז[5].

ברכה ונחמה, אורה ושמחה, מהררי קודש ישלח צור ישראל לכי[6] ידי"ע[7] הרב הגאון המפורסם נזר תפארה פ"ה, כקש"ת[8] מוהר"א[9] בנימין קלוגר [הרב אברהם בנימין קלוגר, בנו של רבי שלמה קלוגר מבראד] שליט"א[10].

שלו'[11] שלו בכפילא. הגיעני מכתב כ"ג[12] שי'[13], ושמחה ויגון נפגשו בלבבי. שמחתי לראות מעשי אצבעותיו ולדעת משלומו הטוב, ולבבי נשבר לשמע האסון אשר קרהו מפטירת חתנו הרה"ג[14] ז"ל[15]. יגדור השי"ת[16] את פרצותיו ופרצות עמו ב"י[17], ולא יוסיף עוד לדאבה, וחדות ד' ואור ישע ימינו ב"ה תעודדהו, ותשגבהו חיל לאורייתא לאוי"ט[18], כחפץ לבבו הטהור.

וע"ד[19] האתרוגים, אשמח מאד שגברא רבא ככ"ג שי' יתן ידו עמנו לעדור בלא לב ולב, [דברי הימים א יב, לד] להחזיר עטרת המצוה ליושנה. כי בעוה"ר[20] עד כה כמעט שמצות אתרוג כהלכתה הולכת ומתבטלת, מפני המורכבים המתרבים על פני כל רוחב הארץ, ואין איש שם על לב. בימי הגאונים בעלי הקוני פעה"ד[21], ובראשם כי[22] מרן אביו [רבי שלמה קלוגר, מגדולי הפוסקים בגליציה, שעסק בפסול האתרוגים המורכבים] מאוה"ג[23] זצ"ל[24], היו[25] רק ספק וחשש מורכבים, ועתה נהפך הכל למורכבים. ואי אפשר להעמיד את המצוה על כנה, כ"א[26] ע"י[27] מטע אתרוגים באה"ק[28], ע"י אחינו עובדי אדמת הקודש, העומדים בחסדי השי"ת תחת פקודתי. ומי אשר לו לב קדוש ונאמן לשם השי"ת ואהבת מצוותיו ב"ה, ואהבת אה"ק[29] בוערת בלבבו, שלא יחפץ להיות משמיע לדבר הגדול הזה, לפעול בכל עז שישובו עם ד' לקנות אתרוגים כשרים מגנות אחינו באה"ק. ובעז"ה[30] גם ממני הצעיר הולך ונדפס בזה קוני הגון [קונטרס "עץ הדר" של הרב קוק, על פסול האתרוג המורכב] ב"ה, יזכנו השי"ת לראותו כלול בהדרו, ולהיות מחובר לטהורים, צדיקי וגאוני עולם, לרומם את קרן אדמת קדשנו ולחונן קיום מצוה כמאמרה.

ואחתום בברכה ואה"ר[31],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ער"ח - ערב ראש חודש
5. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
6. לכ' - לכבוד
7. ידי"ע - ידידו עוז
8. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
9. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. שלו' - שלום
12. כ"ג - כבוד גאונו
13. שי' - שיחיה
14. הרה"ג - הרב הגאון
15. ז"ל - זכרונו לברכה
16. השי"ת - השם יתברך
17. ב"י - בני ישראל
18. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
19. וע"ד - ועל דבר
20. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
21. פעה"ד - פרי עץ הדר (קונטרס)
22. כ' - כבוד
23. מאוה"ג - מאור הגדול
24. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
25. הי' - היה
26. כ"א - כי אם
27. ע"י - על ידי
28. באה"ק - בארץ הקודש
29. אה"ק - ארץ הקודש
30. ובעז"ה - ובעזרת השם
31. ואה"ר - ואהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת עד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ז) - יפו **נמען:** מנהלי היקב בראשון לציון

הרב קוק מודיע על הסדר שנקבע עם משגיח הערלה ר' שניאור: הוא ימסור את ספרי הרישום של הנטיעות דרך הרב יוסף הלוי, היקב ימסור לו העתק מאושר, ושכרו לשנה זו יהיה עשרים וחמישה נפוליון בשני תשלומים. עליו מוטלת ההשגחה רק על כרמים הקשורים ליקב, ואחרי ניסן תרס"ח לא תהיה לו תביעה על היקב.

עיקרי הדברים

- הסדר השגחת ערלה ביקב.
- פשרה בין המשגיח ליקב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]

לכבוד האדונים הנכבדים מנהלי היקב בראשון לציון ת"ו[2], שלו'[3].

הנני בזה להודיע לכבודם את אשר נגמר אצלינו ע"ד[4] יחושם אל הר' שניאור משגיח הערלה. [המשגיח על איסור ערלה, פירות שלוש השנים הראשונות לנטיעה, בכרמי ראשון לציון]

א) הר"ש[5] מחוייב להביא את ספרי הרישום של הנטיעות לפקידות היקב, ע"י[6] הרב ר' יוסף[7] הלוי, משגיח היקב. ב) פקידות היקב מחוייבת למסור ליד ה"ר[8] שניאור העתקה מדוייקת, מאושרת ע"י הר"י[9] הלוי, מספרי הרישום. ג) בעד הכרמים שיתחיל בעבודה, כל זמן שעוד לא נגמרה העתקה משוכללת, יהיו הספרים המקוריים עצמם ביד הר"ש.

ד) שכירותו של הר"ש על שנה זו, מניסן העבר עד ניסן תרס"ח[10] הבע"ל[11], הוא עשרים וחמשה נאפ'. [עשרים וחמישה נפוליאונים, מטבע זהב צרפתי] מזה יקבל עשרה נאפ' כעת, וחמשה-עשר הנותרים בחודש תשרי הבעל"ט[12]. ה) על הר"ש מוטלת ההשגחה על כל הכרמים שיש לבעליהם איזה יחש להיקב, ולא יותר מזה. ו) אחר הזמן של ר"ח ניסן תרס"ח[13] הבע"ל אין להה"ר[14] שניאור עוד שום תביעה על היקב, ולא רשות לעכב את ספרי הרישום, אם ימצאו אז תח"י[15], [תחת ידו] כ"א[16] למוסרם להיקב ע"י הרב ר"י הלוי.

והנני מוצא לנכון להודיע לכבודם החלטתי זאת.

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. שלו' - שלום

4. ע"ד - על דבר
5. הר"ש - הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. ע"י - על ידי
7. ר' - רבי
8. ה"ר - הרב רבי
9. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
11. הבע"ל - הבא עלינו
12. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
13. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
14. לה"ר - לשון הרע
15. תח"י - תחת ידי
16. כ"א - כי אם

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת עח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד סיון תרס"ז - יפו **נמען:** הרב אליהו חיים מייזל, אב בית דין לודז'

הרב קוק מודיע לרב מייזל על כשרות אתרוגי אגודת "פרי עץ הדר" מן המושבות: הם נשמרים מהרכבה, מערלה ומטבל. כיום רוב האתרוגים בעולם מורכבים בלימון, ולכן חשוב שגדולי פולין יעודדו קנייתם, לטובת המצווה ויישוב הארץ.

עיקרי הדברים

- כשרות אתרוגי המושבות.
- פנייה לגדולי פולין.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד סיון תרס"ז[4].

ישאו הררי קודש שלו'[5] וברכת עולמים לכבוד האי סבא קדישא גאון עוזנו, הגאון האמתי צדיק ונשגב, מוהר"א[6] חיים מייזיל [הרב אליהו חיים מייזל, רבה של לודז'] שליט"א[7] הגאבד"ק[8] לאדז הי"ו[9].

אחדשה"ט[10] דהדר"ג[11] שליט"א. מצאתי לנפשי חובה להודיע קדם כבוד גאון מר שליט"א, את טיב הכשרות של האתרוגים מאגודת "פרי עץ הדר", [אגודה של מגדלי אתרוגים במושבות, שאתרוגיה נשמרו מהרכבה] מבני המושבות של אחב"י[12], שהם נשמרים בהשגחה ושמירה מעולה מכלל חשש הרכבה, ומושגחים בעניני המצות התלויות בארץ, כערלה והפרשת תרומ"ע[13] כדת תוה"ק[14]. וכאשר זה ידוע לכל מאן דבעי למידע, שדרך נטיעת אילנות האתרוגים בזמננו הוא כולו ע"י[15] הרכבה בלימון, ומה שהי'[16] בימים הראשונים רק מעט המציאות נעשה עכשו למנהג קבוע, שממנו לא יסורו כל הגננים מקטן ועד גדול, אי לזאת המכשלה רבה וכל הטורח שטרחו גאוני עולם, ראשונים כמלאכים זי"ע[17], להשמר מאתרוגים מורכבים, הולך הוא ומתבטל, בעוה"ר[18], ע"י המנהג של ההרכבה, המתפשט במלא העולם כולו. אך ב"ה אשר השאיר לנו פלטה בהר הקודש, ואחב"י[19] הגננים שבאה"ק[20] שבמושבות, המוטלים תחת שמירה והשגחה, בעניינים הנוגעים לרבים ביחוד, על ידם הננו מוצאים אתרוגים כשרים, ויכולים הם להמציאם לקהל הגולה, עד בא לציון גואל במהרה בימינו. וכל מה שידעו אחינו ב"י[21] יותר לדרוש אתרוגים כשרים על ידם, יתרבו הנוטעים והנטיעות, ויזכו כל ישראל, במצוה כמאמרה.

והנה כאשר הי'[22] פה עמנו פעה"ק[23] ת"ו הה"ג[24] החריף מו"ה[25] שלמה פרידמן שליט"א מנאווידוואר, [נובי דבור שבפולין] והודיע לי שבארץ פולין היו הגאונים והצדיקים המפורסמים מחזיקים מאד להדר דוקא אחרי האתרוגים הללו של המושבות מהאגודה הנ"ל[26], אם הי' להם ידיעה בתוכן הענין, איך שהאתרוגים הנ"ל של האגודה הם נשמרים בכשרותם, ואיך שמבלעדי שמירה עומדים בימינו הכל בחזקת מורכבים, ע"כ[27] מצאתי לי לחובה להודיע דברי אמת הללו להדר"ג[28], ועוד לאיזה יחידים מגדולי הדור, במדינה הנ"ל ביחוד, שרבו בה ב"ה זהירים ומהדרים במצות לעשותן כמאמרן, כן ירבו,

למען זכות את הרבים במצוה כשרה כדין, ואולי תצטרף לזה, ג"כ[29] זכות התרבות נטיעות והתישבות אחב"י על אדמת הקודש ת"ו.

אחתום בברכה ועתרת שלו' רב, כנפשו הקדושה ונפש הצעיר הנושא אל הדר"ג[30] שלו' וברכת כהן הדיוט מארץ חיים,

הק' אברהם יצחק הכהן הנ"ל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שלו' - שלום
6. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
9. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. דהדר"ג - דהדרת גאונו
12. אחב"י - אחינו בני ישראל
13. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה
15. ע"י - על ידי
16. שהי' - שהיה
17. זי"ע - זכותו יגן עלינו
18. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
19. ואחב"י - ואחינו בני ישראל
20. שבאה"ק - שבארץ הקודש
21. ב"י - בני ישראל
22. הי' - היה
23. פעה"ק - פה עיר הקודש
24. ההי"ג - הרב הגאון
25. מו"ה - מורנו הרב
26. הנ"ל - הנזכר לעיל
27. ע"כ - על כן
28. להדר"ג - להדרת גאונו
29. ג"כ - גם כן
30. הדר"ג - הדרת גאונו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת פא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט תמוז תרס"ז - יפו **נמען:** הרב יוסף אריה (קה)

הרב קוק דוחה את הטענה שהאיסור על אתרוגי קורפו מוציא לעז על הדורות הקודמים: ההרכבה התרבתה רק בשנים האחרונות, ולכן הראשונים ברכו על אתרוגים כשרים. הרב קוק מסביר שאם נמכרו לרב מסוים אתרוגים פסולים, היה זה אדם שרצה להשניא את אתרוגי ארץ ישראל, ויש להבחין בין גנות משומרות לשאינן משומרות.

עיקרי הדברים

- אתרוגי קורפו ואתרוגי ארץ ישראל.
- הרכבה בדורות האחרונים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט תמוז תרס"ז[4].

מבין המצרים קרן ירים לעמו ונחלתו, ולכל אוהבי שמו ותורתו, ובתוכם לכ'[5] ידי"נ[6] הה"ג[7] המאוה"ג[8] איש חמודות מוהרי"א[9] ק"ה שליט"א[10], שלו'[11] וכט"ס[12].

הגיעני מכתבו הגלוי כעת, והנני מוטרד ובא מן הדרך, שנסעתי לקרייתא דארעא קדישא [לעיירות ארץ הקודש, כלומר למושבות] ת"ו, מ"מ[13] לא אאחר להשיב לכ' ידי"נ בקוצר אמרים. ומקירות לבבי אדברה אל כבודו האהוב וחביב עד לאחת, כראוי ליקרת ערכו, כי לא אבין דבריו כלל. מש"כ[14] שמוציאין לעז על אתרוגי קרפו, [אתרוגי האי קורפו, שהיו נפוצים באירופה; ראו (כרך א', אגרת קיד)] וה"ז[15] לעז על הראשונים, רבותינו ואבותינו זי"ע[16], שיצאו בהם ידי"ח[17], תמהתי מאד איזה לעז יש כאן. הרי כתבתי וביררתי את המבורר לכל מי שירצה לדעת, כי ענין ההרכבה בריבוי וכללות נתרבה רק בשנים האחרונות, וזה אמת וברור כנכון היום. א"כ[18] ודאי שהדורות הקודמים ברכו על כשרים, ועתה הנם כולם מורכבים, ול"ש[19] בזה שמץ לעז כלל. ובר מן דין ל"ש[20] חשש לעז כ"א[21] בחששא ולא בדבר ברור, והרי עצם ההרכבה הוא ברור לנו, בלא שום ספק, כי אנחנו יודעים בטיב מנהג הגננות, ע"פ[22] ראי'[23] וע"פ[24] ידיעה ברורה שאין בה שמץ ספק, באי'[25] ובכל הארצות, שעושים סחורה בפירות העלולים להרכבה. ואם נבא להקל בודאי מורכבים, זהו ודאי נגד כבודם של ראשונים ז"ל[26], דפשיטא להו לאיסור, ובודאי הצדק אתם, ומידי ספיקא לא נפקא בשו"א[27]. ומש"כ[28] שהי'[29] האתרוגים פסולים, תמיהני, ברוך השם נמצאים אתרוגים כשרים ומהודרים בתכלית מגנות המשומרים, ואם שוטה אחד קלקל במה שרצה להכשיל - בשביל כך יגרע כח המצוה וחבת אה"ק[30]. מעולם לא האמנתי, שאדם חשוב שכמותו שי'[31] יצדד בזכותם של המורכבים שבקרפו ובחו"ל[32] בכלל, והנני חושב שלא סיימו את הענין קמי' דמר שי' כראוי.

אחתום בברכה ואה"ר[33], כנה"י[34] ונפש ידי"ע[35] דוש"ת[36] באה"ר[37] מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

אני חושש, שאותו שמכר להמו"צ[38] את הפסולים חשב בזה להשניא את אתרוגי א"י[39] הברורים, והאי מרבנן המו"צ[40] נ"י[41] בתומו נכשל ע"י[42] שוטה הנ"ל[43], שנקוה שלא יהנו מעשיו נגד אור האמת וקדושת אה"ק. גם תמהני, שנראה מדבריו שאינו מבחין כת"ר[44] בין הגנות המשומרים לשאינם משומרים באי"י עצמה. והרי כל עיקר השתדלותי היא שנראה לקנות למצוה דוקא מהמשומרים ע"י אחב"י[45] עובדי אדמת הק'[46]. ובאמת כשיעזרו ע"ז[47] כל ת"ח[48] חשובים, יגיע הדבר שיהי'[49] לנו שפע אתרוגים מהודרים וכשרים בתכלית ע"י אחינו באה"ק[50] ת"ו. והנני ידי"ע,

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. ההי"ג - הרב הגאון
8. המאוה"ג - המאור הגדול
9. מוהרי"א - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, א (למשל: יעקב + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. שלו' - שלום
12. וכט"ס - וכל טוב סלה
13. מ"מ - מכל מקום
14. מש"כ - מה שכתב
15. וה"ז - והרי זה
16. זי"ע - זכותו יגן עלינו
17. ידי"ח - ידי חובה
18. א"כ - אם כן
19. ול"ש - ולא שייך
20. ל"ש - לא שייך
21. כ"א - כי אם
22. ע"פ - על פי
23. ראי' - ראיה
24. וע"פ - ועל פי
25. באי"י - בארץ ישראל
26. ז"ל - זכרונו לברכה
27. בשו"א - בשום אופן
28. ומש"כ - ומה שכתב
29. שהי' - שהיה
30. אה"ק - ארץ הקודש
31. שי' - שיחיה
32. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
33. ואה"ר - ואהבה רבה
34. כנה"י - כנפשו היקרה
35. ידי"ע - ידידו עוז
36. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

37. באה"ר - באהבה רבה
38. להמו"ץ - להמורה צדק
39. א"י - ארץ ישראל
40. המו"ץ - המורה צדק
41. נ"י - נרו יאיר
42. ע"י - על ידי
43. הנ"ל - הנזכר לעיל
44. כת"ר - כבוד תורתו
45. אחב"י - אחינו בני ישראל
46. הק' - הקטן
47. ע"ז - על זה
48. ת"ח - תלמידי חכמים
49. שיהי' - שיהיה
50. באה"ק - בארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת פב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ז) - יפו **נמען:** אחיו, הרב דב בער הכהן קוק

הרב קוק כותב בכאב שמצוות אתרוג כמעט בטלה בגלל ההרכבה שהתחילו בה היוונים, ושמח על שזכה לעורר את התיקון בעזרת אתרוגי ארץ ישראל. לדבריו הגברת התשוקה לארץ ישראל היא מיסודות העבודה בדור, ואין לבדוק את מדרגת הכשרות של העולים, כי "את הפסולת תקיא הארץ".

עיקרי הדברים

- מצוות אתרוג וארץ ישראל.
- עידוד העלייה בלי לבדוק את העולים.

נוסח האגרת עם ביאור

(להרב ר' דוב הכהן קוק [אחיו של הרב קוק, הרב דב בער קוק] *שליט"א).*

ע"ד[1] האתרוגים, מה אומר לך, אחי אהובי, כמה הומה לבבי ע"ז[2], וכמה אשתוקק שיתרחב הענין. כי בעוה"ר[3] ע"י[4] התחלת היונים, שהרכיבו ראשונה את אילנותיהם כלאים, [מגדלי האתרוגים ביוון (בעיקר בקורפו), שהרכיבו אותם על עצי לימון; אתרוג מורכב פסול לארבעת המינים] והטעו את ישראל, נתבטלה כמעט מצות אתרוג לגמרי. כי דרכי הנטיעים החדשים הם דוקא ע"י כלאים, וכל האתרוגים הנמכרים בשוק באים מגננים שיודעים את תכנית המלאכה ע"פ[5] המדה האחרונה דוקא. ואיך לא יהמה הלב לראות כל ישראל מוטעים לעשות מצוה שלא כמאמרה, שבאמת אין בה מצוה, במקום שיש לנו דרך ע"י ישוב ארץ חמדתנו להעזר, שיהי'[6] בהמשך הזמן לכל ישראל אתרוגים כשרים בטוחים, עד אשר יופיע אור ד' וגואל צדק מקבץ פזורינו יבא ויגלה, ונבא כולנו להר הקדש ונשמח לפני ד' ממטעי אדמת קודש על מכון בית חיינו. ברוך המקום אשר לא בזה ולא שקץ ענות עני, ויבחר בשפל-אנשים כמוני לעורר רוח חיים בע"ה[7], להשיב לבצרון את המצוה הקדושה והחביבה הזאת, ועמה יחד הגברת חמדת תשוקת נעימת ארץ חמדה, אשר הביאני אליה ברב אור חסדו וטובו ב"ה[8], שזאת היא ג"כ[9] אחת מיסודי העבודה העקרית בדורנו להגביר תשוקת א"י[10] בלב ישראל באופן ממשי, כדי שיתרבו ממש עם ד' על אדמת הקודש לבא ולהתישב, להאחז בארץ בעבודה ובמסחרים ובכל ארחות החיים. ואין לבדוק כלל על מדרגת הכשרות של הבאים, כי את הפסולת הגמורה תקיא הארץ, [על פי ויקרא יח, כח] והנותר בה קדוש יאמר לו, [ישעיהו ד, ג] ממש כמו שאין מזכים את המאכל מסיגיו הטבעיים לפני האכילה, כ"א[11] מוסרים את הדבר לכח החיים.

(עה"ק יפו ת"ו, תרס"ז).

1. ע"ד – על דבר
2. ע"ז – על זה
3. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
4. ע"י – על ידי
5. ע"פ – על פי

6. שיהי׳ – שיהיה
7. בע״ה – בעזרת השם
8. ב״ה – ברוך השם
9. ג״כ – גם כן
10. א״י – ארץ ישראל
11. כ״א – כי אם

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת פג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' מנחם אב תרס"ז - יפו **נמען:** בתי הדין בירושלים, הרב שמואל סלנט והרב חיים ברלין

הרב קוק מודיע שבמושבות מונו אנשים נאמנים לתקן הפרשת תרומות ומעשרות מפירות הנמכרים בשוק ירושלים, ומבקש להודיע לציבור לקנות רק פירות עם תעודת הכשר מן הממונה בכל מושבה. ההכשר נדרש גם על פירות שנקנו מגוי, ויכלול גם בדיקת ערלה.

עיקרי הדברים

- תרומות ומעשרות מפירות המושבות.
- הכשר לפירות בשוק ירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' מנ"א[4] תרס"ז[5].

לכבוד רבנן קדישי, הרבנים הגאונים יושבי על מדין [שופטים ה, י] ועומדים בפרץ בעה"ק[6] ירושת"ו[7], בתי דינים דכוללות אשכנזים, פרושים וחסידים וספרדים, אהובים וידידים, ולמעלה בקודש עטרת ראשנו סבא קדישא הגאון הגדול מרן רש"ס[8] [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים] שליט"א[9], וכבוד רב רחימאי הגאון הגדול פאר הדור מוהר"ח[10] ברלין שליט"א. צור ישראל יאריך ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, יאירו אורם על אדמת הקודש, עד ביאת ינון ["ינון" הוא מכינויי המשיח (סנהדרין צח)] בב"א[11].

אחדשה"ט[12]. מצאתי לנכון להודיע למעכת"ה[13], שקבלתי בשמחה מכתב קדשם ע"י[14] שד"ר[15] הרבנים היקרים יצ"ו[16] הר' פנחס והר' בנציון שי'[17]. ובנסעי לקרייתא דא"י[18]. במושבות הסמוכות, לפקח על עניני ערלה וכלאים שבכרמים, סבבנו הדבר לתקן ג"כ[19] את ענין תיקון ההפרשה דתרומ"ע[20] מפירות היוצאים, בפרט הבאים בשוק ירושלים ת"ו, וע"פ[21] ועדי המושבות נתמנו אנשים נאמנים ומומחים לתקן הפירות ולתן הכשר ע"ז[22]. ע"כ[23] יהי'[24] נא מטוב כתר"ה[25] להודיע גלוי לכל עם ד', כי לא יקנו כ"א[26] ממי שמביא עמו כתב הכשר מהממונה שבכל מושבה, שהוא שו"ב[27] המושבה או איש נאמן אחר שנתתי לו ע"ז רשות והרשאה מיוחדת, שישלח בפעם הראשונה ג"כ את תעודתי. ויודיעו מפורש שאין הבדל בין קונה מישראל לקונה מנכרי, על הכל צריך הכשר, ובהכשר יהי' ג"כ מפורש שאין בהם ג"כ חשש ערלה, והאיסור חל בין על החנונים הקונים בין על הקונים מהם, ובזה יתוקן הענין בעה"י[28] כראוי. ואותם הפירות, שהמביאים אומרים שהם של הגויים ממש, יביאו אתם תעודה ע"ז מנאמן מפורסם.

ואחתום בברכה ואה"ר[29], כנה"ר[30] ונפש הק'[31] המצפה לגאולה וישועה בהר קודש אלקים בב"א,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. מנ"א - מנחם אב
5. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
6. בעה"ק - בעיר הקודש
7. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
8. רש"ט - שם אדם - דורש פענוח
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. בב"א - במהרה בימינו אמן
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. למעכת"ה - למעלת כבוד תורתו הרמה
14. ע"י - על ידי
15. שד"ר - שדוקטור
16. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
17. שי' - שיחיה
18. דא"י - דארץ ישראל
19. ג"כ - גם כן
20. דתרומ"ע - דתרומות ומעשרות
21. וע"פ - ועל פי
22. ע"ז - על זה
23. ע"כ - על כן
24. יהי' - יהיה
25. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
26. כ"א - כי אם
27. שו"ב - שוחט ובודק
28. בעה"י - בעזרת השם יתברך
29. ואה"ר - ואהבה רבה
30. כנה"ר - כנפשו הרמה
31. הק' - הקטן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת פה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ז) - יפו **נמען:** אגודת "פרי עץ הדר"

הרב קוק מבהיר שמכתבו לסוחרי האתרוגים נועד להגן על כבוד האגודה מפני זלזול, ומשלים קטע שהושמט ממנו. לדבריו אין צורך לחזק את איסור המורכבים, שכבר מוסכם, אלא להודיע שיש אתרוגים כשרים מהמושבות. הרב קוק מבקש מהאגודה לנהוג בכבוד ובשלום, ולא בדברי בוז כלפי הסוחרים.

עיקרי הדברים

- אתרוגים כשרים מן המושבות.
- דרך כבוד ושלום במאבק.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], [תר"ס[4]...]. [האגרת נכתבה אחרי הדפסת קונטרס "עץ הדר" (תרס"ז), ככל הנראה בשנת תרס"ז או תרס"ח]

לכבוד האגודה הנכבדה "פרי עץ הדר" [אגודה של מגדלי אתרוגים במושבות, שאתרוגיה נשמרו מהרכבה] שלו'[5].

אשר שאלוני, ע"ד[6] מכתבי שכתבתי לסוחרי האתרוגים מירושלים ויפו [מכתב שפורסם בדפוס, שבו הגן הרב קוק על כבוד סוחרי האתרוגים שבארץ מפני דברי זלזול] עה"ק ת"ו. הנה עיקר מכתבי בא ביחוד להגן על כבודם נגד דברי הזלזול והקינטוריא, שאינו נותן כבוד לישראל ולא"י[7], שמזה הי'[8] לי באמת צער גדול. והנני מעורר שראוי להתנהג בכל מהלך העסק בנימוס ובכבוד, והאמת יצליח דרכו בעה"י[9] בשובה ונחת, ואין ראוי לערב בענין גדול וקדוש כזה דברי בוז ומשטמה ח"ו[10]. ובעצם הענין ביארתי במכתב ההוא ג"כ[11], כפי הכתוב אצלי בהעתקה, שנשמט בדפוס תחת תיבת וכו'[12], וזהו הלשון הנשמט ממכתבי "אנכי חזקתי רק את ענין הבירור של גני האתרוגים שתחת שם "פרי עץ הדר", שאותם שלחתי לבדוק ע"י[13] אנשים נאמנים, וע"כ[14] פרסמתי שמאותם הגנות האתרוגים הם בטוחים שאינם מורכבים". ובאמת איני מוצא כלל צורך לחזק את עצם האיסור של המורכבים, שבזה כל המוסיף הוא גורע. [סנהדרין כט] פסול המורכבים הוא מוסכם מרובא דרובא דגדולי קמאי ובתראי ז"ל[15], ראשונים כמלאכים, [על פי שבת קיב: "אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים"] עד אשר לזר יחשב גם עצם הטיפול של חיזוק דבריהם הקדושים ז"ל, שאינם צריכים חיזוק, וכבר כתבו ע"ז[16] בצדק תרעומות הגדולים שבדור שלפנינו, כמו הגאון מוהרי"א[17] ענזיל ז"ל [רבי יצחק אייזיק ענזיל (צוזמיר), רבה של סטרי בגליציה, בעל שו"ת מהרי"א ענזיל, שכתב בחומרה על האתרוגים המורכבים] ודכותי'. ולולא שהשעה צריכה לכך לא הייתי גם אנכי מאריך בענין, כדי שלא יתראה הדבר כאילו האיסור המוחלט הזה צריך הוא מצד הדין אימוץ מחכמי דורנו הי"ו[18], כאיזה הלכה התלוי' ברפיון. ומעתה אע"פ[19] שמאד מר לנו מר על הקלקול, המתפשט והולך להכשיל את ישראל באתרוגים מורכבים, ולהשכיח את קדושת המצוה החביבה והקדושה של אתרוג כמאמרה מכללות עם קדוש, לא מצאתי לנכון לגשת אל התיקון ע"י הוספת הודעת חומר איסור המורכבים, שכבר יודעים זה כל אחב"י[20], כי"א[21] פשוט להודיע לעולם כי יש לנו ב"ה ניר על אדמת הקודש, ["ניר" – שדה חרוש; על פי ירמיהו ד, ג]

ע"י אחינו עובדיה ומשדדי-תלמיה [על פי איוב לט, י; והושע י, יא: "ישדד לו יעקב"] במושבות שבישובנו החדש על ארץ חמדה ת"ו, שעל ידם נוכל להשיג אתרוגים ברורים ומובטחים מהרכבה ומכל שמץ פסול וכשרים בתכלית הכשרות. וכשיתפשט הדבר במרבית אחינו ב"י[22] בכל תפוצות הגולה יוכלו הגנות להתרבות בהידורים ושמירתם הברורה בע"ה[23], ונוכל להמציא אתרוגים כשרים ומובטחים מאה"ק[24] לכל עם ד' עד בא לציון גואל, וגאולי ד' ישובו כולם להר קודש אלקינו ב"ה. אבל לעת-עתה שהקלקול הוא מרובה, וסוחרי קורפו ויתר האתרוגים המורכבים מחו"ל[25] [אתרוגי האי קורפו, שמשנות התר"ם ואילך נחלקו עליהם גדולי ישראל אם הם מורכבים, ורבים אסרו לסחור בהם] עושים את שלהם, למרות האיסורים שנתפשטו עליהם מגדולי ישראל זה כמה שנים, איזה תועלת יצמח לעצם הענין של המצוה ע"י מה שנדחק את רגלי הסוחרים שבא"י[26] העסוקים במסחר האתרוגים הבלתי-משומרים. וכבר כתבתי כן ג"כ בקוני "עץ הדר" [חיבורו של הרב קוק על פסול האתרוג המורכב] באות ח' ובדפי הספר ד' י"ג [קונטרס "עץ הדר" של הרב קוק על פסול האתרוג המורכב ומעלת אתרוגי ארץ ישראל, שנדפס בירושלים בתרס"ז] וז"ל[27] ובאמת וכו' והמזכים עכ"ל[28], וממוצא-דבר יראו שהדברים מתאימים. ואע"פ[29] שכ"ז שעוד הפרצה של האתרוגים היוניים [אתרוגי האי קורפו, שבידי סוחרים יוונים] גדולה היא, בעוה"ר[30], ראוי לשא פנים להאתרוגים הסתמיים שבא"י ג"כ, מ"מ[31] אין זה פוטר אותנו מהשתדלות תדירית וקדושה בעזה"י[32] להרים את דגל האמת הגמור של אמתת קדושת המצוה כמאמרה, שגם חבת אה"ק[33] ובנינה כראוי ע"י אחינו המישבים אותה תלוי' בה, שזה מתקיים רק ע"י זכות הרבים של יתרון אתרוגי אחינו בעלי הגנות המשומרים שבמושבות, היחידים בזה בעולם בשימורם ובבטחונם. ע"כ[34] יתחזקו נא כבודם בעבודתם, אל ירך לבבם מפני המכשולים העומדים על דרכם בקודש, כי מלחמת ד' הנם נלחמים למען קדושת המצוה כמאמרה, לכל קהל עם ד', שתתקיים על ידם, ולמען התרבות מטעי ארץ חמדה ע"י אחינו שבי הגולה, העובדים בעמלם את אדמת הקודש בארץ חפץ תובב"א[35], רק ילכו נא בדרכם דרך הקודש בדרך כבוד ושלו'[36], "אך קרוב ליראיו ישעו לשכן כבוד בארצנו". [תהלים פה, י]

ומהרה יגלה ויראה לעינינו בימינו שנית כמאז דבר ד' הנאמן ע"י נביאו: "ועתה לא כימים הראשונים אני לשארית העם הזה, [זכריה ח, יא–יג] נאם ד' צבאות, כי זרע השלום הגפן תתן פריה והארץ תתן את יבולה, והשמים יתנו טלם, והנחלתי את שארית העם הזה את כל אלה, והיה כאשר הייתם קללה בגוים בית יהודה ובית ישראל כן אושיע אתכם והייתם ברכה, אל תיראו, תחזקנה ידיכם".

והי'[37] זה שלו' וברכת ד' מהרי קדשנו, כנפשם היפה ונפש אסיר תקוה לגאולת עולמים וישועה קרובה לעם ד' ארצו ונחלתו.

הק'[38] אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש, פה עה"ק יפו והמושבות ת"ו,

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תר"ס - השנה תר"ס (1899/1900)

5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר
7. ולא"י - ולארץ ישראל
8. הי' - היה
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך
10. ח"ו - חס ושלום
11. ג"כ - גם כן
12. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
13. ע"י - על ידי
14. וע"כ - ועל כן
15. ז"ל - זכרונו לברכה
16. ע"ז - על זה
17. מוהרי"א - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, א (למשל: יעקב + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
18. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
19. אע"פ - אף על פי
20. אחב"י - אחינו בני ישראל
21. כ"א - כי אם
22. ב"י - בני ישראל
23. בע"ה - בעזרת השם
24. מאה"ק - מארץ הקודש
25. מחו"ל - מחוץ לארץ
26. שבא"י - שבארץ ישראל
27. וז"ל - וזכרונו לברכה
28. עכ"ל - עד כאן לשונו
29. ואע"פ - ואף על פי
30. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
31. מ"מ - מכל מקום
32. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
33. אה"ק - ארץ הקודש
34. ע"כ - על כן
35. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
36. ושלו' - ושלום
37. והי' - והיה
38. הק' - הקטן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת פו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו מנחם אב תרס"ז - יפו **נמען:** הרב שמעון סופר, אב בית דין ערלוי

הרב קוק מבהיר שאתרוגי ארץ ישראל אינם כולם שווים: אתרוגי האגודה משומרים מכל חשש, ואילו על הנקנים מגויים אין השגחה. לדבריו היופי של המורכבים הוא "נוי פסול", והנוי האמיתי הוא באתרוגים הכשרים. שינוי המסחר יבוא בהדרגה, בעזרת תמיכת גדולי הדור.

עיקרי הדברים

- הבחנה בין אתרוגים משומרים ללא משומרים.
- נוי אמיתי ונוי פסול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ו מנ"א[4] תרס"ז[5].

שלו'[6] וברכה לכ'[7] הרב הגאון הצדיק גזע קודש מו"ה[8] שמעון סופר [רבי שמעון סופר, רבה של ערלוי (אגר), בנו של החתם סופר] שליט"א[9], הגאבד"ק[10] ערלוי יצ"ו[11].

שוי"ר[12]. גיה"ק[13] הגיעני. והנה כבר הודעתי גלוי, שלא כל אתרוגי א"י[14] בחדא מחתא נינהו. האתרוגים של האגודה הנם משומרים ב"ה, ומושגחים מכל חששות, מערלה ומטבל ומהרכבה ומכל שמץ פסול ח"ו[15], ועליהם ודאי חיוב מוטל לכל צדיקי אמת וגאוני הזמן להגן, וממילא יסתעף שיתרבו עי"ז[16] נטיעות ע"י[17] אחב"י[18] באה"ק[19]. ויתר אתרוגי א"י, הנקנים מנכרים, איני יודעם כלל, ולא נמצא מי שמטפל בשמירתם מהרכבה כלל. לע"ע[20] אנכי בעניי הנני עושה כפי יכלתי לטובת קיום המצוה הק'[21] כמאמרה, ואם יתן השי"ת[22] בלב כל חכמי אה"ק[23] וחכמי חו"ל[24] להיות עוזרים לפרסום האמת, ולבקש עצות איך להרחיב העסק והנטיעה, ודאי יבא הדבר בע"ה[25], כי יזכו כל ישראל במצוה כדינה, עד בא לצ"ג בב"א[26].

וע"ד[27] הכשרות מצד מומין, הנה ב"ה האתרוגים של אחב"י אינם נופלים בשלמותם מאתרוגים המורכבים, רק מה שהמורכבים יש להם איזה נוי חיצוני, המושך את העין, שזהו באמת נוי פסול, שראוי לדחותו בב' ידים, ונוי האמיתי, שחוט של חסד משוך עליו, [על פי חגיגה יב] מצוי רק באתרוגים הכשרים, מטעי אחינו ב"י[28], עובדי אדמת הק'.

ע"ד[29] מצב המסחר, שיעץ כ"ג[30], אם יעלה הדבר בידם ודאי יהי'[31] לטובה, אבל כפי הנראה לא יוכל הענין להעשות בחפזון, רק ע"י קביעות תמיכה בכתב מכל גדולי הזמן יתרומם הדבר בהדרגה בעה"י[32].

אחתום בברכה וכט"ס[33], כנה"ר[34] ונפש ידידו דוש"ת[35] מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק[36] הנ"ל[37]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. מנ"א - מנחם אב
5. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
6. שלו' - שלום
7. לכ' - לכבוד
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. שוי"ר - שלום וישע רב
13. גיה"ק - גלילי ידיו הקדושים (מכתבו)
14. א"י - ארץ ישראל
15. ח"ו - חס ושלום
16. ע"ז - על ידי זה
17. ע"י - על ידי
18. אחב"י - אחינו בני ישראל
19. באה"ק - בארץ הקודש
20. לע"ע - לעת עתה
21. הק' - הקטן
22. השי"ת - השם יתברך
23. אה"ק - ארץ הקודש
24. חו"ל - חוץ לארץ
25. בע"ה - בעזרת השם
26. בב"א - במהרה בימינו אמן
27. וע"ד - ועל דבר
28. ב"י - בני ישראל
29. ע"ד - על דבר
30. כ"ג - כבוד גאונו
31. יהי' - יהיה
32. בעה"י - בעזרת השם יתברך
33. וכט"ס - וכל טוב סלה
34. כנה"ר - כנפשו הרמה
35. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
36. ה"ק - הכהן קוק
37. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט טבת תרס"ח - יפו **נמען:** הרב הראשי ד"ר נפתלי הכהן אדלר, אב בית דין לונדון

הרב קוק ממליץ לפני הרב אדלר על יין אגודת הכורמים במושבה רחובות, שנעשה בכשרות מלאה, כולל קיום המצוות התלויות בארץ וכשרות לפסח. האיכרים בונים את הארץ בכוחם ולא מתמיכות, ואחד מחבריהם פתח בית מסחר ליין בלונדון. הרב קוק מבקש מהרב אדלר לתמוך בהם תמיכה רוחנית.

עיקרי הדברים

- המלצה על יין רחובות הכשר.
- שבח העבודה העצמית בבניין הארץ.
- מצות ישוב ארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט טבת תרס"ח[4].

הררי קודש ישאו רב שלו[5] וברכה לכבוד הרב הגאון הגדול בישראל ובאדם מו"ה[6] נפתלי הכהן ד"ר[7] אדלר [הרב הרמן (נפתלי) אדלר, הרב הראשי של האימפריה הבריטית] שליט"א[8], הגאבד"ק[9] לונדון והמדינות הי"ו[10], שלמא רבא וכט"ס[11].

למען אהבת ארץ חמדה, ויקרת החזקת ידי בוניה, ועובדי אדמת קדשה בעמל ויגיע כפם, באתי בזה לבקש מהדר"ג[12] שי'[13]. כאשר במושבה רחבות, הסמוכה לפה עה"ק ת"ו, נועדו האכרים אחינו ויסדו להם אגודת כורמים, [אגודת הכורמים של רחובות, שהקימה יקב משלה] ויקב בנו להם לעשיית יינם, זה איזה שנים, והכל נעשה בתכלית הכשרות כדת של תורה, בקיום המצוות התלויות בארץ, ובכל עניני הכשרות לכל ימות השנה ולפסח. והנה האנשים הללו הגדילו לעשות, ופעלם ראוי להיות לשם ולתפארת, כי הוסיפו בנין ושכלול לאה"ק[14]., לא ע"י[15] נדבות ותמיכות כ"א[16] בכחם ואונם, בדרך הגון ומכובד. ע"כ[17] הנני רואה, שחבת הקודש של אה"ק[18] ת"ו ראויה היא שתהי'[19] מכשרת את לב גדולי האומה הע"י[20], לצאת לעזרתם בתמיכה רוחנית. וכאשר בעיר-התבל, מחנה-קודש דהדר"ג[21] שליט"א, יסד אחד מאגודתם מר משה ריינשרייבער בית מסחר למכירת יין האגודה הנ"ל[22], מצאתי חובה קדושה לעצמי להציע את בקשתי קדם הדר"ג[23], שיטה נא חסדו אליהם, ויאר להם את פניו, בעזרתו מקודש ככל אשר יראה בצדקתו וטהרת לבבו, ואהבתו הנאמנה לאה"ק ת"ו. וזכות מצות ישוב אה"ק יעמד להדר"ג[24] להאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, ויזכה לראות בשוב ד' שבות עמו להר קדשו, בבא לציון גואל בעמוד הכהן לאורים ולתומים, [על פי עזרא ב, סג] כנה"ר[25] ונפש מתכבד לדרש"ת[26] ברב כבוד וברכה נאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
10. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
11. וכט"ס - וכל טוב סלה
12. מהדר"ג - מהדרת גאונו
13. שי' - שיחיה
14. לאה"ק - לארץ הקודש
15. ע"י - על ידי
16. כ"א - כי אם
17. ע"כ - על כן
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. שתהי' - שתהיה
20. הע"י - העל ידי
21. דהדר"ג - דהדרת גאונו
22. הנ"ל - הנזכר לעיל
23. הדר"ג - הדרת גאונו
24. להדר"ג - להדרת גאונו
25. כנה"ר - כנפשו הרמה
26. לדרש"ת - לדורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קיד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** הרב יקותיאל קממהר

בעניין אתרוגים מורכבים: הלכה למעשה, רוב האחרונים אסרו אותם. כיום ברור שכל האתרוגים הנמכרים בשוק בלי השגחה מורכבים, גם אלה של קורפו, ואילו אתרוגי ארץ ישראל של האיכרים היהודים כשרים בוודאות. קניית אתרוגי הארץ מחזקת את ישוב הארץ ומונעת חיזוק ידי עוברי עבירה. חיבת הארץ וכשרות ודאית עדיפות על 'היהודי' מדומה של מראה. הרב קוק גם כותב על הישיבה: עיקרה לימוד קבוע בחלקי התורה הפנימיים, מן המוסר והמחקר ועד הקבלה.

עיקרי הדברים

- אתרוגי קורפו מורכבים בוודאות.
- עדיפות אתרוגי ארץ ישראל: כשרות וחיבת הארץ.
- זכר למקדש ודרישה לציון בזמן הגלות.
- הישיבה ולימוד פנימיות התורה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב אד"ר[4] תרס"ח[5].

שלו'[6] וברכה לכ'[7] ידידי הרב המאוה"ג[8] אוצר תו"י[9] מו"ה[10] יקותיאל שליט"א[11] קאממעלהאר.

אחדשה"ט[12].

מכתבו וקונטרסו הנחמד קבלתי. ואין הזמן מסכים לפלפל בד"ת[13], גם אין זה ממלאכתי להאריך בדברי פלפול, כי"א[14] מתוך הכרח גדול, ועפ"ר[15] איני מעלה אפי'[16] על הגליון לעצמי כל עניני פלפול, זולת בירור הלכה ועיון תורה בקצרה. ובנ"ד[17] לענין דינא אין שום נפ"מ[18], כי עכ"פ[19] רוב רבותינו האחרונים, משנים קדמוניות, החליטו לאסור מורכבים. ואם גם נרבה ראיות להתיר, שערי דחויים לא ננעלו. ואותם שהתירו אתרוגי קורפו [אתרוגים מן האי קורפו, שהיו נפוצים באירופה במאה ה-19 ונחשדו כמורכבים] הי'[20] רק מפני שהיו אז רק ספק מורכבים, ובספק ודאי יש לסמוך עכ"פ בשעה"ד[21] על הסימנים. אבל בזמננו נתברר לנו בבירור גמור, באין ספק כלל, שלאו דוקא אתרוגי קורפו כי"א כל מיני אתרוגים הנמכרים בשוק, שהמוכרים משתדלים לפרכס את סחורתם, כי"ז[22] שאין ע"ז[23] השגחה מדוייקת הם כולם מורכבים. וכשם שהם ודאי מורכבים, כך הנם ב"ה אתרוגי אחינו, עובדי אדמת הקודש, ברורים ומשומרים מכל חשש הרכבה. ואיך שייך לרפות את הידים בזה, ובפרט שב"ה[24] גם האתרוגים של אה"ק[25] הנם הולכים וטובים במראיתם, מדי שנה בשנה, ע"י[26] ההרכבה הכשרה של בעלי הפיטמות בשאינם בעלי פיטמות. ואם יתחזקו כל אחב"י[27] בקניית האתרוגים של אחינו מישבי אדמת הקודש, יבא עי"ז[28] תיקון גדול לישוב אה"ק, והידור גדול למצות אתרוג, שסוף כל סוף ע"י עבודה והתחכמות בסדרי הנטיעות ושמירתם יהיו ג"כ[29] מהודרים בתכלית. ולמה לנו לאהדורי אחר הקורפיים, שעכשו הנם מורכבים ברורים. ובודאי חבת אה"ק ויתרון הכשרות הברור ביחד מכריע את ההידור המדומה.

ובודאי דוקא בזמן הגלות, שרוב האומה נתרחקה מאדמת הק'[30], יש לעשות זכר למקדש ודרישה לציון ביותר מבזמן הבית, כשהיתה נטועה בארצה, וכדתיקן ריב"ז[31] זכר למקדש [סוכה מא: רבן יוחנן בן זכאי תיקן ליטול לולב כל שבעת ימי החג זכר למקדש] דוקא אחר חרבן. ולע"ד[32] ראוי ובנכון, שגם כת"ר[33] שי'[34], ואחוזת מכיריו הרבנים שי', יחזיקו גם הם במעוז אתרוגי אה"ק ת"ו. ואין שייך בזה כלל לעז ראשונים בדבר שנשתנה הענין, כי מנהג ההרכבה לא הי' נפרץ כלל בימים מקדם, והי'[35] רק חשש של תערובות. אבל כעת הוא חק קבוע, אצל כל הגננים ביחוד במיני האתרוגים, ואיך ננהוג קלות בדברי גאוני עולם רבים ועצומים ז"ל[36], במקום שהמיעוט שצדדו בעד הקורפיים גם הם יודו, כפי המצב של עתה. ובפרט שהננו בזה מישבים את אה"ק, וגורמים לחבבה ולהעלותה על לב כל עם ד', ובודאי ענינים כלליים של מצוה כללית, כקישור ישראל לאה"ק[37], עדיפי טובא מדיוקים פרטיים שאינם מחוורים, כספק של הידור מראה. ובפרט שבזה מחזקים ידי עוברי עברה, שהגויים כשרואים שקונים מהם את המורכבים הם מרכיבים יותר ויותר, ועוברים על איסור הרכבה. וכי לא טוב יותר שנחזק ידי עושי מצוה, הבונים ומישבים את ארץ חמדת צור עולמים ב"ה. ומה אומר ואדבר אלמלא כל הימים דיו [על פי שבת יא] וכו'[38] לא נוכל לסיים שבח חבת אה"ק, וחובתה המוטלת עלינו, בכל פינות שאנו צריכים לפנות.

בדבר הישיבה, עיקר כונתי היא שיהי'[39] קבוע בה לימוד בקביעות בחלקי התורה הפנימיים, מהתחלת המוסר והמחקר עד עמקי הקבלה והסוד לכל פרטיהם. כי מובטחים אנו, שזה יביא לגאולה שלמה, וזה נאה מאד להמצא באה"ק[40]. אמנם צריך לזה הכנה מרובה, ולע"ע[41] עוד לא הסכמתי על פרוגרמה מפורטת, וכשאתקנה ואדפיסה בע"ה[42], לא אמנע הטוב מכת"ר[43] בל"נ[44].

אחתום בברכה ואה"ר[45], כנה"י[46] ונפש ידי"ע[47] דוש"ת[48] מלונ"ח[49],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. שלו' - שלום
7. לכ' - לכבוד
8. המאוה"ג - המאור הגדול
9. תו"י - תורה ויראה
10. מו"ה - מורנו הרב
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. בד"ת - בדברי תורה
14. כ"א - כי אם
15. ועפ"ר - ועל פי רוב
16. אפי' - אפילו
17. ובנ"ד - ובנדון דידן (ובעניין שלנו)
18. נפ"מ - נפקא מינה

19. עכ"פ - על כל פנים
20. הי' - היה
21. בשעה"ד - בשעת הדחק
22. כ"ז - כל זה
23. ע"ז - על זה
24. שב"ה - שברוך השם
25. אה"ק - ארץ הקודש
26. ע"י - על ידי
27. אחב"י - אחינו בני ישראל
28. עי"ז - על ידי זה
29. ג"כ - גם כן
30. הק' - הקטן
31. ריב"ז - רבי יוחנן בן זכאי
32. ולע"ד - ולעניות דעתי
33. כת"ר - כבוד תורתו
34. שי' - שיחיה
35. והי' - והיה
36. ז"ל - זכרונו לברכה
37. לאה"ק - לארץ הקודש
38. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
39. שיהי' - שיהיה
40. באה"ק - בארץ הקודש
41. ולע"ע - ולעת עתה
42. בע"ה - בעזרת השם
43. מכת"ר - מכבוד תורתו
44. בל"נ - בלי נדר
45. ואה"ר - ואהבה רבה
46. כנה"י - כנפשו היקרה
47. ידי"ע - ידידו עוז
48. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
49. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו אדר ראשון תרס"ח - יפו

נמען: מנהלי לשכת 'המזרחי' בפרנקפורט (הרב פוזנר והצייר הרמן שטרוק)

הרב קוק מסביר את היחס בין המצוות התלויות בארץ לעבודת הישוב המעשית. תרומות ומעשרות נוהגים בדרך הקנאה לכהן וללוי בדבר מועט. בשמיטה סומכים לעת עתה על היתר המכירה לנכרי, והמלאכות האסורות מן התורה נעשות בידי נכרים. לקט, שכחה ופאה אי אפשר לקיים כהלכה מפני השכנים הערבים, ואילו ערלה וכלאיים מתקיימים בלי קושי. הרב קוק מתכנן חוברת על המצוות התלויות בארץ במצב האומה השלם. על הציונות ועל ההארה הרוחנית שלה הרב קוק חפץ לכתוב, אבל עדיין לא הגיעה השעה לדברים עממיים, והעיקר עתה הוא הישיבה ואיחוד הרבנות במושבות.

עיקרי הדברים

- תרומות ומעשרות בזמן הזה.
- שמיטה - היתר המכירה בהכרח השעה.
- לקט, שכחה ופאה, ערלה וכלאיים.
- תוכנית לחוברת על המצוות התלויות בארץ.
- הציונות ורוח ה' עליה - עבודת 'המזרחי'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ו אד"ר[4] תרסח.

לכבוד הרבנים החכמים רבי המעלה, מנהלי לשכת "המזרחי" בק' פפד"מ[5], [בפרנקפורט דמיין] וביחוד כבוד הה"ג[6] עטרת תפארת מוהר"י[7] פוזנא שליט"א[8], וכבוד הצייר המהולל ברב תשבחות מר שטרוק [הרמן שטרוק, צייר וגרפיקאי, ממנהיגי "המזרחי" בגרמניה] נ"י[9], שלו'[10] וברכה מהררי ציון,

המכתבים הנכבדים מאדוני היקרים, טובים השנים אשר נקבו בשמותיהם; הגיעוני. ומפני הטרדא הרבה עלי אחרתי את תשובתי, ואת הדרת כבודם הסליחה.

הנני מוצא לנכון להודיע לכבודם תוכן הרצאת הד"ר[11] טהון [ד"ר יעקב טהון, מנהל "המשרד הארצישראלי" של ההסתדרות הציונית ביפו] נ"י, שהיתה בשם האי' שטרוק, לבאר את החקים התלויים בארץ, ביחוסם לענין הישוב המעשי. וע"ז[12] היתה תשובתי, שאע"פ[13] שיסודי המצות התלויות בארץ, שיתפסו מקום גדול בחיים המעשיים, אינם נהוגים עכשו במילואם. למשל, תרומות ומעשרות. אם היינו נוהגים לתן באמת את מנת הלויים, המעשר-ללויים, אז היתה שאלה גדולה אם יוכל הישוב להתקיים בזה, אחרי העול הגדול של העשור, [מס "המעשר" העות'מאני על התוצרת החקלאית] שלוקחת הממשלה התורכית, אבל כבר פשט המנהג, שעושים בדרך היתר להקנות לכהן וללוי, בדבר מועט, את מתנותיהם, כדי לקיים דין התורה. ולפי המצב הוא הכרח גמור להתנהג כן, עד אשר ישובו לנו הימים הטובים וישכון ישראל בטח בדד בארצו, [על פי דברים לג, כח] אדירו ממנו ומושלו מקרבו, [ירמיהו ל, כא] ומקדש ד' כמו רמים בנוי בהר מרום הרים, כתקותנו בב"א[14]. וכן הדבר מגיע לענין השביעית, שאם היתה יכולה להתקיים בלי שום

צידוד היתר של הפקעת המצוה, ע"פ[15] דרכי ההיתר הנהוגים בכל דחק, היתה לשאלה מעשית גדולה, אבל כיון שמפני דלדול מצבנו א"א[16] כלל, שתתקיים כדינה, - חוץ ממה שתתבע הממשלה את חקה, - ועלול הכל להחרב, לפי המצב השומם והעזוב, ע"כ[17] ההכרח הוא לסמך לעת עתה על ההיתר של מכירה לנכרי, ואח"כ[18] עושים ע"י[19] נכרים רק ארבע המלאכות האסורות מן התורה, שהן זריעה וזמירה קצירה ובצירה, וחרישה עמהן, ויתר המלאכות שהן אסורות מדרבנן סומכים על היתר המכירה לעשות ע"י ישראל, עד אשר תבנה ותכנן ארה"ק[20] בבניה, ונוכל לקיים הכל כדת של תוה"ק[21]. ובזה כבר חדל ענין השמיטה מלהיות נוגע בדרך ישר אל החיים. ואלה שני הענינים, תרומ"ע[22] ושמיטה, הם היותר חשובים, שאפשר שיהיו פועלים הרבה על הישוב במהלכו. אמנם שארי מצות התלויות בארץ, -יוצא מהן לקט שו"פ[23], [לקט, שכחה ופאה] שבענינו א"א לקיימם כהלכה, כי לא יהנו מהם עניי ישראל כלל, כי השכנים הערבים יפשטו על שדותינו ויקחום, וכבר זכרו זה הפוסקים, וזה המצב עדיין לא נשתנה, - נשארו רק ערלה, כלאי זרעים וכרם, שהן ב"ה מתקיימות כהלכה, ואינן פועלות שום מועקה על סדרי הישוב. רק בענין הרכבת אילנות נתעוררו מקרוב משאלות חדשות, שהן מזקיקות אותנו לתשומת-לב מיוחדת, אבל זה אינו נכנס כבר רק במצות התלויות בארץ, כי הרכבת אילן אסורה גם בחו"ל[24]. אלא שפה הדבר נוגע לנו ביותר ע"פ מצבנו האגררי. ע"כ באמת לא מצאתי כ"כ[25] ענין לבאור חקי המצות הללו, עם מגמתנו בעבודת הישוב וקשר המעשי של אומתנו לאה"ק[26] בהוה. זה הי'[27] תוכן דברי להד"ר[28] טהון נ"י.

אך עם כ"ז[29], אמרתי, שהשאלה הזאת אינה מצומצמת רק בחיי שעה כי ישנם רבים החפצים לדעת ג"כ[30] הליכות עולם, איך יהיה אפשר לעמנו לחיות ע"פ חקי תוה"ק על אדמתנו, כשיישתכלל המצב ויהיו כל החקים מתקיימים במילואם כהלכתם. ע"כ החלטתי בל"נ[31] לכתב חוברת קטנה, שתכיל קיצור תמציתי מכללות המצות התלויות בארץ, בהערות קטנות ע"ד[32] יחושן למצב החיים המלאים של האומה, וע"ד[33] ערכן בהיותן משתמרות אצלנו בתור זכר למקדש, ככל מצות הזכרון, שהן קדושות מאד ומלאות חיי עד בקיומן למען ד' ועמו. וכשאמצא פנאי לשכללה אוכל לשלחה לכבוד הדרתם. ואם ישר בעיניהם יוכלו להדפיסה כחפצם הטהור.

וע"ד עצם הציונות, וביחוד עבודת הקודש של ההארה של רוח ד' עליה, שהיא באמת ראויה להיות עבודת ה"מזרחי", חשקי מאד לחבר בזה, אבל לא הושכרה לי עדיין השעה לדברים פופולריים, ומה שנמצא עמדי בשרשי הדברים ההולכים על דרך המדע העמק, שאינו שוה לכל נפש, מסופק אני עדיין בתועלת הפעתם לענין תכלית מעשי. ועיני נשואות לראות דבר מה יראיני ד' ע"ד כוננויות הישיבה, אשר החילותי לעסוק בהכנה, שהוא הצורך היותר נכבד להחיות את הציונות במקורה ומקומה בטל אור ד' באמת. וכן התרכזות הרבנות ע"י קישור כל המושבות שביהודה וגליל לחטיבה אחת, למען יהי'[34] ראוי הישוב החדש להאגד יפה עם הישוב הישן באה"ק[35], להיות ממנו מושפע ועליו משפיע, כדי שיתבוללו חלקי החיים והטוב שיש בזה ובזה, לבנין עם ד' על אדמתו. ובתוך כל הארג המעשי הזה אקוה, שיבא ג"כ ענין הדפסת ספרים וחוברות, המופיעים אור על צעדנו בדרך התחיה הלאומית,

ההולכת ומתרחבת לעינינו על אדמת הקודש, והדורשת עבודה רבה ונאמנה, מכל איש אשר ידו אמונה לד', לעמו לארצו.

אחתום בברכה ורב כבוד מהררי קודש, כנפשם הרוממה ונפש אסיר התקוה לתשועת ד' על עמו בחבל נחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. פפד"מ - פרנקפורט דמיין
6. ההי"ג - הרב הגאון
7. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. נ"י - נרו יאיר
10. שלו' - שלום
11. הד"ר - הדוקטור
12. וע"ז - ועל זה
13. שאע"פ - שאף על פי
14. בב"א - במהרה בימינו אמן
15. ע"פ - על פי
16. א"א - אי אפשר
17. ע"כ - על כן
18. ואח"כ - ואחר כך
19. ע"י - על ידי
20. ארה"ק - ארץ הקודש
21. תוה"ק - תורתנו הקדושה
22. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
23. שו"פ - שכחה ופאה
24. בחו"ל - בחוץ לארץ
25. כ"כ - כל כך
26. לאה"ק - לארץ הקודש
27. הי' - היה
28. להד"ר - להדוקטור
29. כ"ז - כל זה
30. ג"כ - גם כן
31. בל"נ - בלי נדר
32. ע"ד - על דבר
33. וע"ד - ועל דבר
34. יהי' - יהיה
35. באה"ק - בארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח אדר שני תרס"ח - יפו **נמען:** הרב ר' אליהו הכהן (רב במושבות)

הרב קוק פונה לרב מרבני הישוב החדש לגדור את פרצת האתרוגים המורכבים במושבות. יש להודיע לנוטעים שלא ייטעו הרכבות אסורות, ולמי שכבר נטע - לעקור ולשתול אתרוגים כשרים. אם לא ישמעו, יפורסמו שמות בעלי הגנים. הרב קוק מבקש מהרב לפעול בתוקף.

עיקרי הדברים

- איסור נטיעת אתרוגים מורכבים במושבות.
- דרישה לעקור את ההרכבות.
- איום בפרסום שמות העבריינים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], בדר"ח[4] אדר-ב תרס"ח[5].

כ'[6] ידי"נ[7] הרב הגאון חו"ב[8] אוצר תו"י[9] מוהר"א[10] הכהן שליט"א[11], שלו'[12] וברכה.

מפני הטרדא לא יכולתי לכ'[13] לכבוד ידידי שי'[14]. ועל של עתה באתי ע"ד[15] האתרוגים המורכבים, שראוי לנו לגדור את הפרצה, והדבר מוטל עלינו, בתור רבנים של הישוב החדש, ואין לנו על מי להטיל. וכאשר ב"ה רבים אתנו גדולי ישראל מחו"ל[16] ומאה"ק[17], אשר יעזרונו לפרסם את פסול המורכבים, ולהזהיר מהם את ישראל, ע"כ[18] הנני מוצא בזה חובה להודיע גלוי לכל הנוטעים, על להבא, שלא יהינו לנטע באיסור, ולא יכשילו את הרבים ביד ישראל באמצע, וכן מי שכבר נטעו שיעקרו ההרכבות האסורות ויטעו במקומם אתרוגים כשרים, אם חפצים הם באתרוגים. ואם לא ישמעו לקולנו, נהי'[19] מוכרחים להודיע ברבים את שמותיהם של בעלי הגנות עוברי עבירה, וכמובן לא יזקיקו אותנו לבא למדה זו, ובעצמם יתקנו את המעוות. ואקוה שכת"ר[20] יעשה בכל תוקף למען המצוה והסרת המכשול, והנני נכון לעמוד על ימינו כאיש אחד חברים בע"ה[21] בל"נ[22].

והי'[23] ז"ש[24] וברכת ד' וטובו לכת"ר[25] וכא"ל[26], כנה"ר[27] ונפש תדרשנו לטובה ולברכה באה"ר[28],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. בדר"ח - ב' דראש חודש (היום השני של ראש חודש)
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. כ' - כבוד
7. ידי"נ - ידיד נפשי
8. חו"ב - חריף ובקי
9. תו"י - תורה ויראה

10. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. שלו' - שלום
13. לכ' - לכבוד
14. שי' - שיחיה
15. ע"ד - על דבר
16. מחו"ל - מחוץ לארץ
17. ומאה"ק - ומארץ הקודש
18. ע"כ - על כן
19. נהי' - נהיה
20. שכת"ר - שכבוד תורתו
21. בע"ה - בעזרת השם
22. בל"נ - בלי נדר
23. והי' - והיה
24. ז"ש - זה שלום
25. לכת"ר - לכבוד תורתו
26. וכא"ל - וכל אשר לו
27. כנה"ר - כנפשו הרמה
28. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אדר שני תרס"ח - יפו **נמען:** אחיו, הרב דובער הכהן

הרב קוק מציע לאחיו לחדש קשר מכתבים קבוע. הרב קוק מספר על חדשותיו: דיין נוסף בבית הדין, התקרבות ל'שומרי תורה', ומחלקת מלאכה ב'שערי תורה' שמייצרת ארונות ברזל. רבים תומכים בישיבה, ובהם ר' יצחק אייזיק הלוי ו'המזרחי' בגרמניה. הרב קוק שואל אם רבני רוסיה פועלים להצלת היהדות, ומעודד לצאת מ'שב ואל תעשה'. לאחיו הרב קוק ממליץ על חזרה קבועה על הרמב"ם, ומבקש ממנו לנחם את גיסם רב רגולה. על האתרוגים הרב קוק כותב שיש לאסוף כוחות.

עיקרי הדברים

- מחלקת מלאכה ב'שערי תורה' - בניין הארץ המעשי.
- התומכים בישיבה.
- קריאה לרבני רוסיה לפעול.
- המלצה ללימוד רמב"ם כסדר.
- אתרוגי ארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ג' אדר ב' תרס"ח[4].

שלו'[5] וברכה מקודש לכ'[6] אחי יקירי ומחמדי הרב הג'[7] המפורסם לשו"ת[8] מוהר"ר[9] דובער הכהן [אחיו של הרב קוק, הרב דב בער קוק] שליט"א[10] ונ"ב הרבנית תחי'[11] והבנים והבנות שי'[12] לאוי"ט[13] ברב טוב ונחת.

אחרי זמן רב של תקוה לקריאת נעימת ימינך, אח יקר, קבלנו את מכתבך הגלוי, אשר כפי הרגלנו, להיות מן העשירים המקמצים במכתבים, גם זה נחשב לנו לאושר. ב"ה על השלו'[14] אשר עמכם. הנני קורא לך, אחי יקירי, והנני כולל גם את נפשי גם בקריאה זו, שכבר בא מועד שנשוב מעצלות זו, ויותר טוב שנהנה עצה ותושי' איש מאחיו, בארוכה או בקצרה, הכל לפי הזמן, ולהשיב את נפשנו כפעם בפעם במכתבי ידידות, מכתבי אחים, ולא מכתבים של בני חבורה המכירים זא"ז[15] במקצת. אותי אף שיש לדון לכ"ז במדה הגונה, מ"מ[16] איני חפץ להצטדק לגמרי, הרבה גורמת ג"כ[17] חלישות הגוף, ויותר מכל אלה חלישות הנפש, שהיא מום מוסרי, שע"י[18] הבחירה אפשר לרפאותו, פשוט לשוב מזה החטא של מניעת הטוב, ד' יכפר בעד. אמנם לא תחשוב. אחי יקירי, שמגוזמת היא הצעת טרדותי. הנני באמת ג"כ עמוס בעול גדול, עול של מעשה ועול של מחשבה ורעיון. מה מאד הומה רעיוני בראותי לפני כר נרחב לעבודת אמת. עבודת ד' הבהירה בעד עמנו וארצנו, בעד אור עולם, ורב טוב מונעת העצלות, של כבדות האברים וכבדות הרוח. בימים הללו נעשה משטר לטובה אצלינו, בהליכות הבידי"צ[19] בהוספת דיין אחד גדול בתורה ורצוי לבריות, ואקוה שעי"ז[20] יוקל לי העול המעשי במעט. החילותי להיות מתקשר מעט יותר עם אגודת "שומרי תורה", מה שלא עשיתי כן בתחילה, מפני שינויי דעות שחששתי להם, אקוה שיוכשר הענין יותר בע"ה[21]. בת"ת[22] שע"ת[23] פה הוקמה ע"פ[24] הרשאתי מחלקה למלאכה, [תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו] והיא הולכת ומתגדלת, ואקוה שתתן כבוד לשלומי אמוני

ישראל, להודיע לכל, שהננו חפצים בבנין הארץ המעשי. עתה כבר עסוקים הם בתעשית ארונות הברזל לבתי האוצר, אשר לא יפלו בשכלולם מהמובאים מאירופא, והפירמה של "בית מלאכה לשע"ת" תתנוסס עליהם. לפי דעתי ראוי לשמח ע"ז[25] ב"ה. - ע"ד[26] הישיבה, רבות הנן המחשבות, אצל היראים באשכנז עשה הענין רושם גדול. הרב ר"י אייזיק הלוי, בע"ס[27] דורות ראשונים, [ראו (כרך א', אגרת קג)] הוא קרוב להיות ג"כ מהעוזרים, ויש לו יד חזקה במערב. ה"מזרחים" משם מצדם ג"כ חפצים להכנס בזה, ומצדדים אחרים ג"כ יוכל עזר להמצא, אמנם הדבר צריך להיות מותחל דוקא בגדולה, כראוי לכבוד אה"ק[28] ואור תורה אשר בקרבה.

חפצתי מאד לדעת אם עושים רבני רוסיא איזה דבר להצלת היהדות בארצם, ומה המה דרכי פעולתם, ואם אפשר להתאגד עמם. כמדומה שכבר הגיע הזמן להתעורר משינה הליטרגית של שוא"ת[29], [מתרדמת של "שב ואל תעשה"] ולחפש דרכים, דרכי חיים, חדשים וגם ישנים, לעזרת ישראל. תמה אני אם יש מי שפטור כעת מעבודה זו, אסור להיות ענותן בזה, כל יד פועלת, מעט או הרבה, מצלת קמעא ומצטרפת לחשבון גדול, רק שתהי'[30] העשי' בשיקול דעה ושכל, לא רק בהמיית הרגש שבלב, המעורב בשמרים בלתי מזוקקים כלל.

אולי תוכל להודיעני איזה רושם עשתה החוברת "בנין האומה" של הרב רפ"ל[31] נ"י[32]. למרות שיבושי הדקדוק שלה, ועוד מגרעות טכניות, יש לה ערך הגון, אבל מסופקני אם נמצאו שומעים ומתעוררים.

כתוב נא בפרטיות מכל אשר עמדך לטובה, ובסדר לימודך. כמדומה שראוי להתרגל הרבה בחזרת רמב"ם[33] כסדר, פרק או פרקים בכל יום, כפי האפשר, פעם בלא נו"כ[34] ופעם עם נו"כ היותר עקריים, אבל העיקר החזרה ההקפית, שבהמשך הענין כמדומני שעתיד ספר "היד" להיות המעין המרכזי לת"ח[35], ע"פ סדרי הלימוד שבהכרח יחודשו.

גיסנו הר"י[36] שי' כתב לי, שיש תקוה שתמצא לפניו ישיבה במקום מושבו, אם יוכל למצא ממנה את פרנסתו בכבוד הייתי מזה מלא רצון, אע"פ[37] שהייתי חפץ יותר שנוכל כולנו להקבץ במוקדם היותר אפשרי לאה"ק[38] לעבוד יחד את העבודה הגדולה, שראוי לעבוד בקרבה, ולד' הישועה.

בטח ידעת את האסון של גיסי הרב מראגאלא שי', ינחמהו ד', ראוי להתקרב אליו ולנחמו, הוא מתאונן על בדידותו, ולפעמים במכתב וקשר ידידות מחיים ומעודדים איש נכה-רוח במצב כזה. - משמואל שי' מסתמא יגיעוך מכתבים, הוא יותר זריז ממני. ב"ה שהוא קובע עתים לתורה, ואהוב לבריות בעיה"ק[39] ת"ו יצליחהו ד'. הנני כופל את הצעתי, שנתחיל מעתה לסדר בע"ה באופן יותר מלבב את מרוץ אגרותינו, ונסבב בזה קורת רוח הגון וכשר לעצמנו, ויותר מזה לאיזה ענין כללי, ע"י[40] אגד רוחני שלנו ברצות ד' דרכנו.

ע"ד האתרוגים, ראוי לעזור ולקבץ כחות כפי היכולת. מה הומה הלב אחרי הידיעה, של ברור ההרכבה של כל האתרוגים של ידי נכרים, וברור הכשרות של אתרוגי אחב"י[41], והחשבון הברור של טובת ישוב א"י[42] היוצא מזה, והעינים סגורות, אין חש ודורש. מ"מ ב"ה שפעלי לא הי'[43] לריק, ועוד לו עתיד גדול, אודה לד' חסדו.

והנני חותם בברכה באה"ר[44] ונאמנה, כנה"ר[45] ונפש אחיך קשור באהנ"פ[46] ודוש"ת[47] מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. הג' - הגאון
8. לשו"ת - לשם ולתפארת
9. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. תחי' - תחיה
12. שי' - שיחיה
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. השלו' - השלום
15. זא"ז - זה את זה
16. מ"מ - מכל מקום
17. ג"כ - גם כן
18. שע"י - שעל ידי
19. הבידי"צ - הבית דין צדק
20. שעי"ז - שעל ידי זה
21. בע"ה - בעזרת השם
22. בת"ת - בתלמוד תורה
23. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
24. ע"פ - על פי
25. ע"ז - על זה
26. ע"ד - על דבר
27. בע"ס - בעל ספר
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. שוא"ת - שב ואל תעשה
30. שתהי' - שתהיה
31. רפ"ל - שם אדם - דורש פענוח
32. נ"י - נרו יאיר
33. רמב"ם - רבי משה בן מימון
34. נו"כ - נושאי כלים (מפרשי השולחן ערוך)
35. לת"ח - לתלמידי חכמים
36. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
37. אע"פ - אף על פי
38. לאה"ק - לארץ הקודש
39. בעיה"ק - בעיר הקודש
40. ע"י - על ידי
41. אחב"י - אחינו בני ישראל
42. א"י - ארץ ישראל
43. הי' - היה

44. באה"ר - באהבה רבה
45. כנה"ר - כנפשו הרמה
46. באהנ"פ - באהבת נפש
47. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: פורים למוקפין תרס"ח - יפו

נמען: רבני בית הדין צדק בירושלים, ובראשם ר' שמואל סלנט ור' חיים ברלין

בעניין תוצרת המושבות הטעונה מעשר שמגיעה לירושלים, הרב קוק מציע לפרסם שאין למכור ולקבל דבר בלי הכשר מהממונים בכל מושבה, כפי שנקבע בתקנה של השנה הקודמת. הרב קוק מבטיח להזהיר את המושבות, וגם לגבי משלוחים לחוץ לארץ. הרב קוק מצטער שאינו יכול לעלות לירושלים בגלל 'השערורייה' שהייתה ביפו.

עיקרי הדברים

- הכשר מממוני המושבות לתוצרת הטעונה מעשר.
- משלוחי תוצרת לחוץ לארץ.
- המהומות ביפו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], פורים למוקפין תרס"ח[4].

ברכת ד' וטובו של ראש כי[5] הרבנים הגאונים, גודרי גדר ועומדים בפרץ, רבני בד"צ[6] בעי"ק[7] ירושלים ת"ו, ולמעלה בקודש עטרת ראשינו סבא קדישא הגאון הגדול מרן רש"ס[8] [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים] שליט"א[9] וכבוד רב רחימאי הגאון הגדול פאר הדור מוהר"ח[10] ברלין שליט"א.

צור ישראל יאריך ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, ויאירו אורם על אדמת הקודש, עד ביאת ינון בב"א[11].

היום הגיעני יקרת ימין קדשם, ואף כי לא צילא דעתאי, מהשערורי' אשר היתה פה עה"ק [ההתנגשות בין יהודים לערבים ביפו בפורים תרס"ח, שבה נפצעו יהודים רבים] בעוה"ר[12], והננו שרויים בפחד ודאגה, שומר ישראל ינצרנו וירחיב לנו, ויהי מגן לעמו ונחלתו, וא"א[13] לי לסדר דברי, כראוי להדרת גאון הדרתם שליט"א, מ"מ[14] לא אוכל לעכב את דברי בדבר הגדול, הנוגע להסיר מכשול מדרך הרבים.

והנה בעיקר הענין, ע"ד[15] הדברים המובאים לירושת"ו[16], [פירות וירקות מן המושבות; ראו גם (כרך א', אגרת פג)] אין דרך ועצה יותר טובה, כ"א[17] לפרסם ולהזהיר, שלא ימכר ולא יתקבל שום דבר הטעון מעשר, כ"א עם ההכשר מהממונים שבכל מושבה. ואיני מוצא שום עצה אחרת, כי בכל האופנים ימצאו יחידים עבריינים, בעוה"ר, שאין ידנו תקיפה עליהם. ולא עלתה כלל על דעתי, שיתקבל לשוק בעי"ק בלא הכשרים ברורים, אחרי שזה הי'[18] עיקר התקנה של אשתקד במינוי הממונים. ואנכי הנני עומד הכן מצדי, בעה"י[19], להזהירם במכתבים, שיהיו זהירים מצדם במושבות, בין מצד עצם יראת השי"ת[20] ושמירת המצוה, בין לטובת העסק של פדיון סחורתם. ובדברים הנשלחים לחו"ל[21], אנכי מצדי הנני עושה כל מה שביכלתי, ואשלח להזהיר ולהזכיר, והרוב מתקנים, ולתקן לגמרי כבר חשבתי ע"ז[22] הרבה, ולא עלתה בידי לע"ע[23] להנצל ממקרים של שילוח בלא תיקון. ומ"מ[24] נראה לע"ע, שראוי ונכון

להעריך מכתב, בדרך תוכחה מאהבה, להוסיף אומץ וזריזות, ויש תקוה שיעשו הדברים רושם בלבם, כאשר יראו שהדרת גאונם מעיר עז לנו, ואנכי הצעיר יחד הננו עסוקים בתיקון הענין.

לולא מצב העיר כעת, שא"א[25] לי לזוז ממנה עד יתכונן איזה סדר בדבר הערבובי', הייתי חפץ בכל לב לעלות אל הקודש לעי"ק[26] תובב"א[27], ולטכס עצה ותושיה, ע"י[28] אור תורה של כינוס לצדיקים, בענין זה ובעוד ענינים חשובים, העומדים והראויים לעמוד על הפרק. אבל כעת אין דנים אפשר משא"א[29].

עכ"פ[30] הנני כופל דברי, שבשו"א[31] לא ימכר שום דבר בלא הכשר ברור. והשי"ת[32] יאמצנו להקים עולה של תורת אמת על אדמת הקודש. והי'[33] ז"ש[34], כנפשם הגדולה ונפש חותם בברכה ואה"ר[35],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. כ' - כבוד
6. בד"צ - בית דין צדק
7. בעי"ק - בעיר הקודש
8. רש"ס - רבי שמואל סלאנט
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. בב"א - במהרה בימינו אמן
12. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
13. וא"א - ואי אפשר
14. מ"מ - מכל מקום
15. ע"ד - על דבר
16. לירושת"ו - לירושלים תבנה ותכונן
17. כ"א - כי אם
18. הי' - היה
19. בעה"י - בעזרת השם יתברך
20. השי"ת - השם יתברך
21. לחו"ל - לחוץ לארץ
22. ע"ז - על זה
23. לע"ע - לעת עתה
24. ומ"מ - ומכל מקום
25. שא"א - שאי אפשר
26. לעי"ק - לעיר הקודש
27. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
28. ע"י - על ידי
29. משא"א - משאי אפשר
30. עכ"פ - על כל פנים
31. שבשו"א - שבשום אופן
32. והשי"ת - והשם יתברך
33. והי' - והיה

34. ז"ש - זה שלום
35. ואה"ר - ואהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' סיון תרס"ח - יפו

נמען: רבני ירושלים: ר' שמואל סלנט, ר' חיים ברלין והראשון לציון ר' אליהו פניז'ל

הרב קוק שמח על מכתבם ומסכים לתקן את הפרשת המעשרות במושבות בפיקוח הוועדים. הרב קוק יכתוב לוועדים בשמם. הרב קוק עומד לסייר במושבות לפיקוח על ערלה וכלאי הכרם, ומעמיד משגיחים בכל מושבה, כי אין עוד מי שיחליף את המשגיח המנוח ר' צבי שניאור.

עיקרי הדברים

- הפרשת מעשרות בפיקוח ועדי המושבות.
- פיקוח על ערלה וכלאי הכרם.
- שיתוף פעולה עם רבני ירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' סיון תרס"ח[4].

רב שלו'[5] לכבוד רבנן קדישי, די בקרתא קדישא, הרבנים הגאונים מאורי אור בעיר עז לנו, ירושלים עה"ק ת"ו, וביחוד גאוני עז מיחדי הדיבור של חבה, כ"ק[6] ס"ק[7] הרש"ס[8], [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים] והגאון ר"ח[9] ברלין, ומעלת ראשון לציון הרה"ג[10] מוהר"א[11] פאניזיל, [הרב אליהו פניז'ל, הרב הראשי הספרדי ("ראשון לציון")] שיחיו כולם לאוי"ט[12], ויזכו לראות פני גואל צדק בב"א[13],

שלו' שלו' בכפילא.

נתמלא ביתי אורה, בקבלת מכתב קדשם, אשר מאז עליו חכיתי, שיופיעו עלי באורם וישעם, בימין ד' רוממה, גאוני טהרה אשר בכלילת יופי עי"ק[14] תובב"א[15], לאמץ זרועי להקים על תלה דת קודש, בישוב החדש בכלל, ובפה עיה"ק[16] יפו והמושבות הסמוכות בפרט. מי יתן והי'[17] זה החלם לברכה, ועוד נוסיף אומץ, שיהי'[18] דיבור של חיבה מצוי תמיד בינינו, להקים תורה ועדות ה' ומשפטיו על ישראל, בקרב עם ד' המתנחלים באה"ק[19], אשר אך זה ראשית דרכם, להרחיב הפעולה על דברים רבים ורמים, אשר ברומו של עולם עומדים, למען יעשה שורש יעקב, המתחיל להכות גזעו על אדמת הקודש, צמח ופרי, "הבאים ישרש יעקב ויציץ ופרח ישראל". [ישעיהו כז, ו]

ועל של עתה באתי, בענין תיקון הפרשת המעשרות ע"י[20] פקוח הועדים. הנה ידי עמכם, רבותי, ובכל אשר ימצא חילי החלש הנני עומד על ימינכם. והנני נכון כעת לכתב בעה"י[21] הרצאת דברי קדשם, והצטרפותי להדר"ג[22] בהסכמה בעה"י, לועדי המושבות, ונראה דבר מה יענוני. ועוד אקוה בקרוב להיות במושבות, לפיקוח עניני הערלה וכלאי הכרם, כדרכי בכל שנה בעזה"י[23], וביחוד שנה זו אשר הננו זקוקים למשגיחים מיוחדים ע"ז[24] בכל מושבה, כי גבר זריז וממולא ובקי בענין כהמנוח הר"צ[25] שניאור ז"ל[26] כמעט שאין למצא, באופן שנוכל למסור על יד אחת ההשגחה הכוללת. וכבר החילותי להעמיד משגיחים פרטיים בכל מושבה ממושבות הכורמים. אמנם הענין צריך עדיין חיזוק, וצור

ישראל ב"ה יאמצנו בישועתו. ובע"ה[27] ע"י הנסיעה נדע בבירור איך להתנהג עם הסדר החדש, ואיך לבצרו ולאמצו, ואקוה להודיע הכל להדר"ג שי'[28]. והנני חותם בברכה ובבקשה רבה, תהי נא ידם הקדושה תמיד יחד עמדי, לרומם הדר קודש ד' בהררי קודש של הישוב החדש, למען שם ד' ולמען עמו ונחלתו. והי' זה שלו' וברכה, כנה"י[29] וכנפש חותם ברגשי קודש ואהבת אומן, מצפה לתשועת ד' ועזו,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

לפרטי הדברים, איך להתנהג נגד הממאנים, אם ימצאו, צריכים עוד להמתיק סוד בעה"י, בעצת חכמה ותבונה הנ"ל[30]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. כ"ק - כבוד קדושת
7. ס"ק - סעיף קטן
8. הרש"ס - הרב שמואל סלאנט
9. ר"ח - ראש חודש
10. הרה"ג - הרב הגאון
11. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
12. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
13. בב"א - במהרה בימינו אמן
14. עי"ק - עיר הקודש
15. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
16. עיה"ק - עיר הקודש
17. והי' - והיה
18. שיהי' - שיהיה
19. באה"ק - בארץ הקודש
20. ע"י - על ידי
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. להדר"ג - להדרת גאונו
23. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
24. ע"ז - על זה
25. הר"צ - הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. ז"ל - זכרונו לברכה
27. ובע"ה - ובעזרת השם
28. שי' - שיחיה
29. כנה"י - כנפשו היקרה
30. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' סיון תרס"ח - יפו **נמען:** ועד המושבה רחובות

שומרי מצוות בחוץ לארץ ובירושלים מתלוננים שפירות המושבות (שקדים, תפוזים ועוד) נשלחים בלי הפרשת תרומות ומעשרות ומכשילים בטבל, ורבני ירושלים מטילים את האחריות על הרב קוק. הרב קוק מבקש מהוועד לצוות שאין להוציא פירות מן המושבה בלי הכשר נאמן, ולהודיע לו על הממאנים כדי שהרבנות תפעל נגדם. כך לא יאמרו בגולה שהישוב החדש מחריב את הדת.

עיקרי הדברים

- פירות בלי הפרשת מעשרות - מכשול טבל.
- צו הוועד: אין להוציא פירות בלי הכשר.
- טיפול הרבנות בממאנים.
- כבוד הישוב החדש בעיני הגולה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' סיון תרס"ח[4]. [ט' בסיוון תרס"ח (1908)]

לכבוד הועד הנכבד ברחובות, שלו'[5] וברכה

את מכתבי הנני כותב לשם כללות ישובנו החדש. הנני מוכרח לנגע בשאלה כללית אשר לעזבה אי אפשר. כבר הגדתי לכבודם, ולעוד אנשים ממושבות, אשר דבר הישוב קיומו וכבודו נוגע אליהם, בלב מלא תם ויושר, כי צעקת העם, מקהל שומרי אמונים בחו"ל[6], גדולה אלינו על העזיבה של תיקון הפירות הנשלחים לחו"ל[7], השקדים והאוראנזים [השקדים ותפוחי הזהב (תפוזים)] ועוד. הם באים אלינו בקובלנא רבה: אתם רבני אה"ק[8] למה תניחו להכשיל אותנו באיסורים, ולמה לא תהיו חרדים על חקי תורתנו הק'[9] שיתקיימו באה"ק[10], אשר זכינו לראות תחילת ישובה, וביחוד במה שנוגע אל הכלל כלו המוסר נפשו על מצוה קלה כחמורה. [על פי אבות ב, א: "הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה"] נוסף לזה צועקים ג"כ[11] כל שלמי אמונים בערי א"י[12] פה ובירושלים ת"ו ועוד, על המכשלה הגדולה הזאת, היוצאת לנו בשמירת דתנו הק', אשר עליה הורגנו כל היום, [על פי תהלים מד, כג] דוקא ע"י[13] אחינו בשרנו אכרי ישובנו החדש ראשית תקותנו. ואני כאלם לא אפתח פה [על פי תהלים לח, יד] מרוב בושת פנים ועגמת נפש זה כמה, ועיני נשואות לשמים שיתן בלב אחינו להבין את יקר ערך קדושת דתנו הק', והכבוד הגדול שאנו חייבים לכבדה, ועד כמה עץ חיים היא למחזיקים בה [על פי משלי ג, יח] לפרט ולכלל כלו עדי-עד, ויתחילו לנהוג כבוד בדיני תורה"ק[14], ולא יקלו את דעתם בזה ביחוד במה שנוגע למכשול רבים. אבל הימים נקפו ואני אינני רואה בעניי אות לטובה, התמרמרות רב המון שלמי אמונים הולכת וגדולה, ולב ישראל מתנקע מחבת אה"ק, ותקות הישוב וחינו נופלת ג"כ ע"י זה במדרגות ידועות. פונים אלי כל הרבנים הגדולים, הגרש"ס[15] והר"א[16] פניזיל החכם-באשי, [הרב שמואל סלנט, רבה האשכנזי של ירושלים, והרב אליהו פניז'ל, הרב הראשי הספרדי] הגר"ח[17] ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב, שישב אז בירושלים] וכל בתי הדינים לפרושים וחסידים

ולספרדים, [בתי הדין של שלוש העדות בירושלים] כלם אומרים כאחד בי הדבר תלוי, בצוארי הוא הקולר, [האחריות מוטלת עלי; על פי סנהדרין ז: "קולר תלוי בצואר"] ובידי לתקן ולהציל הכל, להשיב להישוב את כבודו, ולאחינו היקרים שומרי תורה ומצות את שלות לבם, בכלל להציל רבים ממכשול עון החדש של אכילת טבלים, [פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות] שהחל לבא ע"י התישבות ישובנו החדש באי"י[18], והנם מציעים לפני הצעות איך ובמה להוציא את הדבר הנכבד הזה מן הכח אל הפועל. ועתה אהובי לבבי, אליכם אצוק את מצוקת לבבי, יודעים אתם ועדים את אהבתי הבוערת כאש להישוב החדש, שכל נשמתי נתונה לו, הושיעוני נא ויחד נקים דבר שיהי'[19] לנו לשם ולאות, לתפארת אלקים ואנשים. [על פי שופטים ט, יג]

וזה הדבר אשר הרבנים הנ"ל[20] מבקשים, והנני מוצא שבכללות הכרח הוא להוציא את המשאל הצודק הזה מן הכח אל הפועל: הועד יתן צו, שלא יהין שום איש להוציא דבר בלתי מתוקן ומועד ע"י הכשר נאמן מן המושבה, לא לירושלים, לא ליפו, ולא לחו"ל. וכמובן ראוי שיבאו הדברים הללו בהכרת ערכם לשמירת התורה, להתקדמות הישוב ולכבודו. ואם ימצאו אנשים כאלה, שגם אחרי אזהרת הועד לא ישמעו, ואחרי ההזהרה הנאמנה לא יזהרו, אז ראוי ונכון שכבוד הועד יודיע אלי, שמאיש הזה בפרטיות הנם מסירים את ערבותם, מפני שאין בידם להכניסו בסדר תקונם, ואז תחול על האיש הפרטי ההוא חובת הרבנות, לראות באיזה אמצעיים נאותים איך לפעול עליו, באופן שסוף כל סוף יעלה בידנו הדבר הגדול הזה, להסיר חרפה מעל ארץ אבותינו, שלא יאמרו אחינו יושבי הגולה, שהישוב החדש הוא חרב להחריב את יסוד הדת וקיום תורה ומצות מישראל, תחת אשר באמת הוא סם חיים לכל עם ד' בהוה ובעתיד. שימו אחים יקרים את לבבכם על דברי אלה, מהרו להשיב אותי דבר והשתדלו נא למלאות את שאלתי בכח עז רוחכם וישע ימינכם אשר עוד תכפל ותגדל בימין ד' רוממה על ארץ חמדתנו, כתקות נפשנו לדור דורים.

אחיכם הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

הידיעה ע"ד[21] מי שלא יהי'[22] נשמע לתקנת הועד בזה תוכל לבא ג"כ ע"י הממונה הקבוע לתקון הפירות, רק שביסוד הענין יכנס הועד להקים כבוד הדת על תילה כחובתנו הק'. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. בחו"ל - בחוץ לארץ
7. לחו"ל - לחוץ לארץ
8. אה"ק - ארץ הקודש
9. הק' - הקטן
10. באה"ק - בארץ הקודש
11. ג"כ - גם כן
12. א"י - ארץ ישראל
13. ע"י - על ידי

14. תורה"ק - תורה הקדושה
15. הגרש"ס - הגאון רבי שמואל סלאנט
16. והר"א - ו + הר"א: הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. הגר"ח - הגאון רבי חיים (מבריסק או מוולוז'ין)
18. בא"י - בארץ ישראל
19. שיהי' - שיהיה
20. הנ"ל - הנזכר לעיל
21. ע"ד - על דבר
22. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' תמוז תרס"ח - יפו **נמען:** הרב יעקב יוסף (מועמד לרבנות עקרון)

הרב קוק מוכן לסייע למועמד בהשגת רבנות עקרון. הרב קוק מבקש שיביא מכתבי המלצה מגדולי ירושלים, ושיבטיח את המשכורת מהישיבה ומ'שומרי תורה'. הרב קוק מציע לנסוע יחד לעקרון, ומייעץ להכין דברי אגדה נאים ולהתכונן בהלכות כלאיים ותרומות ומעשרות. במפורש הרב קוק מסתייג מאחריות אם תהיה מניעה.

עיקרי הדברים

- הכנות לרבנות עקרון.
- המלצות ומשכורת.
- הכנת דרשה והלכות התלויות בארץ.
- חיבוב התורה על הבריות - קידוש ה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד תמוז תרס"ח[4].

מבין המצרים קרן בכבוד ירים, לכ'[5] ידידי הרב הגדול חו"ב[6] מאד נחמד מו"ה[7] יעקב יוסף שליט"א[8], וכא"ל[9] שו"ר[10].

אחדשה"ט[11] באה"ר[12], מכתבו היקר הגיעני, והנני נכון מצדי לעזור על יד כת"ר[13] להוציא את החפץ הטוב ע"ד[14] רבנות עקרון [ראו גם (כרך א', אגרת קמא)] ת"ו לאור. ובשמו יתי'[15] אבטח, כי יעזרנו לבצע את הענין בכבוד הנדרש למען כבוד תוה"ק[16]. והנה מה טוב יהי'[17] אם יביא כת"ר עמו מכתבים, בהסכמות ע"ד הרבנות עבורו, מגדולי עיה"ק[18] ת"ו, ואם אפשר גם מהגרש"ס[19] שי'[20], עכ"פ[21] מהחשובים והידועים, בין אם יהיו ערוכים אל הועד או אלי. אמנם ביחוד צריך כת"ר להיות מתחלה מובטח כראוי מהישיבה ומאגודת "שומרי תורה" ע"ד המשכורת, [אגודה בירושלים שתמכה ברבנים במושבות] וביחוד שירצה כי'[22] ידידנו הג"ר[23] זרח בראי"מ[24] שי' להכנס בזה כראוי בענין נכבד כזה. והנני מניח הדבר ליד כבוד ידידי, אשר בטח ינחהו בעצה וסיוע. כי ידי"נ[25] ההגר"פ[26] צבי [הרב צבי פסח פרנק] שי', ומתרוייכו יתקלס עילאה ב"ה. והנה אם ירצה כת"ר להתעכב בירושלים עוד כשבועיים, יוכל להיות שאהי'[27] מתחילה בעקרון, לבסס את הענין, ואח"כ[28] יוכל כ"ת[29] לבא בעצמו. אך אם ירצה יוכל לבא ג"כ[30] שבוע דנא ובעה"י[31] ניסע בזה לכונן הדבר.

אעיר את כ', שיכין איזה דברי-אגדה נאים להגיד לפני הציבור. וישים עין על המצות התלויות בארץ, ביחוד כלאים ותרומ"ע[32], העלולים להיות נשאלים. ודי יתי' ינחהו באורח מישור למען שמו ויאמץ לבבו להיות לאיש, כדי לכבד את התורה ולחבבה על הבריות, שזהו יסוד קידוש השם, הגדול מכל המצות כולן.

בחתימת דברי הנני מוצא את עצמי מחוייב להתנות מפורש, שתוצאות הענין איני מקבל עלי, ואם תהי'[33] חלילה (את אשר אקוה בעה"י[34] שלא יהי') איזו מניעה לא תהי' לכת"ר[35], עלי שום תרעומת לא ע"ד הכבוד ולא ע"ד ההוצאות. כי כונתי כולה לטובת קיום תוה"ק, ולטובת כת"ר, אשר מצאתיו נכון לתורה ויראת שמים.

והנני בזה ידידו דוש"ת[36],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

באה"ר אדר"ש[37] כ' מוהרפ"צ[38] פרנק שליט"א. הנ"ל[39]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. לכ' - לכבוד
6. חו"ב - חריף ובקי
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. שוי"ר - שלום וישע רב
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. כת"ר - כבוד תורתו
14. ע"ד - על דבר
15. יתי' - יתברך
16. תוה"ק - תורתנו הקדושה
17. יהי' - יהיה
18. עיה"ק - עיר הקודש
19. מהגרש"ס - מהגאון רבי שמואל סלאנט
20. שי' - שיחיה
21. עכ"פ - על כל פנים
22. כ' - כבוד
23. הג"ר - הגאון רבי
24. בראי"מ - ברבי אברהם מרדכי - שם אדם
25. ידי"נ - ידיד נפשי
26. ההגר"פ - ה + הגר"פ: הגאון רבי שם שמתחיל באות פ (כגון פנחס / פסח) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. שאהי' - שאהיה
28. ואח"כ - ואחר כך
29. כ"ת - כבוד תורתו
30. ג"כ - גם כן
31. ובעה"י - ובעזרת השם יתברך
32. ותרומ"ע - ותרומות ומעשרות
33. תהי' - תהיה
34. בעה"י - בעזרת השם יתברך
35. לכת"ר - לכבוד תורתו

36. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
37. אדר"ש - אחר דרישת שלום
38. מוהרפ"צ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות פ, צ (למשל: פנחס + צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
39. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אלול תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר

הרב קוק מודה על חלק ב' של 'עבודת עבודה' מאת אביו של הנמען, ר' שלמה קלוגר, ומבטיח שישלחו לו אתרוג מהודר. המלחמה כעת אינה על אתרוגי קורפו, שכבר נודע שהם מורכבים, אלא על אתרוגי הנכרים בארץ ישראל שגם הם מורכבים, ועל זה כתב את הקונטרס 'עץ הדר'. עוד יש דיון הלכתי בדברי המגן אברהם על ספק דאורייתא ודרבנן ('דלא ליזלזלו').

עיקרי הדברים

- תודה על ספר 'עבודת עבודה'.
- אתרוגי הנכרים בארץ ישראל מורכבים - הקונטרס 'עץ הדר'.
- הלכה: ספק דאורייתא ודרבנן.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז אלול תרס"ח[4].

שנה טובה ומעוטרת לראש כ'[5] ידי"נ[6] הרב הגאון המובהק, סועק"ה[7], גזע קודש, תפארת ישראל מו"ה[8] אברהם בנימין קלוגר שליט"א[9].

שלו'[10] רב וברכה וכוח"ט[11],

מכתב כתר"ה[12], עם הספר הקדוש דמרן אבוה דמר ה"ג נ"י[13], עבודת עבודה ח"ב[14], [ספרו של רבי שלמה קלוגר, אביו של הנמען] לנכון הגיעני. ואין בפי די תודה על המתנה הקדושה הזאת, ממפלאות מעשה ידי אמן מאורן של ישראל מרן אביו זצ"ל[15] זי"ע[16]. אמנם נתאחרתי מהשיב, מצד היותי בקרית חוצות, במושבה רחובות, וסובב הלכתי ג"כ[17] במושבות האחרות הסמוכות, כדרכי בכל שנה לעת הבציר לפקח על המצות התלויות בארץ, מערלה וכלאים וכיו"ב[18], וזה גרם עיכוב התשובה. אמנם שלחתי להגיד לבעלי האגודה, שישלחו לכ"ג אתרוג הדור וטוב. אקוה שבודאי יקיימו דברי בעה"י[19]. אף כי שמעתי, כי שנה זו הי'[20] גידול האתרוגים הכשרים בכבדות, מצד איזו לקותא שנפלה באילנות, מ"מ[21] כפי האפשרי ודאי יבררו הטוב היותר אפשרי.

וע"ד[22] הקוני "פרי ע"ה", [קונטרס "פרי עץ הדר"; ראו (כרך א', אגרת מח)] הנה המכתב העקרי של מרן אביו גאון ישראל זצ"ל הדפיסו בלוח מיוחד זה מאז, והפיצו אותו ברבים, ובעיקר הענין עכשו פני המלחמה אינם כ"כ[23] על אתרוגי חו"ל[24], שכבר נתגלה קלונם שהם מורכבים, כ"א[25] על האתרוגים של הגויים אשר באה"ק[26], שגם הם הנם מורכבים, כדרך ההרכבה הנהוגה בחו"ל[27], ומ"מ[28] הם דוחקים את רגליהם של האתרוגים הכשרים ממטעי אחינו העובדים את אדמת הקודש, שע"ז[29] יחדתי הדיבור בקוני "עץ הדר", [חיבורו של הרב קוק על פסול האתרוג המורכב] שזה הי' עיקר מטרתי. ובאמת אם יחזיקו במעוז כשרות האתרוגים כל גדולי עם ד' יהי'[30] מקור נפתח ע"י[31] אה"ק[32], וע"י[33] אחינו העובדים את אדמתה, לקיים את המצוה כמאמרה בכללות ישראל, מה שאם נעזוב את הענין - המכשול הולך ורב, ע"כ[34] אין

שיעור לגודל המצוה להחזיק דוקא את אחינו העוסקים הכשרים. ואין לזה ענין כלל מה שכתב הגאון מבערעזאן [הרב שלום מרדכי שבדרון (מהרש"ם), רבה של בריז'אן] שליט"א ע"ד[35] אתרוגי קורפו, כי לא לזה אנו צריכים עכשו.

מאד הייתי חפץ להשתעשע עם כ"ג[36] באיזהו מקומן של שבחים בסה"ק[37] דמרן אביו מאוה"ג[38] זצ"ל, ובחיד"ת[39] דמר נ"י המחוברים עמו. אבל רבו עלי טרדותי כעת, והספר הק'[40] הוא עתה אצל הכורך, ולא אוכל לעיין בו עכשו.

כמדומה אני שראיתי בד' נ"ב[41], שמעיר ע"ד המובא במג"א[42], ע"ד דאורייתא ודרבנן הבאים בב"א[43], דמחמירים בספק דרבנן כ"ה דלא ליזלזלו, מהא דמחלקינן בין איסור לטומאה בתקרובות ע"ז[44] של אוכלין. ולע"ע[45] לא אוכל לרדת לסוף דעתו הק', שהרי במקום שהדברים מחולקים מטעם ודאי בין דין תורה לדרבנן ודאי ישנם חילוקים רבים, שאפילו בענין אחד מחמירים בצד דאורייתא שבו ומקילים בדרבנן, וא"ז[46] זילותא כלל. למשל בריש מ"ק[47], [מועד קטן ב] דמחלקינן אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא, ע"כ מתירין בב"א כמה עניני תולדות בשעה שאנו אוסרין את האבות, וכה"ג[48] בכ"מ[49] שניכר שעושה בדרך שאין בו איסור תורה ונשאר איסוד"ר[50]. כה"ג[51] דכתובות ס' ע"א[52] מתקן כלאחר יד הוא, בהא דממעכן ברגלו, ול"ג רבנן, והרי ניכר שהאיסור דאורייתא אסור, שאסור למעך כדרכו הקשקשין שעלו בצינור, וממעכן בשינוי ברגלו, א"כ[53] מראין הדברים שדאורייתא חמור מדרבנן ול"ח כלל משום זילותא דרבנן. והתם לא אמר כללא דידי' כ"א במקום ספק, שמתוך שאנו מחמירין בדאורייתא מכריעין אנו שנעשה הדבר באופן המביא חומר, וה"ז[54] כעין חזקה דמהני מענין לענין, כהא דמהני רובא גם לענין ממון דפדיון הבן משום שהוחזק לשאר מילי, וכד' המקנה הידועים וכה"ג טובא. והיינו שאנו מכריעין ע"י פעולתנו את הענין לצד ודאי, וכשמברך ג' ברכות הוא מחזיק ע"ז[55] שלא בירך עדיין, וכיון שלא יברך הטוה"מ[56] הוא מזלזל בדרבנן, ול"ש[57] זה כ"א בחילוק של ספיקות ולא בעניני ודאי שהדינים מחולקים בהם. וכבר כתבתי שלע"ע[58] אין ת"י הס' הק' לראות מה אסיק בה מרן אביו רשכבה"ג[59] זצ"ל.

היום היו אצלי מהאגודה, וזירזתים עוד לשלח לכ"ג אתרוג כראוי לפי כבודו, ואקוה שיקיימו ורצון צדיק שי'[60] יעשה.

והנני חותם בברכת השנים ואה"ר[61], יעודדהו השי"ת[62] בישועתו וינוב בשיבה טובה, ויראה בנחמה ושמחה בכט"ס[63] מכא"ל[64], ונזכה להתראות בהר הקודש בשוב גאולים ברינה ושמחת עולמים, כנה"ר[65] ונפש דבק באה"נ[66] דוש"ת[67] מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. כ' - כבוד

6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. סועק"ה - סיני ועוקר הרים
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. נ"י - נרו יאיר
14. ח"ב - חלק ב'
15. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
16. זי"ע - זכותו יגן עלינו
17. ג"כ - גם כן
18. וכיו"ב - וכיוצא בזה
19. בעה"י - בעזרת השם יתברך
20. הי' - היה
21. מ"מ - מכל מקום
22. וע"ד - ועל דבר
23. כ"כ - כל כך
24. חו"ל - חוץ לארץ
25. כ"א - כי אם
26. באה"ק - בארץ הקודש
27. בחו"ל - בחוץ לארץ
28. ומ"מ - ומכל מקום
29. שע"ז - שעל זה
30. יהי' - יהיה
31. ע"י - על ידי
32. אה"ק - ארץ הקודש
33. וע"י - ועל ידי
34. ע"כ - על כן
35. ע"ד - על דבר
36. כ"ג - כבוד גאונו
37. בסה"ק - בספרים הקדושים
38. מאוה"ג - מאור הגדול
39. ובחיד"ת - ובחידושי תורה
40. הק' - הקטן
41. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
42. במג"א - במגן אברהם
43. בב"א - במהרה בימינו אמן
44. ע"ז - עבודה זרה
45. ולע"ע - ולעת עתה
46. וא"ז - ואין זה
47. מ"ק - מועד קטן (מסכת)
48. וכה"ג - וכהאי גוונא
49. בכ"מ - בכמה מקומות
50. איסוד"ר - איסור דרבנן
51. כה"ג - כהאי גוונא
52. ע"א - עמוד א

53. א"כ - אם כן
54. וה"ז - והרי זה
55. עי"ז - על ידי זה
56. הטוה"מ - הטוב והמטיב
57. ול"ש - ולא שייך
58. שלע"ע - שלעת עתה
59. רשכבה"ג - ראש כל בני הגולה
60. שי' - שיחיה
61. ואה"ר - ואהבה רבה
62. השי"ת - השם יתברך
63. בכט"ס - בכל טוב סלה
64. מכא"ל - מכל אשר לו
65. כנה"ר - כנפשו הרמה
66. באה"נ - באהבה נאמנה
67. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קנו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח אלול תרס"ח - יפו **נמען:** גיסו, ר' אברהם בנימין

הרב קוק מברך את גיסו לשנה החדשה. אתרוגי האיכרים במושבות, שהרב קוק נותן עליהם הכשר, כשרים בלי פקפוק, ומי שרוצה מוזמן לבוא ולראות. שאר המכשירים לא העזו לכתוב שאתרוגיהם נקיים מהרכבה. יש תקווה שיתווספו פרדסים כשרים שיספיקו לכל ישראל.

עיקרי הדברים

- כשרות אתרוגי המושבות.
- ההכשרים האחרים אינם מבטיחים שאין הרכבה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח אלול תרס"ח[4].

שנה טובה ומבורכת לגיסי יקירי [לגיסו, אחי אשתו] וחביבי המופלג השנון וי"א מוהר"א[5] בנימין שליט"א[6] וכא"ל[7], שלו'[8] וברכה וכוח"ט[9] באה"ר[10].

הגיעוני דבריך היקרים במכתביך הנחמדים, אשר היו לי לעונג לראות מעשי אצבעותיך. [מכתביך] כן תטיב להתנהג גם לימים הבעל"ט[11] להודיעני מכל אשר עמדך לטובה ולברכה. והשי"ת[12] יזכנו לבשר ולהתבשר בשורות טובות ונעימות מלאות שמחת לב, ויחנינו לראות בקיבוץ גאולים להר קדשנו במהרה בימינו.

ע"ד[13] האתרוגים. דע יקירי, כי האתרוגים של אחינו האכרים שבמושבות, שאני נותן עליהם את ההכשר, הם הנם הכשרים האמיתים שאין בהם שום פקפוק. וכבר הודיעו, ע"פ[14] עצתי, גלוי לעולם כולו, שכל מי שרוצה יבא ויראה בעינים. ודע שכל יתר ההכשרים לא העיז שום רב חשוב לכתב שהם נקיים מהרכבה, [אתרוג שהורכב על עץ ממין אחר פסול למצוות ארבעת המינים] כי הם יודעים בעצמם שהאתרוגים של הגויים בחזקת מורכבים [בחשש שהם מורכבים] הם, אלא שכבר נתיאשו מאתרוגים כשרים באמת. וב"ה[15] עתה תהי'[16] תקומה למצוה היקרה הזאת ע"י[17] ישוב אה"ק[18], ובע"ה[19] לימים הבעל"ט יש תקוה שיתוספו כמה פרדסים כשרים בתכלית השמירה, ויהי'[20] להספיק אתרוגים כשרים באמת לכל ישראל בכל מקומות פזוריהם. ומהרה ישא נס לגויים ונדחי ישראל יכנס, [על פי ישעיהו יא, יב] ונשמח בבית ד' בפרי ארץ חמדתנו [באתרוגים מארץ ישראל] בלב טוב ורב נחת.

אחתום בברכת השנים בכוח"ט[21] ובכל טוב סלה, כנה"י[22] ונפש גיסך ידידך מושיט לך ברכתו באה"ר, למועד צאת השנה ובא השנה [ראש השנה] הבעל"ט לאורה ולשמחה לגאולה וישועה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. שלו' - שלום
9. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
10. באה"ר - באהבה רבה
11. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
12. והשי"ת - והשם יתברך
13. ע"ד - על דבר
14. ע"פ - על פי
15. וב"ה - וברוך השם
16. תהי' - תהיה
17. ע"י - על ידי
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. ובע"ה - ובעזרת השם
20. ויהי' - ויהיה
21. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה
22. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ח, יפו) **נמען:** רבני ישראל וראשי הקהילות בגולה

הישוב המעשי בארץ נשען על מכירת היין, אבל עשירים יראי שמים אינם קונים את יין ארץ ישראל. בשנה שעברה נעקרו כרמים בגלל משבר המכירה. הרב קוק קורא לגדולי ישראל לעודד את קניית היין המשובח של הארץ, לחזק את הבונים ולקשר את העם לישוב החדש.

עיקרי הדברים

- יין ארץ ישראל - יסוד הפרנסה בישוב.
- משבר המכירה ועקירת כרמים.
- קריאה לקנות יין מן הארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1].

לכבוד ראשי אלפי ישראל, גבורי כח וגבורה, עוטי אורה, הרבנים הגאונים שרי תורה, רועי ישראל, הצדיקים הקדושים, מנהלי שה פזורה, [על פי ירמיהו נ, יז: "שה פזורה ישראל"] אסירי התקוה הקשורים בחבלי אהבת עולם לארץ חמדה, מתאנחים ובוכים על שוממותיה ומצפים לאורה ושמחים בתנחומותיה, יברכם ד' מציון ובירושלים ינוחמו, [על פי תהלים קכח, ה וישעיהו סו, יג] ויזכו מהרה לראות בתפארת עזה ורוממות קרנה בימין ד' רוממה.

שנים לעשרות עברו מאז הוחל ישוב מעשי להתגבר בארצנו הקדושה, ותחת אשר מני-אז היה כל יסוד מושב אחב"י[2] על אדמת הקודש בחורבנה נתמך על צדקת נדבות עם ד', אשר זכרון ציון וירושלים חקוק כחותם על לוח לבבם, והם שלחו את מתנות ידם, לכלכל בהם את היושבים לפני ד', שהיו מעולם יושבים בקדושה על אדמת הקודש, מנייהו מלכי רבנן, [מהם מלכים, כלומר רבנים ("מאן מלכי – רבנן", גיטין סב)] גאוני-עולם וצדיקי-אמת, קדושים וטהורים, נוראים כמלאכי ד', ומנייהו לומדי הוגי תורה, ת"ח[3] הגונים, איש כפי ערכו, ועליהם נלוו המוני-עם עניים ודלים, אבל כולם כאחד ישבו בקדושת אמונת אמן, ולבם וידם מלאו לד', לשאת רנה ותפילה בעד אחיהם שבגולה, הנקשרים בהם ועל ידם לקדושת הדר ארץ הקודש מקום בית חיינו, הנה בימים האחרונים מאת ד' היתה זאת, ורוח חדש בא מירכתי-ארץ, [תנועת "חיבת ציון", שקמה ברוסיה בשנות התר"ם] וחבת ציון ואהבת אה"ק[4], אשר היתה רפודה בקדושה וטהרה, לקחה לה גם-כן דרך-חול ע"י[5] אנשי-מעשה, אשר החלו לעסוק בבניינה, וע"פ[6] התנועה הזאת, אשר היא נודעת למדי לרבת בני עמנו, נתוספו דיורים רבים מאחינו מפזורי הגולה, ומושבות וקהילות נתישבו באה"ק[7], עובדי-אדמה ואכרים, ועוסקים בכל מעשה ומלאכת יד נתרבו. והנה אף שזה הישוב המעשי גם הוא היה מאז וגם עתה זקוק לתמיכות ונדבות, לעזרו ולסעדו, מ"מ[8] עיקר יסודו היה על ההשתדלות של מחבבי אה"ק וחפצים בבנינה, שירבו פעלים לתוצאות הארץ למכירת היין, [יין מיקבי המושבות, שהיה ענף הפרנסה העיקרי שלהן] העומד בראש לכל מקורי הפרנסה, שהרחבת ישוב אה"ק

נשען עליהם, וליתר תוצאות אה"ק, הנותנת פריה וטובה ב"ה גם בשוממותה וחרבנה. והנה הישוב הזה המחודש, וההשתדלות הנמרצה להגדילו ולהרחיבו, היה ראוי לטול חלק בראש אצל כל גדולי עם ד', אצל כל אדירים בעם, אצל כל הצדיקים הקדושים, רועי צאן מרעיתם באור קדושת חסידותם וצדקתם, ואצל כל גאוני יעקב אשר עיני כל ישראל עליהם ליחל לדברי קדשם, והיה ראוי הדבר להקיף את כל נאות יעקב, וביחוד ממכר היין, שהוא ראש המוסדים לבנין הארץ במצבה החדש, היה ראוי להיות הולך ומתרחב, וכל עדת ישראל בכל תפוצות הגולה היה ראוי שיפנו לקנות רק היין הטוב של אה"ק, העבוּדה בידי בניה, הבאים אליה מכל קצוי תבל. אבל לדאבון לבבנו לא כאשר תשאל לבנו כן הוא, ורבים מעשירי עם ד' יראי ד' וחושבי שמו, אשר אם היו פונים תמיד להדר לכל שימושי ביתם יין של אה"ק היו מזכים בזה את בנין א"י[9], והיו מתוספים על ידם כרמים רבים ומושבות חדשות, ודיורים של אחב"י על אדמת הקודש, הנם מושכים את ידיהם מהיין הזה, שהוא ג"כ[10] ב"ה עולה בטעמו ובכל תכונותיו, במדרגה טובה והדורה מאד להתפאר. ואנחנו נדע נאמנה, כי רבים וכן שלמים מצטערים ע"ז[11] מאד, ואין לאל ידם להושיע, ביחוד גדל הכאב מאד בשנה העברה, שכ"כ[12] הגיע המשבר של מניעת מכירת היין, עד שלדאבון לבנו הגיע העת לעקור נטוע, וכרמים רבים נעקרו, אחרי אשר נטעו גם שורשו, מאין תקוה לבעליהם למכור את יינם, המחזה נורא היה ופולח לב. אמנם הסבה הפנימית של מיעוט הקישור של כללות עם ד' לחבת הקודש של הישוב החדש, שעל ידה בא המעמד המעציב הזה, שאנו חייבים להתאמץ בכל עז כחנו לתקנו, ולחזור ולקשר את כל עדת עם ד' לחבת הקודש בעומק לב ונפש, למען יקחו כולם, ע"פ[13] ראשי אלפי ורבבות ישראל, את חלקם בבנין אה"ק ע"י בניה, בני מלך ישראל וגואלו ב"ה, אשר הנם הולכים ונקבצים אליה, - הוא מפני שהקישור הפנימי האמיתי של עם ד' לאדמת קודש עומד הוא כולו בקדושה, בקדושת שם השם יתברך ואור קדושת חבת תוה"ק[14], בקדושת אמונת אמן ואהבת אמת לתורתו ומצותיו, לעשות אותן על האדמה אשר נתן ד' לאבותינו מעולם. וכאשר אלה אנשי-המעשה, אשר בימים האחרונים עסקו בבנין הישוב, לא ידעו את רוממות העיקר הגדול הזה, ופנו להם לדרכי חול, וחפצו להתוות על הישוב החדש תו החול, תחת הקדושה העליונה השורה עליו באמת מקדושת ארץ הקודש, רעיון החול של המנהיגים פעל ביחוד על דרכי החינוך, שתחת קדושת אמונת אמן ואור תורה ויראת ד' טהורה, הראויה להיות מושפעת על ילדי צאן קדשים בכל מקום שהם, ובמדה יותר מאירה ורוממה בהר קודש ד' וחבל נחלתו, ע"י חינוך ע"י מורי-תורה מובהקים, מלאים בתורה יראה ואמונה שלמה, נוסדו בתי-ספר בצורה של חולין, וממילא הקדושה העליונה נפגמת, ורוח ד' המאיר על אויר ארץ הקודש אינינו מתגלה, ע"י טמטום הלב של הדרכים החדשים, שהמה צמח לא יעשה קמח, [על פי הושע ח, ז] וכל רוח וחיל אין בהם. ועם ד' מרחוק הרגיש את כל אלה, וגדולי האומה צפו ממרחק את כל זה, ע"כ[15] באה ההתרשלות הנוראה מהחזקת היד של הישוב החדש, וע"י[16] נפילת הרוח נפל ג"כ ערך החבה לתוצאות הארץ, וביחוד להיין של אה"ק, אפילו להמשומר והמושגח יפה בכשרות כראוי גרם רפיון-הרוח מניעה גדולה למכירתו, וממנו תוצאות למניעת התעלות מצב הישוב החדש, שראוי להיות באמת אהוב וחביב ונחמד לכל עם ד' הגוי כולו.

והנה לכל זמן, ועת לכל חפץ, [על פי קהלת ג, א] ומאת ד' היתה זאת, שיגלה ויראה בימינו פתח תקוה, ואור ישועה כפולה רוחנית וחמרית לעם ד' יושבי אה"ק והמתישבים עליה, כי ראה ד' בעני עמו ויחמול על ארצו, להשיב להישוב החדש את הודו וכבודו אשר גלה ממנו. כי נתעוררו בימים האחרונים בכינוס לצדיקים, ובעיר עז לנו ירושלים עה"ק[17] ת"ו[18] נוסדו יחדיו גדולי ישראל צדיקים וגאונים, ועמהם נדיבים מלאי אור תורה ויראת ד' טהורה, וימתיקו סוד להרים דגל בשם ד' לרומם את קרן הישוב החדש, להחיותו בחיים של קדושת אמונה טהורה ותמימה, בשלהבת אש קודש מאור ד' ותורתו. הם אך החלו לעשות ודי יצא לקראתם, ועין בעין הננו רואים כי אך זה הוא הדרך לבנין ארץ חמדה, ע"י הדר קדושתה ואור תורת ד' ואמונתו ית'[19], והם בונים ומצליחים ב"ה. ועתה כבר בנתה ויסדה האגודה הגדולה והקדושה הזאת בתי תלמוד תורה בכמה מושבות, ברוח ד' הנאמן באור תורת אמת ויראת שמים אמתית, והדברים הולכים ומאירים. ואך רב עוד הדרך, האגודה הקדושה הזאת, אגדת "שומרי תורה", [אגודה שהקימו גדולי ירושלים, שייסדה תלמודי תורה במושבות; ראו גם (כרך א', אגרת קיח)] צריכה להיות מעוטרת עושר וכבוד, כדי להרים בכבוד קרן התורה ויראה על אדמת הקודש, להשיב להישוב החדש את אור כבודו בלב כל אחינו עם ד' כולו, וע"י החבה יתרבה קשר הקדושה, והפעולה לתוצאות סחר אדמת הקודש, ולכל מעשה התרחבות ישוב אה"ק, תגדל משנה לשנה. והנה כבר הכין ד' את האגודה הקדושה ורצה את מעשיה, וקנתה לה נכסים גני חמד ופרדסים עושי פרי תפוחי-זהב ושקדים, ונוסף לזה נפל חלקה בנעימים [על פי תהלים טז, ו] בכרם חמד במושבה רחובות, ורכשה לה יקב הדר ומפאר לעשיית יין וקוניאק בתכלית הכשרות, כראוי לחבת הקודש של יין אה"ק, ב"ה ענוד בכל פארו והדרו בתפארת קדושתו באור לבת אש קדושת אמת, כראוי למעשיהם של צדיקים בוני ארץ חמדה באמת.

ע"כ נקוה לשמו ית', כי יהי'[20] עלינו נועמו, וכל רבי המשרה וגדולי המפעל בעם ד' ישובו לחבת קדושת ארץ חמדה בישובה החדש ההולך ומאיר באורה של תורה וקדושה נאמנה, ויחזק את ידי הבונים ויגבירו חילם לעבודה בקודש, להרבות הישוב והבנין באה"ק. כי עינינו הרואות, כי יד ד' נוהגת בנו להשריש הכל סוף-כל-סוף בקדושת אמת, כראוי לארץ אשר ד' דורש אותה תמיד, [על פי דברים יא, יב] ובכל לב יעמדו לימיננו גדולי ישראל וכל נדיבי עמו, להרים קרן האגודה הקדושה ולקנות את היין המשובח, שזכרו כיין לבנון המלבין עונותיהן של ישראל, [על פי הושע יד, ח ("זכרו כיין לבנון") ויומא לט ("למה נקרא שמו לבנון – שמלבין עונותיהם של ישראל")] בזכות קדושת תורת ארץ ישראל ויסוד ישובה בקדושת השם ית', אשר שמו הגדול נקרא על עמו ועל נחלתו.

והבוחר בארץ חמדה ירים נס לגויים ונדחי ישראל יכנס מארבע כנפות הארץ, [על פי ישעיהו יא, יב] ורעה בשן וגלעד כימי עולם, [על פי מיכה ז, יד] ויחיש לנו אורו וישעו בבא לציון גואל [על פי ישעיהו נט, כ] בב"א[21].

כעתירת אסיר התקוה לציון ומקראיה, מתענג על זיו הדרה ומתאנח על חרבותיה ושוממותה, מצפה לאורה וישעה ברוח ד' על עמו וארצו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש פה עה"ק יפו והמושבות תובב"א[22].

(עה"ק יפו ת"ו, תרסח). [(1908)]

1. ב"ה - ברוך השם
2. אחב"י - אחינו בני ישראל
3. ת"ח - תלמידי חכמים
4. אה"ק - ארץ הקודש
5. ע"י - על ידי
6. וע"פ - ועל פי
7. באה"ק - בארץ הקודש
8. מ"מ - מכל מקום
9. א"י - ארץ ישראל
10. ג"כ - גם כן
11. ע"ז - על זה
12. שכ"כ - שכל כך
13. ע"פ - על פי
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה
15. ע"כ - על כן
16. וע"י - ועל ידי
17. עה"ק - עיר הקודש
18. ת"ו - תבנה ותכונן
19. יתי' - יתברך
20. יהי' - יהיה
21. בב"א - במהרה בימינו אמן
22. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד טבת תרס"ט - יפו **נמען:** יושבי המושבות

קריאה לאיכרים לנטוע אתרוגים כשרים ושמורים מהרכבה. יש לכך שלוש מטרות: להציל את מצוות ארבעת המינים מאתרוגים מורכבים של נכרים, להרחיב את הישוב ולהעביר את הכסף לידי יהודים, ולקשר את יהודי הגולה לארץ ישראל. גדולי ישראל שואלים אם יש די אתרוגים כשרים לכל ישראל, ולכן כל נוטע יקצה מקום לעצי אתרוג. אז יוכלו הרבנים לאסור את האתרוגים האחרים.

עיקרי הדברים

- שלוש מטרות לנטיעת אתרוגים כשרים.
- האם יש די אתרוגים לכל ישראל.
- קריאה לכל נוטע להקצות עצי אתרוג.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד טבת תרס"ט[4].

לכבוד אחינו יושבי המושבות באה"ק[5] ת"ו, שלו'[6] וברכה.

אחים אהובים ונכבדים,

הגיע הזמן שהנני מכיר חובה לנפשי להעיר את רוחכם. על-דבר מקצע אחד הנוגע למטעי ארץ חמדתנו - נטיעת עצי אתרוג בטהרת שמירה מכל חשש הרכבה פסולה, כאשר החלו לעשות כן זה איזה שנים בעלי-הגנות הנודעים לנו בכשרותם. התרבות מטע האתרוג יקרה לנו מאד, וביחוד כעת אשר כל פה וכל לב פונה הוא, ברוך השם, להתרחבות ישובנו בארצנו הקדושה.

שלש מטרות נכבדות לנו כלולות בעבודת קודש חביבה זאת: א) להציל את כלל עם ד' מביטול מצות אתרוג ומיניו, המעכבים זה את זה, [ארבעת המינים מעכבים זה את זה: בלי אתרוג כשר אין מצווה בשאר המינים (מנחות כז)] אשר באו פריצים בני-נכר ויחללו את הקודש על-ידי אשר מלאו את העולם באתרוגים מורכבים בהרכבת איסור; ב) להרחיב במקצע זה את גבול ישוב ארצנו הקדוש, ע"י[7] הוספת נטיעות נושאות פרי, המביאות ברכה לבעליהן, ושטף הכסף היוצא מאחינו היקרים ובא לידי בני-נכר, אשר מהם צרינו ושונאי נפשנו, יבא לידי אחינו, המאדירים את כח עמנו בהגדילם את ישובנו בארץ חמדה מקום בית-חיינו; ג) לקשר בתוספת-אהבה וחבת-קודש את נשמותיהם של אחינו היקרים פזורי-הגולה אל אהבת ארץ חמדתנו הקדושה, החביבה ואהובה עדי עד, ע"י זכר דרישת ציון, ["ציון היא דורש אין לה" (ירמיהו ל, יז), "מכלל דבעיא דרישה" (ראש השנה ל)] אשר יעלה על לב כל איש, בהיותו נוטל את האתרוג בחג שמחתנו, מפרי עץ הדר גידולי קודש של ארצנו הקדושה, בתוספת שבח ותפארת, בשגם הוא ממטעי אחינו, המחיים בפועל את אדמת קדשנו מקור טללי תחייתנו.

והנה מאז נשמעו הדברים בין החיים, וטיבו של בטחון הכשרם של האתרוגים מטעי אחינו על אדמת הקודש החל להיות נודע לרבים, ולעומת-זה הודאות של הרכבת האיסור של האתרוגים אשר ביד בני נכר נתפרסמה יותר ויותר, נהרו רבים על אתרוגי המושבות החמודות אשר לנו, המשומרים בכשרותם. אבל פנו אלי רבנים גאונים צדיקים ואנשי שם חשובים בשאלה אחת, אשר לא נוכל לפתר אותה בדברים כ"א[8] במעשה. אחינו הגדולים הללו, אוהבי ציון ומקראיה, החפצים בכל לבם בתיקון המצוה היקרה כמאמרה, אשר כבר באה חכמה בלבם כי רק ממטעי עם ד' על אדמתו תבנה ותתכונן המצוה בכל מלואה, שואלים אותנו: היספיקו האתרוגים הגדלים כעת בגנות המשומרים, של אחינו העובדים את אדמת הקדש, לכל עם ד' הגוי כולו, - אשר רק באופן כזה נוכל להתעודד לגדור גדר בעד כל אתרוגים אחרים, ונוכל לקות שסוף כל סוף ישמעו דברינו?

וכאשר עבודת-קודש זאת היא עבודה שהיא מיד ולדורות, ע"כ[9] מצאתי לנפשי חובה, להעיר את לבבכם, אחים יקרים, העוסקים במטע אדמת קדשנו, שיואל כל אחד מכם בעת נטיעתו לתן מקום ג"כ[10] למטעי עצי אתרוג בשימור וכשרות, עד אשר מכל היחידים הנוטעים יחדו יקבץ לנו, בחסד עליון, בזמן בלתי-ארוך סכום אילני אתרוג כזה, שנוכל להבטיח בו מצדנו, שאנו הננו נכונים, ושארצנו הקדושה מספקת היא כבר, ע"י עמל בניה בוניה, אתרוגים כשרים לכל קהל עדת ישראל הגוי כולו בכל מקום שהם. ואז אקוה, שרבים מגדולי עמנו הרבנים הגאונים ונשיאי ישראל, כל אחד לפי מעלתו וכח השפעתו, יחזקו את ידנו, ונהיה באמת משובבי נתיבות השוממות [ישעיהו נח, יב] של המצוה הקדושה הזאת, אשר בלעוה זרים. וענף חיים זה, של סחר האתרוגים, יאסף אל המקום אשר לו יאתה, להוסיף עצי חמד וגנות פוריות מפרי עץ הדר כתורה וכמצוה על הרי ישראל.

הנני חושב, אחים יקרים, שלכם יאתה לעשות את הנסיון החדש הזה, להביא את הדבר הגדול הזה, של תיקון המצוה, הוספת שכלול הישוב, ורוממות ערכה של דרישת ציון מלב ורוח אחינו, המזכירים מרחוק את ד' וירושלים תעלה על לבבכם, [ירמיהו נא, נ] - לידי גמרו.

אקוה שישמע עם קדוש את אשר חלק ממנו, שכבר הכה שורש על אדמת מטעו, עושה עבורו, ועבור הפרחת ארץ חמדתו, ויתעורר כולו לתן ידו אל העודרים בהררי קודש, וסוף הכבוד לבא שינער את כפו מכל האתרוגים המורכבים, אשר פסלו אותם גאוני דור דורים, - והם הנם כל האתרוגים ממטעי בני-נכר, - ובכסף מלא יקח את האתרוגים אשר מטעם וגידולם בקודש, ממעשי ידי אחינו המשדדים את עפרות קדש, לשום ארץ קודש אשר היתה לשמה - לגן עדן כימי עולם.

תחזקנה ידיכם, עובדים חביבים, והיה ד' עמכם, ויכונן מעשה ידכם למען. עמו ונחלתו!

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פה עיה"ק[11] יפו והמושבות תובב"א[12].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. באה"ק - בארץ הקודש
6. שלו' - שלום
7. ע"י - על ידי
8. כ"א - כי אם
9. ע"כ - על כן
10. ג"כ - גם כן
11. עיה"ק - עיר הקודש
12. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד שבט תרס"ט - יפו **נמען:** הרב יחיאל מיכל זינגר

בעניין ההרשאות למכירת השמיטה: אם למורשים יש כוח למכור, די בחתימתם, ואם לא - צריך לשלוח הרשאות לבעלים. הרב קוק מבקש גם לדעת את מצב החנטה של השקדים, כדי לקבוע את יציאתם מערלה, ולשלוח לו שריגים לבדיקה.

עיקרי הדברים

- הרשאות למכירת השמיטה.
- ערלה - חנטת השקדים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד שבט תרס"ט[4].

לכבוד ידידי הרב המופלג בתו"י[5] מוהריי"מ[6] זינגר שליט"א[7], שלו'[8] וברכה.

הגיעני מכתבו היקר עם הרשימה, וישר חילו.

אמנם אבקשו בזה, שיואיל כת"ר[9], לדרוש מהמורשים, אם יש להם כח והרשאה ג"כ[10] על מכירה, [לצורך היתר המכירה לקראת שנת השמיטה תר"ע] אז יהי'[11] די במה שיבאו עה"ח[12] על ההרשאה עבור שולחיהם. אבל אם אין להם כח כ"א[13] לנהל את הנכסים, אז יהי' נדרש לפי האפשרות לשלח כתבי הרשאה לכ"א מהבעלים, ולבקשם שיחתמו עליהם, וישלחום בחזרה לידנו, ועכ"פ[14] לדרש מהם במכתב שיתנו רשיון להמורשים לחתום עבורם על ההרשאה של צורך המכירה.

בתקותי והשעני על יקרת נפשו, שימלא הכל באהבה, למלא את דבר התיקון כתורה וכמצוה, אקצר ואחתום בברכה, כנה"י[15],

הק' אברהם יצחק ה"ק

כן יהי' מטובו להודיעני באיזה מצב עומדים נצני השקדים, המרים והמתוקים, למען נדע אם כבר הגיעו לכלל חנטה אותם שצריכים לצאת מערלה אחר ט"ו דנא [ט"ו בשבט, ראש השנה לאילן, שלפיו נמנות שנות הערלה] הבעל"ט[16]. ומה טוב אם יוכל לשלח לי איזה שריגים משני המינים, למען נוכל להבחין במראית עין. ידי"ע[17] הנ"ל[18]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מוהריי"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

8. שלו' - שלום
9. כת"ר - כבוד תורתו
10. ג"כ - גם כן
11. יהי' - יהיה
12. עה"ח - על החתום
13. כ"א - כי אם
14. ועכ"פ - ועל כל פנים
15. כנה"י - כנפשו היקרה
16. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
17. ידי"ע - ידידו עוז
18. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ריג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' מנחם אב תרס"ט - רחובות

נמען: הרב נחום (מגיד בבית הכנסת 'בית יעקב', חורבת ר' יהודה החסיד)

הרב קוק מודה על הספרים 'נחמות צמח ישראל' על מגילת רות ו'נחמות ארץ ישראל' על מסכת פאה, ומשבח את הסדר באגדה ואת החריפות בהלכה. הרב קוק מעריך במיוחד שהמחבר בחר בתחום המצוות התלויות בארץ, כראוי בעת שקול ה' קורא לשוב לארץ.

עיקרי הדברים

- הסכמה לספרי 'נחמות'.
- חשיבות לימוד המצוות התלויות בארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], רחובות ת"ר[2], ה' מנ"א[3] תרס"ט[4].

לכבוד הרב הגדול בתורה ויראת ד' אוצרו, מתון ומסיק, ידיו רב לו בהלכה, משנתו סדורה, וחסדאין מילי' באגדתא, מו"ה[5] נחום שליט"א[6], מ"מ[7] בעיקו"ת[8] ירושלים ת"ו בביהכ"נ[9] בית-יעקב, חורבת ר"י החסיד [בית הכנסת "החורבה" בעיר העתיקה בירושלים] ז"ל[10].

שלו'[11] וברכה באהבה נאמנה.

בהיותי יושב פה בקרייתא דארעא דישראל, במושבה רחובות, הרחיב ד' לי ושמח את לבבי בשמחת תורה, בהגיע לידי ספרו היקר "נחמות צמח ישראל" על מגילת רות, ועלים לתרופה מספרו הנכבד "נחמות ארץ ישראל" חלק שני ממס' פאה, וברכתי ברכת הנהנין על פרי קודש הלולים הללו, מחוליא בפנים מסבירות באגדה ומחורפא בהלכה. את הכל עשה יפה יפה, דבר דבור על אפניו, ופעולתו היא המעידה על שקידתו הגדולה בתוה"ק[12]. יהי ד' עמו ויעל, ויזכה להוציא לאורה כל אשר ברוח אתו כתוב יושר אמרי אמת, לסדר דברי רז"ל[13] בסדרים נאים, המרחיבים את הדעת, ע"פ[14] סדר הפסוקים באגדה וע"פ[15] סדר המשנה בהלכה, ולהוסיף מדילי' ציצים ופרחים, בפלפול וסברא ישרה. ילך ידידי כת"ר[16] בדרכו זה, דרך הקודש, לזכות את הרבים, ואקוה שימצאו רבים וכן שלמים מעם ד', הקרובים והרחוקים, אשר ידעו להוקיר את פעולת כת"ר בספריו היקרים, וחכמי לב יקחו מצות להביא ברכה אל ביתם. וק"ו[17] דכת"ר[18] תרוייהו איתנהו בי', חבת תוה"ק[19] וחבת המקום הקדוש, אשר זכה לשים אוהל תורתו בו, עיר עז לנו, ציון המהוללה, יכוננה עליון. ואפריון אמטי לכת"ר[20], על אשר לקח לו את מקצוע שבתורה של המצות התלויות בארץ, אשר בסדר אמונת להפריח בו ציצים ופרחים, ועל אשר ספריו היקרים בשמות יקרא "נחמות ארץ ישראל" ו"נחמות צמח ישראל". כך היא חובתנו הנאמנה בעת חיה, אשר עין בעין נראה, כי פקד ד' את עמו ואת ארץ חמדתו, וקול ד' קורא בכח מתוך כל מסבות הזמנים, מחגוי הסלע וסתר המדרגה, [שיר השירים ב, יד] לשוב לבצרון אסירי התקוה, [על פי זכריה ט, יב] להקבץ אחד לאחד, כיונים אל ארובותיהם, [ישעיהו ס, ח] אל החבל ואל הנחלה, נחלת ד' והרר

קודש, להוסיף אומץ בהתעוררות גדולה בבנין תורת ארץ ישראל, בברור ושכלול המצות התלויות בארץ, ולרומם דרישת ציון והכרת אורה העליון, בצמח ישועה לבית ישראל בכל פינות שאנו פונים. למען ישמעו בנים ויחרדו מים, יקשיבו פזורי גולה וישובו להר חמד ד' לנצח, והמזכירים את ד' אל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהילה בארץ. [על פי ישעיהו סב, ו-ז] וברכתי תעלה לראש כת"ר באהבה רבה, יברך ד' חילו ופועל ידיו ירצה, כנפשו היקרה ונפש ידידו דורש"ת[21] בכבוד וחבה יתירה נודעת,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש בעה"ק[22] יפו והמושבות, היושב כעת במושבה הנחמדה רחובות, אשר ביהודה, תובב"א[23].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. מנ"א - מנחם אב
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. מ"מ - מכל מקום
8. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
9. בביהכ"נ - בבית הכנסת
10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. שלו' - שלום
12. בתוה"ק - בתורתנו הקדושה
13. רז"ל - רבותינו זכרונם לברכה
14. ע"פ - על פי
15. וע"פ - ועל פי
16. כת"ר - כבוד תורתו
17. וק"ו - וקל וחומר
18. דכת"ר - דכבוד תורתו
19. תוה"ק - תורתנו הקדושה
20. לכת"ר - לכבוד תורתו
21. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
22. בעה"ק - בעיר הקודש
23. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' מנחם אב תרס"ט **נמען:** הרב אריה לייב דץ

הרב קוק מודה על ההכשר המודפס, ומבקש שגם השותף מר ש' א' יתחייב בפני הרב שלא יסחור השנה באתרוגים מורכבים, ושהרב יעיד על נאמנותו.

עיקרי הדברים

- התחייבות שלא לסחור באתרוגים מורכבים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ח' מנ"א[2] תרס"ט[3].

לכבוד ידי"נ[4] הרב המאוה"ג[5] רב פעלים אוצר תו"י[6] מוהא"ל[7] ד"ץ[8] שליט"א[9].

שלו'[10] וברכה ישועה ונחמה בימין ד' רוממה.

הגיעני ההכשר הנדפס עם ד'ש מכתר"ה[11] ידידי שי'[12] לשמחת לבבי. ואבקש בזה את כת"ר[13], שיעשה עמדי חסד ויזקיק את השותף מר ש' א" שיקבל גם הוא בפני כתר"ה[14] שלא יסחור ח"ו[15] במורכבים שנה זו, ויטיב נא במדת טובו ואהבתו הנאמנה להרגיע רוחי ולהודיעני מקבלה זו, ויצרף עמה בטובו את אסהדותי' דמר נ"י[16], שאמנם נאמן הוא האיש וכדאי לסמוך על הבטחתו וקבלתו הנ"ל[17].

מבטחוני באהבתנו הנאמנה, שיסלח לי על טרחתו ושימלא את משאלי, אחתום בתודה וברכת טוב באה"ר[18], כנה"י[19] ונפש ידי"ע[20] דוש"ת[21] מלונ"ח[22],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. מנ"א – מנחם אב
3. תרס"ט – השנה תרס"ט (1908/1909)
4. ידי"נ – ידיד נפשי
5. המאוה"ג – המאור הגדול
6. תו"י – תורה ויראה
7. מוהא"ל – מורנו הרב א... ל... (שם)
8. ד"ץ – דיין צדק
9. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' – שלום
11. מכתר"ה – מכבוד תורתו רום הדרתו
12. שי' – שיחיה
13. כת"ר – כבוד תורתו
14. כתר"ה – כבוד תורתו רום הדרתו
15. ח"ו – חס ושלום
16. נ"י – נרו יאיר
17. הנ"ל – הנזכר לעיל

18. באה"ר - באהבה רבה
19. כנה"י - כנפשו היקרה
20. ידי"ע - ידידו עוז
21. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
22. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א כסלו תר"ע - יפו **נמען:** מר לופו, מנהל מקווה ישראל

הרב קוק מודה על הפרשת תרומות ומעשרות במקווה ישראל. על הכשר היין הרב קוק כותב שאינו יכול לתת תעודה אלא על מה שנעשה בהשגחתו, אבל יקיים את חתימות הרבנים המכשירים.

עיקרי הדברים

- תרומות ומעשרות במקווה ישראל.
- תעודת הכשר רק על השגחה אישית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א כסלו תר"ע.

אדון חביב ונעלה מר לופו [יוסף לופו, מנהל בית הספר החקלאי "מקוה ישראל"] נ"י[4], ראש מנהלי מקוה ישראל, שלו'[5] וברכה.

מכתבו הנכבד מאד קבלתי. והנני משיב בזה את תודתי להדרת כבודו, על אשר מלא את חובות תיקון התרומ"ע[6] [הפרשת תרומות ומעשרות מן התוצרת] כדת. ועל דבר הכשר אודות היין. יסלח אדוני, אם לא אוכל לכתב תעודה כ"א[7] על אותם עניני הכשרות, שהם נעשים ע"פ[8] השגחתי. בשנה העברה קיימתי רק את חתימות הרבנים המכשירים, [אישרתי רק שחתימות הרבנים שנתנו את ההכשר אמיתיות] וזה לא אמנע גם כעת. אבל שאתן אנכי תעודה של הכשר, המורה על ידיעתי הפרטית בזה, איכה אוכל. וכן הוא המנהג תמיד, שהרב המכשיר בעצמו נותן הכשר כפי ידיעתו, והנדרשים למלא דבריו העומדים מבחוץ [ורבנים אחרים, שאינם מכירים את הדבר מקרוב, רק מאשרים את חתימתו] מקיימים את החתימות.

אקוה, שגם להבא לא ימנע הדרת כבודו למלא את כל חובות הדת בנוגע לפירות מ"י וכל יבולה. ולתשובתו הנכבדה אחכה.

ברגשי כבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. נ"י - נרו יאיר
5. שלו' - שלום
6. התרומ"ע - התרומות ומעשרות
7. כ"א - כי אם
8. ע"פ - על פי

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב כסלו תר"ע - יפו **נמען:** אחיו, ר' שמואל הכהן

הרב קוק מודה על הדפסת 'שבת הארץ', ומבקש לשלוח מאות עותקים במעטפות. ספרים על המצוות התלויות בארץ 'פועלים בחשאי' יותר מקולות של חול. על תלונת אחיו: הרב קוק שמח שאינו צריך עוד לנסוע לחוץ לארץ. בני משפחה מגרייבה עומדים לעלות, ויש להזהיר אותם לא למכור את כל כלי הבית, ולא להגזים בציפיותיהם מן הארץ.

עיקרי הדברים

- הדפסת 'שבת הארץ' והפצתו.
- ביטול הנסיעה לחוץ לארץ.
- עצות לעולים מגרייבה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב כסלו תר"עין.

אח יקר ונחמד הרשה"ק[4] [אחיו, ר' שמואל קוק] שי'[5].

תודה רבה על אשר שמחתני ליום ש"ק[6] בהספר הנגמר [ככל הנראה ספר "שבת הארץ", שנדפס אז בירושלים] ב"ה. בטח תשלח חבילה של איזה מאות במוקדם. נכון להדפיס מעטפות גדולות שיכנס הספר בהן, עם הפירמא, כדי שיהי'[7] נכון לשלח איזה מאות. וגם זאת היא ממטרתי להבא בעה"י[8], שתחזקנה ידי לעסוק עוד בחיבורים כאלה למצות התלויות בארץ וכיו"ב[9], שהם פועלים בחשאי, כדרך דברים שבקדושה, אולי יותר מהרבה קולי קולות של חול. ימלא נא עולמנו הפנימי מאוירא דא"י[10] כמה דאפשר, ודי אתנו.

ע"ד[11] תלונתך לא אבין, ו"נקמתך" לא ארגיש. לא יכולתי לפטור א"ע[12] במקום פ"נ[13], אף שדאב לבבי לצאת מאה"ק[14] אפי'[15] דרך ארעי. ועתה שאין צורך בדבר, ב"ה שאיני נזקק לזה, ומה בכך. ומה שדנים ע"ז[16] מבחוץ איני מעלה בחשבון כלל. רק ד' הרואה ללבב יודע יושר לבבי וכונתי, ובזה אני שמח כעל כל הון, ולבי אמיץ ב"ה בגבורת אמת.

אני דרוש ג"כ[17] לכרטיסים. תואיל להדפיס כפי הפירמא, ואולי עם מעטפות קטנות לזה. כמובן נכון שיהיו בטוב טעם.

קבלנו מכ"ג מגריווא. [מגריווא שבלטביה, עיר הולדתו של הרב קוק, שבה גרה משפחתו; בני המשפחה התכוננו לעלות לארץ] הם מכינים עצמם ב"ה. אבל אולי נכון להעיר שלא כל כלי הבית ראוי למכור, כי טוב יותר לקחת עמם כמה דברים העולים פה ביוקר. נכון להתחיל בתיאור במכתבים, שלא יהי'[18] מגוזם אצלם המעמד הרוחני הגלוי של יושבי אה"ק[19], וכן מעמדנו החמרי, ביחוד, ולדעת שעם כל החסרונות הננו ב"ה ששים ושמחים בגורלנו, על שזכנו השי"ת[20] לשבת בארץ חמדתנו, ונקוה שכה יהיו גם הם מרוצים בעה"י.

אחיך אוהנ"פ[21] בכל לו"נ[22]

איה"ק

אותיות גדולות נאות בעיני. הנ"ל[23]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. הרשה"ק - הרב שמואל הכהן? - שם אדם
5. שי' - שיחיה
6. ש"ק - שבת קודש
7. שיהי' - שיהיה
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. וכיו"ב - וכיוצא בזה
10. דא"י - דארץ ישראל
11. ע"ד - על דבר
12. א"ע - את עצמו
13. פ"נ - פיקוח נפש
14. מאה"ק - מארץ הקודש
15. אפי' - אפילו
16. ע"ז - על זה
17. ג"כ - גם כן
18. יהי' - יהיה
19. אה"ק - ארץ הקודש
20. השי"ת - השם יתברך
21. אוהנ"פ - אוהב נפשי
22. לו"נ - לב ונפש
23. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רסז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד שבט תר"ע - יפו **נמען:** ועד חדרה והשוחט

ר' ש' ג' התלונן שהוכרז עליו איסור בענייני כשרות. הרב קוק משבח את הוועד על השמירה על הכשרות, אבל קובע שיש לברר את העניין בפניו או בעדות כשרה, ולצרף את השוחט ובני תורה מהמושבה.

עיקרי הדברים

- עמידה בפרץ בענייני כשרות.
- בירור בעדות לפני פסילת אדם.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד שבט תרעי"ן.

לכבוד הועד הנכבד, והשו"ב[4] המופלג, בחדרה ת"ו, שלו'[5] וברכה.

בא לפני ר'[6] ש. ג. וקבל, שהוכרז עליו איסור ע"ד[7] עניני כשרות, מה שיש לו ע"ז[8] התנצלות. והנה בעיקר הענין אני שמח מאד, שנתן ד' ברוחכם הטהור, לעמוד בפרץ [על פי תהלים קו, כג] בענין הכשרות, ולגדור הדבר. אשרי חלקכם. כן יחזק השי"ת[9] את לבבכם הטהור, בדרכי הדת והיהדות, ותהיו לשם ולתפארת על אדמת הקודש, ותראו בישועת ד' את עמו על חבל נחלתו במהרה בימינו.

אולם בעיקר הענין מה שמבקש ה' ר"ש[10] ג. שיתברר הדבר לפנינו, ושהוא רוצה לברר שהוא נקי מאשמה, בזה הצדק אתו, והכרח הוא שיבאו אלינו האנשים היותר נדרשים לבירור ענין זה. ואם תראו שיהי' אפשר לברר הדבר במושבה עצמה ע"י[11] גב"ע[12] כדת תוה"ק[13], אז תשלחו אלי כל פרטי הדברים של הגב"ע[14]. ונראה איך לכלכל דבר [תהלים קיב, ה] ע"ד ענין חזקתו [מעמדו כאדם כשר, "חזקת כשרות"] של ה' ג. הנ"ל[15].

הנני כופל לכם, חביבי, את ברכתי על התחזקכם בתורת ד' להשגיח על הכשרות. יהי נועם ד' עליכם, ויצוה עליכם את ברכתו סלה, כנפשכם היקרה ונפש אוהבכם הנאמן מצפה רוממות קרנכם על אדמת קדשנו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

בודאי יצרף הועד את השו"ב[16] ועוד איזה אנשים בני תורה מהמושבה בעת בירור דבר זה. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. והשו"ב - והשוחט ובודק
5. שלו' - שלום
6. ר' - רבי
7. ע"ד - על דבר

8. ע"ז - על זה
9. השי"ת - השם יתברך
10. ר"ש - רבי שמעון
11. ע"י - על ידי
12. גב"ע - גביית עדות
13. תוה"ק - תורתנו הקדושה
14. הגב"ע - הגביית עדות
15. הנ"ל - הנזכר לעיל
16. השו"ב - השוחט ובודק

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רסט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז שבט תר"ע - יפו **נמען:** ר' זאב גלוסקין

נוסע על אונייה לאודסה התלונן שחבתן נכרי תיקן את חביות היין הכשר של ראשון לציון, והגויים שתו ממנו. הרב קוק דורש לאסור על נכרים לגשת לחביות, לקנוס את האחראי, ולברר איך לתקן את העבר.

עיקרי הדברים

- תקלה בכשרות יין ראשון לציון.
- איסור מגע נכרי בחביות.
- קנס לאחראי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז שבט תרע"ן.

אדון חביב ומאד נעלה מר זאב גלוסקין נ"י[4], שלו'[5] וברכה.

הגיעני מכתב מאיש ווארשא, [מאדם מוורשה] שישב על האניי ההולכת לאדעסס, [שהפליגה לאודסה] בשבוע פרשה יתרו העבר, בו כתובה קובלנא על כשרות היין דראל"צ[6], [היין של ראשון לציון] באשר חביתן נכרי [פועל נכרי שמתקן חביות; יין שנגע בו נכרי אסור, משום "יין נסך"] תקן את החביות המקולקלות, והגויים שבאניי שתו מן היין הכשר שלנו. למקרא המכתב חשכו עיני. מה זה הי'[7] לנו. בלב מלא דאבון הנני כותב לכבודו, שמהר יראה נא לתקן את המעוות, ויתן צו שלא יהין עוד שום נכרי לגשת לתיקון החביות של היין הכשר. והגורם לזה, אם בעצלותו או בקלות דעתו, מוכרח הוא להקנס, כפי מה ששמעתי אשם בזה האקספדיטר. [האחראי על המשלוח] ידע נא כבודו, שמקרה איום זה א"א[8] לעבור עליו בשתיקה. והננו צריכים לחקור ג"כ[9] איך לתקן את העבר, בין מה שנוגע לד"ת[10] ובין מה שנוגע להסיר לעז [להסיר דיבה] מכשרות היין.

בכבוד וברכה נאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. נ"י - נרו יאיר
5. שלו' - שלום
6. דראל"צ - דראשון לציון
7. הי' - היה
8. א"א - אי אפשר
9. ג"כ - גם כן
10. לד"ת - לדברי תורה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז שבט תר"ע - יפו **נמען:** הרב יוסף הלוי (משגיח היקב)

בעקבות התלונה שחבתן נכרי תיקן על האונייה את חביות היין הכשר של ראשון לציון, הרב קוק בירר עם בעל המלאכה, וזה אישר שעל האונייה השנייה עבד בעל מלאכה גוי. הרב קוק מבקש לדעת מי האשם, איך למנוע זאת בעתיד, ולאן נשלחו החביות.

עיקרי הדברים

- תקלת כשרות ביין על האונייה.
- בירור האחריות ותיקון לעתיד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז שבט תרעי"ן.

כ'[4] ידידי הרב הגדול מו"ה[5] יוסף הלוי [הרב יוסף הלוי, רבה של ראשון לציון, שפיקח מטעם הרב קוק על כשרות היקב] שליט"א[6], שלו'[7] וברכה.

שבוע העבר הגיעני מכתב מאיש אחד מווארשא, שכותב על הספינה ההולכת לאדעסס, קובלנא על כשרות היין דרל"צ[8], [יין יקב ראשון לציון] שעיניו ראו איך שחבתן נכרי תיקן את החביות [יין שנגע בו נכרי אסור בשתייה] אשר נתקלקלו על הספינה, והגויים שהיו בספינה שתו לרויה מן היין היוצא מתחת ידינו בכשרות. משמועה זו נהפכו עלי צירי, ולא עצרתי כח. שלחתי אחרי בעל-המלאכה ר'[9] משה, והשיב לי שאמת הדבר שעל האני" השני' הי'[10] בעל-מלאכה גוי. וזאת היא נבלה איומה, שלא אוכל לשתוק עלי'[11] בשום אופן בעולם. עכ"פ[12] יודיעני נא כבודו מי האשם בזה, ואיך לתקן להבא שלא יארע עוד מכשול כזה ואנה הלכו אלה החביות בשבוע פרשה יתרו, שהיתה העובדא המעציבה, אולי נוכל עוד להסיר מכשול כמה דאפשר.

בכבוד וברכה וחיכוי תשובתו המוקדמת,

ידי"ע הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. כ' - כבוד
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. דרל"צ - דראשון לציון
9. ר' - רבי
10. הי' - היה

11. עלי׳ – עליה
12. עכ״פ – על כל פנים

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח אדר ראשון תר"ע - יפו **נמען:** מנהלי 'כרמלי באודסה

הרב קוק מודיע שאומן נכרי תיקן בטעות כמה חביות יין כשר מראשון לציון שנשלחו לאודסה. חביות שיש בהן סימני תיקון לא יימכרו ליהודים כיין כשר. הרב קוק גם שואל מי השומר בבית המכס ומי הרב שממשיך את ההשגחה באודסה.

עיקרי הדברים

- פסילת החביות המתוקנות.
- שמירה על היין בבית המכס.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3]. ראש חדש אד"ר[4] תרע"ן.

לכבוד מנהלי "כרמלי" באדעסא, [סניף חברת "כרמל" באודסה, שהפיצה את יינות המושבות; על המקרה ראו (כרך א', אגרת רע)] שלו'[5].

אתכבד בזה להודיע לכבודם, כי נתברר לי שע"י[6] משגה תיקן אומן נכרי את אחדות מהחביות יין כשר שנשלחו לאדעסא ביום ה' פרשה יתרו, מיין ראשון לציון, באופן שנאסרו ע"י[7] לשתייה לישראל. ע"כ[8] ידעו נא כבודם, שהחביות שימצאו אותן בסימני תיקון, כדרך התיקון הנעשה ע"י[9] האומן כשהחביות מתקלקלות על האניה, לא ימכרו אותן לישראל בתור יין כשר.

אחלה לכבדני בתשובתם, אם עלה בידם להכיר את החביות המתוקנות במשלח הנ"ל[10], ואם קיימו את הערתי זאת.

דרך אגב אבקשם להודיעני ג"כ[11], מי הוא השומר ההולך לבית פקידות החוף תמיד, בעת הנדרשה לפתיחת היין הבא מחו"ל[12], במעמד הבולשת, לשמור שלא תגע בו ידי נכרים, ומי הוא הרב הממשיך את בטחון הכשרות אחרי התעודה הבאה, מההשגחה שתחת ידי.

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. שלו' - שלום
6. ע"י - שעל ידי
7. ע"ז - על ידי זה
8. ע"כ - על כן

9. ע"י – על ידי
10. הנ"ל – הנזכר לעיל
11. ג"כ – גם כן
12. מחו"ל – מחוץ לארץ

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אדר ראשון תר"ע - ירושלים **נמען:** מנהלי העדה בירושלים

הרב קוק מבקש להמשיך את הפיקוח על תרומות ומעשרות בשוק ירושלים, שהחל חותנו האדר"ת. צריך מפקחים קבועים בכל מקום ונסיעות קבועות, ואין לסמוך על השגחתו הכללית בלבד, שלא יתרחב מכשול הטבל.

עיקרי הדברים

- פיקוח על תרומות ומעשרות בשוק ירושלים.
- המשך תקנת האדר"ת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה, לכבוד גדולי

עם ד' מנהלי עדת קודש בעיר עז לנו ירושלים עה"ק[1] תובב"א[2], שלו'[3] וברכה מקודש עדי עד.

הנני מוצא לעצמי חובה נאמנה להודיע להדרת כבוד תורתם, שההשגחה על תיקון תרומות ומעשרות, בפיקוח מיוחד על השוק בעיר קו"ת[4] ירושלים עה"ק ת"ו[5], הוא דבר מוכרח, בין מצד עצם הסרת המכשול של אכילת טבלים, [פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות] חלילה, ובין מצד החזקת יסוד קדושת המצוה של תיקון תרומ"ע[6] בכלל בכל מסיבי ירושלים והמושבות בכלל. והכרח גדול הוא להעמיד מפקחים בכל מקום, ולהוציא הוצאות על נסיעות מיוחדות לעתים מזומנות, כדי להעיר ולעורר את האהבה להזהר בתיקון הפירות כדת תוה"ק[7] על אדמת הקודש. כי ע"כ[8] תקותי חזקה בעזהשי"ת[9], שכל גדולי עה"ק ת"ו יתנו יד להחזיק את המעמד, ואת התיקון אשר הוחל בזמנו כראוי ע"י[10] כבוד מר חמי גאון ישראל הצדיק האדר"ת[11] [חותנו של הרב קוק, הרב אליהו דוד רבינוביץ-תאומים, שנפטר בירושלים בתרס"ה] ז"ל[12], בתיקון תרומ"ע ופיקוח השוק, יחזיקו על מכונו, וטהורי ידים יוסיפו אומץ. ואי אפשר בשום אופן לסמוך על השגחתי בכללות ענין זה לפרטיו, כ"א[13] כשיצורף לזה גם מפקחים תמידים על תיקון השוק, בכל מקום בפ"ע[14], ואם ח"ו[15] תהי'[16] איזו התרשלות בדבר יכול הענין לבא לידי בטול יסוד המצוה בעיקרה ח"ו, ומכשול אכילת טבלים יוכל חלילה להתרחב לאין מרפא, ד' ישמרנו.

והנני בזה חותם בברכה וצפיית ישועה וגאולה קרובה, כ"א אד"ר[17] תרעי"ן פעה"ק[18] ירושלים תובב"א.

הק' אברהם יצחק ה"ק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש בעיה"ק[19] יפו והמושבות תובב"א

1. עה"ק - עיר הקודש
2. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
3. שלו' - שלום

4. קו"ת - קודשנו ותפארתנו
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
7. תוה"ק - תורתנו הקדושה
8. ע"כ - על כן
9. בעזהשי"ת - בעזרת השם יתברך
10. ע"י - על ידי
11. האדר"ת - אליהו דוד רבינוביץ־תאומים
12. ז"ל - זכרונו לברכה
13. כ"א - כי אם
14. בפ"ע - בפני עצמו
15. ח"ו - חס ושלום
16. תהי' - תהיה
17. אד"ר - אדר ראשון
18. פעה"ק - פה עיר הקודש
19. בעיה"ק - בעיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח אדר שני תר"ע - יפו **נמען:** לשכת 'המזרחי' בפרנקפורט

התנגדות גלויה לגימנסיה אינה מועילה כל עוד אין חלופה שלמה. 'תחכמוני' עדיין אינו יכול להתחרות בה במקצועות התרבות. לכן יש להעלות את רמתו עד שיהיה 'גימנסיה שלנו', שתיבדל רק בשמירת ברית ה', ואז תהיה התעמולה יעילה. בעניין האתרוגים: אין די לפרסם 'אתרוגי ארץ ישראל' סתם, כי רובם מורכבים בידי נכרים. יש לפרסם את אתרוגי המושבות השמורים, ושעדיף אתרוג כשר ופחות יפה ממורכב. השנה, בגלל השמיטה, אינו רוצה לעודד את המסחר באתרוגים.

עיקרי הדברים

- אין התנגדות לגימנסיה בלי חלופה.
- שדרוג 'תחכמוני'.
- פרסום אתרוגי המושבות השמורים.
- אתרוגים בשמיטה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח"י[4] אד"ש[5] תרע"ן.

לכבוד. לשכת המרכז ל"מזרחי" בפ"פ[6] ענ"מ[7] [מרכז תנועת "המזרחי" בפרנקפורט דמיין] יצ"ו[8], שלו'[9] וברכה מקודש.

מכתבם היקר מכ"ח אד"ר[10] העבר הגיעני לנכון, ואתכבד בזה להשיב להדרת כבודם על פרטי הדברים, אשר באו במכתבם הנכבד,

א. ע"ד[11] הגימנסיה, [גימנסיה "הרצליה" ביפו] אינני רואה תועלת כעת מהתנגדות גלויה מצדי, כל זמן שהיא צריכה להיות רק התנגדות שלילית, כלומר כל זמן שאין אנו נותנים לפני הקהל בית חינוך הערוך בכל מילואו לעומת הגימנסיה, אשר 'לא יבדל ממנה כ"א[12] במה שהיא עוזבת את ברית ד', ומוסדנו כמובן בע"ה[13] יחזיק בכל עז בדגל אור ד' ותורתו. התחכמוני אע"פ[14] [בית הספר "תחכמוני" ביפו, של המזרחי] שהנני ת"ל[15] מלא רצון ממנו וממנהיגיו, מ"מ[16] עודנו לא יוכל להתחרות עם הגימנסיה בכמה מקצעות קולטוריות. על כן עלינו להיות מתונים מעט, ולעסוק בלא הרף בהרמת ערכו של המוסד, אשר החילונו לסגלו, באופן שיוכל לתן את כל משאלות הלב של הנוהים אחר הגימנסיה, ואח"כ[17] נוכל בלב אמיץ להודיע, שאין שום הבדל בין התחכמוני, או הגימנסיה שלנו, לבין הגימנסיה שלהם, אלא מה שהאחרונה היא עוקרת את עץ החיים של האומה, האמונה, מלב חניכיה, והראשונה היא מתעטרת בכבודה, ואז יהיו דברינו נשמעים בע"ה בתעמולה זו. להכין את כחנו למלחמת מצוה זאת, אנו חייבים לגשת בלא שום איחור כלל, כי אין קץ לריוח של זמן אחד קודם.

ב. בדבר הקו"ק[18] בטח כבר הגיע לידם הטופס הנכתב פה עם הדברים הערוכים ממני, ובזה כבר באנו לעמק השוה.

ג. ע"ד האתרוגים, זאת היא שאלה מסובכת מאד, כאשר בארתי כבר בחוברת "עץ הדר". [חיבורו של הרב קוק על פסול האתרוג המורכב; ראו גם (כרך א', אגרת קיד)] כי מה שאנו עושים פרסום כללי, ע"ד אתרוגי א"י[19] בסתם, לא יתן ולא יוסיף מאומה להחזקת המצוה בכשרותה. כי רבו מאד, - והם רובא דרובא -, האתרוגים המורכבים ע"י[20] הנכרים בעלי הגנות באה"ק[21]. ואתרוגים כשרים משומרים מהרכבה אינם נמצאים כ"א בידי אחדים מאחינו בני המושבות, העומדים תחת השגחה שהם מנוקים מהרכבה. ואם היה אפשר להרבות פרסום, שלא סתם אתרוגי א"י יהיו מתבקשים כ"א אתרוגי אחינו יושבי המושבות המשומרים, בזה תבא לנו המטרה של החזקת המצוה בטהרתה, בעת כזאת שהיא מטה לפול לדאבון לבנו, מפני ריבוי המורכבים. ולא עוד שאין די בפרסום העובדא לבד, אלא צריך ג"כ[22] להודיע לכל את הסכמת גדולי ישראל מעולם, שיותר טוב וכשר הדבר לקנות אפילו בדמים יותר יקרים, אתרוג שאינו מפואר במראהו החיצוני, אלא שהוא משומר מהרכבה, מלקנות מורכב אע"פ שהוא עולה עליו ביפיו והידורו. וכל מה שתוסיף האמת הזאת להתפרסם, כן יוכל הדבר של אתרוגים הכשרים להתבסס, ועמו יחד להתרחב ג"כ ישוב אה"ק[23] ע"י אחינו, אשר יטעו פרדסי אתרוגים כשרים, כאשר יראו שנמצאו לסחורתם גואלים. והנה עבודה זו היא עבודה נמשכת, שראוי לעשות עבורה אגיטציה תמידית. וכבר רציתי לצאת בקול קורא אל האכרים במושבות, לעוררם שיתחילו במטע אתרוגים כשרים, ויחד עם זה להודיע לכלל אחב"י[24] את המצב האמתי של המצוה היקרה הזאת, ההולכת וניטלת מכלל ישראל בעוה"ר[25], מצד ההתרשלות הגדולה ביחס להרחבת המטע הכשר על אדמת הקודש ע"י אחינו עובדי אדמתה. אלא שעכבתי את הדבר מפני השמיטה, שבודאי אין נכון לעורר בה דברים כאלה, המביאים להרבות בעבודת האדמה.

והנה ע"ד קניית האתרוגים המשומרים בשנה זו, מצד השמיטה, בודאי אין האתרוגים גרועים מן היין, וכל תוצאת יבול אה"ק, שההכרח הוא לסמוך על היתר המכירה, וכדעת הגדולים הקדמונים הסוברים שאין קדושת שביעית נוהגת בשל נכרים, מ"מ שאעשה אנכי השתדלות להרחיב המסחר בשביעית אין לבבי פונה לזה. ויותר נכון להחל בעבודה סידורית, אשר תתן את פריה לברכה לשנים הבעל"ט[26]. כי עבודתנו בכולה על אדמת הקודש הלא היא עבודה היסתורית, שאינה נמדדת במדת השעה והשנה, כ"א עבודת עולם ותקות דורים.

ברגשי כבוד נעלים ובברכה נאמנה מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ח"י - שמונה עשרה (18)
5. אד"ש - אדר שני
6. בפ"פ - בפרנקפורט
7. ענ"מ - על נהר מיין
8. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה

9. שלו' - שלום
10. אד"ר - אדר ראשון
11. ע"ד - על דבר
12. כ"א - כי אם
13. בע"ה - בעזרת השם
14. אע"פ - אף על פי
15. ת"ל - תודה לא-ל
16. מ"מ - מכל מקום
17. ואח"כ - ואחר כך
18. הקו"ק - הקהילה קדושה
19. א"י - ארץ ישראל
20. ע"י - על ידי
21. באה"ק - בארץ הקודש
22. ג"כ - גם כן
23. אה"ק - ארץ הקודש
24. אחב"י - אחינו בני ישראל
25. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
26. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו סיון תר"ע - יפו **נמען:** הרב בן ציון ידלר

הרב קוק מורה לרב ידלר לא לעזוב את משמרתו בפיקוח על השוק, שהוא יסוד שמירת המצוות התלויות בארץ. הרב קוק מצטער שאנשים מן הצד התערבו בעניין השמיטה בלי ידיעתו. אין להכביד על המושבות, שכבר נהגו בהיתר. הרב קוק רצה לצאת ידי כל הדעות, אבל זה בלתי אפשרי. הרב קוק מבקש להעביר את צערו לרבני בית הדין.

עיקרי הדברים

- חשיבות הפיקוח על השוק.
- צער על התערבות בלי ידיעתו.
- אין להכביד על המושבות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ו סיון תרעי"ן.

ידידי היקר הרב ר'[4] בנציון יאדלער [הרב בן ציון ידלר, המגיד הירושלמי, שליחו של הרב קוק לפיקוח על התרומות והמעשרות; ראו (כרך ב', אגרת תנב)] נ"י[5], שלו'[6].

הגיעני כעת ממש מכתבו, והנני ממהר להשיבו, שחלילה, חלילה לו לעזוב את משמרתו הקדושה, בענין פקוח השוק, כי זהו היסוד העיקרי להקים מעמד שמירת המצות התלויות בארץ.

ובענין השביעית, [מחלוקת השמיטה של תר"ע] צר לי מאד, שנתערבו בזה אנשים מן הצד, שלא מידיעתי ורצוני, באופן המסבב לי עגמ"נ[7], כי כל ישעי וחפצי לכבד כל יראי ד' ות"ח[8]. ומהראוי לפעול שלא להכביד על בני המושבות, מאחר שכבר הונהג ההיתר, ויש להם על מה שיסמכו, עכ"פ[9] במקום דחק נורא ועצום כזה. ויש לחוש ללעז הראשונים, שכבר נהגו בקולא זו. ודי יודע, כי הייתי חפץ להחמיר לצאת ידי כל הדעות, אבל ראיתי שהוא דבר שא"א[10] כלל וכלל, וכל מי שיהי'[11] בפנים הענין כמוני לא יוכל לחשוב דרך אחר בשו"א[12] וענין. ואנו צריכים להתאמץ בדרכים המקשרים את לבבות עם קדוש אלינו, כדי שיהיו דברינו נשמעים בכל דרכי ד' ויסודות תוה"ק[13].

ע"כ[14] יראה כת"ר[15] לפעול שיהי' הכל בהשקט, למען השי"ת[16] וכבוד אה"ק[17], ויודיע לכי'[18] רבני הבד"צ[19] את צערי הגדול, על הדברים אשר יצאו שלא ברצוני וידיעתי. והשי"ת[20] ישפך על עמו ועל יראיו רוח חן ושלו'[21] למען עמו ונחלתו, כנה"י[22] ונפש דוש"ת[23],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ר' - רבי

5. נ"י – נרו יאיר
6. שלו' – שלום
7. עגמ"נ – עגמת נפש
8. ות"ח – ותלמידי חכמים
9. עכ"פ – על כל פנים
10. שא"א – שאי אפשר
11. שיהי' – שיהיה
12. בשו"א – בשום אופן
13. תוה"ק – תורתנו הקדושה
14. ע"כ – על כן
15. כת"ר – כבוד תורתו
16. השי"ת – השם יתברך
17. אה"ק – ארץ הקודש
18. לכ' – לכבוד
19. הבד"צ – הבית דין צדק
20. והשי"ת – והשם יתברך
21. ושלו' – ושלום
22. כנה"י – כנפשו היקרה
23. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט סיון תר"ע - יפו **נמען:** הרב ברוך מאירס, אב בית דין חיפה

על ההכשר לבורית (סבון) בלוד: הסבון עשוי רק מגפת זיתים, בלי חלב. אחד העובדים, שמוחזק בכשרות, הוא המשגיח. אם יעשו גם שמן למאכל, יש צורך במשגיח נאמן להפרשת תרומות ומעשרות, ובשמן שומשום להפריד בין חייב לפטור.

עיקרי הדברים

- הכשר סבון בלוד.
- שמן למאכל - תרומות ומעשרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ט סיון תרע"ן.

לכבוד ידי"ע[4] הרב הגאון החו"ב[5] אוצר תוי"ר[6] מו"ה[7] ברוך מאירס שליט"א[8], האב"ד[9] דעה"ק[10] חיפה ת"ו, שלו'[11] וברכה באה"ר[12].

ע"ד[13] ההכשר שנתתי על הבורית שבלוד. [בית חרושת לסבון בלוד] הנני בזה להודיע לכת"ר[14], שלא מצאתי שם שום מקום לחוש, שראיתי את כל סדר העשי', והכל נעשה רק מהגפת של הזיתים, [הפסולת הנשארת אחרי כבישת הזיתים] ואין בהם שום תערובת חלב ושאר דבר האסור. ומ"מ[15] מצאתי בין האנשים אחד מהם שהוא מוחזק בכשרות באין פקפוק, והטלתי עליו את ההשגחה התדירית. גם מהשותפים הבעלים עצמם ישנם מוחזקים בכשרות, בעלי תורה ויראת שמים. ולדעתי כשיתן כת"ר[16] ההכשר ב"עתיד" יהי'[17] ג"כ[18] ע"ד זה, שיסמך על איזה משגיח תדירי, אלא שא"צ[19] משגיח מיוחד אלא אחד מהעובדים שיהי'[20] מוחזק בכשרות לו ימסר הדבר. ביחוד יהי' צריך משגיח נאמן וסמוך ביראת שמים, כשיעשו ג"כ שמן לאכילה, שאז יהי' דרוש ג"כ להפריש תרומ"ע[21], וביחוד אם יעשו שמן שומשמין, שאז אם יקנו מהגויים שומשמין יש לסמוך על הפוטרים, וחושבים זה לנגמר מלאכתו ביד גויים, וכשיקנו מישראל הלא יהי' דרוש לתקן, ויהי'[22] אז צורך שמירה מדויקת שלא יתערב הפטור עם החיוב, כדי שלא יהי' קלקול בסדר ההפרשה. וכת"ר[23] בחכמתו ידע בעה"י[24] לתקן הכל עצהיו"ט[25]. והשי"ת[26] יתקננו בעצה טובה מלפניו, ויזכנו לרומם את דגל' תוה"ק[27] על אדמת הקודש ולהרים את קרן ישוב אה"ק[28] ברוח דעת ויראת ד'.

והי'[29] ז"ש[30] וברכה נאמנה, כנה"י[31] ונפש ידי"ע[32] דוש"ת[33] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ידי"ע - ידיד נפשי עוז

5. החו"ב - החריף ובקי
6. תוי"ר - תורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. האב"ד - האב בית דין
10. דעה"ק - דעיר הקודש
11. שלו' - שלום
12. באה"ר - באהבה רבה
13. ע"ד - על דבר
14. לכת"ר - לכבוד תורתו
15. ומ"מ - ומכל מקום
16. כת"ר - כבוד תורתו
17. יהי' - יהיה
18. ג"כ - גם כן
19. שא"צ - שאין צריך
20. שיהי' - שיהיה
21. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
22. ויהי' - ויהיה
23. וכת"ר - וכבוד תורתו
24. בעה"י - בעזרת השם יתברך
25. עצהיו"ט - על צד היותר טוב
26. והשי"ת - והשם יתברך
27. תוה"ק - תורתנו הקדושה
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. והי' - והיה
30. ז"ש - זה שלום
31. כנה"י - כנפשו היקרה
32. ידי"ע - ידידו עוז
33. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שיז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח תמוז תר"ע - יפו **נמען:** חיים קפצרובסקי

על אתרוגי ארץ ישראל בשנת השמיטה: נהגו, לפי הוראת הגאונים, למכור את הקרקעות לנכרי, ואז הפירות מותרים בסחורה. נוסף לכך הוטבע על מסמכי המסחר שהמחיר הוא בעד המכשירים והטורח, וזה מועיל גם לדעת המחמירים.

עיקרי הדברים

- אתרוגים בשנת השמיטה.
- חותמת 'המחיר בעד הטורח'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח"י[4] תמוז תרע"ן.

להאדון הנכבד מר חיים קאפצרובסקי נ"י[5], שלו'[6] וברכה.

ע"ד[7] שאלתו בענין אתרוגי אה"ק[8] בשנה זו, שהיא שנת השביעית. [שנת השמיטה תר"ע] הנה הונהג הדבר משמיטות הקודמות. ע"י[9] הוראת גאוני ישראל, ששקדו על תקנת ישוב א"י[10], להפקיע דין שביעית מהקרקעות ע"י מכירה לנכרי, ובזה מתירים את הפירות אח"כ[11] בסחורה, ואין בהם משום קדושת שביעית, וכן הנהגתי ג"כ[12] בשמיטה זו. ומ"מ[13] לרוחא דמילתא צויתי להחתים על הכתבים השייכים לסחר א"י בפירות המושבות, שהמחיר בשביעית הוא רק בעד המכשירים והטורח, ובזה כל המתעסקים מקבלים רק את שכר המכשירים והטורח אשר נתנו לראשונים, ומוסיפים בעד טרחם הם ומכשיריהם. וגילוי דעת זה תיקון גדול הוא לענין חשש סחורה של פירות שביעית גם לדעת המחמירים שלא לסמוך על המכירה לבדה.

אמנם בשמיטות שעברו סמכו כל העוסקים בעניני הישוב על המכירה לבדה בשופי, ויש להם על מי שיסמכו, שאין להפירות אחר המכירה הנהוגה אופי של פירות שביעית, אבל יש בהם קדושת פירות ארץ חמדה, ותמיכת הרחבת ידי שבי גולה על אדמת הקודש.

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון,

הק, אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ח"י - שמונה עשרה (18)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. ע"ד - על דבר

8. אה"ק - ארץ הקודש
9. ע"י - על ידי
10. א"י - ארץ ישראל
11. אח"כ - אחר כך
12. ג"כ - גם כן
13. ומ"מ - ומכל מקום

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד מנחם אב תר"ע - רחובות **נמען:** הגאון ר' זליגמן בר במברגר, אב בית דין וירצבורג

על האתרוגים בשמיטה: יש אתרוגים מפרדסי נכרים, שעליהם כבר מימי הבית יוסף לא נהגו דין שביעית, אבל אינם בטוחים מהרכבה. יש גם מפרדסי ישראל שנמכרו לערבי לפי הוראת הגאונים, והם בטוחים מהרכבה. הרב קוק מן המתירים, לטובת הישוב.

עיקרי הדברים

- אתרוגי נכרים מול אתרוגי ישראל בשמיטה.
- הרב קוק בין המתירים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1],

שלו'[2] וברכה מקודש לכ'[3] הרב הגאון אוצר תו"ר[4] מוהר"נ[5] הלוי שליט"א[6] באמבערגער, [הרב נתן במברגר, רבה של וירצבורג] האבד"ק[7] ווירצבורג יצ"ו[8].

ע"ד[9] האתרוגים, נמצאים מפרדסי הנכרים, שבהם המנהג כבר מימי מרן הב"י[10] [רבי יוסף קארו, מחבר "בית יוסף" ו"שולחן ערוך"] -- - ז"ל[11] שלא לנהוג דין שביעית, אבל הם אינם בטוחים מהרכבה, ונמצאים ג"כ[12] מפרדסי ישראל שנמכרו לערבי, [בהיתר המכירה] כפי הוראות הגאונים מג' שמיטות שעברו, שבזה הופקעו מדין שביעית, והם בטוחים מהרכבה ג"כ.

ידוע הדבר, שמפני תיקון הישוב מוכרחים אנו להשתמש בהיתר המכירה, אך תמיד נמצאים ע"ז[13] עוררים, וגם בשנה זו נתעוררה ע"ז פלוגתא, אמנם אני הנני בעניי מן המתירים, בשביל תיקון ישוב אה"ק[14], וכבר הורו זקנים, שראוי לסמוך עליהם, אפי'[15] שלא בשעה"ד[16], וק"ו[17] בשעה"ד.

והנני בזה ידי"ע[18] דוש"ת[19] מקודש באה"ר[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

י"ד מנ"א[21] תרעי"ן, רחובות ת"ו[22].

1. ב"ה - ברוך השם
2. שלו' - שלום
3. לכ' - לכבוד
4. תו"ר - תורה ויראה
5. מוהר"נ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות נ (כגון נתן / נחום / נפתלי / נחמן) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. האבד"ק - האב בית דין קהילת
8. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
9. ע"ד - על דבר
10. הב"י - הבית יוסף

11. ז"ל - זכרונו לברכה
12. ג"כ - גם כן
13. ע"ז - על זה
14. אה"ק - ארץ הקודש
15. אפי' - אפילו
16. בשעה"ד - בשעת הדחק
17. וק"ו - וקל וחומר
18. ידי"ע - ידידו עוז
19. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
20. באה"ר - באהבה רבה
21. מנ"א - מנחם אב
22. ת"ו - תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מנחם אב תר"ע - רחובות **נמען:** מ' ו' קויפמן, לייפציג

אתרוגי ארץ ישראל מותרים למצווה גם בחוץ לארץ בשנת השמיטה, לפי ההיתר המקובל. רק אתרוגים מפרדסי ישראל, שעליהם הכשרו, בטוחים מהרכבה.

עיקרי הדברים

- היתר אתרוגי ארץ ישראל בשמיטה.
- הכשר רק למטעי ישראל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ו מנ"א[2] עיין, רחובות ת"ו[3].

(להי' מ' ו' קויפמן, לייפציג)

אדון נעלה, אתכבד להשיבו, שע"פ[4] ההוראה הנהוגה מאז מגדולי הדור, שאנו סומכים עליה מאז התחיל הישוב באה"ק[5], האתרוגים של א"י[6] מותרים הם למצוה גם בחוץ לארץ, ואין בהם משום איסור שביעית, מאחר שנתתקנו ע"פ[7] ההיתר המסודר, שרק לאלה ינתנו הכשרים ממני, מפרדסי ישראל.

בכבוד וברכה

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ובטוחים מהרכבה הם דוקא ממטעי אחינו, שרק עליהם נמצא הכשר שלי.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שע"פ - שעל פי
5. באה"ק - בארץ הקודש
6. א"י - ארץ ישראל
7. ע"פ - על פי

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אלול תר"ע - יפו **נמען:** הרב אפרים קונין

דברי הרב קונין נכונים מצד עיקר הדין, אבל מימי הבית יוסף נהגו שאין קדושת שביעית בקרקע של נכרי. לכן הנהיגו הגאונים את המכירה, וכל ישראל קיבלו זאת כשהם קונים מפירות הארץ. באתרוגים, בלי ההיתר תתבטל המצווה בגלל המורכבים של הגויים.

עיקרי הדברים

- אין קדושת שביעית בקרקע נכרי.
- קבלת ההיתר בכלל ישראל.
- אתרוגים - בלי ההיתר תתבטל המצווה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' אלול תרעי"ן.

לכבוד הרה"ג[4] היקר אוהב שערי ציון בכל לב ונפש מו"ה[5] אפרים קונין שי'[6] כוח"ט[7] וכט"ס[8].

מכתבו היקר הגיעני, ודבריו טובים ונכוחים בעיקר הדין, אמנם כבר פשט המנהג באה"ק[9] מימי מרן הב"י[10] [רבי יוסף קארו, בעל "בית יוסף"] ז"ל[11], שבקרקע של גוי אין קדושת שביעית נוהגת, ואיסור סחורה וחובת ביעור נפקע ממנה גם לכמה דעות מהמחמירים, אשר ע"כ[12] הנהיגו גאוני הדור מתחלת הישוב להפקיע חובת שביעית מהקרקעות ע"י[13] מכירה לנכרי, שהיא מותרת, במקום שהדבר נוגע להפסד גדול לישראל, ע"פ[14] דעת גדולי הראשונים. וע"ז[15] סומכים רוב אחב"י[16] העובדים את אדמת הקודש, וכבר קבלו זה ההיתר כל ישראל ע"י מה שקונים מכל גידולי אה"ק[17] גם בשנה השביעית, ובפרט במקום מצוה כהא דאתרוגים, שאם לא נמצא ע"ז[18] עצה תתבטל המצוה לגמרי ח"ו[19] ע"י המורכבים של הגוים. מיהו כל מה דאפשר מתקנים אנו להתנות, שכל המחיר הוא רק בעד המכשירים והטורח, לא בעד גוף הפרי, אבל בכל מה שאי אפשר בתיקון סומכין על היתר ההפקעה בשביעית בזה"ז[20], שיש עליה צדדים רבים להקל. ומפני שכבר בארתי הדברים לאשורו בס' [ספרו של הרב קוק על הלכות שביעית][21] שבת הארץ במבוא ובפנים בקצרה בס"ד[22], ע"כ איני מוצא צורך להאריך כעת בכ"ז[23].

ואחתום בברכת השנים כנה"ר[24], ונפש ידידו דוש"ת[25] מברכו מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. הרה"ג - הרב הגאון
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שי' - שיחיה
7. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה

8. וכט"ס - וכל טוב סלה
9. באה"ק - בארץ הקודש
10. הב"י - הבית יוסף
11. ז"ל - זכרונו לברכה
12. ע"כ - על כן
13. ע"י - על ידי
14. ע"פ - על פי
15. וע"ז - ועל זה
16. אחב"י - אחינו בני ישראל
17. אה"ק - ארץ הקודש
18. ע"ז - על זה
19. ח"ו - חס ושלום
20. בזה"ז - בזמן הזה
21. בס' - בספר
22. בס"ד - בסייעתא דשמיא
23. בכ"ז - בכל זאת
24. כנה"ר - כנפשו הרמה
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שכט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אלול תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' משה קליירס, אב בית דין טבריה

דחיית חילוק הלכתי בעניין חיוב תרומות ומעשרות: לשון הרמב"ם 'בזמן שכל ישראל שם' מורה על המשך, ולא רק על הכניסה. הרב קוק מחזק את הרב קליירס בניהול הישיבה בטבריה נגד המלחשים, ובטוח שבינו לבין הרב נ' יהיה שלום אם אנשי השוק לא יתערבו.

עיקרי הדברים

- דיון בחיוב תרומות ומעשרות.
- תמיכה בישיבת טבריה.
- שלום בין תלמידי חכמים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א אלול תרעי"ן. [כ"א אלול תר"ע (1910)]

שלו'[4] רב וברכת השנים לכבוד ידיד יקר מפנינים. הרב הגאון החו"ב[5] סוע"ה[6] כליל תפארת תוי"ר[7] טהורה מוהר"ר[8] משה קליערס [הרב משה קליערס, רב הקהילה האשכנזית בטבריה וראש ישיבת "אור תורה" שליד ציון רבי מאיר בעל הנס; מחבר "תורת הארץ"] שליט"א[9], הגאב"ד[10] דעה"ק[11] טבריא ת"ו והגליל יצ"ו[12].

כוח"ט[13] וכט"ס[14].

יקרת מכתב כתר"ה[15] הגיעני. ואין עת האסף עדרי המחשבות [על פי בראשית כט, ז: "לא עת האסף המקנה"] לנצח ולפלפל בהלכה, וקשי עתיקא, [ודברים קשים וישנים (ארמית)] ביחוד שחילוקו דמר, שאחר שכבר היו כל יושביה בכיבוש לא תלוי עוד חיוב תרומ"ע[16] בהמשך היות כולם עלי'[17], שע"ז[18] בנוי' היא השגתו, לא משמע כן מלשון הרמב"ם[19], שכתב "ובזמן שכל ישראל שם". [רמב"ם, הלכות תרומות א, כו: חיוב תרומות ומעשרות מן התורה תלוי בזמן שכל ישראל שם; ובכך תלויה שאלת חיובם בזמן הזה] שמורה על ההמשך לא על הכניסה לבד. ועל שאר דברי פלפול, אשר הגה רוחו הטהור, אין הזמן מוכשר לעיין, ואת כתר"ה הסליחה.

ובנידון הישיבה הקדושה, שכתר"ה[20] שי'[21] עומד בראשה, [ישיבת "אור תורה" בטבריה, שייסד הרב קליערס בשנת תר"ס] לנהלה ולשגבה בקדושת תורה ויראת ד' ברה, תמיהני מי הוא זה אשר ישים לב לקול מלחשי לחישות מטילי מום בקדשים. וב"ה[22] אתמחי גברא [הוחזק האיש (כנאמן) – לשון התלמוד (שבת סא)] כתר"ה בשער בת רבים, [שיר השירים ז, ה] ובודאי יעמדו לימינו כל גדולי דורנו הגאונים הצדיקים יצ"ו, לשמור משמרת הקדש מסח כאשר היתה עד כה. והנני ג"א[23] נטפל לעושי מצוה [על פי מכות ה: מדין "הנטפל לעוברי עבירה" למדו שהנטפל לעושי מצוה כעושה מצוה] לחזק ידיו בקודש. והי'[24] זה שלו' וברכה באה"ר[25], כנה"ר[26] ונפש מיחל ומצפה לתשועת ד' על עמו ונחלתו במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ״ב[27]. בטח לבי, שמצד ת״ח[28] עצמם, כת״ר[29] שי׳ והרב ר״נ נ״י[30], שלו׳ אמת יהי׳[31] ביניהם, אם לא יכנסו בענין זה אנשי השוק ויושבי קרנות, [על פי ברכות כח: "ולא שמת חלקי מיושבי קרנות"] המביאים קטיגוריא בין ת״ח, כמו שהדבר מצוי בעוה״ר[32]. ודי׳ ישפת שלו׳ [על פי ישעיהו כו, יב] על עמו ועל יראיו. הנ״ל[33]

---

1. ב״ה - ברוך השם
2. עה״ק - עיר הקודש
3. ת״ו - תבנה ותכונן
4. שלו׳ - שלום
5. החו״ב - החריף ובקי
6. סוע״ה - סיני ועוקר הרים
7. תוי״ר - תורה ויראה
8. מוהר״ר - מורנו הרב רבי
9. שליט״א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. הגאב״ד - הגאון אב בית דין
11. דעה״ק - דעיר הקודש
12. יצ״ו - ישמרה צורה ויחייה
13. כוח״ט - כתיבה וחתימה טובה
14. וכט״ס - וכל טוב סלה
15. כתר״ה - כבוד תורתו רום הדרתו
16. תרומ״ע - תרומות ומעשרות
17. עלי׳ - עליה
18. שע״ז - שעל זה
19. הרמב״ם - רבי משה בן מימון
20. שכתר״ה - שכבוד תורתו רום הדרתו
21. שי׳ - שיחיה
22. וב״ה - וברוך השם
23. ג״א - גם אני / גם אנו
24. והי׳ - והיה
25. באה״ר - באהבה רבה
26. כנה״ר - כנפשו הרמה
27. נ״ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
28. ת״ח - תלמידי חכמים
29. כת״ר - כבוד תורתו
30. נ״י - נרו יאיר
31. יהי׳ - יהיה
32. בעוה״ר - בעוונותינו הרבים
33. הנ״ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו אלול תר"ע - יפו **נמען:** הרב דובער מילשטיין

הרב קוק לא שלח אתרוגים, כי השנה הרב קוק מחמיר על עצמו ואינו עוסק בייצוא פירות הארץ, אף שהרב קוק מקל לאחרים. על בניו של מילשטיין: יש לקרבם באהבה. בתוספת הרב קוק מסביר מדוע אפשר להחזיר כופרים, אף שחז"ל אמרו 'כל באיה לא ישובון'. הדורות יורדים בחיצוניותם, אבל בפנימיות הקדושה מצטרפת ומתגברת. בזמן הרחוק מגאולה הייתה לקליפה אמונה רעה ממשית, ובזמן הקרוב לגאולה היא רק מחלישה את האמונה, ולכן כשמאירים לכופרים הם שבים. דור עקבתא דמשיחא הוא 'טב מלגאו וביש מלברו', כמו החמור שקדוש בבכורה.

עיקרי הדברים

- החמרה עצמית בשנת השמיטה.
- קירוב הבנים באהבה.
- הקדושה מצטרפת בדורות.
- הכפירה בזמננו - רק חולשה, ולכן אפשר לשוב.
- 'טב מלגאו וביש מלברו' - משל החמור.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ו אלול תרעי"ן.

כי[4] ידידי היקר הרב הנכבד ומופלג בתוי"ר[5] מו"ה[6] דובער מילשטיין [ר' דב בער מילשטיין, ממכריו של הרב קוק בלונדון] שליט"א[7], כוח"ט[8] ושנה טובה ומעוטרת.

זה לי זמן הגון אשר קבלתי את מכתבו היקר. מפני רבוי טרדותי נתאחרה תשובתי לידידי ואתו הסליחה.

ע"ד[9] האתרוגים, אשר בכל לב הייתי משתדל להמציא לכבוד אהובי, נמנעתי בשנה זו מלעשות דבר בפועל בעצמי בענין שלוח פירות אה"ק[10] לחו"ל[11], מפני קדושת שביעית. כי אע"פ[12] שמקיל אני על אחרים, כאשר הורו כבר גאוני ישראל נו"נ[13] ז"ל[14], לסמוך על היתר ההפקעה, ["היתר המכירה", המפקיע את קדושת שביעית מן הפירות] מפני גודל הדחק וחיי ישוב א"י[15] התלוי בזה, מחמיר אני על עצמי שלא להיות עסוק כלל בענין הוצאת פירות א"י לחו"ל הא שתא. והאתרוגים של הנכרים, הלא יודע כת"ר[16] שהם בחזקת מורכבים ואין לי עסק עמהם כלל. אקוה שיסלח לי ידידי כ"ת[17] על אשר לא מלאתי הפעם את דרישתו, והשי"ת[18] יזכנו למלאות איש חפץ רעהו לתורה ולתעודה כרצון השי"ת[19] ורצון יראיו.

ע"ד בניו, דעתי כמאז לאחוז בדרך הניחותא וההתקרבות היותר חביבה כי רק בחבלי אהבה ועשות חסד אנו יכולים להמשיך אלינו לב צעירינו, רק בנחת ושלו'[20]. ואין ספק בדבר, שאפילו אם הפעולה קטנה עדיין כעת, ברבות הימים תמצא בעזה"י[21] להצמיח פרי תהילה לקדושה ולאמונה ולכל ארחות צדק. הנני חותם בברכה באה"ר[22] לחיים טובים ולשלו'[23] כנה"ר[24] ונפש ידי"ע[25] דוש"ת[26] באהנ"א[27],

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[28]: בעת אשר כתבתי בהחפזי את מכתבי לכ"ת[29] לא הי'[30] מכתבו היקר למראה עיני. כעת ראיתי ונזכרתי, שהעירני ע"ד אשר אמרתי שכעת יש תקוה בע"ה[31] להציל ג"כ[32] את הנפשות מעם-קדש שנפלו ברשות הכפירה, ר"ל, ולא יעצור זה מ"ש[33] חז"ל[34] ע"ז[35] "כ"ב לא ישובון", ["כל באיה לא ישובון" (משלי ב, יט), שדרשו על הנמשכים למינות (עבודה זרה יז)] מפני שאחרי משך זמן גדול כ"כ[36], שנתבסם אויר העולם מקדושת תוה"ק[37], אבדה הקליפה את כחה עד שלא תוכל להחזיק מעמד שלא להשיב ולהציל מידה טרף, וידידי שאל ע"ד טעם דבר זה. הנה, אהובי, אלה הם מהענינים העומדים ברומו-של-עולם ומקורם קודש ברזי-תורה. ולאהבת ידידי ארמוז לו בקצרה: כלל גדול הוא, שאע"פ[38] שהעולם יורד תמיד בירידה אחר ירידה, מ"מ[39] אין זה כ"א[40] מצד החיצוניות שלו, דהיינו שהמעשים והמדות נופלים ואינם בערך של דורות הראשונים מצד פרטיות הנשמות. אבל מצד הפנימיות, דהיינו כח-הכלל של כללות קדושת האומה כנס"י[41], כל דור ודור מוסיף על הדורות הראשונים, מפני שהקדושה מצטרפת, ונמצא שהקדושה של מעוט תורה ומעשים טובים של דורות האחרונים מוסיפה אור לשעבר ג"כ, ועבירה אין לה פירות ולא צירוף, בסוד "יתפרדו כל פועלי און". [תהלים צב, י] ע"כ[42] כללות האומה בתוכיותה היא מלאה יותר אור ד' מכפי הערך של העבר, אלא שאין הדבר נגלה לעין עד בא משיח צדקנו, ב"ב[43], שיצא מ"היכל קן צפור", [על פי הזוהר, ההיכל הגנוז שבו מצפה משיח לגאולה] כלומר: מכל הקדושות שבכח יגלה בפועל, וראו כ"ב יחדו. ["וראו כל בשר יחדו" (ישעיהו מ, ה)] וע"כ[44] בזמן שהי'[45] רחוק מגאולה הי' אפשר לקליפה להתלבש באמונות רעות בפועל כמו ע"ז וכשוף, ומינות היא ג"כ אמונה רעה תמציתה היותר רעה של ע"ז, וכשהיא בולעת איזה נפש סובבת היא אותו במצודים ומוצצת את דם החיים הרוחניים שבנשמתו, רח"ל[46]. בסוד "שממית בידיה תתפש". אבל בזמן הקרוב לגאולה אין כח לקליפה להמציא אמונות רעות, כ"א להקליש ח"ו[47] את אור האמונה בלב החלשים. וחלישות זו, אע"פ שהנלכדים בה חושבים שהיא כפירה, והם כמו נתפסים ברשת באין דרך הצלה, אין לה שום ערך של מציאות כלל כ"א חסרון הסברה והארת השכל והרגש, ע"כ מיד שמאירין להם בדרך ד', ע"פ[48] דרכי שכל ישר והרגשות טובות, הולך האור ומאיר עליהם וסופם לחזור למוטב, והם שבי פשע ביעקב ואליהם יבא לציון גואל. ע"כ עלינו להיות בטוחים בחסדי השי"ת, הזוכר חסדי אבות להביא גאולה לבני בנים, שכל בנינו, אפילו הנדחים והאובדים לפי מראית-עין, יהיו למודי ד', והכתוב אומר (זכריה י' ט'): "ובמרחקים יזכרוני וחיו את בניהם ושבו". כי הרע שבהם איננו כ"א חיצוני ובתוכיות הנשמה הכל טוב וקדוש, ע"כ הם מתעוררים לכמה מחשבות של יושר וצדק, אע"פ שהם תועים בדרכם ולא זו הדרך ולא זו העיר, מ"מ הרבה מהם דבקים באומה בכללה ומתפארים בשם ישראל, אע"פ שאינם יודעים בעצמם מפני מה ולמה, ואע"פ[49] שהם מחקים בזה את האומות שהם דבקים עכשיו כל אחד בלאומיות שלו, מ"מ שורש מדתו של עשו הוא פורה ראש ולענה, מקור רשע ושפיכות דמים וחורבן, ושורש ישראל הוא קדוש וטוב מוכן לצדק ויושר, שהוא באמת דעת ד' בעולם. וזהו סוד "עני ורוכב על החמור" שאמרו בתק"ז שהוא דרא דעקבא דמשיחא, דהוא "טב מלגאו וביש מלבר", סוד "כלו הפך לבן - טהור", וחמור אע"פ שיש בו סמני טומאה יותר משאר בהמות טמאות, שמהן נמצאות שיש להן סמן-טהרה אחד, מ"מ יש בתוכיותו

קדושה, שהרי הוא קדוש בבכורה, אלא שהיא גנוזה ומוסתרת מאד, וסופה להגלות ע"י[50] העילוי של פדיון. ואלה הם דברים, שא"א[51] לבארם בכל עמקם כ"א מפה לאוזן בשעת רצון המוכשרת ליושבים לפני ד'.

עכ"פ[52] הנני על משמרתי אעמודה לקרב ולא לרחק, ולקרב אפילו את המרוחקים בזרע. וזאת תהי'[53] כל מגמת תפלת כשרי ישראל, לקשר את כל נשמות עם ד' למקור החיים ולגלות את אור הקדושה הטמון בהם, ואין ערוך ושיעור לשמחת עולמים וחדות ד' הבאה מאתהפכא חשוכא לנהורא, וזאת היא עיקר התורה שנאמרת בהיכל משיח, כאמור בריש הזוהר. והיו נא דברי אלה לשמחת לב כ"ת ולב כל יראי ד' המצפים לישועתו באמת.

ידי"ע איה"ק[54] הנ"ל[55] השמטות

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. כ' - כבוד
5. בתוי"ר - בתורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה
9. ע"ד - על דבר
10. אה"ק - ארץ הקודש
11. לחו"ל - לחוץ לארץ
12. אע"פ - אף על פי
13. נו"נ - נוחי נפש
14. ז"ל - זכרונו לברכה
15. א"י - ארץ ישראל
16. כת"ר - כבוד תורתו
17. כ"ת - כבוד תורתו
18. והשי"ת - והשם יתברך
19. השי"ת - השם יתברך
20. ושלו' - ושלום
21. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
22. באה"ר - באהבה רבה
23. ולשלו' - ולשלום
24. כנה"ר - כנפשו הרמה
25. ידי"ע - ידידו עוז
26. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
27. באהני"א - באהבה נאמנה
28. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
29. לכ"ת - לכבוד תורתו
30. הי' - היה
31. בע"ה - בעזרת השם
32. ג"כ - גם כן
33. מ"ש - מה שכתב

34. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
35. ע"ז - על זה (ובהמשך האגרת, "כמו ע"ז וכשוף": עבודה זרה)
36. כ"כ - כל כך
37. תוה"ק - תורתנו הקדושה
38. שאע"פ - שאף על פי
39. מ"מ - מכל מקום
40. כ"א - כי אם
41. כנס"י - כנסת ישראל
42. ע"כ - על כן
43. ב"ב - בני ביתו
44. וע"כ - ועל כן
45. שהי' - שהיה
46. רח"ל - רחמנא ליצלן
47. ח"ו - חס ושלום
48. ע"פ - על פי
49. ואע"פ - ואף על פי
50. ע"י - על ידי
51. שא"א - שאי אפשר
52. עכ"פ - על כל פנים
53. תהי' - תהיה
54. איה"ק - אברהם יצחק הכהן קוק (חתימת הרב)
55. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות ה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ד - ירושלים) **נמען:** מאת האדר"ת אל הרב קוק

האדר"ת מחכה לבשורה על מסעו של הרב קוק במושבות. האדר"ת עצמו לא זכה לבקר בהן בגלל מחלתו, מלבד ביקור קצר בראשון לציון, ושמח שהזכות להדריך את אנשי המושבות במצוות התלויות בארץ עברה לרב קוק.

עיקרי הדברים

- ביקור הרב קוק במושבות.
- מחלת האדר"ת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], (עה"ק[2] ירושלים ת"ו[3], שנת תרס"ד[4]).

לח, ידי"נ[5] ואהו"ל[6] הגני"י[7], [מכתב מחותנו של הרב קוק, האדר"ת, אחרי עלייתו לכהן ברבנות יפו] הרב ר' אברהם יצחק הכהן שי'[8] לאוי"ט[9] ענ"ב[10] ובו"ב[11] ויגדלום לתוחומעש"ט[12] בכל הטוב.

ארכו לי הימים לחכות על בשורת שלומו הטוב מנסיעתו ועבודתו לאחינו יושבי הארץ, ד' עליהם יחיו דגן ויפרחו כגפן סלה. אני בעוה"ר[13] לא זכיתי להעונג הזה, אשר רבות קויתי לו מאז זכיתי לעלות אל הקודש, כי אעבור על כל מושבות אחינו המחזירים עטרה ליושנה, אבל למגינת לבי מאז באתי לפעה"ק[14] עונותי יסרוני ל"ע[15], ורק האחת עלתה לי זה שנתים שהייתי ברל"צ[16] [בראשון לציון] כשני ימים, ד' יחזקני ויאמצני, וזכות אבותי ז"ל[17] תעמוד לי להחלימני לימים טובים לבריאותי, להשביעני מטובו, טוב ארצו הק'[18], לראותה מבורכת ממעשה ידי אחינו להתפאר.

אמנם נתגלגל זכות ע"י[19] כ"ג[20] נ"י[21] להורותם דרך ד' לשמור מצותיו וחוקותיו התלויות בארץ, לעבדה ולשמרה בכל הלכותי' הרבות.

יחוס ד' על עמו ויראנו בישועתו ולא ישמע פו"צ[22] בערי ישראל, ונשמע רק טובה וברכה, כתקות חודו"ז[23] המצפה,

אלי' דוד

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ד - השנה תרס"ד (1903/1904)
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. ואהו"ל - ואהוב לבי
7. הגני"י - הגאון נרו יאיר
8. שי' - שיחיה
9. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

10. ענ"ב - עם נות ביתו
11. ובו"ב - ובני ביתו
12. לתוחומעש"ט - לתורה ולחופה ולמעשים טובים
13. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
14. לפעה"ק - לפה עיר הקודש
15. ל"ע - לא עלינו
16. ברל"צ - בראשון לציון
17. ז"ל - זכרונו לברכה
18. הק' - הקטן
19. ע"י - על ידי
20. כ"ג - כבוד גאונו
21. נ"י - נרו יאיר
22. פו"צ - פרץ וצווחה
23. חודו"ז - דורש פענוח

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות ז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו סיון תרס"ד - ירושלים **נמען:** מאת ר' שמואל סלנט והאדר"ת אל פקידות יק"א

הודעה רשמית שהרב קוק מונה לרב יפו והמושבות, וכל ענייני המצוות התלויות בארץ - כלאיים, ערלה, תרומות ומעשרות - בידו. הפקידות מתבקשת להודיע לבני המושבות לסור למשמעתו בענייני הדת.

עיקרי הדברים

- מינוי הרב קוק לרב יפו והמושבות.
- סמכותו במצוות התלויות בארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] ירושלים ת"ו[3], יום א' ט"ו סיון תרס"ד[4].

כבוד הפקידות של חברת היק"א[5] [פקידות חברת יק"א, שניהלה את מושבות הברון] להנהגת המושבות, שלו'[6] וברכה.

הננו להודיע לכבודם, כי הרב הגאון המובהק הצדיק אשר שמו כשמן תורק [שיר השירים א, ג] מוהר"ר[7] אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א[8] הופקד, לשמחת לבבנו, לרב להעיר יפו ולהמושבות [מינוי הרב קוק לרב יפו והמושבות, בתרס"ד] תובב"א[9]. ומעתה כל הענינים השייכים למצות התלויות בארץ, וההשגחה על עניני כלאים וערלה וכו'[10] תרומה ומעשרות וכו', הכל יהיה נחתך על ידי ידידנו הרב הנז' שליט"א, שאנו וכל בית ישראל סומכים עליו ומחזיקים ידיו בכל תקף ועוז.

ותואיל נא הפקידות להודיע הדבר גם לכל בני המושבות, וכי בכל עניני הדת יסורו למשמעתו ויעשו ככל אשר יורם, מבלי סור מדבריו, כרצון כל שלומי אמוני ב"י[11] חובבי עמם וארצם, ורצון החותמים בברכה,

שמואל סלאנט [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים]

אליהו דוד ראבינאוויץ-תאומים [הרב אליהו דוד רבינוביץ תאומים, האדר"ת, רב העדה האשכנזית בירושלים וחותנו של הרב קוק]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ד - השנה תרס"ד (1903/1904)
5. היק"א - ה + יק"א: יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
6. שלו' - שלום
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
10. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
11. ב"י - בני ישראל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות י

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אייר תרס"ב - ירושלים **נמען:** מאת האדר"ת אל הרב קוק

האדר"ת כותב שרב יפו ביקש אספת רבנים בעניין השמיטה, ושכמעט אין עצה מלבד 'שב ואל תעשה'. האדר"ת שואל אם מותר לקדש על יין מבושל, מאחר שהרופאים אסרו עליו יין. האדר"ת מבקש מהרב קוק לחבר קיצור הלכות תרומות ומעשרות ביידיש להפצה, ושואל על מצוות ראשית הגז שקיים לטובת הרב קוק.

עיקרי הדברים

- אספת רבנים על השמיטה.
- קידוש על יין מבושל.
- קיצור הלכות תרומות ומעשרות ביידיש.
- ראשית הגז.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], יום ג' י"ג אייר תרס"ב[2] (עיה"ק[3] ירושלים ת"ו[4]).

ע"ד[5] הנחמדים בענין השביעית הרבה לי לדבר. וכעת בא לפה ידי"נ[6] הרב דיפו שי'[7] להתיעץ בזה, לאשר בני המושבות מטרידים אותנו מאוד איך לקבוע ההלכה בזה. וכמעט אין עצה רק להיות שוא"ת[8], וצ"ע[9] טובא בזה. לא טוב עשו במה שנתאחרו עד כה. לכתוב מזה ככל לבבי כבד עלי הרבה כעת, ואולי אכתוב מהקולוניא איד"ש[10]. ועתה אני ממהר לכתוב, לאשר כבר נתאחרתי וח"ו[11] ידאגו על שלומנו.

הרה"ג[12] דיפו שי' רוצה שאאסוף אסיפת כל הרבנים דפה עוד בדבר השמיטה. ואיד"ש[13] כאשר יעלה בידינו אכתוב לכתר"ה[14] כל מה שיוסכם בידינו איד"ש לזכינו לכונן לאמתה ש"ת[15].

והנני לבקש מכתר"ה[16] נ"י[17], יעשה זאת למעני ממש, לברר הדין להלכה למעשה. הן הזהירוני הרופאים מיין, ל"ע[18], מפני השיעול ל"ע, ולבי עלי דוי על ביטול קידוש עה"י[19], וצר לי לקדש שישתו אחרים, שהוא מחלוקת באחרונים, ושיקדשו אחרים ואני על הפת ג"כ[20] למו"ר[21], ולכן בדעתי לקדש על יין מבושל, שכפי פשטות הלשון הוא גם שהצמוקים מבושלים ומסננין היין שהוא יין גמור, וכ"כ[22] בדה"ח[23] וח"א[24], ["דרך החיים" ו"חיי אדם"] אך הגרש"ק[25] בס'[26] החיים חולק [רבי שלמה קלוגר, בספרו "החיים"] שזה ל"נ[27] יין מבושל רק שמבשלין היין עצמו, וכלי המשנה בתרומות, ולדעתו אינו יין כלל, ותומך דבריו על הרלב"ח[28]. והנה בשו"ת[29] עמודי אור סתר דבריו, וחולק להלכה. אך אחרוני זמנינו המקצרים, בס' קצש"ע[30] ומש"ב[31], ["קיצור שולחן ערוך" ו"משנה ברורה"] הביאו ד' הרש"ק[32], ולכן לבי נוקפי מאוד, וחוששני הואיל שיצא מפי או"צ[33]. ואף כי לרבים הקלתי בהיותי במיר, לגודל הדוחק עתה ביין שם, מפני פקודת המלכות ל"ע, וגם בפה השבתי לרופא בע"פ[34] בעד חולה שא"א[35] לו ד"כ[36] ביין שיעשה כן, וקילס מאוד עצתי זאת, ולמגינת לבי לא עשיתי בעצמי כן, אשר בד"כ[37] בודאי גם הגרש"ק מודה שלא

גרע מיין תפוחים ולאקרעץ. אך בכל קידוש והבדלה חושקני מאוד לדעת הלכה למעשה בזה, ויראתי לסמוך ע"ע[38] פן נוגע אני, ומובטחני בו שיעלה הלכה לאמתש"ת[39] בעזה"י[40] כדרכו הטוב.

עוד אבקשהו, מה שלבי עלי דוי, ובשנה העברה נזכרתי אחרי שכבר עבר הזמן. הן בקרוב קרב עת בצירת הענבים וקצירת התבואות וכל הפירות, והן רבים נכשלים באכילתם טבלים. וכבר הרעשתי אשתקד להדפיס פתקאות קצרות דיני ההפרשות בקצרה ובלשון זארגאן [ביידיש] , אך לא השגתי מי שיכתבם ויסדרם כראוי. ע"כ[41] אבקשהו, יסדר בקיצור נמרץ, הלכות קצרות, דיני תרומה גדולה, מעשר, תרומת מעשר, מעשר עני, (שבשנה הזאת), מעשר שני, איך יפריש כ"א[42] בקנייתו מן השוק, ולי זארגאן, ואני אדפיסם על הוצאותי אי"ש להפיצם בכל המושבות ובפעה"ק[43] וכל העיירות הקדושות.

גם בזה לא אפונה כי יכוין כתר"ה[44] נ"י לעשות להלמ"ע[45] עצהיו"ט[46].

אוכל לבשרו, אשר ב"ה עלה בידי, מה שקויתי עד כה, לקיים מצות ראשית הגז, [דברים יח, ד: נתינת ראשית גז הצמר לכהן] אשר זמנו הוא בעת הזאת שאז זמן הגיזה. ונתתי שני ליטראות צמר כמו שהוא, לזכות בעד כתר"ה נ"י. ועתה אשאל למעכ"ת[47] נ"י איך אעשה בהם. הן המצוה היא ליתן מלובן ולא צואי, וה"ט[48] לפי שקנאו בשינוי, אבל בכה"ג[49] שכבר זיכיתי ע"י[50] אחר, א"כ[51] ה"ל[52] שלהם, וגם י"ל[53] דאין אני מכוין כלל לזכות ע"י שינוי רק לטובתם. ע"ז[54] אחכה על תשובתו.

והנני בזה חוי ודודם המברכם להתענג עכ"ט[55] ולחוג חג מתן תוה"ק[56] בשמחה, המעתיר בעד כולם מצפה לרחמי שמים,

אלי' דוד

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרס"ב - השנה תרס"ב (1901/1902)
3. עיה"ק - עיר הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. ע"ד - על דבר
6. יד"נ - ידיד נפשי
7. שי' - שיחיה
8. שוא"ת - שב ואל תעשה
9. וצ"ע - וצריך עיון
10. אי"ש - אחרי דרישת שלום
11. וח"ו - וחס ושלום
12. הרה"ג - הרב הגאון
13. ואי"ש - ואחרי דרישת שלום
14. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
15. ש"ת - של תורה
16. מכתר"ה - מכבוד תורתו רום הדרתו
17. נ"י - נרו יאיר
18. ל"ע - לא עלינו
19. עה"י - על היין
20. ג"כ - גם כן

21. למו"ר - למורי ורבי
22. וכ"כ - וכל כך
23. בדה"ח - בדרך החיים
24. וח"א - וחיי אדם (שם ספר)
25. הגרש"ק - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ק (למשל: שמואל + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. בס' - בספר
27. ל"נ - לא נקרא (או: לא נראה)
28. הרלב"ח - רבי לוי בן חביב
29. בשו"ת - בשאלות ותשובות
30. קצש"ע - קיצור שולחן ערוך
31. ומש"ב - ומשנה ברורה
32. הרש"ק - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ק (למשל: שמואל + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
33. או"צ - דורש פענוח
34. בע"פ - בעל פה
35. שא"א - שאי אפשר
36. ד"כ - דבר כזה (או: דרך כלל)
37. בד"כ - בדרך כלל
38. ע"ע - עיין עוד
39. לאמתש"ת - לאמיתה של תורה
40. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
41. ע"כ - על כן
42. כ"א - כי אם
43. ובפעה"ק - ובפה עיר הקודש
44. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
45. להלמ"ע - להלכה למעשה
46. עצהיו"ט - על צד היותר טוב
47. למעכ"ת - למעלת כבוד תורתו
48. וה"ט - והאי טעמא (וזה הטעם)
49. בכה"ג - בכהאי גוונא
50. ע"י - על ידי
51. א"כ - אם כן
52. ה"ל - הוה ליה (היה לו)
53. י"ל - יש לומר
54. ע"ז - על זה
55. עכ"ט - על כל טוב
56. תוה"ק - תורתנו הקדושה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות יב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א טבת תר"ע - יפו **נמען:** החלטת מועצת האגודה מביאליסטוק (ישוב רפיח)

החלטה בכתב יד הרב קוק, בחתימת עשרה חברי המועצה, על יסודות ישוב רפיח: שמירת שבת בפרהסיא באחריות ציבורית, קיום המצוות התלויות בארץ לפי הוראת רבנים, השתתפות כולם בהוצאות מוסדות הדת, בתי כנסת ללא נטייה רפורמית, וחינוך ברוח הדת בלי תנועה הורסת.

עיקרי הדברים

- יסודות דתיים לישוב רפיח.
- שמירת שבת ומצוות הארץ.
- חינוך דתי.

נוסח האגרת עם ביאור

כתב החלטה ע"ד[1] שמירת התורה והמצוה בסדור ההתישבות של מועצת האגודה מביאליסטוק לקנית קרקעות באה"ק[2]. נכתב בכי"ק[3] של אאמו"ר[4] הרב זצ"ל[5] ונחתם מאת עשרה חברי המועצה.

אנחנו ח"מ[6], באי כח ישוב רפיה [נציגי היישוב שתוכנן באזור רפיח] הארץ-ישראלית, נועדנו בזה, לפני התחלת צעדנו הראשון, להכנת יסוד הישוב הנ"ל, והחלטנו כולנו בדעה אחת את היסודות האמורים בזה, שהישוב לכשיתכונן יתנהג על פיהם בלא שום שינוי כלל.

א. שמירת שבתות וימים טובים ומניעת חילולם בפרהסיא היא מוכרת אצלנו בתור תקנת הישוב, שכל יחיד, אשר יתנחל בישובנו מאחינו בנ"י[7], או אשר ישב אתנו, בין ישיבת קבע בין ישיבת עראי, לא יוכל לעבור על זה. וההנהגה הציבורית הכללית ערבה היא בעד שמירה זו, כמו שהיא אחראית בעד כל החיובים המוטלים על כל יחיד מטעם החברה והציבור.

ב. חובת קרקע במצות התלוייות בארץ, כמו ערלה, כלאים, שביעית, תרומ"ע[8], יעשו הכל ע"פ[9] התורה והמצוה, ע"פ הוראת רבנים גדולים בישראל, בתורה וביראת שמים, ויחוסן לכללות ההנהגה הציבורית שוה הוא ליחס הדברים הנזכרים בסעיף א',

ג. כל בניני הציבור ומוסדותיהם, שהם נדרשים מטעם הדת, חייבים כל חברי הישוב להשתתף בהוצאתם.

ד. בתי כנסיות ובתי מדרש יבנו בתכנית כזאת ויתנהגו בהנהלה כזאת, שאין בה שום נטיה להכתות הריפורמיות. [לזרמים הרפורמיים]

ה. בבתי החינוך של הישוב ישרר רוח הדת והאמונה הנאמנה, ולא תכנס בהם נטיה של שויון רוח ביחס להדת, [אדישות כלפי הדת] ואין צריך לומר שלא תמצא בהם מקום שום תנועה הריסית ושלילית ביחס לאמונתנו הקדושה.

כל אלה התקנות אשרנו וקיימנו עלינו בתור אשיות הישוב העתיד, [יסודות היישוב העתידי] וחובתנו וחובת כל הנלוים עלינו, ביסוד הישוב הנ"ל[10], להודיע את היסודות העיקריים הללו לכל הנכנס להיות עמנו באגודתנו.

וגואל ישראל וקדושו יקים מהרה דברו הטוב להשיב בנים לגבולם [ירמיהו לא, טז] ולהצליח את דרכנו בישוב ארץ חמדה.

בעה"ח[11] מוצאי ש"ק[12] כ"א טבת תרעי"ן פעה"ק[13] יפו ת"ו[14].

נאום משה מרדכי מאנישעוויץ

ונאום דובער הלוי עפשטיין

ונאום אהרן זעליג קרינקין

ונאום יהושע העשל לעווין

ונאום יעקב מאיר פאדלישוק

ונאום יואל משה סאלאמאן

ונאום מרדכי אדעלמאנן

ונאום יוסף קאדראנסקי

ונאום זרח בארנעט

ונאום זלמן הכהן רובין

---

1. ע"ד - על דבר
2. באה"ק - בארץ הקודש
3. בכי"ק - בכתב ידו הקדושה
4. אאמו"ר - אדוני אבי מורי ורבי
5. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
6. ח"מ - החתום מטה; בציון מקור (ח"מ וב"ש): חלקת מחוקק
7. בנ"י - בני ישראל
8. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
9. ע"פ - על פי
10. הנ"ל - הנזכר לעיל
11. בעה"ח - באתי על החתום
12. ש"ק - שבת קודש
13. פעה"ק - פה עיר הקודש
14. ת"ו - תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה מרחשוון תרע"א - יפו **נמען:** ר' זאב גלוסקין

הרב קוק מבקש: א. למצוא דרך להבטיח שנכרים לא ייגעו ביין הכשר. ב. לברר תלונה מפורטת על סוכן שמחלל שבת בעסקי היין. ג. אחרי פטירת מר לוינסקי, שהבטיח את הכשרות במשרד באודסה, לקבל אישור רשמי מרב באודסה שהכשרות נשמרת. הרב קוק מצרף מטבע לקניין 'מקום' כדי להקנות לכהן את המתנות מהיקב, זכר למקדש ('ציון היא - דורש אין לה').

עיקרי הדברים

- מגע נכרי ביין.
- חילול שבת של סוכן.
- השגחה באודסה אחרי לוינסקי.
- הקניית מתנות כהונה מהיקב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה מרחשון תרע"א[4],

אדון יקר ונעלה מר זאב גלוסקין [זאב גלוסקין, מנהל אגודת הכורמים של יקבי ראשון לציון וזכרון יעקב] נ"י[5], שלו'[6],

הנני מוצא לי לחובה להעיר במכתבי זה על הדברים אשר נדברנו.

א) אודות הקובלנא ע"ד[7] מגע הנכרי ביין הכשר, לתור ע"ז[8] עצה נכונה, שנהי'[9] מובטחים בזה על להבא.

ב) ע"ד חילול ש"ק[10], של העסקן שלנו ביינותינו הכשרים, כפי האמור במכתב הקובלנא שחתום תחתיו זלמן בוכמאן, מעיר לעוו, אצל קישינוב, שהחתימה המפורטת וסגנון המכתב נותנים ערובה שהדברים יוצאים מאיש אשר יכול הוא לברר את דבריו.

ג) להעיר במשרד האודיסאי, שכעת אחרי פטירתו של הנפש היקרה מר לוינסקין [אלחנן לייב לוינסקי, סופר עברי ומנהל משרד "כרמל" באודסה, שנפטר בתר"ע] ז"ל[11], שרגשי יהדותו הנאמנים ועמוקים, היו ערובה טובה על ההנהגה של פקידי המשרד, ביחש לחוקי דת קודש הנוגעים לכשרות היין, שקשור בהם לא מעט מכבודנו הלאומי, וכבוד העסק שהוא אחד מעורקי החיים החשובים של ישובנו הארצי-ישראלי, וכעת אשר לדאבון לבב כולנו נפקד מקומו במשרדנו, הנני חפץ שתבא לי ידיעה רשמית מטעם אחד הרבנים המפורסמים שבאודיסה, שמצב הכשרות עומד גם עכשו בבטחונו.

בתקותי שימלא כבודו את דרישותי, בטוהר נפשו ודעתו הנקיה, הנני חותם בברכה מקודש, ברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. לוטה בזה מטבע שהנני מוסר לכבודו לקנות עבורה את המקום של הנתינות המחוייבות מהיקב, [הקנאת התרומות והמעשרות של היין לכהן בקניין אגב קרקע] וכבודו בתור עומד בראש ההנהגה יטיב להודיעני שמקנה לכהן (הכל שוה: לי או לאחר) את הנתינות, ע"י[12] קנין חצר של המקום הנ"ל[13]. הלכה זו אינה אמנם נוגעת לכשרות היין, אבל מצוה חיובית היא שאין אנו פטורים לקיימה, כפי המדה המסורה בידנו, והכל הוא בכלל זכר למקדש, הנלמד ממקרא שכתוב "ציון היא דורש אין לה" מכלל דבעיא דרישה, [ראש השנה ל]

ידידו הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. ע"ד - על דבר
8. ע"ז - על זה
9. שנהי' - שנהיה
10. ש"ק - שבת קודש
11. ז"ל - זכרונו לברכה
12. ע"י - על ידי
13. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אייר תרע"א **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין ורבני ירושלים

הרב קוק מבקש לחזק את ההשגחה על תרומות ומעשרות בשוק ירושלים, כפי שהייתה עד כה. אם ההשגחה בשוק תתרופף, תתרבה אכילת טבל, ואילו ההשגחה בשוק מחזקת את ההפרשה גם ביפו ובמושבות, ואפילו אצל יחידים בבתיהם.

עיקרי הדברים

- ההשגחה בשוק ירושלים.
- השפעתה על המושבות ועל היחידים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ג אייר תרע"א[2].

שלו'[3] וברכה לכבוד מר ידי"נ[4] הרב הגאון הגדול, עטרת תפארת ישראל, מוהר"ח[5] ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב, מראשי העדה האשכנזית בירושלים] שליט"א[6], ולכל גדולי עם ד' הרבנים הגאונים, יושבי על מדין וראשי ומנהלי עה"ק[7] ירושת"ו[8], שלו' שלו' עד העולם,

רבותי החביבים שי'[9].

הנני מוצא לי לחובה קדושה להעיר את לב קדושת תורתם ויראתם, על דבר ההתעוררות וההתאמצות הדרושה תמיד בכל שנה לחזוק שמירת הפרשת תרומ"ע[10] מכל הדברים הטעונים תיקון הבאים מהמושבות, יכוננן עליון. ועיקר התיקון תלוי שיהי'[11] השוק שבירושת"ו[12] משומר היטב [ראו גם (כרך א', אגרת רפב)] ע"פ[13] השגחה טובה, כאשר הי'[14] עד כה בלא שום שינוי. ובזה אנו מחזיקים את הענין כולו, בין פה, בין במושבות עצמן. ואם חלילה תתרופף השמירה וההשגחה מהשוק שבירושלים ת"ו[15], בשום אופן לא יהי'[16] אפשר להחזיק מעמד בענין השמירה הקדושה הזאת, ותתרבה הפרצה ח"ו[17] מאכילת טבלים לאין מרפא, ד' ישמרנו.

ע"כ[18] אחלי נא הדר"ג[19] מר שליט"א וכל קהלא קדישא די בירושלם, יאשרו ויקיימו הדברים, שתהי'[20] ההשגחה באותו הסדר שנוסד עד כה. וב"ה[21] שראינו פריו לטובה, שמתוך כך הולך ומתאמץ יסוד הפרשת תרומ"ע גם פעה"ק[22] וגם במושבות, והדבר פועל אפילו על היחידים בבתיהם, וזכות הרבים תלוי בהם.

אקוה שיואיל הדר"ג לשמחנו במכתב קדשו, שעשו דברי פרי והמעמד של השגחת השוק הושב על כנו, ועי"ז[23] תמצא ידי לזרז ג"כ[24] במושבות ע"י[25] המשגיחים הקבועים שם, שיתוקן הכל כדת, בעה"י[26].

הנני בזה חותם בברכה נאמנה ואה"ר[27], כנה"ר[28] ונפש ידי"ע[29] דוש"ת[30] בהדרת כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

אב"ד עה"ק יפו והמושבות תובב"א.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. שלו' - שלום
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. עה"ק - עיר הקודש
8. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
9. שי' - שיחיה
10. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
11. שיהי' - שיהיה
12. שבירושת"ו - שבירושלים תבנה ותכונן
13. ע"פ - על פי
14. הי' - היה
15. ת"ו - תבנה ותכונן
16. יהי' - יהיה
17. ח"ו - חס ושלום
18. ע"כ - על כן
19. הדר"ג - הדרת גאונו
20. שתהי' - שתהיה
21. וב"ה - וברוך השם
22. פעה"ק - פה עיר הקודש
23. ועי"ז - ועל ידי זה
24. ג"כ - גם כן
25. ע"י - על ידי
26. בעה"י - בעזרת השם יתברך
27. ואה"ר - ואהבה רבה
28. כנה"ר - כנפשו הרמה
29. ידי"ע - ידידו עוז
30. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שסה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' תמוז תרע"א - ראשון לציון **נמען:** מושבת באר יעקב

הרב בן ציון ידלר, שאחראי על הכשרות בשוק בירושלים, נוסע לסדר את הפרשת תרומות ומעשרות מהמושבות. התושבים יתקנו את מה שנשלח בידי השוחט ר' שלמה מרמלה, ויקבלו ממנו תעודת הכשר.

עיקרי הדברים

- סידור הפרשת תרומות ומעשרות בבאר יעקב.
- תעודות הכשר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ראשון לציון ת"ו[2], ט' תמוז תרע"א[3].

לכבוד יושבי המושבה היקרה באר יעקב [ראו (כרך א', אגרת קנ)] ת"ו, שלו'[4] וברכה.

כאשר נוסע בזה כ'[5] הרב ר'[6] בנציון נ"י[7] ידלר, [המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תנב)] העומד בראש השגחת עניני הכשרות במצות התלויות בארץ בשוק אשר בעקו"ת[8] ירושלים ת"ו, לתקן כעת את הסדר של כל העניינים הטעונים תיקון תרומ"ע[9] הנשלחים מהמושבות לירושלים, וכאשר כל הדברים שבמושבות ת"ו עושה הוא הכל בהסכמתי ועצתי בע"ה[10], וענין סדר התיקון לבד מה שהיא זכות הרבים גדול מאד, הוא ג"כ[11] טובה גדולה וכבוד גדול להמושבות ת"ו, שכל עניני השוק שבירושלים ת"ו יהי'[12] הכל בבטחון וכשרות, וכן כל מה שנשלח מהמושבות לשארי מקומות, ע"כ[13] יהיו נא נזהרים לתקן כל הנשלח ע"י[14] השו"ב[15] המופלג ר' שלמה נ"י מרמלה ת"ו, ויקבלו ממנו תעודת הכשר כאשר הי'[16] נהוג עד כה. והשי"ת[17] ישלח ברכתו במעשי ידיכם, ותתכוננו בארץ חמדה בכל טוב סלה, בנפש דו"ש[18] והצלחתכם בכל לב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

אב"ד דעה"ק יפו והמושבות ת"ו.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
4. שלו' - שלום
5. כ' - כבוד
6. ר' - רבי
7. נ"י - נרו יאיר
8. בעקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
9. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
10. בע"ה - בעזרת השם
11. ג"כ - גם כן
12. יהי' - יהיה

13. ע"כ - על כן
14. ע"י - על ידי
15. השו"ב - השוחט ובודק
16. הי' - היה
17. והשי"ת - והשם יתברך
18. דו"ש - דורש שלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שסז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח תמוז תרע"א - ירושלים **נמען:** רבני ירושלים, ספרדים ואשכנזים

בשוק בירושלים יתקבל רק מה שבא עם תעודה מהמשגיחים הקבועים במושבות. ענבים בלי הכשר חשודים בטבל, דמאי, ערלה וכלאיים.

עיקרי הדברים

- כשרות בשוק ירושלים רק בתעודה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] ירושלים ת"ו[3]. ח"י[4] תמוז תרע"א[5].

לכבוד רבני גאוני עיר קו"ת[6] ירוש"ו[7] מקה"ק[8] ספרדים ואשכנזים יצ"ו[9], שלו'[10] רב.

רבותי הגדולים שי'[11],

אני מוצא את עצמי מחוייב להודיע לכ"ק[12] תורתם כי לצורך תיקון המעשרות במושבות ת"ו, מוכרח הוא שלא יתקבל על השוק פעה"ק[13] ת"ו, כ"א[14] מה שבא עם תעודה מהמשגיחים הקבועים על פי, וכל הענבים, ביחוד הבאים בלא הכשר מהמשגיח הקבוע, יש בהם כמה חששות של טבל ושל דמאי [פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות, או שספק אם הופרשו] ושל ערלה וכלאים.

ע"כ[15] יהי'[16] נא מטובם לפרסם שלא יוחזק בכשרות בלתי אם ידעו המשגיחים נותני ההכשר בירושלים ת"ו, שבאה עליו תעודת הכשר מהמשגיחים הקבועים הנ"ל[17] במושבות, והנני חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[18],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ח"י - שמונה עשרה (18)
5. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
6. קו"ת - קודשנו ותפארתנו
7. ירוש"ו - ירושלים תבנה ותכונן
8. מקה"ק - מקהילה קדושה
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. שלו' - שלום
11. שי' - שיחיה
12. לכ"ק - לכבוד קדושת
13. פעה"ק - פה עיר הקודש
14. כ"א - כי אם
15. ע"כ - על כן

16. יהי - יהיה
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט תמוז תרע"א **נמען:** המשגיחים על תרומות ומעשרות במושבות

תקנה: כשנשלח בידי נכרי דבר שטעון תרומות ומעשרות, תודבק פתקת 'כשר' על חוט שמקיף את התיבה, במקום הקשר. בשקי שקדים תוכנס תעודה לכל שק, ואם הסוחרים יעבירו את השקדים לשקים אחרים, יעשו זאת בפני הממונה המקומי.

עיקרי הדברים

- חותמות כשרות על משלוחים בידי נכרים.
- תעודות בשקי השקדים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ט תמוז תרע"א[2].

לכבוד המשגיחים הממונים לתיקון תרומ"ע[3] במושבות ת"ו[4], שלו"[5].

אודיע בזה לכבודכם שהחלטתי לתקן, שאם יהי'[6] נשלח כל דבר הטעון תיקון תרומ"ע בידי נכרי, אז חוץ מההכשר הכללי, תהי'[7] מדובקת פתקא שכתוב עליה כשר, כפי התכנית המתוקנת, על גבי חוט אשר יקיף את כל תיבה וכל כלי הנשלח. הפתקא תהי' מדובקת היטב על גבי מקום הקשר היחידי של החוט, ובלא תיקון זה לא יתנו שום הכשר ביד נכרי. [כדי שהנכרי המוביל לא יוכל להחליף את הסחורה המתוקנת]

בכבוד ובברכה מקודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק.

גם זאת אודיעם, שכאשר יתקנו את השקדים, ישימו תעודת הכשר בתוך כל שק, חוץ מההכשר הכללי, ובמכתב יודיעו להסוחרים קוני השקדים, שאם ירצו להריק את השקדים מן השקים שהובאו בהם לשקים אחרים, ישלחו אחר הממונה המקומי שבעירם, שיבא לפני פתיחת התפירה של השקים, ויתן להם תעודת הכשר אחרת וישים בכל שק מהשקים השניים ויתפרו אותם בפניו של הממונה המקומי.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום
6. יהי' - יהיה
7. תהי' - תהיה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שעג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' מנחם אב תרע"א **נמען:** סוחרי השקדים בארץ

הרב קוק מבקש מהסוחרים לדרוש מהמוכרים תעודת הכשר מהממונים על תרומות ומעשרות במושבות, כדי שהישוב לא ייחשד בהאכלת טבל.

עיקרי הדברים

- תעודות הכשר לשקדים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ח' מנ"א[2] תרע"א[3].

לכבוד האדונים הנעלים, סוחרי השקדים בארץ ת"ו[4], שלו'[5] וברכה.

אתכבד בזה לבקש את כבוד הדרתם חובת קודש, שיואילו בטובם לדרוש ממוכרי השקדים, שיעמידו עם סחורתם תעודת הכשר מהממונים העומדים בפקודתי במושבות ת"ו לתיקון תרומ"ע[6], ולא ישא עליו ישוב אה"ק[7] חרפה ואשמה של האכלת טבלים לישראל, והי'[8] בזה חלקם ממזכי הרבים, ומרימי בכבוד קרן ארץ חמדה, כנה"ר[9] ונפש מצפה ישועת ד' על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום
6. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
7. אה"ק - ארץ הקודש
8. והי' - והיה
9. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה אלול תרע"א **נמען:** הרב בן ציון ידלר

על השקדים: אין לתת הכשר בלי בירור. יש להמשיך את המעמד שלפיו הכול בא לירושלים מתוקן, וזה גם מחזק את ההפרשה בסביבה. על מכתב מקטרה שהבליט 'לירושלים': יש להעיר שבמקומות אחרים מתקנים לפני המכירה, כדי שלא ייראה שאין צורך בהשגחה בשאר מקומות.

עיקרי הדברים

- כשרות השקדים.
- תיקון לפני הבאה לירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ה אלול תרע"א[2].

כוח"ט[3] וכט"ס[4] לידידי הרב החריף ושנון יקר בתו"י[5], מו"ה[6] בנציון יאדלר [המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תנב)] נ"י[7], שלו'[8] וברכה.

קבלתי מכתבו ע"ד[9] השקדים, ועד כה לא עלתה עדיין בידי לברר את דבר הכשרם, והנני מחכה היום אולי נוכל לברר הדברים, ואצוה לר"פ המשגיח להודיע לכ"ת[10]. מובן הדבר שאי אפשר לתן להם הכשרים בלא בירור כראוי.

בכלל מחוייב הדבר שנחזיק המעמד, שיבא לירושלים ת"ו[11] הכל מתוקן, כאשר כבר בארתי לכבודו בכתב ובע"פ[12], שחוץ מה שאנו נמלטים בזה מהכבדות ע"ד המע"ש[13], [מעשר שני, שקדושתו חלה בפירות המגיעים לירושלים] עוד הוא מחזק את הזירוז בענין תרומ"ע[14] גם בכל הסביבה בע"ה[15].

הנני שולח בזה את המכתב של קטרה. [קטרה היא המושבה גדרה] אע"פ[16] שהם הבליטו דוקא "לירושלים", שאין דעתי נוחה מזה, מ"מ[17] יש להעיר ע"ז[18], שהוא מצד שבשאר המקומות אפשר לתקן במקום הנשלח, לפני המכירה, וראוי לכתוב הערה זו שלא יהי'[19] נראה כאילו יש הסכמה ח"ו[20] על עזיבת השגחה לתרומ"ע[21] בשאר מקומות הקודש חוץ לירושת"ו[22].

והנני בזה ידידו דוש"ת[23], מברכו בכוח"ט[24] בסשצ"ג[25] כנה"י[26],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

לכ'[27] אביו ידידי הרב הגדול שליט"א[28] שלו' וברכת השנים בכוח"ט באה"ר[29].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה

4. וכט"ס - וכל טוב סלה
5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. נ"י - נרו יאיר
8. שלו' - שלום
9. ע"ד - על דבר
10. לכ"ת - לכבוד תורתו
11. ת"ו - תבנה ותכונן
12. ובע"פ - ובעל פה
13. המע"ש - המעשר שני
14. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
15. בע"ה - בעזרת השם
16. אע"פ - אף על פי
17. מ"מ - מכל מקום
18. ע"ז - על זה
19. יהי' - יהיה
20. ח"ו - חס ושלום
21. לתרומ"ע - לתרומות ומעשרות
22. לירושת"ו - לירושלים תבנה ותכונן
23. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
24. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה
25. בססצ"ג - בספרן של צדיקים גמורים
26. כנה"י - כנפשו היקרה
27. לכ' - לכבוד
28. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
29. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' תשרי תרע"ב - יפו **נמען:** ש' קריגר, אלטונה

על הכשר אתרוגים של הרב דוד ליפמן: הרב קוק אינו יכול לקיים חתימה שאינה לפניו, אבל לא חוששים לזיוף. אם כתוב מפורש שאינם מורכבים, אפשר לסמוך.

עיקרי הדברים

- אימות הכשר אתרוגים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' תשרי תרע"ב[4].

(לה' ש' קריגר, אלטונא).

אדון נכבד,

ע"ד[5] ההכשר של הרב ר'[6] דוד ליפמן, הנה לקיים את החתימה איני יכול כיון שאינה לפני, ולא חיישינן לזיופי, ואם כתוב בכתב ההכשר מפורש שאינם מורכבים יש לסמוך עליו.

ברגשי כבוד ובברכת כוח"ט[7]

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ע"ד - על דבר
6. ר' - רבי
7. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' כסלו תרע"ב - יפו **נמען:** בתי הדין הספרדי והאשכנזי בירושלים

הרב קוק מבקש להודיע לסוחרי השקדים בירושלים שלא יקנו שקדים בלי כתב הכשר על תרומות ומעשרות מהמשגיחים שמינה. מי שקנה בלי הכשר לא ימכור עד שיבוא ההכשר.

עיקרי הדברים

- כשרות השקדים בשוק ירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], א' כסלו תרע"ב[4].

לכבוד הרבנים הגאונים ראשי עם ד' וב"ד[5]-הצדק קה"ק[6] ספרדים ואשכנזים בפה"ק[7] ירושת"ו[8], שלו'[9] וברכה עד העולם,

אחלה בזה מהדרת כבוד תורתם, להודיע לסוחרי השקדים בעקו"ת[10] ת"ו, שלא יקנו שקדים, [ראו גם (כרך ב', אגרת שעג)] בין מסוחרים בין מאכרים, כ"א[11] כשיהיה להמוכר כתב הכשר על הפרשת תרומה ומעשרות, מהמשגיחים הממונים ממני ע"ז[12] פה עיה"ק[13] ובמושבות ת"ו. כי רק באופן זה נוכל לשמור בעה"י[14] את מצב הכשרות של השוק ממכשול של אכילת טבלים, ד"י[15].

בבטחוני בקדושת תורתם ויראתם הטהורה, שיואילו למלא בטובם את בקשתי זאת, לזכות את הרבים, הנני מקצר וחותם בכל חותמי ברכות בהדרת כבוד,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. נכון להזהיר את הסוחרים הנ"ל[16], שאם יזדמן הדבר שיקנו בלא כתב הכשר הנ"ל, יהיו אסורים למכור את סחורתם עד שיבא ההכשר מהמשגיחים הנ"ל, ליד המשגיחים על תיקון השוק שבירושת"ו[17]. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. וב"ד - ובית דין
6. קה"ק - קהילה קדושה
7. בפה"ק - בפה עיר הקודש
8. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
9. שלו' - שלום
10. בעקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
11. כ"א - כי אם
12. ע"ז - על זה

13. עיה"ק - עיר הקודש
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. ד"י - ד' ירחם
16. הנ"ל - הנזכר לעיל
17. שבירושת"ו - שבירושלים תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' סיון תרע"ב **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין

הרב קוק מעורר שוב על חיזוק השמירה בשוק בירושלים בעניין תרומות ומעשרות מן המושבות, ומבקש לחזק את ידי המשגיח הראשי, הרב בן ציון ידלר. לא יתקבל דבר בלי תעודה מהמשגיחים שמינה.

עיקרי הדברים

- חיזוק השמירה בשוק ירושלים.
- המשגיח הרב ידלר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' סיון תרע"ב[2].

עתרת שלו'[3] וברכה לכבוד רב רחימאי, עט"ר[4] הגאון הגדול פה"ד[5] מוהר"ח[6] ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב] שליט"א[7] וכא"ל[8] שלו' וברכה באה"ר[9], שמחת הרגל הק'[10] וכט"ס[11] להדר"ג[12] שליט"א.

כדרכנו מדי שנה בשנה לעורר את לב הדר"ג[13], וגדולי עיקו"ת[14] המצורפים לכ"ג ע"ד[15] הזירוז, הנחוץ כעת בענין שמירת השוק, בדבר הפרשת תרומ"ע[16], מכל הפירות המובאים מהמושבות ת"ו[17], שהעיקר תלוי חיזוק ענין זה והסרת מכשול טבלים מכל הסביבה ע"י[18] הזהירות שבשוק הירושלמי, שהוא המרכז שאליו נשואות עיני האכרים למכירת סחורתם, ע"כ[19] יתן נא הוד גאון מר שליט"א את ידו הקדושה לחזק את ידי המשגיח הראשי הרב ר'[20] בנציון ידלר [המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תנב)] נ"י[21], ולאמצו בכל הנדרש לתיקון גדול זה וזכות קדושת שמירת מצות תרומ"ע באה"ק[22] בכללה, יעמד להדר"ג ולכל העוסקים במצוה זו באה"ק, לאמצם ולברכם בכל טוב סלה.

העיקר היא שתהיה ההסכמה חזקה שלא יקובל שום דבר הטעון תיקון כ"א[23] ע"פ[24] תעודת הכשר מהמשגיחים העומדים על פי מנויי במושבות ת"ו, והנני בזה חותם בברכה ואה"ר[25] כנה"ר[26] ונפש ידי"ע[27] דוש"ת[28] בכל לב ונפש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
3. שלו' - שלום
4. עט"ר - עטרת ראשי
5. פה"ד - פאר הדור
6. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. באה"ר - באהבה רבה
10. הק' - הקטן

11. וכט"ס - וכל טוב סלה
12. להדר"ג - להדרת גאונו
13. הדר"ג - הדרת גאונו
14. עיקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
15. ע"ד - על דבר
16. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
17. ת"ו - תבנה ותכונן
18. ע"י - על ידי
19. ע"כ - על כן
20. ר' - רבי
21. נ"י - נרו יאיר
22. באה"ק - בארץ הקודש
23. כ"א - כי אם
24. ע"פ - על פי
25. ואה"ר - ואהבה רבה
26. כנה"ר - כנפשו הרמה
27. ידי"ע - ידידו עוז
28. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב סיון תרע"ב - יפו **נמען:** הרב אברהם משה לונץ

על הוצאת 'פאת השלחן': הרב קוק נמנע מלהוסיף הערות ארוכות כדי לא להכביד, וצר לו שההערות מעטות מכדי שיוזכרו בהקדמה. הרב קוק מתפלא שלונץ לא הזכיר את חותנו האדר"ת בהקדמה.

עיקרי הדברים

- הערות ל'פאת השלחן'.
- השמטת זכר האדר"ת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב סיון תרע"ב[4].

לכ'[5] ידידי הרב הגדול החכם הנעלה רב פעלים לתורה ולתעודה, מוהר"א[6] משה לונץ [אברהם משה לונץ, חוקר ארץ ישראל ומוציא לאור בירושלים] שליט"א[7]..

שלו'[8] וברכה באה"ר[9].

הגיעוני הקונטרסים הנדפסים מס' "פאת השלחן". [ספרו של רבי ישראל משקלוב, תלמיד הגר"א, על המצוות התלויות בארץ, שלונץ הוציא במהדורה חדשה; הרב קוק התבקש להוסיף לה הערות] והאמת אגיד לכ', כי מאז אשר כתב לי, שההוצאה הנוספת בתוספות הערות ארוכות כבדה לפניו, משכתי ידי מזה, כי לא אחפוץ להכביד על כת"ר[10], המסובל כ"כ[11] בעבוה"ק[12] להפצת תורת וחכמת א"י[13]. וע"כ[14] גם כאשר שלח לי הקונ' לא שמתי על לבי לגעור בטרדותי המרובות, ולהחפיש את עצמי מעבודות ענינים אחרים, גין זה וכעת כבר הזמן קצר. ואני מצטער מאד על אשר כ"כ מעטות הן ההערות, אשר שלחתי לכ', ואין בהן כדי חטיבה ראוי' להקרא בשם, כאשר תאר כת"ר בהמודעות, וביחוד בההקדמה הקצרה שלו. והנני שולח כעת עוד איזה גרגרים, יואיל נא לקבלם ברצון, ואם עוד יספיק הזמן, הנני נכון להוסיף עוד מעט בע"ה[15].

תמהתי על אשר לא הזכיר כת"ר כלל את שם כמו"ח[16] הגאון האדר"ת[17] [חמיו של הרב קוק, הרב אליהו דוד רבינוביץ-תאומים (האדר"ת), רבה של ירושלים] זצ"ל[18] בהקדמה. ואיך יתכן הדבר להזכיר את הערותי ולהזניח את זכרו של האדם הגדול זצ"ל. ובאמת יותר הי' ניחא לי אם לא הי' מזכיר כת"ר ע"ד[20] הערותי מאחר שהן כעת כ"כ מועטות.

והנני בזה דוש"ת[21] באה"ר ומברכו באימוץ ידים לעבוה"ק[22], בכל אשר עם לבבו הטהור לכבוד עם ד' ונחלתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. לכ' - לכבוד
6. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. כ"כ - כל כך
12. בעבוה"ק - בעבודת הקודש
13. א"י - ארץ ישראל
14. וע"כ - ועל כן
15. בע"ה - בעזרת השם
16. כמו"ח - כמורי חמי
17. האדר"ת - אליהו דוד רבינוביץ־תאומים
18. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
19. הי' - היה
20. ע"ד - על דבר
21. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
22. לעבוה"ק - לעבודת הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תלו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א סיון תרע"ב - יפו **נמען:** הרב בן ציון ידלר

המשמש בשוק עדיין ברובו של נכרים, אבל יש לבדוק אם אינו מגיע מהמושבות. נסיעתו של ידלר למושבות נחוצה לחיזוק הפרשת תרומות ומעשרות.

עיקרי הדברים

- משמש - של נכרים או של מושבות.
- נסיעה למושבות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו, כ"א סיון תרע"ב[3].

לכ' ידידי הרב ר'[4] בנציון ידלר נ"י[5], שלו'[6] וברכה.

ע"ד[7] המישמיש, [המשמש, שגדל בעיקר בפרדסי הערבים] כפי הנראה עדיין עומד הדבר לע"ע[8] בחזקת רוב של נכרים. רק צריך לדעת ולחקור אם אינם באים מהמושבות הישראליות.

וע"ד[9] נסיעתו למושבות, ודאי נחוץ הדבר מאד לחזק בכל שנה ועונה בע"ה[10] את תוקף תיקון שמירת קדושת הפרשת תרומ"ע[11], והתועלת גדולה מאד מהנסיעה, שהכל יודעים שהיא בהסכמת גדולי ירושלים והסכמתי.

יחננו השי"ת[12] להעמיד על מכונו תיקון קדושת אה"ק[13] בזהירות מצות התלויות בה, ונזכה לראות בברכת עם ד' על נחלתו,

ידידו

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
4. לכ' - לכבוד
5. ר' - רבי
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. לע"ע - לעת עתה
10. וע"ד - ועל דבר
11. בע"ה - בעזרת השם
12. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
13. השי"ת - השם יתברך
14. אה"ק - ארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' תמוז תרע"ב - יפו **נמען:** הרב בן ציון ידלר

הרב קוק מקווה שגם במוצא ובסביבות ירושלים יצטרפו להחלטות הוועדים על תרומות ומעשרות. אחרי הדפסת החוברת, ידלר ייסע לעורר ולפרסם.

עיקרי הדברים

- חוברת החלטות הוועדים.
- נסיעה לפרסום.

נוסח האגרת עם ביאור

. ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' תמוז תרע"ב[4].

ידידי היקר הרב ר'[5] בנציון ידלר [המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תנב)] נ"י[6], שוי"ר[7].

ע"ד[8] החוברת של החלטות הועדים, אקוה שגם כל היושבים על אדמת הקודש, במוצא ובמסיבי ירושלים, [מוצא, מושבה במערב ירושלים] כולם ישתתפו לדבר מצוה רבה זו לחזק ולאמץ ידי שומרי מצות התלויות בארץ, ויתנו גם הם את החלטתם באהבה. ואחרי הדפסת החוברת, שראוי להקדימה כמה דאפשר, נחוצה היא נסיעתו של כבודו, להעיר ולעורר, ולעשות בזה, כדת כל השנים, פרסום לחיזוק שמירת הפרשת תרומ"ע[9] ומניעת איסור טבל, והשי"ת[10] יעזרנו ע"ד כבוד שמו וקדושת מצותיו. והנני בזה ידידו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ר' - רבי
6. נ"י - נרו יאיר
7. שוי"ר - שלום וישע רב
8. ע"ד - על דבר
9. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
10. והשי"ת - והשם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח מנחם אב תרע"ב **נמען:** אגודת 'כרמלי', ראשון לציון

השקדים שנשלחים בלי הפרשת תרומות ומעשרות פוגעים בכבוד הישוב ומכשילים את הציבור. הרב קוק מבקש לקבל שקדים רק עם תעודה מהממונים, ולתקן את מה שכבר נמצא אצלם.

עיקרי הדברים

- שקדים בלי הפרשת מעשרות.
- עלבון הישוב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ח"י[2] מנ"א[3] תרע"ב[4].

לכבוד אגודת כרמל, [אגודת "כרמל", ששיווקה את תוצרת המושבות] בראשון לציון ת"ו[5], שלו'[6] וברכה.

אלופי היקרים, מוכרחני לבקש מהדרת כבודם, לעזרני בדבר שיש בו משום הסרת תרעומת כללית מעל הישוב, באחד מענפיו החשובים.

השקדים שנשלחים ע"י[7] אגודתם הנכבדה כשהם טבלים, בלא תיקון תרומ"ע[8], [פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות, ואסורים באכילה] מעוררים הם, לדאבון לבבי, רגשי עלבון על ישובנו הקדוש והחביב, באמרם, ולא שלא בצדק, שהוא מכשיל בזה את הציבור במאכלות אסורות.

אני איני יודע איזה רגש מר הוא יותר מכאיב לי, אם עצם המכשול היוצא מזה או עלבון הישוב, משוש תקות חיינו הלאומיים. איך שיהיה אבקשכם, אדוני החביבים, שלא לקבל מעתה שקדים, כי-אם בתעודה מהממונים על המעשרות שהועמדו במושבות. ובטובם להודיע למוכריהם שיתקנו את שקדיהם, ולקבל תעודה, כדי שלא יהיה כל מעצור במהלך המסחר. והמוכן בידם כבר מהבלתי-מתוקן, הנני מחלה את פני [מבקש את פני (על פי שמות לב, יא)] הדרתם, עשו נא לכבוד שם ד' הנקרא על עמנו וארצנו הק'[9], ולכבוד ישובנו האהוב, תל תלפיות של כל ישראל, [מקום שכל ישראל פונים אליו (על פי ברכות ל)] ותקנו נא את הכל כדת של תורת אמת מורשה קהלת יעקב:

ברגשי כבוד נעלים ובצפיית ישועת בנים, בוני ארץ אבות, ברוממות קרן,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. ח"י – שמונה עשרה (18)
3. מנ"א – מנחם אב
4. תרע"ב – השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ת"ו – תבנה ותכונן
6. שלו' – שלום
7. ע"י – על ידי

8. תרומ״ע - תרומות ומעשרות
9. הק׳ - הקטן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אלול תרע"ב - יפו **נמען:** מושבות הגליל

הרב קוק עדיין לא זכה לבקר בגליל. ביהודה, בירושלים וביפו הוסדרה הפרשת תרומות ומעשרות בממונים ובתעודות הכשר. הרב קוק שולח את הרב בן ציון ידלר לגליל, ומבקש לסייע לו.

עיקרי הדברים

- תרומות ומעשרות בגליל.
- שליחות הרב ידלר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' אלול תרע"ב[4]. [ח' באלול תרע"ב (1912)]

לאחינו היקרים מישבי אדמת הקודש במושבות הגליל תובב"א[5], שלו'[6] רב וברכת השנים.

אחים אהובים, הקרובים ללבבי ונפשי.

הנה מאז באתי אל הקודש צמאה נפשי לבקר את מושבותיכם היקרות, לראות את שלומכם, אחים אהובים, ואת שלו' אדמת הקודש, אשר תחיו אותה בעמל כפיכם משוממותיה, להביע לכם במו פי את ברכותי החמות בע"ה[7], לברר את כל מעשי ידיכם בארץ חמדה. אבל כגודל תשוקתי וחשקי, כן הכבידו עלי תמיד מניעות שונות את אכפם, עד אשר עד כה עוד לא צלח חפצי בידי, והנני מצפה לחסדי השי"ת[8] שיזכני ברחמיו בקרוב לתור את אדמת הגליל החביב, ולהתענג מזיו חברתכם ואהבתכם הנאמנה.

אמנם על של עתה באתי להעיר ולעורר את רוחכם הטהור, בדבר קדוש ונעלה, העומד ברום עולם ישוב קדשנו בארץ אבות ת"ו, והוא חבת הקודש של המצות התלויות בארץ כולן, וביחוד תיקון תרומ"ע[9], ושמירה מאכילת טבלים, [פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות אסורים באכילה] וממכשול הרבים הסומכים על כשרותם של אחב"י[10] ואוכלים מיבול הארץ, תנובת אחינו, בחזקת מתוקן. והנה ב"ה במושבות יהודה, חפץ ד' בידינו הצליח, לשום משטר וסדר נכון בהסכמת הועדים, וע"י[11] ממונים נאמנים בכל מושבה, ובערים, ערי הקודש, ראשונה בקדושה עיר עז לנו, [על פי ישעיהו כו, א] ירושלים עיה"ק[12] ת"ו, וגם עיה"ק יפו ת"ו, שומרים משמרת הקודש, שכל דבר הבא למכירה מאחב"י[13], יהי'[14] מתוקן כדת של תוה"ק[15], ומבורר ע"י[16] תעודת הכשר נאמנה מהממונה, המופקד על ידי ואפריון אמטי לגברא טהור [ביטוי של שבח ("אפריון נמטייה") – נעניק כבוד לאיש טהור] הרב היקר מ' בנציון נ"י[17] המוכ"ז[18], [הרב בן ציון ידלר, "המגיד הירושלמי", המשגיח הראשי מטעם הרב קוק על הפרשת תרומות ומעשרות. המוכ"ז – מוסר כתב זה] העוזר על ידי, זה כמה שנים, וממונה מטעם גאוני ירושלים על תיקון השוק שמה, ובהסכמתי גם על פקוח תרומ"ע בתור משגיח ראשי לעה"ק[19] יפו והמושבות ת"ו, והנה כעת נוסע הוא לגליל, מקום מושבותיכם, בשליחותי, לפקח על התיקון הקדוש הנ"ל[20].

אחים יקרים, תנו ידכם לציר אמונים זה, והחזיקו את ידו במלאכות הקודש, והי'[21] ד' עמכם לברככם בברכות עד בל די, ונזכה כולנו יחד לראות בישע את עמנו, בישע את נחלתו, בשוב עם ד' לתפארת עוזו כימי עולם, כנה"ר[22] ונפש דורשם לטובה ולתשועת עולמים בכל לב ונפש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
6. שלו' - שלום
7. בע"ה - בעזרת השם
8. השי"ת - השם יתברך
9. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
10. אחב"י - אחינו בני ישראל
11. וע"י - ועל ידי
12. עיה"ק - עיר הקודש
13. מאחב"י - מאחינו בני ישראל
14. יהי' - יהיה
15. תוה"ק - תורתנו הקדושה
16. ע"י - על ידי
17. נ"י - נרו יאיר
18. המוכ"ז - המוסר כתב זה
19. לעה"ק - לעיר הקודש
20. הנ"ל - הנזכר לעיל
21. והי' - והיה
22. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אלול תרע"ב - יפו **נמען:** ועד זכרון יעקב

הרב קוק מבקש מזכרון יעקב להסדיר את הפרשת תרומות ומעשרות כמו ביהודה, ולקבל את הרב ידלר.

עיקרי הדברים

- תרומות ומעשרות בזכרון יעקב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' אלול תרע"ב[4].

לכבוד הועד הנכבד בזכרון יעקב ת"ו. שלו'[5] וברכת השנים.

אלופי היקרים,

בדבר קדוש ונעלה הנני בא אל הדרת כבודם במכתבי זה הנה מודעת זאת לשרידי עם ד', כמה גדולה היא חבת הקודש של זכרוני קודש של המצות התלויות בארץ חמדה, שנשארו לנו מכל מחמדינו מימי קדם, והנם בחסד ד' הולכים ושבים לבצרון ולתחיה בתחיית עמנו וישוב קדשנו בארץ אבות.

והנה במושבות שביהודה ב"ה סדרי תיקוני המצות התלויות בארץ עומדים על בסיס נכון, וביחוד ענין תיקון תרומ"ע[6] מסודר הוא ע"י[7] ממונים בקיאים ונאמנים.

לזאת אבקשכם, אחי האהובים, שתמלאו ידיכם קודש לד', וגם בגליל בכלל ובמושבתכם החביבה בפרט, תתקנו כמעשה אחיכם בני יהודה. הנני שולח בזה ציר אמונים כי[8] הרב היקר מו"ה[9] בן ציון המוכ"ז[10] [הרב בן ציון ידלר, המגיד הירושלמי; ראו גם (כרך ב', אגרת תנב)] נ"י[11], העומד על ימיני תמיד, לעזר במצות התלויות בארץ, וממונה לעה"ק[12] ירושלים תובב"א[13], מטעם גדולי', וממלא תמיד את הנדרש לתקן על פי בעיה"ק[14] יפו והמושבות ת"ו. קבלוהו נא בספ"י[15], בבאו כעת לגבולכם, והואילו נא לכונן את הענין הקדוש הנ"ל[16] בסדר נכון ומאושר -, וברכת ד' עליכם תבא, לברככם בארץ חמדה בכל טוב ורוממות קרן.

ברגשי כבוד וברכת עולמים,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
7. ע"י - על ידי

8. כ' - כבוד
9. מו"ה - מורנו הרב
10. המוכ"ז - המוסר כתב זה
11. נ"י - נרו יאיר
12. לעה"ק - לעיר הקודש
13. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
14. בעיה"ק - בעיר הקודש
15. בספ"י - בסבר פנים יפות
16. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תנד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אלול תרע"ב - יפו **נמען:** ועד חדרה

הרב ידלר נוסע לחדרה לפקח על הפרשת תרומות ומעשרות. ביהודה הדבר מוסדר, וזה 'תפארת לישראל ומשגב לסחר הישוב'.

עיקרי הדברים

- תרומות ומעשרות בחדרה.

נוסח האגרת עם ביאור

לכבוד הועד הנכבד בחדרה ת"ו[1], שלו'[2],

ב"ה[3], עה"ק[4] יפו ת"ו, ח' אלול תרע"ב[5].

הנה נוסע כעת למושבתכם, ציר אמונים, הרב היקר מו"ה[6] בנציון [הרב בן ציון ידלר, המגיד הירושלמי; ראו גם (כרך ב', אגרת תנב)] נ"י[7], לפקח על סדר תיקון התרו"מ[8] מכל הדברים הנשלחים למכירה, וכל דבר הטעון תיקון כדת תוה"ק[9].

וב"ה[10] במושבות יהודה, כבר עומד הענין הקדוש הנ"ל[11] לתפארת בסדר הגון ויכולים אנחנו להודיע קבל עם ד', כל החרדים לחבת הקדש של המצוות התלויות בארץ, שהיבול הבא מהמושבות הנ"ל הוא כשר לאכילה בלא חשש איסור טבל, ע"י[12] התעודות הנאמנות הנלקחות מהממונים הנאמנים שהופקדו במושבות, הענין זה הוא תפארת לישראל ועז ומשגב לסחר הישוב החביב.

הואילו נא, אחי, ותמכו נא בידי צירנו הרב המוכ"ז[13] גם במושבתכם, והעמידו הענין על מכונו, כאשר תוכן במושבות שביהודה, ודי ישלח לכם את ישעו וברכתו בארץ חמדה, ונראה מהרה ברוממות קרן ישראל בארץ ישראל ירושתו, כנה"ר[14] ונפש אסיר-תקות ישועות חומות וחיל,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ת"ו - תבנה ותכונן
2. שלו' - שלום
3. ב"ה - ברוך השם
4. עה"ק - עיר הקודש
5. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
6. מו"ה - מורנו הרב
7. נ"י - נרו יאיר
8. התרו"מ - התרומות והמעשרות
9. תוה"ק - תורתנו הקדושה
10. וב"ה - וברוך השם
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. ע"י - על ידי

13. המוכ"ז - המוסר כתב זה
14. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תנה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אלול תרע"ב - יפו **נמען:** אגודת 'כרמל'

הרב קוק קובל: כתב פעמיים על הפרשת המעשרות מהשקדים ולא נענה. אסור לזלזל כך בכבוד הישוב בעיני כלל האומה, ובמיוחד כשבני ארץ ישראל שומרי המצוות מתלוננים ש'כרמל' מכשילה אותם בטבל.

עיקרי הדברים

- תלונה על אי מענה.
- כבוד הישוב ומכשול הטבל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז אלול תרע"ב[4].

לכבוד אגודת הכרמל [חברת "כרמל", שהפיצה את תוצרת המושבות] שלו'[5] וברכת השנים,

בדין יש לי לקבול עליכם. זה שתי פעמים כתבתי לכבודכם ע"ד[6] תיקון המעשרות של השקדים, ולמגינת לבבי לא זכיתי להתכבד בתשובתכם. האמינו, חביבי, שנלאיתי כבר למצא טעמים מספיקים על נמוס חק ולא מצאתי. אדמה שלא תחשדוני שאיני נכנס בעומק המצב הקשה שישובנו הקדוש נתון בו, עד אשר לפעמים גם הכרע של איזה סבל כל שהוא מיגע, אבל היש לנו רשות לזלזל כל כך בעצמנו, להפחית באופן כזה את ערכנו וכבודנו בעיני כללות האומה, שורת אמונים, החרדה באהבה על כל המצות של דברי תורה ודברי סופרים, והמביטה בבוז ובאיבה על כל מי שמכשיל אותה בהם, ביחוד כשהדבר נעשה בעסק מסחר, שעם זה יש בו ניצוצי קודש, כסחר יבול אה"ק[7].

וביחוד כמה יכאב הלב על קובלנותם של בני ארץ ישראל תמימי דרך ושומרי מצוה, שקובלים שהכרמל מכשיל אותם באכילת טבלים ע"י[8] שקדיהם, איסור שהם נזהרים בו אפילו מתערובתו, ושואלים שאלת חכם אפילו על פליטתם של כליו.

הנני כופל פעמים רבות את בקשתי ודרישתי בצדק מכם, יקירי, שלא תסרבו ותחושו לתקן הדבר, ולא יצא עוד מכשול זה מתחת ידכם של האכלת טבלים לרבים, וצור ישראל יצוה ברכתו במעשה ידיכם וירומם קרן עמו על אדמת קדשו, וישיב לנו מהרה את כל חמודותינו מימי קדם, ובשמחת לבב נביא את מנת הכהונה והלויה [תרומות ומעשרות לכהנים וללויים] באוצר ד', אשר במרום הר קודש, וישראל יעשה חיל על אדמת חבלו מימי עולם, במהרה בימינו יראו עינינו וישמח לבנו.

ברגשי כבוד וברכת כוח"ט[9] בספר חיים טובים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר
7. אה"ק - ארץ הקודש
8. ע"י - על ידי
9. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תסד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד מרחשוון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב בן ציון ידלר

הרב קוק מצטער על היחלשות השמירה על תרומות ומעשרות בירושלים, ומבקש מידלר להתחזק ולבוא בהקדם לסדר את המושבות הסמוכות.

עיקרי הדברים

- היחלשות השמירה בירושלים.
- סידור המושבות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד מ"ח, תרע"ג[4].

כ"[5] ידידי הרב בנציון [הרב בן ציון ידלר, המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תנב)] שי'[6], שוי"ר[7],

הגיעני מכתבו, ואצטער מאד על אשר נתרופפה השמירה בעיקו"ת[8] ירושת"ו[9]. בענין התרומ"ע[10]. בכ"ז[11] יתאמץ ויתחזק כ"ת[12], ודי אתנו. בטח יעזרוהו כבוד הרבנים בד"צ[13] הנל גדולי עיה"ק[14], כאשר הי'[15] באמנה עד כה.

והנני מחכה לבואו אי"ה[16] במוקדם, כדי לכונן את הסדר במושבות הסמוכות כעת לכה"פ[17], והשי"ת[18] יעזרנו ע"ד[19] כבוד שמו, לחיזוק זכרון כל מחמדינו מימי קדמא שקדושתם גנוזה בתרומ"ע[20] בזה"ז[21], ויאיר לנו אורו וישעו מהרה, להשיב בנים אל נויהם וארמון על מכונו.

ידידו מברכו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. כ' - כבוד
6. שי' - שיחיה
7. שוי"ר - שלום וישע רב
8. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
9. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
10. התרומ"ע - התרומות ומעשרות
11. בכ"ז - בכל זאת
12. כ"ת - כבוד תורתו
13. בד"צ - בית דין צדק
14. עיה"ק - עיר הקודש
15. הי' - היה

16. אי"ה – אם ירצה השם
17. לכה"פ – לכל הפחות
18. והשי"ת – והשם יתברך
19. ע"ד – על דבר
20. בתרומ"ע – בתרומות ומעשרות
21. בזה"ז – בזמן הזה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' כסלו תרע"ג - יפו **נמען:** האגרונום ד"ר מ' זגורודסקי, עורך 'החקלאי'

אין בתורה מין צמח שאסור באכילה, ולכן אין יסוד לאיסור הצבר האדום, מלבד ערלה. צבר שניטע לגדר פטור מערלה. הרב קוק משער שהצבר הוא ה'הירדוף' שבתלמוד: עליו חופים את עצו כקליעה (סוכה לב), יש לו קוצים, ולכן אינו כשר ל'ארבעת המינים' ('דרכיה דרכי נועם'), ותחילתו רך וסופו קשה (פסחים לט). הירדופני הוא סם מוות לבהמה בגלל קוציו.

עיקרי הדברים

- אין צמח אסור באכילה.
- ערלה בצבר.
- השערה: הצבר הוא ה'הירדוף'.
- הוכחות מהתלמוד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' כסלו תרע"ג[4].

כבוד החכם הנעלה מר ד"ר[5] מ. זגורודסקי [מ. זגורודסקי, אגרונום במשרד הארץ ישראלי של ההסתדרות הציונית, ועורך העיתון "החקלאי"] נ"י[6]. אגרונום משרד א"י[7] ועורך "החקלאי",

שלו'[8],

אתכבד בזה להשיבו על שאלתו בדבר פרי הצבר, [פרי הצבר (סברס)] אם יש איזה איסור באכילה במין האדום של הצבר, כאשר שמע ככה מאיש אחד בשם המשנה. ידע אדוני, שאין לנו בתורתנו הק'[9] שום מין צומח שיהיה אסור לנו, רק במקרים ידועים, כמו ערלה או טבל או כלאים, [ערלה: פירות שלוש השנים הראשונות לנטיעה; טבל: פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות; כלאים: הרכבת מינים] אבל שיהיה מין צומח אסור כשם שיש איסור כזה במיני בע"ח האסורים, זה אי-אפשר כלל. ועל כן אין שום יסוד לדברי האיש הנ"ל[10] האומר שיש איסור במין אחד של הצבר, זולת אם יכוין מצד איסור ערלה, לזה יש מקום בשלש השנים הראשונות לגידולו, אבל אין זה מיחד את המין, כי גם הצבר הרגיל היה איסור ערלה נוהג בו אלא מפני שהוא נטוע לסייג דין הוא שאין נוהג איסור ערלה באילנות שנוטעין אותם לסייג, [עץ שנטעו אותו לגדר אינו חייב בערלה (ערלה א, א)] או לשם עצי בנין או הסקה, והוא שנוי במשנה (ערלה פ"א), ואם הצבר השני אינו נטע לסייג כ"א[11] למטרת אכילה, ערלה נוהגת בו, אבל אם נוטעין אותו כדרך שנוטעין את הצבר הרגיל לסייג, דינו שוה להיתר גם בשנים הראשונות של נטיעתו.

וע"ד[12] השם של הצבר במשנה או בספרות התלמודית בכלל. שם צבר או קקטוס לא מצאתי בצמחים שבמשנה ותלמוד, לפי זכרוני. רק השערתי היא שהצבר נקרא בשם "הירדוף" ["הירדוף" הוא צמח קוצני הנזכר בתלמוד; לפי ההשערה כאן, הוא הצבר] בלשון התלמוד, ויש לי ע"ז[13] השערה נכונה, מדברי התלמוד במסכת סוכה (דף ל"ב ע"ב[14]) שהוא עוסק שם לבאר שאותו המין שנקרא בתורה בשם "עץ עבות" [ויקרא כג, מ] (ויקרא

כ"ג[15]) למצות ארבעה מינים שבחג הסוכות הוא ההדס, משום שהלשון ענף עץ עבות מתפרש הוא שענפיו ועליו חופין את עצו, וזה מצוי בהדס, שאומר שם שהוא עשוי כעין קליעה ודומה לשלשלת, ומקשה ע"ז בגמרא שמא זהו המין הנקרא הירדוף. והנה לפי הסימנים הללו, שעליו חופין את עצו והוא עשוי כקליעה, ג"כ[16] די לנו לשער שהוא הצבר שאנו רואים שעליו חופין את עצו, והוא עשוי, ע"י[17] הצירוף התכוף של עליו הסובבים את עצו, כמו קליעה ושלשלת.

אבל השערתנו היא מתחזקת ע"י התירוץ של הגמרא שאומרת שם, שאי-אפשר לומר שתהיה המצוה של נטילה במין הירדוף, אע"פ[18] שיש בו אותם הסימנים שאפשר לתלותם במאמר התורה "ענף עץ עבות" ע"פ[19] פירוש הש"ס[20], מפני שהכתוב אומר דרכיה דרכי נועם [משלי ג, יז] (משלי ג') וכתיב האמת והשלום אהבו [זכריה ח, יט] (זכריה ח'), וזה ההירדוף, פירשו המפרשים, כיון שיש בו קוצים הדוקרים את הידים, אין זה דרכי נועם ושלום, שיהיה מין כזה משמש למצוה של נטילה בידים. הרי לנו עוד סימן מובהק המתאים לתכונת הצבר, שהם קוציו הדוקרים, הממלאים ביחוד את עליו. ועוד מתחזקת השערתי מדברי התלמוד במסכת פסחים (דף ל"ט ע"א[21]), [פסחים לט] שעוסק שם בחקירה לסמן את המינים שהם כשרים למצות מרור, שיש בהם ג"כ מה שאין טעם מר ניכר בהם, כמו חזרת, ומ"מ[22] הם בכלל מרור ע"פ המסורת, ואומר הש"ס שם שהמרור סימנו הוא שתחילתו רך וסופו קשה, ומפרש רש"י[23] שאח"כ[24] מתקשה כעץ, ושואל ע"ז ואימא הירדוף, ומתרץ שצריך שיהיה המרור דומה למצה, מה מצה מין זרעים, אף מרור מין זרעים והירדוף מין אילן הוא, והתוס'[25] כבר כתבו במסכת סוכה שם, שאין פלא אם נאמר שמרור הוא הירדוף אע"פ שיש בו קוצים דוקרים, מפני שאפשר לכותשו ולהסיר את קוציו, אבל בנטילה של המין למצות ד' מינים צריך שיהיה שלם, וזה אי אפשר מפני הקוצים שלו.

עכ"פ[26] למדנו סימן שלישי ורביעי בהירדוף המתאים להצבר, דהיינו שהוא מין אילן כזה, שתחילתו הוא רך כמו ירק ואח"כ[27] נעשה קשה כעץ. וכשאנו מקבצים כל התוארים האמורים במאמרי התלמוד המפוזרים הללו, עולה לנו, צורת המין הנקרא הירדוף בציור זה: מין אילן שעליו עוטרים אותו כשלשלת וסובבים את עצו וחופים אותו כעין הדס, ויש בו קוצים דוקרים והוא רך בתחילתו ונהפך בסופו לעץ. והתמונה הזאת היא המסורה לנו בשם הירדוף, שמעצמה היא אומרת שהוא מין הצבר שלפנינו, בתור סייג לכרמים. ואם נצדק בדברינו, אנו מוצאים בגמרא פסחים ג"כ תואר הירדופינין, לשון רבים, ויתכן שהוא רומז על שני המינים. ויש בזה להאריך, ואין שעתי פנויה ע"ז.

והנני חותם ברגשי כבוד וברכה

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. ומצאתי לנכון עוד חיזוק להשערתי שהירדוף הוא הצבר, והוא נקרא, לדעתי, כלשון המשנה מסכת חולין (דף נ"ח ע"ב) בשם הירדופני, ואמר שם שבהמה שאכלה הירדופני היא כשרה, והכונה שם היא, שאע"פ[28] שהיא עלולה למות ע"י אכילה זו, מ"מ[29] כל זמן שלא נולדו בה סימני טריפה היא כשרה, ובאותו ענין מונה שם, שאם אכלה קורט של חלתית כשרה, ומפרש רש"י שנוקב את המעים.

ע"כ[30] נכון הדבר לומר, שהתוצאות של המיתה ע"י הרדופני הוא ג"כ מפני שכשבהמה בולעת באכילתה עלי הצבר היא עלולה לנקוב את בני מעיה עי"ז[31], חוץ מהגמל שאוכל אותם בלא היזק, ומ"מ היא כשרה כל זמן שלא ניקבו המעיים בפועל. ושם בגמרא יש שאומר שמחשב שני מינים של סם המות לבהמה, הרדופני ועוד מין סם המות, ואין פתרון לזה, לאיזה צורך ראוי לחשוב שני מיני סם המות לבהמה, שכיון שאנו יודעים שאע"פ שאכלה סם המות לבהמה מותרת כ"ז[32] שלא באה למדת טריפות, איזה חילוק של חידוש יש בין המינים השונים של סם המות.

אבל לפי השערתנו הדבר מובן, מפני שהרדופני אינו דומה לשאר מין סם המות, שכל מין סם המות הוא פועל בטבעו הארסי, וזה פועל רק ע"י קוציו שדוקרים, ויש בכל אחד טבע מיוחד שראוי לחושבו בפני עצמו. ודעת רש"י והערוך הוא, שהירדוף והרדופני, שניהם מין אחד הם, ודעת התוס'[33] בסוכה שהם שני מינים, והכריחו זה ממה שהירדופני הוא סם המות לבהמות והירדוף הוא מסומן לגנאי רק ע"י קוציו. אבל כבר בארתי שהקוצים עצמם הם הם העושים את העלים מסוכנים לבהמה כשאוכלת אותם. והנה אני בניתי את השערתי להסכים שהצבר הוא ההירדוף, והוא המוזכר בתלמוד ובמשנה ובתוספתא, (ב"ק[34] פ"ו ה"ה ובחולין פ"ג ה"ו[35]) בתור הירדופני, ע"פ הנראה לי מהבנת מאמרי הש"ס, המשנה והתוספתא, ואע"פ[36] שאין דברי המפרשים מתאימים לפרטי השערתי, מ"מ הנני מוצא לנכון להודיע לכבודו את מה שדעתי נוטה ע"פ הבנתי במקורות הראשיים עצמם, שהם דברי הקדמונים חז"ל[37], במשנה ותלמוד, שמפיהם אנו חיים גם בידיעת לשוננו.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ד"ר - דוקטור
6. נ"י - נרו יאיר
7. א"י - ארץ ישראל
8. שלו' - שלום
9. הק' - הקטן
10. הנ"ל - הנזכר לעיל
11. כ"א - כי אם
12. וע"ד - ועל דבר
13. ע"ז - על זה
14. ע"ב - עמוד ב
15. כ"ג - כבוד גאונו
16. ג"כ - גם כן
17. ע"י - על ידי
18. אע"פ - אף על פי
19. ע"פ - על פי
20. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
21. ע"א - עמוד א
22. ומ"מ - ומכל מקום
23. רש"י - רבי שלמה יצחקי

24. שאח"כ - שאחר כך
25. והתוס' - והתוספות
26. עכ"פ - על כל פנים
27. ואח"כ - ואחר כך
28. שאע"פ - שאף על פי
29. מ"מ - מכל מקום
30. ע"כ - על כן
31. ע"ז - על ידי זה
32. כ"ז - כל זה
33. התוס' - התוספות
34. ב"ק - בבא קמא
35. ה"ו - הלכה ו' (בציון מקור); אחרי שם מקום או אדם: השם ישמרהו
36. ואע"פ - ואף על פי
37. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב כסלו תרע"ג - יפו **נמען:** הרב נחום (מגיד בירושלים)

הרב קוק מודה על הספר על משניות שביעית, שמלקט ומסדר דברי ראשונים ואחרונים, כמו ספרו הקודם על פאה. הרב קוק מקווה שיתקיימו כל המצוות התלויות בארץ, כמו בימי קדם, כשהכניסו פירות דרך טרקסמון כדי לחייבם במעשרות. אבל על העבר ועל מה שאי אפשר, אין לעורר קטגוריה על ישראל: 'בין כך ובין כך קרויים בנים', ורוח ה' מופיעה גם על המקלים בשעת הכרח.

עיקרי הדברים

- שבח לספר על שביעית.
- חיבת המצוות התלויות בארץ.
- אין לקטרג על ישראל.
- 'בין כך ובין כך קרויים בנים'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב כסלו, תרע"ג[4]

שלו'[5] וברכה מקודש לכבוד ידידי הרב הגדול, עמוס בתורה וביראה ובמעשים טובים, מתמיד ומוצא כדי מדתו, מאיר אור לישרים מו"ה[6] נחום שליט"א[7], מ"מ[8] בעיר עז לנו ירושלים [ראו (כרך א', אגרת ריג)] עיה"ק תובב"א[9], מחבר ספרים יקרים, מלאים דעת תורה ויראת ד'

את ספרו הנחמד על משניות שביעית קבלתי באהבה, ביחד עם מכתבו היקר וישר כחו וחילי' לאורייתא. גם הלום ראיתי מעשה ידיו להתפאר, לתפארת בישראל, ולחבת הקודש של המצות התלויות בארץ. וכמעשהו בראשון, בספרו נחמות א"י[10] על מסכת פאה, ["נחמות ארץ ישראל"] כן מעשהו בשני, ספרו זה, ללקט אורות מגנזי תורת רבנן קמאי ובתראי, ולסדרם בסדר נכון, באר על הלוחות, צמודים יחד על המשנה הקדושה, ולהוסיף נופך מדיליה, במילין יקירין וחסדאין. אשרי חלקו, שזכה ללמוד וללמד ולזכות את הרבים באור תורה ויראת ד', ועל כולם בחבת ידידות נעימת ארץ צבי קודש בעז אהבת המצות התלויות בארץ חמדה. ואפריון אמטייה על דבריו, אשר יעורר את האהבה והיראה הטהורה למצות הארץ בכל חומריהון ופרטיהם. יואל נא צור ישענו ב"ה וירחיב לעם קדשו על חבל נחלתו, ותמצא ידם להוציא מן הכח אל הפועל את קיום המצות כולן, הקשורות בעבותות אהבה בארץ חמדת עולמים, וכימי קדם, דורות הראשונים, אשר חבבו את המצות להכניס עצמם בחיובם גם במקום שאפשר להפקיע את עצמם מהן, והיו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון, כדי לחייבן במעשרות, [ברכות לה] כן ישפך ד' רוחו על שאר עמו, למלא את לבבם באהבתו ויראתו ובאהבת מצותיו, וירים בכבוד את קרנם, וברכהו ישלח בכל מעשי ידיהם, לחן ולכבוד ולתהילה, ובטח ישובו כל זרע עמוסים גוי קדוש שומר אמונים לקיים ולקבל באהבה כל פקודי ד' ישרים במצות הארץ, ההולכת ונבנית בחסדי צור ישראל ומעוזו, ע"י[11] בניה הבאים מארץ שביה לנחלת חבלם וגורל קדשם מני אז.

אבל על העבר, ועל מה שאי אפשר, אין כדאי לעורר שום חובה וקטיגוריא על עם ד' כולם אהובים, וחביבים, זרע איתנים. ואם יש בהם, אשר מרוב צרות הגליות כהתה רוחם, בין כך ובין כך הם קרואים בנים ובהם יתפאר קדוש ישראל לעולמים. ועון ישראל ויהודה יבוקש ואיננו, כי פקד ד' את עמו, וידו נטויה עליהם לטובה ולברכה, להרבות אותם כצאן אדם [יחזקאל לו, לח] בהר מרום הררי קדשנו זרע אדם וזרע בהמה, יחיו דגן ויפרחו כגפן. וסוף הכבוד לבא, להגדיל תורה ולהאדירה, ולהרבות מצות בתפארה, רק ישובו נא נדחי, יבאו נא בני בני בחוני [על פי ישעיהו מה, יא] יאספו נא ממאורת צפעונים ואדמה טמאה אל מקום קדוש משכני עליון, ורוח צח עליהם יופיע, וישובו לבקש את ד' אלהיהם ואת דוד מלכם, ואל ד' ואל טובו יפחדו. ורוח ד' בודאי מופיעה היא גם על המראים פנים להקל בצדדים המוכרחים, והכל לשם שמים ועמך כולם צדיקים.

והנני בזה לחזק את כת"ר[12] בעבודת קדשו. תחזקנה ידיו הטהורות, ויה"ר[13] שיתן השי"ת[14] בלב נדיבי עם ד' מקרוב ומרחוק להחזיק את כבודו בכבוד וחבת קודש למען יוכל לשבת במנוחה ולב שמחה על התורה ועבודת הקודש, ויתן לנו מטובו וממתקו ספרים. טובים ויקרים, כיד ד' הטובה עליו. וזכות כל התנאים ואמוראים וכל החכמים, אשר יסלסל את דבריהם, ויארגם יחד בחוברת, ומעטרם בפרי תבונתו לתפארת, יעמוד לו, ולכל מחזיקי ידיו לברכם באושר ועושר, בברכה מרובה וכל טוב, ויזכו לראות בתשועת ד' על עמו, ובבנין הקודש והמקדש, ושדמות קודש יעטו בר ויתנו אוכל למכביר לצאן קדשים השבים אל נויהם. ואור ד' וישועתו מהרה יגלה על עמו ונחלתו, בביאת גואל צדק מלכם לפניהם וד' בראשם, כתקות אסיר תקות עם ד' בציון ומקראיה, חותם בברכה לכת"ר[15] וכל מסעדיו כנה"י[16] ונפש ידי"ע[17] דוש"ת[18] באהבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הכהן קוק.

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פה עה"ק יפו והמושבות ת"ו.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. מ"מ - מכל מקום
9. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
10. א"י - ארץ ישראל
11. ע"י - על ידי
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. ויה"ר - ויהי רצון
14. השי"ת - השם יתברך
15. לכת"ר - לכבוד תורתו
16. כנה"י - כנפשו היקרה
17. ידי"ע - ידידו עוז

18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה כסלו תרע"ג - יפו **נמען:** רבני ירושלים וראשי הכוללים

השוק בירושלים הוא 'הבריח התיכון' של שמירת תרומות ומעשרות ביהודה. עד כה עזרו לכך האדר"ת, ר' שמואל סלנט ור' חיים ברלין. אחרי פטירתם הרב קוק מבקש מכל רבני ירושלים להמשיך לתמוך ולממן את ההשגחה.

עיקרי הדברים

- השוק בירושלים - הבריח התיכון.
- זכר האדר"ת, ר' שמואל סלנט ור' חיים ברלין.
- בקשת המשך תמיכה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה כסלו תרע"ג[4].

עתרת שלו'[5] וברכה לראשי עם קדוש בעיר קדוש עליון, הרבנים הגאונים, גדולי עיקו"ת[6] ירושלים עה"ק תובב"א[7], ב"ד[8] הצדק, וראשי הכוללים; וכל הרבנים העומדים על הפקודים למוסדי הקודש, לכל העדות ומקהלות עם ד' בעיר עז לנו, יברך ד' חילם ובאור פניו יברכם, באורך ימים טובים וכל טוב סלה.

רבותי הגדולים,

זה עדן ועדנים [זה זמן רב (דניאל ז, כה)] אשר אנחנו עומדים בחסדי השי"ת[9], צור ישראל ומושיעו, בקשר קדוש ואמיץ להגן על יסוד המצות החביבות התלויות בארץ, בחיי ישובנו החדש, ותוצאותיו לכל ארה"ק[10] כולה, ולכל קהל הגולה, יברכם ד'.

החטיבה היסודית הצריכה טיפוח תדירי והשגחה תמידית, היא השמירה מאיסור טבלים, [השמירה שלא יימכרו פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות] שלא יופקר חלילה, וחבת הקודש של הפרשת תרומ"ע[11] שלא תאבד מאתנו, אחרי אשר בחסדי ד' ניתן לנו בימינו ובדורנו גדר ויתד במקום קדשו, [עזרא ט, ח-ט] ות"ל[12] שנתחייבנו בקדושת שמירתם. וצדקת ד' וישרת לב אמונת אומן אשר לעם קדוש, נספר בזה, שב"ה[13] הדברים הולכים ונשמעים ורבים ממרבית בני הישוב, באהבה נוטים אזן לשמע קול תורה, וזריזות תיקון היבול של אדמת קודש מכל מכשול איסור טבל הולכת ומתאמצת. אמנם כבר הודעתי כמה פעמים, שהבריח התיכון, [שמות כו, כח] שמחזק את גבול המצות הקדושות הללו בארץ בכלל, וביהודה ביחוד, הוא השוק הירושלמי, [שוק הפירות בירושלים, שאליו הגיע היבול מן המושבות] שיהיה נצור מכל מכשול, בשימת עין לטובה, כאשר ב"ה עלתה בידינו עד כה, ביחוד ע"י[14] עזרתם והשפעתם הטובה של שלשת הרועים, שבשנים האחרונות, נוחי נפש ז"ל[15], הלא המה כבוד מו"ח[16] הגאון האדר"ת[17] [חותנו, הרב אליהו דוד רבינוביץ תאומים, האדר"ת, רב העדה האשכנזית בירושלים (נפטר תרס"ה)] והגרש"ס[18] [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים (נפטר

[תרס"ט] ואחריהם הגר"ח[19] ברלין, [הרב חיים ברלין (נפטר תרע"ג)] זכר צדיקים לברכה, תנצב"ה[20], זכותם יגן עלינו ועכ"י[21].

וביחוד מיום באתי אל הקודש, ומשא עם ד' בעבודת הישוב החדש נפל עלי, הגאונים הצדיקים הללו ז"ל המה תמיד עודדוני ועמדו לימיני בכל הנוגע ביחוד לשמירת קדושת המצות התלויות בארץ, וגם כעת כאשר בעוה"ר[22] סעו למנוחות, הגדולים נקובי השם [על פי במדבר א, יז] הנ"ל[23], יבדלו לחיים כל הגאונים והרבנים החשובים יקירי עיר הקודש, יהי שמם לעולם, אשר מאז גם יד קדשם היתה עמנו להחזיק בדק, אקוה שתחזיקו גם להבא את דגל הקודש ברמה, ומשמרת הקודש תשמר מסח, ולא תקמצו את ידכם הנדיבה לכל ההוצאות הדרושות לתיקון הענין הקדוש, המאיר בהודו על יפעת קדושת ארצנו הקדושה, ושרידי מחמדינו מימי קדם, מצות הארץ יאצרו ויחסנו ע"י עמלנו למשמרת קודש, עדי יציץ מהרה קץ פדות, ואור ישע ימין ד' רוממת, לעם ד' וארץ חמדתו.

בתקותי החזקה כי דברי אלה אל הדרת כבוד תורתכם, רבותי היקרים, יעשו את פרים, וכולכם יחד לאגודה אחת התאגדו, שלא להרפות את המצות הקדושות הללו, הראויות להשמר כאישון בת עין, [דברים לב, י] בקרן האורה, במקום גיא חזיון [ישעיהו כב, א] לפליטת שאר יהודה, ולראשית שיבת בצרון של גוי קדוש שומר אמונים, אל מקום שם היה אהלו בתחילה", [בראשית יג, ג] בחסדי צור ישראל ומושיעו בעת צרה, הנני חותם בכל חותמי ברכות, באהבה נאמנה ורחשי כבוד כבירים ונאמנים, כנפשם הרוממה ונפש דוש"ת[24] באהבת עולמים, מצפה לתשועת ד' על עמו, ולרוממות קרן תורתו ויראתו, בעיר שחוברה לה יחדו, [תהלים קכב, ג] ובארץ חמדה כולה לשם ולתפארה, במהרה בימינו.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעה"ק[25] יפו והמושבות תובב"א.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. עיקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
7. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
8. ב"ד - בית דין
9. השי"ת - השם יתברך
10. ארה"ק - ארץ הקודש
11. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
12. ות"ל - ותודה לא-ל
13. שב"ה - שברוך השם
14. ע"י - על ידי
15. ז"ל - זכרונו לברכה
16. מו"ח - מורי חמי
17. האדר"ת - אליהו דוד רבינוביץ־תאומים
18. והגרש"ס - והגאון רבי שמואל סלאנט

19. הגר"ח - הגאון רבי חיים (מבריסק או מוולוז'ין)
20. תנצב"ה - תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
21. ועכ"י - ועל כל ישראל
22. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
23. הנ"ל - הנזכר לעיל
24. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
25. פעה"ק - פה עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה כסלו תרע"ג - יפו **נמען:** ועדי המושבות

יש יחידים שאינם מפרישים תרומות ומעשרות ושולחים טבל לשוק ולחוץ לארץ. כשבתי מסחר בחוץ לארץ שואלים את הרב קוק אם יבול הארץ כשר, הרב קוק אינו יכול לענות בבירור. הרב קוק מבקש שאיש לא יפרוש מן הציבור, שהוועדים לא יתירו ליחידים לפרוץ, ושיחזקו את המשגיחים. אם לא, יפרסם את שמות המאכילים טבל.

עיקרי הדברים

- יחידים שאינם מעשרים.
- כבוד מסחר הארץ.
- איום לפרסם את השמות.
- חיזוק המשגיחים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה כסלו תרע"ג[4].

לכבוד אחינו היקרים, יושבי מושבות אה"ק[5], והעומדים על משמרת ההנהגה, הועדים הנכבדים וראשיהם הנעלים, עתרת שלו'[6] וברכה מקודש.

אחי הנכבדים וחביבים,

מאז באי אל הקודש, וההתענינות בעניני הישוב החביב, ושאיפת הרבות כבודו והרחבת צעדיו, בחבת אמת, לקחה את כל לבבי, נוכחתי לדעת עד כמה חזק הוא הקשר של עניני הקודש ועניני המעשה שלנו פה על אדמת הקודש. וכשם שעצם חבת הקודש וחפץ הרמת כבוד דת קדשנו ושמירתה ממריצנו להעיר את האהבה ביחוד למצות התלויות בארץ, ובפרט לתיקון הוצאת הפירות, יבול אחינו משדדי אדמת נחלת אבות [על פי ישעיהו כח, כד] ועובדיה, מידי כל חשש איסור של טבל, ["טבל" הוא יבול שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות, ואסור באכילה] על ידי שמירת הפרשת תרומות ומעשרות כדין תורה ע"פ[7] הליכות עולם של תורתנו הקדושה, המתאימה תמיד את חיי שעה וחיי עולם, ומשכללת את שניהם יחד, כן מחזק את רוחי בזה יסוד חשקי להרחבת סחר יבולנו, בכל תפוצות ישראל, והרמת ערכו בכבוד בעיני כל עם ד' שלמי אמונים, באשר אדע שרק אז ירכש לו סחר תבואת. אה"ק את ערך חבתו הראוי לו, בהיותו נקי מכל שמץ איסור, ובהיותו כשר בתכלית הכשרות, ע"פ הוראתה של תורה. וב"ה[8] דברי עשו תמיד את פעולתם, וזהירות מצות הפרשת תרומ"ע[9] עומדת היא בישובנו, ביחוד במוסדים הכלליים וביהודה בפרט, על מצב נכון ואיתן, המשמח את לב כל יראי ד' וחושבי שמו, החפצים בכבוד הישוב והפרחתו בכל לב.

אמנם, אלופי הנכבדים, ישנם עדיין יחידים, העומדים מנגד לפעולתנו בקודש, ומונעים מלתקן את יבולם, והם שולחים אותם בטבלם, לשוקי ארץ ישראל ובכל תפוצות הגולה. ואנכי נעלב הנני כמה

פעמים, כאשר אשאל מחו"ל[10], מבתי מסחר ומאנשים גדולים וחשובים, אם כל מה שיוצא מיבול ארץ ישראל, מתוצאות יבול אחינו, עובדי אדמת הקודש, כשר הוא באמת כדין תורה, בעת אשר לא אוכל לתת ע"ז[11] מענה ברור וכללי, באמת לאמתו, מפני אלה היחידים המעכבים. בקרב לבבי אני מרגיש כאן קוץ מכאיב מאד, ומכאיב הוא ביותר בהיותו נעוץ בעורק החיים שלנו בנקודת התחיה שבשיבת ציון ובנינה,

לזאת הנני בזה בבקשתי אל הדרת כבודכם, אחי ואדוני הנכבדים והחביבים, עשו נא ברכה עם ד' ועם עמו וארצו, ושום אחד מכם לא יפרוש מן הציבור, וכולכם כאיש אחד תזהרו ותזהירו, במצות תיקון הפירות, בהפרשת תרומ"ע כדת תוה"ק[12], ולא תשיאו על הישוב הקדוש והחביב, ועל מסחרו החביב, אשמת הכשלת רבים בתורה חלילה, וכבוד הועדים אשר כבר נמנו וגמרו, ונתנו את ידם בתעודותיהם, לעמוד על המשמר בדבר הקדוש הכללי הזה, יתחזקו ולא יתנו ליחידים לפרוץ גדרי קודש, המסורים לציבור, הערבים זה בזה. ["כל ישראל ערבים זה בזה" (שבועות לט)]

והיחידים בעצמם, אקוה שישימו על לבם לחוס על כבודם של ישראל ועל כבוד הישוב, וגם על כבוד עצמם ומסחרם, ולא יאלצו אותנו, לפרש את שמותיהם של אותם שאינם מעשרים ומאכילים טבלים לישראל ברבים, למען לא תצא מהם השאת עוון אשמה על הכלל כולו, השומרים את חובתם בקודש כראוי.

הנני כופל את בקשתי ודרישתי למען כבוד ראשית צמיחת ישועתנו בקודש, ההולך ומלבלב, בישובנו החביב, ומכבוד ועדי המושבות וכל בעלי ההשפעה, די בכל אתר ואתר, [שבכל מקום ומקום (ארמית)] ממושבותינו החמודות, יכוננם עליון, אבקשה נא לחזק את ידי המשגיחים המקומיים הממונים על תיקון הפרשת תרומ"ע, ולאמצם בחבה ובכבוד, כראוי להתיחש לפועלים נאמנים העובדים את עבודת הציבור בקודש, והם הם הממונים הנ"ל[13] מוכנים הם לדורשיהם לתקן ולעשר, כדין תוה"ק, לכל אשר ידרש אותם, כי באמונה הם עושים ב"ה.

אקוה שדברי אלה יעשו את מטרתם, ומעתה גם היחידים, אשר עד כה עמדו מרחוק, יתקרבו, ובכל גבול ישראל אשר בארץ הצבי. תשמר תורת מצות הארץ, ואחינו מקרוב ומרחוק יתענגו בלב נכון ובכשרות גמורה באהבה מפרי ארץ חמדה, מעשי ידי אחינו היקרים, בניה-בוניה ומישבי שוממותיה. והנני בזה חותם בברכת אהבה ותקות רוממות קרן גוי קדוש על חבל נחלתו, אשר שם צוה לו ד' את הברכה, [תהלים קלג, ג] לדור דורים.

ברגשי כבוד נעלים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פה עה"ק יפו והמושבות ת"ו.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. אה"ק - ארץ הקודש
6. שלו' - שלום
7. ע"פ - על פי
8. וב"ה - וברוך השם
9. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
10. מחו"ל - מחוץ לארץ
11. ע"ז - על זה
12. תוה"ק - תורתנו הקדושה
13. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז שבט תרע"ג - יפו **נמען:** הרב דובער טורש

הרב קוק שמח שקמו לחזק את מצוות האתרוג יחד עם חיבת הארץ. נוסדה ביפו אגודה למטעי אתרוגים כשרים ומשומרים מהרכבה. יש לפרסם על ידי גדולי הדור שעדיף לברך על אתרוג משומר, גם אם אינו מהודר, מאתרוג של היוונים, שכולם מורכבים.

עיקרי הדברים

- אגודה לאתרוגים כשרים.
- אתרוגי היוונים מורכבים.
- עדיף כשר על מהודר מורכב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז שבט תרע"ג[4].

לכ'[5] הרה"ג[6] היקר מאד מו"ה[7] דובער טורש נ"י[8], שוי"ר[9].

שמחתי ביקרתו כי קמו גואלים למצוה הק'[10] פרי עץ הדר, ביחד עם זכירת חבת אה"ק[11] ומישבי שוממותיה. והנני להודיעו שיסדנו פה אגודה למטעי אתרוגים כשרים, [ראו (כרך ב', אגרת תצא)] ומשומרים מכל הרכבת איסור. וחוב קדוש הוא לכל יראי ד' וחושבי שמו ית'[12] להחזיק בידם ע"י[13] הזמנות, ולפעול אצל גדולי גאוני הדור וצדיקי הזמן המפורסמים דע"י[14], לפרסם שיותר טוב לברך על אתרוג מבורר בכשרות מפסול הרכבה, אע"פ[15] שאינו כ"כ[16] מהודר, מלברך על סתם אתרוג של היונים, [אתרוגי קורפו, שבידי סוחרים יוונים] אפילו יהי'[17] מהודר בנוי. כי ברור הדבר ששל הגוים הם כולם מורכבים, והחזקה כבר נתבטלה, כמו שאנו עדים ע"ז[18] כולנו, המעשים בכ"י מפרדסי הגוים פה, ואנו בקיאין בהם בכל מקום שהם. ואז תצמח ישועה לקדושת המצוה ולישוב אה"ק יחד בעה"י[19].

והנני בזה חותם בברכה כנה"י[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. לכ' - לכבוד
6. הרה"ג - הרב הגאון
7. מו"ה - מורנו הרב
8. נ"י - נרו יאיר
9. שוי"ר - שלום וישע רב
10. הק' - הקטן
11. אה"ק - ארץ הקודש

12. יתי – יתברך
13. ע"י – על ידי
14. דע"י – דעל ידי
15. אע"פ – אף על פי
16. כ"כ – כל כך
17. יהי' – יהיה
18. ע"ז – על זה
19. בעה"י – בעזרת השם יתברך
20. כנה"י – כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תצא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח״י שבט תרע״ג - יפו **נמען:** אגודת 'פרי הארץ'

ברכה לאסיפה המעשית הראשונה של אגודת 'פרי הארץ' לנטיעת אתרוגים כשרים. האתרוג המורכב על לימון, כמו כל האתרוגים במטעי הנכרים, פסול לפי רוב הראשונים והאחרונים. היוונים התעשרו מכספי ישראל משום שהטעו בשקר. אם לא יינטעו פרדסים כשרים, המצווה תיפסק מן העולם. הרב קוק קורא לישראל להעדיף אתרוג משומר על פני יופי חיצוני שבא מהרכבת איסור, ומבטיח לעמוד לציידם בכל כוחו.

עיקרי הדברים

- ברכה לאגודת 'פרי הארץ'.
- פסול אתרוג מורכב.
- הצלת המצווה ובניין הארץ יחד.
- 'יחן ויופי זה... שקר והבל'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב״ה[1], עה״ק[2] יפו ת״ו[3], ח״י[4] שבט תרע״ג[5]. [י"ח בשבט תרע"ג (1913)]

עז ועצמה, חיים וברכה, ועתרת שלו[6], לכבוד האלופים היקרים, סוד ישרים [על פי תהלים קיא, א] אנשי חיל, יראי אלקים. המעוטרים בחבת קודש, לקומם נשמות ארץ חמדה, ועל ידה להחזיר עטרה של מצוה כמאמרה [על פי יומא סט: "החזירו עטרה ליושנה"; "מצוה כמאמרה" – כפי שנאמרה בתורה] אגודת "פרי הארץ" [אגודה לשיווק אתרוגים כשרים מן המושבות] יכוננה עליון. [על פי תהלים פז, ה]

אחי וגבירי,

ממעמקי לב ונפש הנני שולח לכם את ברכתי לאסיפתכם המעשית הראשונה, הנכונה להיות בעזה״י[7], באור ליום י״ט דנא, כאשר הואלתם בטובכם לבשרני. ויהי נועם ד' עליכם לכונן מעשה ידיכם, לגאון ולתפארת, ולדור אחרון יחרת שמכם ופעלכם הטוב לטובה ולברכת עולמים, בתור חלוצים המקיצים לתחיה עורק-חיים חשוב של יסוד ישוב ארץ ישראל. ועל כל זה, בתור המשיבים לאומה כולה, לכל עדת ד' הגוי כולו, את האבדה המתבקשת, היא מצות אתרוג כשר כדת של תורה., העומדת חלילה להתמוטט מיד ולדורות, אם לא נחיש לה עזרה מקודש מארץ חמדה, ומעבודת בניה-בוניה מישבי שוממותיה, באור ד' המאיר בנשמות שבי ציון, מהשרידים אשר ד' קורא, [על פי יואל ג, ה] המכירים את תעודתם בחיים, אשר קורא להם על פי גורלם להיות ראשונים לכל בית ישראל, להפוך ערבותינו לעדן ושוממותינו לגן-ד'. [על פי ישעיהו נא, ג]

ואנכי בעניי, הנני בעזה״ה[8] בכל כחי עומד לחזק את ידיכם בעבודת הקודש הזאת, ואקוה שקולנו ביחד עם מעשה ידינו ימצאו להם לבבות מרגישים מעברים, וידים עוזרות בפועל ובמעשה. רק אתם, אחי האהובים, היו לבני חיל, חזקו והתחזקו, למען עמנו ולמען ערי אלקינו [על פי שמואל ב י, יב] ולמען קדושת המצוה הקדושה הזאת, ההולכת ומתחללת ביחוד מידי בני נכר אשר פיהם דבר שוא. [תהלים קמד, ח] כי

הלא אנו כולנו יודעים, שעל עצם הדבר שאתרוג המורכב על גבי לימון, כמו שהם כל האתרוגים ממטעי הנכרים, כעת בימינו, שהוא פסול למצוה ולברכה, לדעת כלל עדת ישראל, ההולך בדרכי החיים של התורה והמצוה, על פי הוראת גאוניו וגדולי הדורות הראשונים והאחרונים, שרובם ככולם לא פסקו מהודיע פה אחד, את דעתם הקבועה בקודש, את פסולו ההחלטי של המורכב הנ"ל[9]. על עצם דבר זה, אין הענין צריך אימוץ משום אדם, ומי יבא אחרי המלכים, מלכי רבנן, [גיטין סב] ראשונים כמלאכים [על פי שבת קיב: "אם ראשונים בני מלאכים"] ז"ל[10], את אשר עשוהו, וישבו על מדוכה זו והחליטו את פסקם לפסול את ההרכבה האסורה הנ"ל. וכל החיל אשר עשו להם היונים, [סוחרי האתרוגים היוונים מן האי קורפו] מדמיהם של ישראל, בעד אתרוגיהם המורכבים בהרכבה הפסולה, לא בא להם מכחה של הוראה, שהרהיב עז, חלילה, אחד מחכמי הדורות להחליט למעשה, שהאתרוג המורכב על גבי לימון כשר הוא, חלילה וחס, רק פשוט מפני שהטעו בשקר את המון עמנו, ויחד עם זה את רבים מחשובי הזמנים, וכחשו את תרמית ההרכבה האסורה, עד שיצאו המצדדים לפעמים באיזה צד היתר לומר, אולי ראוי להאמין לדבריהם, ולהחזיק את האתרוגים שלהם בחזקת כשרות, כלומר שלא הורכבו הרכבת איסור, על גבי לימון.

אבל כעת שאנחנו כולנו הננו עדים, שיכולים אנו להעיד על זה את השמים ואת הארץ, שכל הפרדסים שביד בני נכר, שמהם יוצאים שפעת האתרוגים ברובם, שאחינו ב"י[11] מוסרים בעדם אלפים ורבבות רבות, מדי שנה בשנה, לידי שונאיהם מנדיהם, הם כולם מורכבים הרכבה אסורה ופסולה, כי כך היא דרכה של מצב הגננות הרגילה בימינו. כמה ידאב לבנו לראות שמצוה אחת ממצותיה של תורה, שכל חפצינו לא ישוו בה, הולכת ונאבדת ממנו ע"י[12] עטים של זרים הללו, המלעיבים בקדשי שמים.

וכמה גדול הוא הצער הנורא כאשר נשים על לב, שאם לא נחלץ חושים, להציל כעת את המצוה הקדושה הזאת, ע"י נטיעת פרדסים כשרים ומשומרים בידי אחינו המעבדים את ארץ חמדתנו, אז יבא הדבר לידי משבר נורא כזה, שהמצוה החביבה הזאת במאמרה תאפס ותחדל מן העולם. כי הנטיעות הכשרות המעטות הולכות וכלות, ולנטע במקומן אחרות אין איש שם על לב, כי-אם להפך, הגוים כובשי שוק האתרוגים מוסיפים עוד לכלות את כל מטע כשר ולנטוע במקומו מטעים של אתרוגים מורכבים על גבי לימונים ואנכי הנני רואה בזה יד ד' לטובה, כי סוף-כל-סוף יפקח ישראל את עיניו ויאמר מתי אעשה גם אנכי לביתי, [על פי בראשית ל, ל] ומצוה קדושה זו תהיה לאחת מן הצינורות, ששפע חיים לישוב ארצנו הקדושה ע"י אחינו יזל על ידם, ותחת להשפיע המון כסף לידי זרים, במחירים של אתרוגים מורכבים פסולים, יזלו הפלגים הללו להיות לכח עובד ופועל בהרי ישראל, לחזק את ידי העובדים במטעי האתרוגים המשומרים בטהרת הכשרות כדת של תורתנו הקדושה.

ואתם, אחי היקרים, היו אמיצי לב וחזקו ואמצו בימין ד' רוממה, העושה חיל, ואל יפול רוחכם מפני המכשולים הרבים המונחים על דרך הקודש. כי נוכח ד' דרככם, [על פי שופטים יח, ו] והצדק האמת והאמונה נר לרגלכם, ורשאים אתם לקוות שדרככם, דרך צדיקים זה, יהיה כאור נוגה ההולך ואור, [על פי משלי ד, יח] ומשאת נפשכם תעשה חיל מפרק לפרק ומתקופה לתקופה, ובקרוב יראו עינינו וישמח לבנו לראות הדר המצוה כמאמרה, השבה לתחיתה, ופרדסי האתרוגים הכשרים באמת, הולכים ומתרבים ע"י אחינו הנאמנים לד' ולארצו, עד אשר בעתיד לא רחוק, נוכל בבטחה לבשר בעז"ה, לכל

קהל עדת ד', נוצרי אמונים [על פי ישעיהו כו, ב] ולוקחי מצות, שכבר יש בידינו להשפיע להם מטוב הארץ, פרי עץ הדר, כשר ומהודר באמת, לפי הסיפוק הנדרש לכל האומה כולה, בכל מקומות מושבותיה.

וגדולי הדור, הגאונים, וכל קדושי עליון הצדיקים, אשר בהם ישראל יתפאר, ונפשות הגוי כולו, שלמי אמונים, אליהם מקושרות באמונה וחבת ידידות קודש, יצאו חוצץ כולם, להודיע את האמת הגלויה ואת ההלכה הברורה, שההידור העיקרי של האתרוג, קודם לכל הידור, הוא שיהיה כשר, ושיהיה שם אתרוג עליו בבירור, ויצאו להקדים אתרוג כשר המשומר מהרכבה פסולה, אפילו אם יפיו החיצוני לא ירהיב כ"כ[13] את העין הרואה לפנים, לעומת האתרוג הבלתי נודע שסתמו הוא מורכב בימינו, וק"ו[14] המורכב הודאי, שאין ראוי לדבר בו כלל, אפילו אם יהיה לוקח בחינו ויפיו כל לב. כי חן ויופי זה, שבא מהרכבת איסור, שקר והבל הוא לגבי דרישת התורה והמצוה כמאמרה. ועל פי דברי חכמים, חכמי הדור וגדוליו, ד' עליהם יחיו, יטה ישראל שכם אחד לדרוש אחרי האתרוגים הכשרים מעשי ידיכם, אחים חביבים, ומדי שנה בשנה תחזקו להוסיף אומץ ולהגדיל מטעים, עד אשר כרצות ד' דרכנו, תכבש לפנינו דרך ד', והאתרוג הכשר יקח לו את עמדתו הראויה לו בישראל, ויהיה גם כן לכלי מחזיק ברכה לאימוץ ישוב ארץ חמדה, ולחזק ידי בוניה מפריחי מטעיה.

ואני תפילה, יכונן ד' את מעשי ידיכם לברכה, וישכין בפוריכם אהבה ואחוה ושלו'[15] וריעות, ואגודתכם, שעל ארץ צבי נוסדה, תהיה אגודת עולמים, וכנסיה לשם שמים סופה להתקיים, [אבות ד, יא] כעתירת קשור באהבתכם, מצפה לאור ישועת אסירי התקוה, שבי לבצרון, [על פי זכריה ט, יב] ולחמדת מצות ד' כתורת משה מורשה, ישראל וישורון, [על פי דברים לג, ד–ה]

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעה"ק[16] יפו והמושבות תובב"א[17].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ח"י - שמונה עשרה (18)
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. שלו' - שלום
7. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
8. בעז"ה - בעזרת השם
9. הנ"ל - הנזכר לעיל
10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. ב"י - בני ישראל
12. ע"י - על ידי
13. כ"כ - כל כך
14. וק"ו - וקל וחומר
15. ושלו' - ושלום
16. פעה"ק - פה עיר הקודש
17. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תצח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' שבט תרע"ג - יפו **נמען:** הרב ישראל אבא ציטרון, רב פתח תקווה

הרב קוק שואל אם המסרבים לעשר בפתח תקווה עדיין בסירובם. לפני שיאלץ להשיב לחוץ לארץ שלא כל פירות הארץ בחזקת מתוקנים, יבוא שוב להתחנן לפניהם. (סוף האגרת חסר.)

עיקרי הדברים

- המסרבים לעשר.
- ניסיון אחרון בדרכי שלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3] כ' שבט תרע"ג[4]

שלו'[5] וברכה לכ'[6] ידי"נ[7] הרב המאוה"ג[8] החה"ש[9] אוצר תו"י[10] מו"ה[11] ישראל אבא ציטרון [הרב ישראל אבא ציטרון, רבה של פתח תקוה] שליט"א[12], האב"ד[13] דעה"ק[14] פתח תקוה ת"ו.

אחדשה"ט[15] באה"ר[16],

אתכבד בזה לבקש מכת"ר[17] להודיעני איך עומד הדבר עם המעשר, [בפתח תקוה היו מתיישבים שסירבו להפריש תרומות ומעשרות מפירותיהם] אם על עמדם עומדים המסרבים, או שיש תקוה שיתנו רשות לעשר את פירותיהם.

אם לא הוטב הדבר, מוכרח אני בל"נ[18] לקיים את אשר דברתי במושב הועד דמחנ"ק[19], שטרם שאהי'[20] מוכרח להשיב, לדאבון לבבי, שאין כל הפירות היוצאים מא"י[21] מיבול אחינו, בחזקת מתוקנים, [שלא כל הפירות היוצאים מארץ ישראל הופרשו מהם תרומות ומעשרות] עוד אבא עוד הפעם להתחנן לפני העומדים-על-דעתם הללו, בעד כבוד התורה והמצוה וכבוד אה"ק[22]. אולי ירחם ד' ודברינו יכנסו בלבבם, ונוכל לבשר לאחינו הרחוקים שהכל הוא מתוקן.

(הסוף חסר בהעתק כי"ק)

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. ידי"נ - ידיד נפשי
8. המאוה"ג - המאור הגדול
9. החה"ש - החיים והשלום
10. תו"י - תורה ויראה
11. מו"ה - מורנו הרב
12. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

13. האב"ד - האב בית דין
14. דעה"ק - דעיר הקודש
15. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
16. באה"ר - באהבה רבה
17. מכת"ר - מכבוד תורתו
18. בל"נ - בלי נדר
19. דמחנ"ק - דמחנה קודש
20. שאהי' - שאהיה
21. מא"י - מארץ ישראל
22. אה"ק - ארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דראש חודש אדר ראשון תרע"ג **נמען:** הרב אליעזר מירקין (מחותנו)

הרב קוק שמח שהרב מירקין יצטרף לכינוס לחיזוק האתרוגים הכשרים. יש לקבוע ועד מפקחים על בדיקת האילנות והנטיעות. צריך לפעול באגודה אחת ובדרכי נועם, בהסכמת הוועדים המקומיים, ולקבוע השגחה קבועה כמו בזמן אגודת 'עץ הדר'.

עיקרי הדברים

- כינוס לאתרוגים כשרים.
- ועד מפקחים.
- אחדות ודרכי נועם.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], א' דר"ח[2] אד"ר[3] תרע"ג[4]

שלו'[5] וברכה לכ'[6] ידי"נ[7] מחו' הרב המאוה"ג[8] אוצר תו"י[9] מוהר"א[10] מירקין שליט"א[11], וכא"ל[12] שלו' וברכת ד' עליהם.

יקרתו הגיעני, ואשמח מאד אם כת"ר[13] יהי'[14] גם הוא עמנו בכינוס לצדיקים, לחזק את הענין של האתרוגים הכשרים. [ראו (כרך ב', אגרת תצא)] ובודאי נצטרך לקבע ועד מפקחים על בדיקת האילנות, ועל סדר הנטיעה למטעים חדשים. בטח יקח כת"ר בזה חלק גדול כיד ד' הטובה עליו, וביראת ד' האמיתית אשר בלבבו הטהור.

מובן הדבר שנצרך הדבר שנהי'[15] כולנו באגודה אחת בע"ה[16], ולהשתדל שיעשה הענין בדרך כבוד ודרכי נועם ושלו'[17], והנעשה בפ"ת[18] יהי' יחד בהסכמת הועד אשר כבר יסדנוהו, וכן בכל מושבה שיתיסד ועד בהסכמתו של הועד המקומי. ועם זה נקוה לתקן בע"ה השגחה כוללת בקביעות, וכמו שהי'[19] כן דרכי בעת שהיתה קיימת אגודת "עץ הדר", [ראו (כרך א', אגרת פה)] שבכל שנה היו בודקים את הפרדסים לפני נתינת ההכשר. ובטח ישגיח כת"ר על הענין החביב הזה בכל היכולת שבידו בע"ה. ואחתום בעתרת שלו' וברכה, כנה"ר[20] ונפש מחו' יד"ע דוש"ת[21] באה"ר[22],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. דר"ח – דראש חודש
3. אד"ר – אדר ראשון
4. תרע"ג – השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' – שלום
6. לכ' – לכבוד
7. ידי"נ – ידיד נפשי
8. המאוה"ג – המאור הגדול

9. תו"י – תורה ויראה
10. מוהר"א – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. וכא"ל – וכל אשר לו
13. כת"ר – כבוד תורתו
14. יהי' – יהיה
15. שנהי' – שנהיה
16. בע"ה – בעזרת השם
17. ושלו' – ושלום
18. בפ"ת – בפתח תקוה
19. שהי' – שהיה
20. כנה"ר – כנפשו הרמה
21. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו
22. באה"ר – באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אדר ראשון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב בן ציון (ירושלים)

בפתח תקווה המסרבים עדיין עומדים בסירובם. לירושלים זה נוגע רק בחיזוק שמירת השוק. לחוץ לארץ יאלץ הרב קוק להשיב שיש מיעוט שאינו מעשר, ואם ישאלו מי הם, יפרסם את השמות. נסיעתו לשם מתעכבת בגלל בריאותו.

עיקרי הדברים

- המסרבים בפתח תקווה.
- שמירת שוק ירושלים.
- פרסום השמות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' אד"ר[4] תרע"ג[5]

ידידי הרב ר'[6] בנציון [הרב בן ציון ידלר, המגיד הירושלמי] נ"י[7], שלו'[8],

ע"ד[9] פ"ת[10], [אנשי פתח תקוה שסירבו להפריש תרומות ומעשרות] כתבתי להרב שישיבני דבר, אם מקבלים היחידים עליהם, ולא הגיעתני תשובה בכתב עד כה, ולא ידעתי הסבה. רק בע"פ[11] הודיעני שעדיין הם עומדים ע"ד. לירושת"ו[12] אין זה נוגע, רק שצריך לחזק שמירת השוק שלא יתקבל למכור בלא הכשר. מבחוץ אהי'[13] מוכרח להשיב להשואלים, שנמצא מיעוט שאינם מעשרים, והם יעשו שם בזה ע"פ[14] שאלת חכם. כשאהי'[15] נשאל מי הם המיעוט, או אהי' מוכרח לפרסם את השמות.

ע"ד נסיעתי שמה כדיבורי, הנני מעוכב כעת עדיין מצד הבריאות, ד' ירפאני רפו"ש[16] בקרוב. אקוה כשאוכל בע"ה[17] בל"נ[18] אקיים את מאמרי לבא עוד הפעם ולדבר אתם לפני תשובתי המוסרת את האמת כמו שהיא. והשי"ת[19] יעזרנו ע"ד כבוד שמו. ויושיענו להרים קרן ביראת ד' וחוקיו על ישראל.

ידידו דוש"ת,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. ר' - רבי
7. נ"י - נרו יאיר
8. שלו' - שלום
9. ע"ד - על דבר
10. פ"ת - פתח תקוה

11. בע"פ - בעל פה
12. לירושת"ו - לירושלים תבנה ותכונן
13. אהי' - אהיה
14. ע"פ - על פי
15. כשאהי' - כשאהיה
16. רפו"ש - רפואה שלמה
17. בע"ה - בעזרת השם
18. בל"נ - בלי נדר
19. והשי"ת - והשם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' אדר ראשון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב בן ציון (ירושלים)

תפוזים שמסופק אם הם של ישראל אינם צריכים הכשר, כי רובם של גויים. רק אם יתברר שהם של ישראל, לא יימכרו בלי הכשר.

עיקרי הדברים

- תפוזים מסופקים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' אד"ר[4] תרע"ג[5]

כ'[6] ידידי הרב ר'[7] בנציון נ"י[8], שוי"ר[9].

ע"ד[10] תפ"ז המסופקים [תפוחי הזהב (התפוזים)] אם אינם של ישראל, לא אמרתי לדרוש הכשר, שהרי רובא דרובא הם משל גויים, ות"ל[11] נראה שרוב של ישראל מתוקנים הם, רק אם יתברר שהם של ישראל, לא יותן למכירה בלא כתב הכשר, ככל הפירות של ישראל, ואקוה שזה יוכל לעלות בידינו בע"ה[12].

והנני דוש"ת ומברכו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. כ' - כבוד
7. ר' - רבי
8. נ"י - נרו יאיר
9. שוי"ר - שלום וישע רב
10. ע"ד - על דבר
11. ות"ל - ותודה לא-ל
12. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' אדר ראשון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב דובער מילשטיין

על קשרי אב עם בנים שהתרחקו: הרב קוק אוחז במידת החסד - לקרב את הבנים המבולבלים בכל דרכי נועם, ויקורטוב אחד של טוב יקר. בכל נפש מישראל יש ניצוץ קדוש, וכשמקרבים אותו, הוא נעשה שלהבת. כשהבנים רואים שהקשר לא ניתק, מתעוררים בהם רגשי תשובה. עוד: האתרוגים, יין פלמן כשר, והעת כשרה לקנות קרקעות ולהביא חסידים לעבודת האדמה.

עיקרי הדברים

- מידת החסד בקירוב בנים.
- ניצוץ קדוש בכל נפש.
- הקשר מעורר תשובה.
- קריאה לקניית קרקעות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י אד"ר[4] תרע"ג[5]

כי[6] ידידי וחביבי הרב הנכבד והיקר בתוי"ר[7] טהורה מו"ה[8] דובער מילשטיין [הרב דוב בער מילשטיין, שבניו התרחקו מן הדת; ראו גם האגרות אליו (כרך א', אגרת נ; כרך א', אגרת קיג)] שליט"א[9].

שלו'[10] וברכה באה"ר[11],

מכתבו היקר מחודש מרחשון דנא הגיעני. וכאשר תמיד טרדות רבות עוטרות אותי, איני יכול לשלם חובות מכתבים בזמנם גם לידידים היותר יקרים ככ"ת[12] שי'[13], ואתו הסליחה.

ע"ד[14] יחושו לבניו שי', הנה את דעתי יודע כבודו מאז, שאני אחוז בזה במדת-החסד מבלי שום נטי' אחרת, ומימיני בל אמוט [על פי תהלים טז, ח] בע"ה[15]. ברחמים רבים עלינו להביט על הבנים המבולבלים ברעיון ובמעשה בדורנו, ולתמכם בכל אשר תשיג ידנו, לקרבם להתורה והיהדות בכל דרכי-נועם שבעולם. ודעתי היא, שצריך שיהי'[16] יקר בעינינו קורטוב אחד של טוב שנרויח מהם, אפילו אם לא יעלה הרבה בידינו. אבל לעומת-זה אני מכבד מאד את נטיית לב כת"ר[17] לאמונת-חכמים, שלא לסור מדעת מורו הרה"צ[18] [מדעת רבו, הרב הצדיק (האדמו"ר שלו)] שי'. ע"כ[19] נתינת-עצה מצדי לכת"ר[20] בשאלה קשה זו היא מעבודות הקשות שבמקדש הוראה זו, של הדרכת דרכי-חיים של ההנאת עצה. ["ההנאה מן העצה", כלומר: מתן עצה טובה] לדעתי יש ניצוץ קדוש בכל נפש ישראלית, וכשמקרבים ומחבבים מעירים את. הניצוץ הטוב והי'[21] לשלהבת-קודש. ובהמשך-הזמן יהי'[22] יכול לפעול גם אצל בנו גם אצל משפחתם שיתנהגו בכל דרכי היהדות, ולחבב עליהם את קדושת ישראל ע"פ[23] דקדוקי-תורה בקדושה וטהרה, לתן להם משל מכמה בתים אינטיליגנטים באשכנז, שהם מתפארים בגאון במה שהם הולכים בדרכי-היהדות בכל הפרטים, בעניני כשרות-הבית וחיי-המשפחה, ובזה הם באמת מפוארים ונהדרים, וחוט-של-חסד

של קדושת-ישראל חופף עליהם, להוסיף יפעה על כבודם וחייהם המהודרים בתכסיס של עושר וגבירות.

ובאופן-התקרבות יש תקוה גם מהצעירים כולם, כי ככל אשר יראו שהרתוק שבין האבות לבנים אינו ניתק בשביל שגיאותיהם, שהם עושים בדרכי-חייהם מפני החושך של הדור, ככה מוכרחים רגשי-תשובה נסתרים להתנוצץ בלבבם, והרגש מביא לידי מעשה, ומעשה מביאה לידי אמונה, [על פי הסדר בברייתא דרבי פנחס בן יאיר (עבודה זרה כ)] עד שמצילין ע"י[24] הדרכה זו נפשות ודורות, בעה"י[25].

בענין האתרוגים בשנה זו היה דוחק גדול, וכשבא מכתב כי כבר לא הי'[26] אפשר להשיג אתרוג נאה שיהי' ראוי לשילוח. כעת בע"ה הולך הענין של האתרוגים הכשרים ומתחזק, וראוי לכל שלמי אמוני עם ד' וכל גדולי ישראל לעזור בזה בכל עז.

ע"ד הלעז על מסחר בית פעלמאן [על דבר השמועה הרעה על בית המסחר של משפחת פלמן, קרובי הרב קוק] אל יחוש כ"ת[27], הם מוחזקים בכשרות. ובכלל ענין היין הכשר משומר הוא, ומי שנזקק להכשרים ממני הוא נזהר ב"ה שלא יקלקל את עסקו, ויכולים כל צדיקי הזמן ושלמי אמוני ישראל החרדים לדבר ד' לסמוך שהוא כשר בעהשי"ת[28].

והנני בזה חותם בברכה באה"ר, כנה"ר[29] ונפש ידי"ע[30] דוש"ת[31] מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

כעת הוא שעת-הכושר גדולה לקנות קרקעות באה"ק[32] ולהגדיל היישוב. מי יתן שיתעוררו לזה גדולי הזמן הצדיקים המפורסמים, להמשיך חסידים ואנשי מעשה ליישוב הקרקע ועבודת האדמה ומסחר הפירות והיין שבאה"ק[33]. אז יולד מזה חיזוק גדול לתשועת ישראל בין בגשמיות ובין ברוחניות, ויותר מכל ברוחניות למבין דבר לאשורו. מי יתן והי'

ידי"ע הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. כ' - כבוד
7. בתוי"ר - בתורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. באה"ר - באהבה רבה
12. ככ"ת - ככבוד תורתו
13. שי' - שיחיה
14. ע"ד - על דבר
15. בע"ה - בעזרת השם

16. שיהי׳ - שיהיה
17. כת״ר - כבוד תורתו
18. הרה״צ - הרב הצדיק
19. ע״כ - על כן
20. לכת״ר - לכבוד תורתו
21. והי׳ - והיה
22. יהי׳ - יהיה
23. ע״פ - על פי
24. ע״י - על ידי
25. בעה״י - בעזרת השם יתברך
26. הי׳ - היה
27. כ״ת - כבוד תורתו
28. בעהשי״ת - בעזרת השם יתברך
29. כנה״ר - כנפשו הרמה
30. ידי״ע - ידידו עוז
31. דוש״ת - דורש שלומו ותורתו
32. באה״ק - בארץ הקודש
33. שבאה״ק - שבארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אדר שני תרע"ג - יפו **נמען:** מערכת 'הפועל הצעיר'

הרב קוק מבקש לא לסכסך בעניין האתרוגים. המורכבים נמכרים כסחורה מזויפת, כי המוכרים מבטיחים שאינם מורכבים. אם נחזיק במטעים כשרים, נהיה יחידים בשוק, והאתרוג יהיה מקור פרנסה לישוב. אם נמלא את הארץ במורכבים, לא נעמוד בתחרות מול הגויים.

עיקרי הדברים

- אתרוג מורכב - תרמית.
- יתרון כלכלי לאתרוג כשר.
- בקשה לזהירות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' אדר ב' תרע"ג[4].

כ'[5] מערכת "הפוה"צ", [מערכת העיתון "הפועל הצעיר"] שלו'[6].

אני מוצא לנכון להעיר את המערכת, שאני חושב שהיא נאמנה לטובת הישוב לפי השקפתה, שתשים לב שאין כדאי לסכסך את הענין של האתרוגים. האתרוגים המורכבים שהם נמכרים בשוק, נמכרים הם בתור סחורה מזוייפת. היונים הגננים [הגננים היוונים, שגידלו אתרוגים] מצדם, והסוחרים בכלל, מבטיחים לקוניהם שהאתרוגים אינם מורכבים, והמתירים אומרים רק שראוי לסמוך על דבריהם ולהאמין להם. אנכי קשה לי להשלים עם הרעיון שישובנו יהיה יונק מצינור של תרמית. והעיקר אם אנחנו נחזיק במטע אתרוגים כשרים, הננו אז המיוחסים בשוק, יכולים אנו אז לגלות את האמת, שהננו היחידים בעולם בעלי סחורה משובחת זו, ועתיד הוא בשביל-כך האתרוג להיות. פרודוקט, [מוצר] המביא עבודה וחיים להישוב במדה חשובה.

אבל אם נמלא את א"י[7], העברית, באתרוגים מורכבים, אז לכל היותר אין כחנו בשוק האתרוגים עולה, כי"א[8] לפי הערך של אתרוגינו לעומת אתרוגי הגויים, שקדמו לנו בתעמולה כ"כ[9] גדולה לכבוש את השוק לטובתם, ומי יודע אם לא ימצאו עוד טוענים שיאמרו שהאתרוג המורכב, באיסור, בא"י[10] גרוע הוא מהמורכב שבחו"ל[11].

לזאת אבקש מאד להתיחס בזהירות לשאלה זו.

בכבוד, ובתקות ישועה לכל עם ד' הגוי כולו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

אב"ד דפעה"ק יפו והמושבות ת"ו

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. כ' - כבוד
6. שלו' - שלום
7. א"י - ארץ ישראל
8. כ"א - כי אם
9. כ"כ - כל כך
10. בא"י - בארץ ישראל
11. שבחו"ל - שבחוץ לארץ

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אדר שני תרע"ג - יפו **נמען:** מערכת 'המוריה'

מטרת אגודת 'שבח הארץ' אינה רק מסחר של חבריה, אלא הגנה על כל סחר הארץ מפני מוציאי לעז. התבואה בכללה כשרה, והאגודה תשפיע גם על המיעוט שאינו מקפיד, כדי שלא יהיה מקום לחשד. האתרוגים הם רק ענף אחד מעבודתה.

עיקרי הדברים

- מטרות 'שבח הארץ'.
- מלחמה בלעז על פירות הארץ.
- רוב התבואה כשרה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז אדר ב' תרע"ג[4].

לכ'[5] מערכת ה"מור'ה" שלו'[6].

מצאתי לנכון להעיר, שמטרת האגודה "שבח הארץ" [אגודה לשיווק תוצרת המושבות בכשרות מהודרת, תוך שמירת המצוות התלויות בארץ] איננה רק להתעסק במסחר יבול הארץ, בקיום כל המצות התלויות בה, של חבריה לבדם, כי-אם להגן על סחר ארצנו הקדושה בכלל מפני המפריעים את התפשטותו ע"י[7] הוצאת לעז על יבולינו שאינם חלילה כשרים כדבעי; להלחם בכל מוציאי הדבה האלה ע"י בירורים אמתיים ומדוייקים ולעשות תעמולה תמידית של הכרזת האמת, שיבול ארצנו בכללו הוא כשר בתכלית הכשרות לכל ישראל, ושגם הדרישה של המהדרין-מן-המהדרין אינה חוצצת בפני העריגה הקדושה של כל קהל ישראל, להנות מפרי הארץ ולעזור להתפתחות מסחרו; וכדי שלא לתן מקום לכל לעז איזה שיהיה - להשפיע על היחידים הלקויים בחוש האמוני הקדוש, שמצדם תוכל לצאת איזו סחורה שיש בה חשש מצד הענינים התלוים במצות הארץ, - אע"פ[8] שכאלה הם מיעוטא דמיעוטא. ואינם יכולים כלל לעכב את בירור הכשרות, הנדון ע"פ[9] רובא ורובא-דרובא והתעודות המדויקות הלא מוציאות הן מידי כל ספק, - שגם הם ילוו אל הכלל כולו. וסחרם של אלה היחידים יהיה גם הוא כשר ומהודר, עד שלא יהיה כל צורך לפלג - בין אחים לאחים, ביחש לבטחון הכשרות של יבול ארצנו, בכל מקצועותיו השונים ובלב שלם ובטוח מכל נקיפה יגשו כל החרדים לדבר ד' האמוניים המובהקים, לעבוד בעד התפתחות סחר יבולנו, תוצאות עבודת אחינו, מישבי שממות ארצנו הקדושה של כל ישובנו החביב כולו.

ולפי הפרוגרמה הזאת של האגודה, המקצוע של האתרוגים הכשרים איננו כי"א[10] ענף אחד מעבודותיה, שאמנם כבושו יותר קשה, ביחוד מפני המתחרים הנכרים הסובבים בכחש את ישראל. אמנם גם לו נקוה לעתיד מזהיר בע"ה[11], כי רוח חיים חזק מפעם כעת במחנה ישראל מעברים שונים "ועתה לא כימים הראשונים אני לשארית העם הזה, נאום ד' צבאות". [זכריה ח, יא]

ברגשי כבוד וברכה וצפיית ישועת ד' לגוי כלו על אדמת קדשו ב"ב[12] בקרוב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. לכ' - לכבוד
6. שלו' - שלום
7. ע"י - על ידי
8. אע"פ - אף על פי
9. ע"פ - על פי
10. כ"א - כי אם
11. בע"ה - בעזרת השם
12. ב"ב - בני ביתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' ניסן תרע"ג - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

הרב קוק מתנצל על סגנון המכתבים, ודוחה את התיקון לאחר החג. לתיקון תרומות ומעשרות צריך מקור מימון להשגחה, נסיעות והדפסות. 'אגודת ישראל' הבטיחה, אבל זה יתעכב, ולכן הרב קוק מבקש מהורוויץ לממן בינתיים. אין טעם במאמרים פומביים; העיקר הוא שמירת השווקים, והרב ב' ידלר מתאים לכך. הרב קוק מבקש להשמיט מהמכתב משפט שעלול להחליש את הצורך בתעודות.

עיקרי הדברים

- מימון השגחת תרומות ומעשרות.
- שמירת השווקים.
- הרב ידלר כמשגיח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' ניסן תרע"ג[4].

כבוד חביבי ורחימי הרב המאוה"ג[5] אוצר הטוב והתושיה רב פעלים מו"ה[6] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א[7], שלו'[8] וברכה באה"ר[9]

מכתבי כת"ר[10] הנעלים והאחרון בצירוף הקבלות הגיעוני. ועל הראשון תחילה, יסלח לי ידי"נ[11] מר שליט"א ע"ד[12] הסגנון של המכתבים שהיה שלא כתכסיס הראוי, וחושב אני שהדבר מוכרח להתאחר עד אחר הרגל הק'[13] הבעל"ט[14], ובמשך הזמן נתישב בדבר לתקן הכל באופן היותר נאות, גם לפי כבוד חביבי כת"ר שי'[15] כמו כן אקוה לקחת דברים בבירור הענין של חנוך הפועלים עם מר אייזנברג, [אהרן אייזנברג, ממייסדי רחובות] ולסמן את הדבר בביאור הראוי בעה"י[16].

וע"ד[17] תיקון תרומ"ע[18], עיקר הדבר הוא למצא מקור להוצאת ההשגחה הנסיעות וההדפסות הנדרשות לזה. חשבתי שד"ר[19] אוירבך ימצא איזה נדיב יר"א[20] באשכנז שיקבל זה עליו, ולא עלה הדבר, רק חושב ש"אגדת ישראל" תעשה זאת, וכן הבטיח ר"י ראזנהיים [יעקב רוזנהיים, ממייסדי "אגודת ישראל"] נ"י[21]. אבל לדעתי יארך הזמן עד שיצא הדבר אל הפועל, ומה טוב הי'[22] אם יוכל כת"ר לקבל זה לפי שעה על חשבון לשכתו הנכבדה. למאמרים פומביים בענין זה איני רואה שום מטרה. עיקר הדרך לכבוש מצוה זו אינו כ"א[23] שמירת השוקים כאשר הונהג עד כה ב"ה פה, וביותר בירושת"ו[24], וזה אי אפשר בלא השגחה תדירית, והרב ר"ב ידלר [המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תנב)] נ"י מוכשר לזה מאד, וראוי הדבר לבקש עבורו מקור לשכירותו כדי שלא יהי'[25] תלוי בדעת אחרים כ"כ[26], ויוכל לעבוד בשקידה כראוי במקצע דנא.

ממכתבי אפשר להשמיט את הפיסקא [ראו (כרך ב', אגרת תקכא)] "ואינם יכולים כלל לעכב את בירור הכשרות הנדון ע"פ[27] רובא ורובא דרובא", כדי שלא להחליש את צורך התעודות.

מרוב הטרדא והעבודה הנני מוכרח לקצר, ואומר שלו' ושמחת הרגל ויתרון הכשרו, כנה"י[28] ונפש ידי"ע[29] דוש"ת[30] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. ידי"נ - ידיד נפשי
12. ע"ד - על דבר
13. הק' - הקטן
14. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
15. שי' - שיחיה
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. וע"ד - ועל דבר
18. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
19. שד"ר - שדוקטור
20. ירי"א - ירא אלקים
21. נ"י - נרו יאיר
22. הי' - היה
23. כ"א - כי אם
24. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
25. יהי' - יהיה
26. כ"כ - כל כך
27. ע"פ - על פי
28. כנה"י - כנפשו היקרה
29. ידי"ע - ידידו עוז
30. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' אייר תרע"ג - יפו

נמען: קול קורא לאחינו בגולה; ובהמשך - תשובה לרב (כנראה המשך אגרת לרב וידרין)

קול קורא: האתרוגים של הנכרים כולם מורכבים על לימון ופסולים. נוסדה אגודת 'אתרוג הכשר', שמרכזת את האתרוגים הכשרים של אחינו במושבות בהשגחת הרב קוק והרבנים. הרב קוק קורא לגדולי הדור להעיר את העם לבחור בכשרות האמיתית ולא בהידור המדומה. בהמשך: על ציורי מזלות במחזורים - מה שראה הוא 'רשמים בעלמא', אבל אם יש צורות גמורות, הרב קוק מוכן לחתום על מחאה. על חליצה: אין לדרוש חידוש, כי חולצים במנעל אחד מימי חז"ל (סנהדרין ז ב).

עיקרי הדברים

- אגודת 'אתרוג הכשר'.
- כשרות אמיתית ולא הידור מדומה.
- ציורים במחזורים.
- חליצה במנעל אחד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' אייר תרע"ג[4].

שלו'[5] וברכת ד' מקודש, לאחינו היקרים, פזורי הגולה, מקרוב ומרחוק.

שלו' שלו' מהררי קודש.

אחינו האהובים,

זה שנים רבות, שמצות אתרוג כמאמרה, צריכה פקוח גדול ושמירה מעולה, שלא יבלעוה זרים. [על פי הושע ח, ז] נודע הדבר לרבים, כי האתרוגים שהנכרים הם נוטעיהם וממציאיהם" בזמן הזה, כולם הם מורכבים הרכבה פסולה, כלומר הרכבה של יחור אתרוג על עץ לימון, וגדולי הדורות רובם ככולם פסלוהו למצוה ולברכה. והנה קם לנו גואל למצוה החביבה, ביחד עם גאולת ארצנו הקדושה משוממותיה, והאתרוג הכשר פורח הוא במושבות אחינו האכרים, מישבי אדמת הקודש, ולהשמר מכל זיוף, נוסדה ב"ה אגודת "אתרוג הכשר", [אגודה שנוסדה לשיווק אתרוגים כשרים מן המושבות] שהיא מכנסת תחת רשותה את כל האתרוגים הכשרים מעשי ידי אחינו. והשעה הזאת שעת הכושר היא, לעבוד ולעשות לטובת המצוה כמאמרה, ולטובת ישוב אה"ק[6] הקשור עמה.

אמנם הדבר צריך חיזוק מכל גדולי עם ד' בכל מקום שהם, ומכל יראי ד' החפצים במצוה כמאמרה.

עלינו כולנו לעבוד בלב אחד, להגן בעד המצוה הקדושה, שלא תחדל, חלילה, מכללות עם ד' ולא יכחד מן הארץ האתרוג הכשר באפס יד. [דניאל ח, כה] ועוד עלינו לעמוד חלוצים בזריזות הראויה, להפנות את כל עם ד' קוני האתרוגים למצוה, שכונתם ודאי רצויה למצוה כמאמרה, שיקחו להם דוקא אתרוג כשר כדין, שאינו נמצא כי-אם בידי אחינו העובדים בקודש. וידעו נא, שהאתרוג הכשר שהוא מצוי דוקא

בידי אחינו בני המושבות המטפלים בו, אשר נוסדו יחד לאגודת "אתרוג הכשר", הוא מושגח ב"ה בהשגחה מעולה, על ידי ועל ידי הרבנים עמיתי בתורה וביראת שמים שבמושבות יצ"ו[7], ועליו תבא תעודתנו הנאמנה, שהוא כשר בלא שום הרכבת איסור בע"ה[8], והוא הוא האתרוג כמאמרו ומצותו. ונקוה בע"ה, שכל גאוני דורנו יצ"ו יחלצו חושים להעיר ולעורר את עם ד' הגוי כולו, שלא להביט על ההידור המדומה, שהאתרוגים המורכבים בפסלות מתגדרים בו, כי-אם על הכשרות האמיתית כתורה וכמצוה, ע"פ[9] רבותינו גדולי הדורות מעולם ז"ל[10]. ובזה יהיה זכות הרבים תלוי בהם, והענף החשוב הזה של האתרוג, שיש בו ריוח הגון למגדליו ועובדיו, יהיה כולו נטע על אדמת ישראל, בידי אחינו מישבי שממות ארץ חמדה, כת"ר[11] לכתב לעוד איזה רבנים מפורסמים בזה, ויכתבו יחד מחאה ע"ז[12] ואזהרה להמדפיסים, [כאן נשמט חלק מן האגרת, ומתחיל מכתב אחר: על מחזורים שהודפס בהם ציור מזל אלול] שאם לא ישנו את דרכם לטובה, יאסרו את המחזורים הללו.

אמנם באמת אגיד, שאנכי לא ראיתי כזאת, וצורת מזל אלול [מזל בתולה, שצויר במחזורים בדמות אשה] המצוייר במחזורים שלנו אינו כי"א[13] רשמים בעלמא, ולא קלסתר ממש. אך אולי ראה כת"ר כונים ממש שעשו איזה מדפיסים בצורה גמורה, על כגון דא ראוי למחות בכל תוקף, ואם יהי'[14] צורך בחתימתי הקטנה על מחאה כזאת, לא אמנע בל"נ[15] מלהשתתף בדבר מצוה זו. ויתגלגל זכות ע"י[16] זכאי [שבת לב] מר כת"ר שי'[17].

וע"ד[18] החליצה, עצתי שלא לדרש שום חידוש, כי ראיות רבות ישנן שכן הי'[19] המנהג גם בימי חז"ל[20] לחלוץ רק במנעל אחד, וק"ו[21] כל דורות הגאונים הראשונים והאחרונים, ובסנהדרין ז' ע"ב[22] אמר ר"ה[23] אפיקו לי מאני חנותאי ומינייהו סנדלא, שפירש"י[24] לחליצה, ול"א סנדלים, לשון רבים, ואין להאריך בזה,

יסלח לי כת"ר על איחור דברי, ביחוד אני חייב ת"ח[25] לכתר"ה[26] על ספריו היקרים שהואיל בטובו לכבדני בהם זה איזה חדשים, ומרוב הטרדא נדחו דברי תודתי, ויקבלם כעת ברצון ברב חסדו.

והנני בזה ידי"ע[27] קשור באהבתו ודוש"ת[28] בכל לב באה"ר[29] ונאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. אה"ק - ארץ הקודש
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. בע"ה - בעזרת השם
9. ע"פ - על פי
10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. ע"ז - על זה

13. כ"א - כי אם
14. יהי' - יהיה
15. בל"נ - בלי נדר
16. ע"י - על ידי
17. שי' - שיחיה
18. וע"ד - ועל דבר
19. הי' - היה
20. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
21. וק"ו - וקל וחומר
22. ע"ב - עמוד ב
23. ר"ה - ראש השנה
24. שפירש"י - שפירש רש"י
25. ת"ח - תלמידי חכמים
26. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
27. ידי"ע - ידידו עוז
28. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
29. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקלו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' אייר תרע"ג - יפו **נמען:** הרב ב' ידלר

בכל שנה נחוץ שהרב ידלר יסע במושבות עם מכתבי הרב קוק לחיזוק תרומות ומעשרות. רוח טהרה מתחילה להתעורר 'אפילו באברים הקיצונים'.

עיקרי הדברים

- נסיעות במושבות.
- התעוררות רוח טהרה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' אייר תרע"ג[4].

ידידי הרב ר"ב ידלר [המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תנב)] שליט"א[5], שלו'[6] רב.

יקרתו הגיעתני. והנני רואה שככל שנה נחוץ הוא שיסע כ"ת[7] במושבות עם מכתבים ממני לחזק הענין הקדוש, ואז יתוקן בע"ה[8] הרבה, כי בכלל מתחיל רוח טהרה להתעורר אפילו באברים הקיצונים תלי"ת[9], אשר פקד את עמו בדבר ישועה ורחמים. והנני ידי"ע[10], דוש"ת[11],

הק' אברהם יצחק ה"ק

אם כ"ת יסע בלא איחור, אעכב את מכתבי, כדי לשלחם על ידו, הנ"ל[12]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. כ"ת - כבוד תורתו
8. בע"ה - בעזרת השם
9. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
10. ידי"ע - ידידו עוז
11. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
12. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד אייר תרע"ג - יפו **נמען:** ר' יצחק פקלר

על האתרוגים: הרב קוק פרסם אזהרה מהרכבה על לימון, ונוסדה אגודת 'אתרוג הכשר'. 'תחכמוני' בתיקון בחוץ לארץ. הישוב מתפתח, ועכשיו העת לקנות נחלות.

עיקרי הדברים

- אזהרה מהרכבה.
- 'תחכמוני' בתיקון.
- העת לקניית קרקעות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ד אייר תרע"ג[2], פעה"ק[3] יפו ת"ו[4].

ידידי הנעלה והיקר הר"י[5] פיקלר נ"י[6] וכא"ל[7] שלו'[8] מהררי קודש.

שמחתי בדבריו היקרים. וע"ד[9] האתרוגים, פרסמתי אזהרה [ראו גם (כרך ב', אגרת תקמה)] להזהר מלהרכיב הרכבת איסור, דהיינו אתרוג ע"ג לימון, וזאת היא ודאי חובתי, וב"ה[10] נתחברה אגודת "אתרוג הכשר", וחובה להתחזק שינצח האתרוג הא"י[11], כי תקוה גדולה לו בע"ה[12] ביסוד ישובנו בקודש.

ע"ד[13] התחכמוני [בית הספר "תחכמוני" ביפו] עוסקים כעת בתיקונו בחו"ל[14]. אקוה בעה"י[15] שיבא לשכלול לימים הבעל"ט[16] כתקותנו.

הישוב ב"ה מתפתח, הקישור לאה"ק[17] הולך ורב, קנינים נעשים ב"ה, והשעה שעת הכושר היא לקנין נחלאות. חזקו והתחזקו בעד עמנו ובעד ערי אלהינו השוממים, המצפים לרגלי בניהם מישביהם.

והנני בזה דוש"ט[18] באה"ר[19], נושא לו ברכת אהבה מארץ חמדה, ידי"ע[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
3. פעה"ק - פה עיר הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. נ"י - נרו יאיר
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. שלו' - שלום
9. וע"ד - ועל דבר
10. וב"ה - וברוך השם
11. הא"י - הארץ ישראל
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ע"ד - על דבר

14. בחו"ל - בחוץ לארץ
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
17. לאה"ק - לארץ הקודש
18. דוש"ט - דורש שלומו וטובו
19. באה"ר - באהבה רבה
20. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' סיון תרע"ג - יפו **נמען:** ר' יצחק פקלר

השמועה שהרב קוק התיר את אתרוגי הגויים היא 'לא היו דברים מעולם': הם כולם מורכבים ופסולים, וכל מלחמתו נגדם. הישוב מתפתח, ועכשיו העת לקנות אחוזות.

עיקרי הדברים

- הכחשת היתר אתרוגי הגויים.
- העת לקנות קרקע.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' סיון תרע"ג[4].

לכ'[5] ידידי היקר הנעלה מוהר"י[6] פיקלר נ"י[7], שלו'[8] רב.

ע"ד[9] האתרוגים כבר הודעתיו, שלהד"ם[10]. חלילה לי להתיר את של הגויים, [אתרוגי הנכרים, שהיו מורכבים; ראו (כרך א', אגרת קיד)] שהם כולם מורכבים ופסולים. וכל מלחמתי היא רק נגדם ותמיהני איך מהפכים דברי יושר.

הישוב ב"ה מתפתח. תקוות גדולות ישנן כעת. מי יתן ויתעוררו אחינו לקנות אחוזות באה"ק[11]. הזמן מוכשר מאד ב"ה.

ידידו מכבדו כיקרת ערכו

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. לכ' - לכבוד
6. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. נ"י - נרו יאיר
8. שלו' - שלום
9. ע"ד - על דבר
10. שלהד"ם - שלא היו דברים מעולם
11. באה"ק - בארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג סיון תרע"ג - יפו **נמען:** ועד רחובות

הוצאות המושבה על מגרש הנדיב ברוידא: עד שנת תרע"ג משלמת קופת תלמוד התורה, ומאז - ד"ר רופין. הרב קוק מודה על פעולת הוועד בתיקון תרומות ומעשרות, ומבקש לפרסם שלא יימכר דבר בלי עישור על ידי הממונה, ר' חיים צבי בסיסט. גם הענבים לירושלים יעושרו על ידו, כדי שההשגחה תהיה מרוכזת.

עיקרי הדברים

- חלוקת הוצאות המגרש.
- עישור על ידי ממונה קבוע.
- ריכוז ההשגחה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג סיון תרע"ג[4].

שלו'[5] וברכה, לכ'[6] הועד הנכבד ברחובות ת"ו.

בתשובה על מכתב כ'[7] הועד מענין תשלומי הוצאות המושבה של מגרש הנדיב המנוח ברוידא ז"ל[8], אתכבד להודיעו, שמה שעלה עד שנתנו זו תרע"ג מוטל על קופת התי"ת[9], ומשנת תרע"ג ולהלן צריך ד"ר[10] רופין לשלם, [ארתור רופין, מנהל "המשרד הארצישראלי"] ואני חושב שלא יסרב בדבר.

הנני בזה להביע את תודתי לכבוד הועד על פעולתו לתיקון התרומ"ע[11]. ואעיר את כבודם, לפרסם מודעות שלא ימכר שום איש כל דבר הטעון תרומ"ע[12] בין במושבה בין חוץ כי"א[13] מעושר כדת, ע"י[14] הממונה הר' חיים צבי באסיסט נ"י[15]. וגם את הענבים המוצאים לירושלים ת"ו ג"כ[16] יעשר הממונה הנ"ל[17], כדי שיהיה דבר ההשגחה מרוכז יפה. וכאשר הגיד לי הרב ר'[18] בנציון ידלר [המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תנב)] נ"י, שידידנו הרה"ג[19] ר' איסר שליט"א[20] חושב לטורח לו להתעסק בתיקון הענבים בשנה זו, ואי-אפשר להטריחו במה שקשה עליו, ולעזוב את הענין ע"פ[21] מקרה ג"כ א"א[22], ע"כ[23] מוכרח הדבר שהכל יהיה מסור בידי הממונה הקבוע על כל עניני התרומ"ע, מטעם הועד, ומסתמא לא יאבה כי הועד לשנות חזקה דגברא מהימנא הרחצ"ב[24] הנ"ל.

והנני בזה חותם בברכה ורגשי כבוד ויקר, בצפיית ישועת ד' על עם קדשו בחבל נחלתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום

6. לכ' - לכבוד
7. כ' - כבוד
8. ז"ל - זכרונו לברכה
9. התי"ת - התלמוד תורה
10. ד"ר - דוקטור
11. התרומ"ע - התרומות ומעשרות
12. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
13. כ"א - כי אם
14. ע"י - על ידי
15. נ"י - נרו יאיר
16. ג"כ - גם כן
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. ר' - רבי
19. הרה"ג - הרב הגאון
20. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
21. ע"פ - על פי
22. א"א - אי אפשר
23. ע"כ - על כן
24. הרחצ"ב - הרב חיים צבי ב... - שם אדם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקנ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג סיון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ, אמסטרדם

הרב קוק מבקש מימון לנסיעה כללית במושבות, ובעיקר בגליל, שהן 'עזובות בכלי'. הנסיעה צריכה להיות במשלחת מכובדת. הרב קוק אינו יכול לבקש מהיקב, בגלל דין תורה שמתנהל בין הכורמים ליקב, מחשש שוחד או מראית עין. לכן הרב קוק מציע שכל המצווה תיקרא על שם הורוויץ וקהילת פקידי ואמרכלי אמסטרדם.

עיקרי הדברים

- נסיעה למושבות הגליל.
- חשש שוחד מהיקב.
- בקשת מימון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג סיון תרע"ג[4].

ידיד יקר מפניני, הרב המאוה"ג[5], אוצר תורה. יראה וחכמת לב, רב פעלים מוהר"ר[6] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ [מרבני פרנקפורט, מראשי "אגודת אחינו היראים" שתמכה במוסדות התורה בארץ] שליט"א[7], שלו'[8] וברכה באה"ר[9].

קשה לי לדבר בעניני כספים, בענין שנראה כאילו אני מעורב בזה, ובכל זאת גודל הענין מוציא אותי מגדרי. כבר ידוע למר ידידי שסבות רבות גורמות כעת נחיצות גדולה שנסע נסיעה כללית לקרייתא דא"י[10], ["מסע הרבנים" למושבות יהודה והגליל בתרע"ד, שבו נסע הרב קוק עם הרב יוסף חיים זוננפלד ועוד רבנים] היהודיות, וביותר הגליליות, שאלה האחרונות הנן עזובות בכל, ואי אפשר לדחות. ונסיעה זו מוכרחה להיות בחבורה כבודה ונעלה, ובהדרת הכבוד הראוי, למטע קודש זה, של נטיעת עץ חיים של הקדושה ועדות די באה"ק[11], והשאלה של מוצא לכסף רק היא האחת המעכבת. והנה חשבתי מראש לדרוש מהיקב חלק הוצאה זו, ונזדמן הדבר שחל כעת דין-תורה כללי, בין הכורמים והיקב, שהוא מונע אותי מלדרוש מהיקב דבר שהוא לי נחת-רוח, מחשש שוחד, עכ"פ[12] למראית עין,

ע"כ[13] אני חושב אולי מאת ד' היתה זאת שכל המצוה כולה תקרא ע"ש[14] כת"ר[15], וקהילת קודש יראי ד' וחרדים אל דברו פקוא"מ[16] [פרנקפורט דמיין] שליט"א, ואולי כדאי הדבר להתאמץ שלא יעוכב דבר גדול זה בשביל מניעת ההוצאה, גם באין עוזר מן הצד.

ברב בטחוני שהדרת כת"ר מכיר את גדולת הענין, וערך תקותיו בע"ה[17], הנני מקצר ואו"ש[18] וברכה שלמה ממעמקי לבב, כנה"ר[19] ונפש ידי"ע[20] מצפה לאור ד' וישועתו על עם קדשו וארץ ירושתו, להרים קרן לתורה ולתעודה, דוש"ת[21] ברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. באה"ר - באהבה רבה
10. דא"י - דארץ ישראל
11. באה"ק - בארץ הקודש
12. עכ"פ - על כל פנים
13. ע"כ - על כן
14. ע"ש - עיין שם
15. כת"ר - כבוד תורתו
16. פקוא"מ - פקידי ואמרכלי
17. בע"ה - בעזרת השם
18. ואו"ש - ואומר שלום
19. כנה"ר - כנפשו הרמה
20. ידי"ע - ידידו עוז
21. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקנא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג סיון תרע"ג - יפו **נמען:** הוועד הזמני של 'אגודת ישראל'

הרב קוק מבקש שהאגודה תממן את כל ההוצאה לביסוס המצוות התלויות בארץ: תרומות ומעשרות, ערלה, כלאיים ושמיטה. צריך לשם כך השגחה, נסיעות, שליחים והדפסות. ישוב ארץ ישראל באמת קשור במצוות התלויות בה.

עיקרי הדברים

- מימון המצוות התלויות בארץ.
- ישוב הארץ ומצוותיה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג סיון תרע"ג[4].

שלו'[5] וברכה לכבוד הרבנים הגדולים חברי ועד הזמני ל"אגדת ישראל", [ראו (כרך ב', אגרת תכז)] יצ"ו[6].

רבותי ואלופי הגדולים בישראל, הנני מוצא לי לחובה קדושה להוסיף מצדי ג"כ[7] דברים על דבר הענין הגדול, אשר כבר הוצע ע"י[8] גדולי אה"ק[9] בכלל וגדולי ירושלים עה"ק בפרט, שתקבל עלי'[10] אגודתנו הקדושה את כל ההוצאה החסרה לכל יסוד הקמת היהדות בכלל, והמצות התלויות בארץ בפרט, בכל רוחב אה"ק, וביחוד בישובנו החדש, ב"ה. שמירת הקודש של מניעת אכילת טבלים [פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות] ויסוד מצות תרומ"ע[11], זהירות מערלה כלאי הכרם וכלאים בכלל, תורת השמיטה ע"פ[12] דרכי הוראה כדת תוה"ק[13], וכיוצא באלה, להעמידם על ערכם הראוי בבטחון ובשימור הגון, צריך עבודה רבה והוצאה גדולה תדירית, נסיעות תכופות ושליחות שליחים, מפקחים ומזהירים, הדפסות וכתיבות. וכפי התרבות הישוב ב"ה הדבר הולך ומתגדל. והעבודה מתרבה, ותל"י[14] עד כה עזרנו ה', ות"ל[15] עולה הוא מדי שנה בשנה של חיבוב מצות, ולהעמיד הדבר על בסיס צריכים אנו למשען גדול וחשוב תדירי. ישוב א"י[16] באמתתו בעדת ה' קשור הוא במצות התלויות בארץ. שתואיל האגודה הנכבדה בשמחה לשא עלי' עטרת תפארת זאת של קיום ישוב ארץ ישראל באמתת קיומה ותקציב את קצבת ההוצאה הנדרשה למלאות ולהרחיב את גבול הקודש בענין המקודש הזה.

בתקוה גדולה שהצעתנו תתקבל ברצון, ושתצא אל הפועל במוקדם היותר אפשרי בעה"י[17], הנני חותם בברכה נאמנה מקודש, ובתקות ישועת חומות וחיל בהר הקודש באור ד' ותורתה

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום

6. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. ג"כ - גם כן
8. ע"י - על ידי
9. אה"ק - ארץ הקודש
10. עלי' - עליה
11. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
12. ע"פ - על פי
13. תוה"ק - תורתנו הקדושה
14. ותל"י - ותודה לא-ל יתברך
15. ות"ל - ותודה לא-ל
16. א"י - ארץ ישראל
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א סיון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב בן ציון (ירושלים)

הרב קוק מבקש שבית הדין בירושלים יכין לו מנעל חליצה כמו שלהם, לחליצה דחופה במקום עיגון. עוד: אין לשנות את סדר העישור, והוא רק על ידי ר' חיים צבי בסיסט. על הצעת רב עקרון לגבי מצה שמורה - הרב קוק מסכים אם בית הדין בירושלים יסכים.

עיקרי הדברים

- מנעל חליצה.
- עישור על ידי בסיסט.
- שמורה בעקרון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א סיון תרע"ג[4].

ידי"נ[5] הרב ר'[6] בנציון [הרב בן ציון ידלר, המגיד הירושלמי] נ"י[7], שוי"ר[8],

אטריח את כת"ר[9] לדבר מצוה רבה. צריכה להיות פה אחר ש"ק[10] הבע"ל[11] חליצה, של מקום עיגון, ודבר גדול מאד הוא, ואין לי מנעל כחפצי. [נעל מיוחדת לטקס החליצה (דברים כה, ט)] ע"כ[12] יטיב נא כת"ר לבקש מכי ידידינו הרבנים הגאונים בד"צ[13] דעיקו"ת[14], שיצוו בטובם לעשות עבורנו מנעל חליצה כהתכונה של המנעל שלהם, והמחיר אשיב ברב תודה בלא איחור בל"נ[15], ויוכל כ"ת[16] ללוות ע"ז[17] ולשלם, ויפה שעה אחת קודם.

בבטחוני בידידותו שימלא בקשתי לדבר מצוה אדירה זו, ודי ישלם לו שכרו הטוב ע"פ[18] פעלו בזה ובבא.

לגי' לא הרשיתי לשנות, כ"א[19] דוקא לעשר ע"י[20] רחצ"ב[21] נ"י.

לפ"ד[22] הר"מ[23] בראדער נ"י, הרב דעקרון, [ראו (כרך ב', אגרת תכו)] דבר שא"א[24] הוא להכניס תחת גג שמה את השמורה, ורוצה שנסכים לקחת עובי מטר שלא לשמורה, ולהתיר ע"י כיסוי, ואם תהי'[25] השמירה טובה ע"ז הייתי מסכים מצדי, אם יסכימו ע"ז ג"כ[26] כי[27] הבד"צ[28] דעיקו"ת ת"ו.

והנני ידי"ע[29] כופל בקשתי ע"ד[30] זריזות מנעל החליצה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ידי"נ - ידיד נפשי

6. ר' - רבי
7. נ"י - נרו יאיר
8. שוי"ר - שלום וישע רב
9. כת"ר - כבוד תורתו
10. ש"ק - שבת קודש
11. הבע"ל - הבא עלינו
12. ע"כ - על כן
13. בד"צ - בית דין צדק
14. דעיקו"ת - דעיר קודשנו ותפארתנו
15. בל"נ - בלי נדר
16. כ"ת - כבוד תורתו
17. ע"ז - על זה
18. ע"פ - על פי
19. כ"א - כי אם
20. ע"י - על ידי
21. רחצ"ב - רבי חיים צבי ב... - שם אדם
22. לפ"ד - לפי דעתי
23. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. שא"א - שאי אפשר
25. תהי' - תהיה
26. ג"כ - גם כן
27. כ' - כבוד
28. הבד"צ - הבית דין צדק
29. ידי"ע - ידידו עוז
30. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אלול תרע"ג **נמען:** פקידי ואמרכלי אמסטרדם

תיקון תרומות ומעשרות הולך ומשתבח, אבל צריך מימון: להחזקת ת"ח שיפקח על שווקי ירושלים ויסייר במושבות צריך לפחות שמונה מאות פרנק לשנה. 'אגודת ישראל' קיבלה על עצמה מחצית, והרב קוק מבקש מהם את המחצית השנייה.

עיקרי הדברים

- מימון משגיח לתרומות ומעשרות.
- חלוקה עם 'אגודת ישראל'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ב' אלול תרע"ג[2]

ישאו הרי קודש, שלו'[3] וברכה להדרת כבוד הרבנים הגדולים בתו"י[4], פקוא"מ[5] עי"ת[6] אמשטרדם

[פקידים ואמרכלים של עיר תהילה אמסטרדם: ועד "הפקידים והאמרכלים" באמסטרדם, שחילק את כספי ההקדש ליישוב בארץ ישראל]

יצ"ו[7], שלו' וברכת השנים.

אלופי היקרים,

הנני מוצא לי לחובה קדושה להעיר את רוחם הטהור ע"ד[8] תיקון גדול-הערך, לדת תוה"ק[9] בישובנו החדש, ובאה"ק[10] בכלל. והוא דבר תיקון תרומ"ע[11], [תיקון הפרשת תרומות ומעשרות בשווקים] אשר ת"ל[12] רבות עמלים בו גדולי אה"ק[13] להעמידו על כנו, ותלי"ת[14] מעת באתי אל הקודש עד כה עזרני השי"ת[15] והענין הולך ומשתבח, אבל הדבר צריך חיזוק והוצאה. ובשביל החזקת איש מיוחד ת"ח[16], בקי ונאמן, לפקח על שוקי עיה"ק[17] ירושת"ו[18], ולתור בכל פעם בערים ובמושבות, צריכים אנחנו לפחות שמונה מאות פרנק [פרנק צרפתי] לשנה, חוץ משארי הוצאות, וע"ז[19] קבלה "אגדת ישראל" לתן המחצה סך ארבע מאות פרנק, וחסרה לנו המחצה השני', ע"כ[20] אציע בזה לפני הדרת כבודם, יואילו נא להיות המחזיקים במצוה רבה זו, שזכות הרבים, של הצלה ממכשול אכילת טבלים, והתעלות קיום המצות התלויות באה"ק[21] תלוי בזה, ויתנו מקופתם בקודש, את המחצית השני', ג"כ[22] סך ארבע מאות פרנק לשנה.

אקוה שבשמחה יואילו כת"ר[23] למלא הצעתי, והשי"ת[24] יזכנו לכונן חוקי השי"ת ומשפטיו על אדמת קדשו, ויראנו בישועתו, ובבנין בית מקדשו בבא לציון גואל בב"א[25], כנה"ר[26] ונפש ידידם דוש"ת[27] מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)

3. שלו' - שלום
4. בתו"י - בתורה ויראה
5. פקוא"מ - פקידי ואמרכלי
6. עי"ת - עיר תהילה (או: עיר ואם בישראל)
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. ע"ד - על דבר
9. תוה"ק - תורתנו הקדושה
10. ובאה"ק - ובארץ הקודש
11. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
12. ת"ל - תודה לא-ל
13. אה"ק - ארץ הקודש
14. ותלי"ת - ותודה לא-ל יתברך
15. השי"ת - השם יתברך
16. ת"ח - תלמידי חכמים
17. עיה"ק - עיר הקודש
18. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
19. וע"ז - ועל זה
20. ע"כ - על כן
21. באה"ק - בארץ הקודש
22. ג"כ - גם כן
23. כת"ר - כבוד תורתו
24. והשי"ת - והשם יתברך
25. בב"א - במהרה בימינו אמן
26. כנה"ר - כנפשו הרמה
27. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקעט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אלול תרע"ג - רחובות **נמען:** מודעה לרבים

יש אנשים שסוחרים באתרוגים גנובים ומכשילים את הרבים ב'מצווה הבאה בעבירה'. הרב קוק מזהיר מכך, ומאיים לפרסם את קלונם ברבים אם לא יחדלו.

עיקרי הדברים

- אתרוגים גנובים.
- מצווה הבאה בעבירה.

נוסח האגרת עם ביאור

נחרדתי לשמועה שבאה אלי, שנמצאו אנשים ששולחים בעולתה ידיהם, והם סוחרים באתרוגים גנובים, ומכשילים את הרבים במצוה הבאה בעבירה, [אתרוג גזול פסול למצוה, משום "מצוה הבאה בעבירה" (סוכה ל)] ומבזים קדשי שמים באופן מכוער כזה, אשר תקוץ בו כל נפש ישרה. לכן הנני מודיע לרבים שישמרו אחב"י[1] מלהכשל בפח יקוש זה, של אתרוג הגזול, ואלה אשר יחשבו חלילה להתיר לעצמם את העסק המעושק הזה, של האתרוגים הגנובים, ידעו כי לחם נלחם בהם בע"ה[2], ונקרא עליהם מלא רועים גדולי ישראל באה"ק[3] ת"ו[4] לפרסם קלונם ברבים, אם לא יחדלו מעוון. והנני בטוח בשארית ישראל שלא יעשו עולה, [על פי צפניה ג, יג] ועליהם תבא ברכת טוב.

בעה"ח[5], ה' אלול תרע"ג[6] ברחובות אשר ביהודה ת"ו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

אב"ד דעיה"ק יפו והמושבות ת"ו.

---

1. אחב"י - אחינו בני ישראל
2. בע"ה - בעזרת השם
3. באה"ק - בארץ הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. בעה"ח - באתי על החתום
6. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' אלול תרע"ג **נמען:** הרב ברוך מרקוס, רב חיפה

אין פנאי לדון בדברי תורה, והמעשה כבר נעשה כראוי. כנסיית רבני הארץ היא רעיון טוב, אבל יש עיכובים. הרב קוק מקווה לנסוע בחורף לגליל ולהיפגש עם הרבנים. הרב בן ציון (ידלר) נוסע עכשיו בשליחותו לגליל לתקן את ענייני תרומות ומעשרות, והרב קוק מבקש לסייע לו.

עיקרי הדברים

- כנסיית רבנים.
- נסיעה לגליל.
- שליחות הרב ידלר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ו' אלול תרע"ג[2]

שלו'[3] וברכה מרובה, וכוח"ט[4] בספרן של צדיקים גמורים לכבוד ידי"נ[5] וחביבי הרב הגאון החו"ב[6] סוע"ה[7] אוצר תו"י[8] מו"ה[9] ברוך מרקוס [הרב ברוך מרקוס, רבה של חיפה] שליט"א[10], האב"ד[11] דעה"ק[12] חיפה ת"ו[13], אחדשה"ט[14] באה"ר[15], יסלח נא חביבי, שמרוב הטרדות והמפריעים שנזדמנו לנו בקיץ דנא, ביחוד בשבתי פה רחובות, א"א[16] לי לפנות דעתי להשיב על דבריו היקרים בד"ת[17], בשגם אין הדבר צריך למעשה, כי יפה עשה כת"ר[18] שהשיג ג"פ[19] מהמקדש, ולנצח בפילפולא דאורייתא. כעת אין הזמן גרמא. יזכנו השי"ת[20] ללכת ברחבה בפיקודיו לימים הבעל"ט[21]

וע"ד[22] מחשבתו הטהורה בענין כנסיה לש"ש מרבני אה"ק[23] ת"ו, מה טוב הדבר אם יהיה אפשר להוציאו לאור, אבל כמה עכובים עומדים על הדרך, ובפרט כעת שהמצב הישובי כ"כ[24] מסובך, ד' ירחם ומ"מ[25] אקוה בעהשי"ת[26] לימי החורף הבעל"ט, כשיעזרנו השי"ת לנסוע למושבות הגליליות ונבקר ג"כ[27] בערים, להתראות עם כבוד הרבנים, ובעה"י[28] כתר"ה[29] ידי"נ[30] בודאי יקח חבל קודש עמנו בחסדי עליון ב"ה, ונטכס עצה בדבר הקדוש של יסוד ארחות התורה והיהדות בישובנו הקדוש.

והנה ע"ד[31] ענייני תרומ"ע[32] נוסע כעת ידידנו הרב ר'[33] בנציון [הרב בן ציון ידלר; ראו (כרך ב', אגרת תקפו)] נ"י[34], שהוא ציר אמונים מובהק ונאמן מאד, וחפץ ד' הצליח ב"ה על ידו, במה שמלאנו את ידו בכמה ענינים במושבות שביהודה. אקוה שיהיה לנו לכלי מחזיק ברכה ג"כ בשביל המושבות הגליליות. וכעת הנהו נוסע ע"פ[35] פקודתי לסייר את המצב, ולתקן המוכרח להיות נתקן על אתר. בטח יקרבהו כת"ר בכל עז, וזכות הרבים יהי'[36] תלוי בו, ומני' ומנן יתקלס עילאה, ויקים דבר לתורה ולתעודה בעה"י[37]. והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר כנה"ר[38] ונפש ידי"ע[39] דוש"ת[40] קשור באהבתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
3. שלו' - שלום
4. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. החו"ב - החריף ובקי
7. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
8. תו"י - תורה ויראה
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. האב"ד - האב בית דין
12. דעה"ק - דעיר הקודש
13. ת"ו - תבנה ותכונן
14. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
15. באה"ר - באהבה רבה
16. א"א - אי אפשר
17. בד"ת - בדברי תורה
18. כת"ר - כבוד תורתו
19. ג"פ - שלוש פעמים; "תקבל ג"פ": גט פיטורין
20. השי"ת - השם יתברך
21. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
22. וע"ד - ועל דבר
23. אה"ק - ארץ הקודש
24. כ"כ - כל כך
25. ומ"מ - ומכל מקום
26. בעהשי"ת - בעזרת השם יתברך
27. ג"כ - גם כן
28. ובעה"י - ובעזרת השם יתברך
29. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
30. ידי"נ - ידיד נפשי
31. ע"ד - על דבר
32. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
33. ר' - רבי
34. נ"י - נרו יאיר
35. ע"פ - על פי
36. יהי' - יהיה
37. בעה"י - בעזרת השם יתברך
38. כנה"ר - כנפשו הרמה
39. ידי"ע - ידידו עוז
40. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' אלול תרע"ג **נמען:** ועד זכרון יעקב

במושבות יהודה התבואה כבר מעושרת על ידי ממונים. עכשיו נוסע הרב בן ציון (ידלר) לגליל, והרב קוק מבקש מהוועד לקבלו ולסייע לו לתקן את העישור.

עיקרי הדברים

- עישור במושבות.
- קבלת השליח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ו' אלול תרע"ג[2]

לכבוד הועד הנכבד במושבה זכרון יעקב ת"ו[3], שלו'[4] וברכת השנים.

אחי האהובים, הנני מוצא לי לחובה לבא לפניכם בהצעה קדושה, הנוגעת לקדושת ישובנו הקדוש, החביב עלינו חבת חיים, לכבודו ולהפרחתו. והוא דבר תיקון היבול של המושבות, שיהיה הכל כשר כדת תוה"ק[5] בהפרשת תרומ"ע[6]. והנה ב"ה במושבות שביהודה, עוזרים ועדי המושבות על ידינו, בהחלטותיהם המאושרות, והענין הוא מתוקן והיבול היוצא בכללו הוא מעושר כדת ע"י[7] הממונים. אמנם במושבות הגליליות לא עצרתי כה [לא היה בי כוח (על פי דניאל י, ח)] עדיין לפקח על הדבר הקדוש הזה ולדעת מעמדו. והנה נוסע כעת בהסכמתי ושליחותי כבוד הרב ר'[8] בנציון [הרב בן ציון, שליח הרב קוק לענייני המושבות] נ"י[9]. אבקש מכבוד הועד לקבל באהבה וכבוד את ציר-אמונים [שליח נאמן (משלי יג, יז)] זה, ולסייעו בכל היכולת בידם להביא את המעוות לידי תיקון, שיהיה יבול המושבה כולו מעושר וכשר לכל ישראל כדת של תורה. ויטיב נא כבוד הועד להודיעני תשובה ברורה ע"ד[10] משאלי. [בקשתי] ואקוה שכמעשה הועדים הנכבדים שביהודה גם הם יעשו לעמוד בראש התיקון הגדול והכללי הזה, המסיר מכשול עון מכללות ישובנו בקודש, ומביא לזכות הרבים בקיום המצות התלויות בארץ חמדה.

והנני בזה חותם בברכה ורגשי כבוד, כנפשם היפה ונפש דורש אשרם ורוממות קרנם על אדמת הקודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"ג – השנה תרע"ג (1912/1913)
3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. שלו' – שלום
5. תוה"ק – תורתנו הקדושה
6. תרומ"ע – תרומות ומעשרות
7. ע"י – על ידי
8. ר' – רבי
9. נ"י – נרו יאיר

10. ע"ד – על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' אלול תרע"ג - רחובות **נמען:** ועדי מושבות הגליל

ביהודה התבססו המצוות התלויות בארץ בזכות הוועדים, והשוק העברי 'כובש לו מסילות'. הרב קוק שולח לגליל את הרב בן ציון (ידלר), ומבקש לקבלו ולפעול כמו ביהודה.

עיקרי הדברים

- הצלחת יהודה.
- שליחות לגליל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], רחובות ת"ו[2], ו' אלול תרע"ג[3].

לכבוד הועדים הנכבדים למושבות הגליל באה"ק[4] ת"ו, שלו'[5] וברכה,

ועדים חביבים,

הנני בזה פונה אל כבודכם בהצעתי בקודש, כאשר במושבות שביהודה, עד כה עזרנו ד', והמצות התלויות בארץ בכלל ומצות תרומ"ע[6] בפרט נתבססו יפה. והועדים הנכבדים של המושבות ת"ו, זכורים יהיו לטובה, הם תמכו בימיני תמיד, ומכחם שחרו בעד הענין הקדוש הזה, לחזק את התיקון שלא תצא תקלה של אכילת טבלים מישובנו הקדוש, ושכל יבול אה"ק[7] יהי'[8] מתוקן בהפרשת תרומ"ע ע"י[9] הממונים ע"ז[10]. ובזה הורם לכבוד דגל ישובנו בקודש, והשוק הישראלי באה"ק ובחו"ל[11] הולך וכובש לו מסילותיו, בעז והדר. אמנם למורת חפצי לראות כמה פעמים את שלו' אחי בגליל, שגברו עלי תמיד טרדות ומניעות, ולא יכולתי עד כה להוציא אל הפועל אדיר חפצי זה, אשר אקוה בעה"י[12] להוציאו בקרוב.

וכעת הנני שולח ציר אמונים, הרב ר'[13] בנציון [הרב בן ציון ידלר, הממונה על תיקון תרומות ומעשרות] נ"י[14], שהוא עומד על ידינו תמיד בכל הענינים הנוגעים לתיקון השוק במושבות שביהודה ועריו ת"ו. הואילו נא ועדים נכבדים לקבל בכבוד וחבה פני שלוחנו, והוציאו אל הפועל כל הענינים הנדרשים לענין הקדוש הנ"ל[15], כמעשה הועדים הנכבדים שביהודה. וצור ישראל יוסף עליכם ברכה עד בלי די, [מלאכי ג, י] ותנטעו בארץ חמדה ברב עז וברכה, כנה"י[16] ונפש דורש אשרם ורוממות קרנם בארץ צבי חמדת עולמים, חותם בברכת השנים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. באה"ק - בארץ הקודש

5. שלו' - שלום
6. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
7. אה"ק - ארץ הקודש
8. יהי' - יהיה
9. ע"י - על ידי
10. ע"ז - על זה
11. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. ר' - רבי
14. נ"י - נרו יאיר
15. הנ"ל - הנזכר לעיל
16. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' אלול תרע"ג - רחובות **נמען:** רבני ערי הקודש ומושבות הגליל

התרחבות הישוב החומרי מחייבת לחזק את התוכן הרוחני של המצוות התלויות בארץ. ביהודה כבר נכבשה הדרך, והגיע הזמן לגליל. הרב קוק מקווה להיפגש איתם בחורף בכנסייה לשם שמים, ובינתיים שולח את הרב בן ציון (ידלר) לסייר.

עיקרי הדברים

- חיזוק הרוחניות עם ההתרחבות.
- כנסיית רבנים.
- שליחות הרב ידלר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], רחובות ת"ו[2], ו' אלול תרע"ג[3]

שלו'[4] וברכה עדי עד, להדרת כבוד הרבנים הגאונים, יושבי על מדין [שופטים ה, י] בערי הקודש ומושבות הגליל תובב"א[5], חיים וברכה וכתיבה וחתימה טובה, בספרן של צדיקים גמורים, לאוי"ט[6],

רבותינו היקרים,

עת לעשות לד' [תהלים קיט, קכו] היא לנו העת הזאת. התרחבות ישובנו בקודש, במובנו החמרי, קורא אותנו, יושבי על מדין, שומרי משמרת הקודש, לבא מצדנו לעזור בדבר התוכן הרוחני של קדושת הארץ, והחטיבה היסודית של מצות התלויות בארץ, לכוננה ולסעדה עד כמה שהיד מגעת. והנה בישובנו ביהודה, רבות עמלנו, עד אשר ב"ה נכבשה לפנינו, בעזרתו יתי'[7], המסילה של הפרשת תרומ"ע[8] והצלת רבים מאכילת טבלים, והגיע זמן לבצר המעמד גם בגליל. וכאשר תלי"ת[9] הרבה למדנו מהנסיון איך לתכן את הדבר הקדוש הזה, אקוה בעה"י[10] שע"י[11] התועדותנו, בטיכוס עצה [בהתייעצות] בכנסיה לש"ש, נוכל להועיל הרבה בענין קדוש זה, ובעוד ענינים רבים וחשובים, ובשביל מטרה קדושה זו, אקוה בחסדי השי"ת[12], שיעזרנו ע"ד[13] כבוד שמו ב"ה, לנסוע בחורף הבעל"ט[14] למושבות הגליליות, לקחת עצה עם הדרת כה"ר[15] שליט"א[16], ע"ד התיקונים הנחוצים, והוא יתי"ש[17] יהי'[18] עוזר לנו.

וכעת להחל בסיור הענין נוסע בזה בשליחותנו ציר אמונים, הרב ר'[19] בנציון [הרב בן ציון ידלר, הממונה על תיקון תרומות ומעשרות בשווקים] שליט"א, זה האיש היקר, אשר עומד תמיד לפקודתנו בקודש, והוא גברא דמרא סייעיה, [והוא אדם שה' עוזר לו (ארמית)] בענין הקדוש הזה של תיקון השוק, [הפרשת תרומות ומעשרות מן הפירות הנמכרים בשוק] בהפרשת תרומ"ע, דבר המסור לרבים, בגופי תורה, שהם כהררים התלויים בשערה, [חגיגה י] ואקוה בע"ה[20] שבנסיעתו המוקדמת כעת, ע"י[21] תמיכת ידיהם של רבנן קדישי מרוואתא דאתרי, בכל אתר ואתר מקרייתא דארעא קדישא, [הרבנים הקדושים, רבני המקומות, בכל מקום ומקום מערי ארץ הקודש (ארמית)] יסול הדרך איי"ה[22], עד שנוכל לבצר את המעמד לימים הבעל"ט בתיקונים הגונים לשעה ולדורות

בחסדי השי"ת. ואבטח בצדקתם הגדולה, שיקבלו באהבה את השליח הרב היקר, והכל מסייעים למלאכת שמים, והשי"ת[23] יזכנו להקים עדות ביעקב [תהלים עח, ה] על אדמת הקודש. והי'[24] זה שלו' רב וברכת השנים, כנה"ר[25] ונפש ידידם. עז, מצפה להשתעשע באהבת תורה ויראת שמים, בהדר פני קדשם, ולעבוד עבודת הקודש שכם אחד, לשם ד' אלקי ישראל וארץ חמדתו ועם קדשו, חותם בכל חותמי ברכות,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. שלו' - שלום
5. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
6. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
7. ית' - יתברך
8. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
9. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. שע"י - שעל ידי
12. השי"ת - השם יתברך
13. ע"ד - על דבר
14. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
15. כה"ר - כבוד הרב
16. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
17. ית"ש - יתברך שמו
18. יהי' - יהיה
19. ר' - רבי
20. בע"ה - בעזרת השם
21. ע"י - על ידי
22. אי"ה - אם ירצה השם
23. והשי"ת - והשם יתברך
24. והי' - והיה
25. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אלול תרע"ג **נמען:** הוריו

הרב קוק שמח שאמו הגיעה בשלום לירושלים. על המודעה נגד גונבי האתרוגים: במקום חשש סכנה אין חיוב מחאה. הרב קוק דייק שלא לכתוב שאסור לברך, אלא רק 'אתרוג גנוב'. אם יתפרסם שאתרוג בלי תעודה נחשד כגנוב, אין כאן יאוש, ו'הבעלים מרדפים אחריהם'.

עיקרי הדברים

- בשורה על הגעת האם.
- אין חובת מחאה במקום סכנה.
- אתרוג גנוב - יאוש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ב אלול תרע"ג[2].

הורי היקרים עט"ר[3] שליט"א[4], וכל יקירינו שיחיו לאוי"ט[5], שלו'[6] רב וברכת השנים.

לשמחת לבבי הגיעני מכתב כאאמו"ר[7] שליט"א, מבשר משלו'[8] באם צלחה לעיקו"ת[9] ת"ו[10].

וע"ד[11] הפיתקא נגד גונבי האתרוגים, [ראו (כרך ב', אגרת תקעט)] מובן שבמקום חשש סכנה אין חיוב מחאה, וגם בפסולי יוחסין, אמרו חז"ל[12], משהגיעו לסכנה פירשו, [קידושין עא] ודי יתי"ש[13] ישמרנו ויגונן בעדנו ובעד כל עמו ויראיו, והנה איני יודע אצל מי היא כעת פתקתי. לר"ב ידלר אכתוב בל"נ[14] לעכב אם ישנה עדיין ת"י.

וע"ד יאוש וש"ר. [יאוש הבעלים ושינוי רשות, שבהם קונה הגזלן את החפץ, ושוב אין הוא "גזול" לעניין המצוה] ג"א[15] חשבתי בזה לפני כתיבתי, וע"כ[16] דקדקתי בלשוני שלא לכתוב מפורש איסור ברכה ופסול מצוה, כ"א[17] קראתי בשם אתרוג הגנוב, כאשר הדבר כן הוא, והענין מגונה, וראוי לגדור הפרצה בכ"מ[18] דאפשר. ולא עוד אלא שחשבתי שאם ידפיסו הפתקא ויפורסם הענין, אז כל האתרוגים שלא יבאו עליהם התעודות יהיו מוחזקים לגנובים, וממילא יוכל הדבר להתודע, ואין כאן יאוש, דהוי כבעלים מרדפין אחריהן. [כשהבעלים רודפים אחר הגנבים, אין כאן יאוש]

איך שיהי'[19] בודאי יהי'[20] הענין כהוגן בעה"י[21], ושומר ישראל ישמרנו ברוב חסדיו. והנני בזה חותם בברכה וכט"ס[22] כנה"ר[23] ונפש בנם עבדם חותם ביראת הכבוד ואה"ר[24],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
3. עט"ר - עטרת ראשי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. שלו' - שלום
7. כאאמו"ר - כאדוני אבי מורי ורבי
8. משלו' - משלום
9. לעיקו"ת - לעיר קודשנו ותפארתנו
10. ת"ו - תבנה ותכונן
11. וע"ד - ועל דבר
12. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
13. ית"ש - יתברך שמו
14. בל"נ - בלי נדר
15. ג"א - גם אני / גם אנו
16. וע"כ - ועל כן
17. כ"א - כי אם
18. בכ"מ - בכמה מקומות
19. שיהי' - שיהיה
20. יהי' - יהיה
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. וכט"ס - וכל טוב סלה
23. כנה"ר - כנפשו הרמה
24. ואה"ר - ואהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אלול תרע"ג **נמען:** ד"ר ארתור רופין

הרב בן ציון ידלר נוסע בשליחות הרב קוק לתקן את העישור במושבות הגליל. הרב קוק מבקש מרופין מכתב לכל החוות שתחת פיקוחו, שיאפשרו להפריש את היבול כדין ולמסור את התרומות והמעשרות לרבנים. הרב קוק מבקש גם מאה פרנק להוצאות הנסיעה.

עיקרי הדברים

- עישור בחוות הגליל.
- בקשת מימון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ב אלול תרע"ג[2]

אדון נעלה מר ד"ר[3] רופין, [ארתור רופין, מנהל "המשרד הארצישראלי"] שלו'[4].

הנה נוסע בשליחותי הרב המוכ"ז[5] ר'[6] בנציון ידלר [המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תקפז)] לתקן את היבול של המושבות הגליליות בהפרשת תרומ"ע[7].

אבקש בזה מכבוד אדוני, יואיל נא לתן מכתב על יד הרב הנ"ל[8], לכל החוות, שתחת דגלו, שיתנו לו להפריש את כל היבול כדת, וימסרו ת"י הרבנים שם התרומ"ע[9], שיהיה שמור ע"פ[10] עצתי והסכמתי, ויואיל נא בטובו, לתן למוכ"ז[11] סך מאה פרנק, להוצאת הנסיעה הארוכה הזאת, הנדרשת מאד לתיקון ישובנו החביב בחומר וברוח.

ברגשי כבוד ובתודה למפרע,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"ג – השנה תרע"ג (1912/1913)
3. ד"ר – דוקטור
4. שלו' – שלום
5. המוכ"ז – המוסר כתב זה
6. ר' – רבי
7. תרומ"ע – תרומות ומעשרות
8. הנ"ל – הנזכר לעיל
9. התרומ"ע – התרומות ומעשרות
10. ע"פ – על פי
11. למוכ"ז – למוסר כתב זה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אלול תרע"ג - רחובות **נמען:** הרב בן ציון ידלר

הרב קוק חושש ממכירה פומבית של תרומות ומעשרות, שמא יימכרו לישראל או לחשודים. כבר נכשלו ביין שנעשה ממנו יין שרף. לכן ביקש מרופין שהכול יימסר לרבנים ויישמר לפי הוראתו. עוד: יש חשש סכנה במחאה נגד גונבי האתרוגים, וכשהגיעו לסכנה פירשו. אם הפתק לא נמסר - לא ימסור; ואם נמסר - יבקשו בחזרה.

עיקרי הדברים

- חשש ממכירת תרומות.
- הפסקת המחאה בגלל סכנה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], רחובות ת"ו[2], י"ב אלול תרע"ג[3]

שלו'[4] וברכת השנים לכ'[5] ידידי הרב ר'[6] בנציון נ"י[7], כוח"ט[8].

יקבל בזה את מכתבי להד"ר[9] רופין. [(כרך ב', אגרת תקפו)] יתר המכתבים אקוה ג"כ[10] לשלח בקרוב בע"ה[11].

ע"ד[12] הנהגה כללית של מכירת התרומ"ע[13] חוששני מאד, דלא ליפוק מיני' חורבא ח"ו[14], כשיהי'[15] פומבי לדבר, שימכרו ג"כ לישראל וגם לחשודים לאוכלם. וכבר ראיתי תקלות מתרומ"ע[16] של היין שעושים מהם י"ש[17] לשריפה, ושם עכ"פ[18] מזהימים אותו שלא יהי'[19] ראוי לשתי', ונשאר רק מה שלפעמים ישראלים נהנים הנאה של כילוי, וע"ז[20] יש קצת צד היתר, ע"פ[21] תשובת מבי"ט[22], [הרב משה מטראני, מחכמי צפת במאה ה-16] אע"פ[23] שחלילה להורות כך, מ"מ[24] ההכרח הוא למעט בהפסד כמה דאפשר. אבל להנהיג בכללות המושבות על תבואות חוששני. ע"כ[25] לא כתבתי לע"ע[26] לד"ר[27] רופין, כ"א[28] שישלחו ליד הרבנים, ויהי'[29] שמור ע"פ עצתי והסכמתי, ונתישב בדבר אי"ה[30] איך למצא דרך בטוחה שלא יבא שום מכשול בזה בעה"י[31].

והנה מצאתי להעיר את כ"ת[32], שהגיעה לידי ידיעה שיש ח"ו סכנה בדבר המחאה נגד האתרוגים הגנובים, [ראו (כרך ב', אגרת תקלט)] ואדעתא דהכי כמובן אי-אפשר להסכים, וחז"ל[33] כשהגיעו לסכנה פירשו גם בעניני יוחסין [קידושין עא] החמורים. ע"כ אם לא מסר כ"ת את הפתקא לא ימסור, ואם מסר יתבע בחזרה, עד שנראה איך יתנהגו בזה יתר הרבנים הבקיאים יותר בטיב העניינים. ואקוה שיעשה כ"ת הכל כראוי, וחפץ ד' בידינו יצלח בעזרתו ית'[34]. והי'[35] ז"ש[36] כנה"י[37] ידי"ע[38],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)

4. שלו' - שלום
5. לכ' - לכבוד
6. ר' - רבי
7. נ"י - נרו יאיר
8. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה
9. להד"ר - להדוקטור
10. ג"כ - גם כן
11. בע"ה - בעזרת השם
12. ע"ד - על דבר
13. התרומ"ע - התרומות ומעשרות
14. ח"ו - חס ושלום
15. כשיהי' - כשיהיה
16. מתרומ"ע - מתרומות ומעשרות
17. יי"ש - יין שרף (משקה חריף)
18. עכ"פ - על כל פנים
19. יהי' - יהיה
20. וע"ז - ועל זה
21. ע"פ - על פי
22. מבי"ט - רבי משה מטראני
23. אע"פ - אף על פי
24. מ"מ - מכל מקום
25. ע"כ - על כן
26. לע"ע - לעת עתה
27. לד"ר - לדוקטור
28. כ"א - כי אם
29. ויהי' - ויהיה
30. אי"ה - אם ירצה השם
31. בעה"י - בעזרת השם יתברך
32. כ"ת - כבוד תורתו
33. וחז"ל - וחכמינו זכרונם לברכה
34. ית' - יתברך
35. והי' - והיה
36. ז"ש - זה שלום
37. כנה"י - כנפשו היקרה
38. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אלול תרע"ג **נמען:** (ההתחלה והסוף חסרים; כנראה להוריו)

הרב קוק מודה על ברכת ההורים והאחים. על האתרוגים הגנובים: לפעמים אין יאוש, כשהגננים מרשים זה את זה, וגם אם יש יאוש אחרי שינוי רשות, זה 'יאוש ושינוי רשות' שמועיל. דיון בדעת הרב חרל"פ, ביאוש בקטנים וביאוש שלא מדעת.

עיקרי הדברים

- תודה על הברכות.
- יאוש ושינוי רשות.
- יאוש בקטנים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ז אלול תרע"ג[2]

(חסר העתק ההתחלה והסוף)

תודתי נתונה ממעמקי לבבי על ברכת הורים ואחים, היקרה. כה לחי לברך ולהתברך בבית קדשנו ותפארתנו, בבנין שלם בב"א[3].

ע"ד[4] האתרוגים קצרתי [שאלת האתרוגים הגנובים מן הפרדסים; ראו (כרך ב', אגרת תקפז)] בעוד חששות. דלפעמים ע"י[5] בירורי דברים והרשאות מכמה גננים יחד יוכל הדבר לבא לידי מניעת יאוש. וגם אם מיאש מגוף החפץ אחרי שכבר נקנה הוי ש"ר ואח"כ[6] יאוש דתליא ברברבתא, וכ"פ[7] מזדמן שלא ידע בעל הגנה מגניבתו עד קרוב לחג, וכבר קנה הקונה מקודם. וחשש ח"ג[8] חרי"מ[9] [הרב יעקב משה חרל"פ] שי'[10] מהני דלאו בני מחילה, רחוקה היא והרי מסיק הש"ס[11] דבאגי בחזקת יתמי לא מחזקינן, וניזול בת"ר. ובעיקר הדבר ל"ב אם יאוש דגזילה בצירופו של ש"ר מטעם מחילה אתאן עלה, דהרי לחד צד דגמ' ב"ק[12] ס"ו [בבא קמא סו] משום תקנת השבים הוי העיקרי י"ל[13] דהכי הוי דינא בלא מחילה, שהרי כל נגזל אינו מוחל אף שמתיאש. וי"ל[14] דהוי לגבי קנין כזוטו של ים דאבודה מכ"א א"צ[15] בר מחילו וכבר העיר בזה בס'[16] אחרון ממחברי זמננו בענין אבודה מכ"א בקטנים.

אמנם י"ל בקטנים שאין להם ידיעה ל"ה יאוש כלל, אלא די"ל[17] אם נדמה לזוש"י[18] הוי יאוש של"מ[19] יאוש בצירוף לש"ר, וכה"ג[20] מהני בקטנים כדהת"ו[21] ב"מ[22] כ"ב דלכי גדלי מיאשי, [בבא מציעא כב] והוי יאוש למפרע. ומהני גם לדידן בזה כרבא, דל"פ[23] אביי כ"א[24] ביאוש גרידא. ואין הזמן מסכים לברר הדברים כראוי.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
3. בב"א - במהרה בימינו אמן
4. ע"ד - על דבר

5. ע"י - על ידי
6. ואח"כ - ואחר כך
7. וכ"פ - וכן פסק
8. ח"ג - דורש פענוח
9. חרי"מ - שם אדם - דורש פענוח
10. שי' - שיחיה
11. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
12. ב"ק - בבא קמא
13. י"ל - יש לומר
14. וי"ל - ויש לומר
15. א"צ - אין צריך
16. בס' - בספר
17. די"ל - דיש לומר
18. לזוש"י - לזוטו של ים
19. של"מ - שלא מדעת
20. וכה"ג - וכהאי גוונא
21. כדהת"ו - כדברי התוספות
22. ב"מ - בבא מציעא
23. דל"פ - דלא פליגי (שאינם חולקים)
24. כ"א - כי אם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו אלול תרע"ג - יפו **נמען:** ד"ר יעקב טהון

הרב קוק מודה על הסיוע לתיקון היבול בחוות. הרב קוק מבקש שבזמן הגמר יודיעו ממרחביה לרב מרקוס בחיפה, ומכנרת ודגניה לרב קליערס בטבריה, כדי שישלחו ממונים לעשר. הרב קוק מבקש מאה פרנק להוצאות, ושיתקינו מקווה כשר בבית המרחץ במרחביה.

עיקרי הדברים

- עישור במרחביה, כנרת ודגניה.
- מקווה במרחביה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ו אלול תרע"ג[4]

אדון נעלה ונכבד מר ד"ר[5] טהון [ד"ר יעקב טהון, סגנו של רופין ב"משרד הארצישראלי"] נ"י[6], שלו.

אדוני החביב,

אתכבד להביע לכ'[7] את רגשי תודתי על הסיוע אשר נתן לנו בעבודת תקון יבול החוות ע"י[8] שלוחנו הרב ר'[9] בנציון נ"י.

כעת אבקשו לכתוב למרחביה, כנרת ודגניה, אשר בעת היות שם השליח הרב הנ"ל[10], עוד לא היתה התבואה מוכנה, שבזמן גמר מלאכת התבואות יואילו להודיע ממרחביה להרב ר"ב מרקוס מחיפה, [הרב ברוך מרקוס; ראו (כרך ב', אגרת תקפ)] ומכנרת ודגניה להרב ר"מ[11] קליערס מטבריא, [הרב משה קליערס, רבה של טבריה] והרבנים הנ"ל ישלחו את הממונים לתקן את התבואה כדין תוה"ק[12], למען יהיה יבול אחינו באה"ק[13] כשר לכל ישראל.

כן ייטיב נא למסור סך מאה פרנק להרב ר"ב המוכ"ז[14], בעד הוצאות הממונים מחיפה ומטבריא.

גם זאת אדרוש מכבודו לתקן בבית המרחץ שבמרחביה מקוה-טהרה כשרה כדת, וזה יעלה כעת להוצאה קטנה, כמדומה רק מאה פרנק או מעט יותר ומה טוב היה אם יכבדני כבודו בבקורו, לקחת דברים בענין נכבד זה פא"פ[15].

ברגשי כבוד וברכת השנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ד"ר - דוקטור

6. נ"י – נרו יאיר
7. לכ' – לכבוד
8. ע"י – על ידי
9. ר' – רבי
10. הנ"ל – הנזכר לעיל
11. ר"מ – ראש מתיבתא
12. תוה"ק – תורתנו הקדושה
13. באה"ק – בארץ הקודש
14. המוכ"ז – המוסר כתב זה
15. פא"פ – פנים אל פנים

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תר

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז אלול תרע"ג - יפו **נמען:** יושבי מושבות הגליל העליון והתחתון

תודה לוועדים ולמתיישבים על היחס לשליח, הרב בן ציון ידלר, ועל החלטותיהם לתיקון תרומות ומעשרות, כמו ביהודה. 'מי יתן לי זרועות עולם... ואחבקכם באהבה'. הרב קוק מבקש שהממונים יעבדו באמונה וימסרו תעודות, כדי שיוכל לבשר שהיבול כשר.

עיקרי הדברים

- תודה למושבות הגליל.
- תעודות כשרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז אלול תרע"ג[4] [כ"ז באלול תרע"ג (1913)]

תודה וברכה,

ממעמקי לב, אביע בזה את תודתי העמוקה, לאחינו היקרים, אהובי נפש, יושבי המושבות אשר בגליל העליון ובגליל התחתון ת"ו, אשר הראו רגשי כבוד וידידות נאמנה, לשלוחנו הרב היקר ר'[5] בנציון [הרב בן ציון ידלר, המגיד הירושלמי, שליחו של הרב קוק לתיקון התרומות והמעשרות במושבות; ראו (כרך ב', אגרת תנב)] נ"י[6], שסייר ובקר את המושבות הנכבדות הנ"ל[7], ע"ד[8] תיקון תרומ"ע[9], [תרומות ומעשרות] למען יהיה יבול אחינו באה"ק[10] ת"ו כשר כדת תוה"ק[11], בקיום המצות התלויות בארץ.

ביחוד ראויים הם לתהלה, הועדים הנכבדים וראשיהם, אשר הראו את חבת הקודש וכבוד הדת והיהדות אשר בלבבם הטהור, בעזרתם הרוחנית לצירנו הרב הנ"ל, כאשר יעידו ע"ז[12] החלטותיהם הנכבדות, כמעשה אחינו היקרים בני יהודה ת"ו מאז.

מי יתן לי זרועות עולם, [על פי דברים לג, כז] אחים חביבים, ואחבקכם באהבה. כעת קבלו נא ברצון את תודתי וברכתי בכל לבבי ונפשי, והנני בטוח, כי רוח ד' הטובה, אשר החלה לפעם במחנה החיל המחיה את ארץ תקותנו, תעמוד בכם תמיד, וגם הממונים על תיקון תרומ"ע, אשר בכל מושבה, יעבדו את עבודתם באמונת לב ובסעד תמידי, בחבה וכבוד מצד כבודכם, וישמחונו תמיד בידיעותיהם הנאמנות ע"ד משמרת הקודש, ובתעודותיהם אשר יתנו על כשרות היבול ותיקונו, לכבוד ולתפארת, למען אוכל לבשר את כל אחינו מקרוב ומרחוק, הדורשים לשמי ע"ד מעמד כשרות יבול אחינו בארצנו הקדושה והחביבה, שהכל הוא כשר לכל עם ד' כדת תוה"ק.

הנני חותם ברכתי בברכת השנים, לכולכם חביבי, שנה טובה ומעוטרת, כתיבה וחתימה טובה, שנת רוממות קרן לעם ד' על אדמת קדשו, כנפשכם היקרה ונפש מכבדם השואף לראותם מאושרים בארץ חמדה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

אב"ד דעיה"ק יפו והמושבות ת"ו

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ר' - רבי
6. נ"י - נרו יאיר
7. הנ"ל - הנזכר לעיל
8. ע"ד - על דבר
9. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
10. באה"ק - בארץ הקודש
11. תוה"ק - תורתנו הקדושה
12. ע"ז - על זה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' תשרי תרע"ד - יפו **נמען:** הרב בן ציון ידלר

צער גדול על פטירת הרידב"ז. האתרוגים והשקדים מפתח תקווה כבר הוחזקו בהיתר על ידי הרב המקומי, ועד אחד אינו נאמן לאסור. אין להרעיש, אבל להבא רק על ידי המשגיח הקבוע. בפרסום ב'המוריה' יש להוסיף שהשליחות הייתה גם מטעם גדולי ירושלים, ותודה לרבני הגליל.

עיקרי הדברים

- אבל על הרידב"ז.
- אין לאסור בדיעבד.
- להבא - רק משגיח קבוע.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' תשרי תרדע

שלו[4] וברכה וגמח"ט[5] לכ'[6] ידידי הרב ר'[7] בנציון ידלר נ"י[8].

מפני דכאות הלב מהשבר הגדול אשר השברנו, מסילוקו של אותו צדיק הגאון הרידב"ז[9] [הרב יעקב דוד וילובסקי, הרידב"ז, רב צפת, שנפטר בתרע"ד; בינו לבין הרב קוק הייתה מחלוקת השמיטה, אבל גם אהבה רבה] זצ"ל[10], קשה לישב הדעת ולצאת ידי"ח[11] מכתבים. השי"ת[12] יגדור פרצות עמו ישראל, ברחמיו, ולא ישמע עוד שוד וישבר בגבולנו, [ישעיהו ס, יח] ויגמור לטובה עלינו ועל כל שאר עמו ויראיו לאוי"ט[13].

ע"ד[14] האתרוגים והשקדים מפי"ת[15], [פירות מפתח תקוה, שנחשדו שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות כראוי] קשה לי בדיעבד להחליט איסורם, כיון שעפ"ד[16] אין עד אחד נאמן לחומרא, [שעל פי דין אין עד אחד נאמן לאסור דבר שהוחזק בהיתר] וכבר הוחזקו בהיתר ע"י[17] הרב שם. אע"פ[18] שהבטיח לי הרב משום מהיות טוב לתקן עוד הפעם ע"י המשגיח הקבוע, אבל קשה מאד, אחרי שלא נתמלא הדבר, לעשות הרעשה ע"ז[19], שיהי'[20] נחשב לעלבון. ולהבא ודאי א"א[21] לקבל כ"א[22] ע"י המשגיח הממונה הקבוע.

וע"ד[23] המכתב ב"מורי"[מכתב שפורסם בעיתון "המוריה" בירושלים] ישר כחו שהזכירני, להזכיר לטובה את אהובינו גדולי עיה"ק[24] ת"ו ורבני הגליל ת"ו שליט"א[25], שנשמט ממני אז בחפזון.

רצו"פ[26] [רצוף פה, מצורף] החלטת ועד חדרה ת"ו. אמנם תיבות "בשנה זו" אין להן משמע כ"כ[27].

והנני חותם בברכה ואה"ר[28] וגמח"ט,

הק' אברהם יצחק ה"ק

באה"ר[29] אדר"ש[30] כבוד מר אביו הרה"ג[31] שליט"א, גמח"ט[32] וכט"ס[33] לאוי"ט.

הנ"ל

אם ידפיס ב"המוריי" יוסיף בזה"ל[34]: "בשליחות גדולי עיקו"ת[35] ירושת"ו[36] ובשליחותי, ואפריון נמטי [ונותנים שבח (ארמית)] לגדולי הרבנים בערי ומושבות הגליל שהחזיקו בידינו ע"י צירנו הנ"ל[37].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. וגמח"ט - וגמר חתימה טובה
6. לכ' - לכבוד
7. ר' - רבי
8. נ"י - נרו יאיר
9. הרידב"ז - הרבי יעקב דוד בן זאב
10. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
11. יד"ח - ידי חובה
12. השי"ת - השם יתברך
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. ע"ד - על דבר
15. מפ"ת - מפתח תקוה
16. שעפ"ד - שעל פי דברי
17. ע"י - על ידי
18. אע"פ - אף על פי
19. ע"ז - על זה
20. שיהי' - שיהיה
21. א"א - אי אפשר
22. כ"א - כי אם
23. וע"ד - ועל דבר
24. עיה"ק - עיר הקודש
25. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
26. רצו"פ - רצוף / רצופה (מצורף למכתב)
27. כ"כ - כל כך
28. ואה"ר - ואהבה רבה
29. באה"ר - באהבה רבה
30. אדר"ש - אחר דרישת שלום
31. הרה"ג - הרב הגאון
32. גמח"ט - גמר חתימה טובה
33. וכט"ס - וכל טוב סלה
34. בזה"ל - בזה הלשון
35. עיקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
36. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
37. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א תשרי תרע"ד - יפו **נמען:** הרב אריה לייב גרבמן (?)

אין אפשרות לשלוח אתרוג מעבר לים עכשיו, ואין להעיד במברק על כשרות על סמך מכתב שהופץ לאלפים. אפשר לסמוך רק על חותמת הרב קוק על התיבה, או על מכתב בכתב ידו. 'שערי תורה' הוא מוסד נעלה, והרב קוק מקווה לייסד ישיבה כראוי. המכתב שהודפס זויף.

עיקרי הדברים

- אין אישור כשרות במברק.
- ישיבה עתידית.
- מכתב מזויף.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3] י"א תשרי תרעדל"ת

כ'[4] ידי"נ[5] הרה"ג[6] היקר ומרומם בתו"י[7] מוהר"א[8] ליב גיברמאנן שליט"א[9], וכא"ל[10] וברכה באה"ר[11].

יקרתו מועש"ק[12] נצו"י[13] העבר הגיעה לידי היום. וע"ד[14] שילוח אתרוג מעבר לים אין במציאות שום אפשרות כעת ולהודיע בדעפעשע [במברק] את הבטחון של הכשרות על סמך מכתב שנפוץ לאלפים, פשוט שא"א[15]. ע"כ[16] אי אפשר לסמוך כ"א[17] כשיהי'[18] חותמי על התיבה ממש, או לפחות במכתב בח"י[19], שהאיש שנשלח אליו למכור מוחזק לנאמן, ושהאתרוגים יצאו מהאגודה של "אתרוג הכשר". [אגודה שהקים הרב קוק לשיווק אתרוגים מארץ ישראל בהשגחה, בלא חשש הרכבה] וזו"ז[20] אין לי כח להעיד. מאד צר לי שלא אוכל למלאות את חפץ הרב הגדול הד"ר[21] הנכבד שליט"א. והנני באה"ר דוש"ת[22] בחבה יתירה נודעת.

ה"ישיבה" "שערי תורה" [ראו (כרך ב', אגרת תקע)] היא מוסד נכון ונעלה מאד, ואנכי יש לי חוץ מזה איזה תלמידים בחורים, שהנני תומכם בע"ה[23], ואקוה ליסד בחסדי השי"ת[24] ישיבה כהוגן. ו"גדולה" שקרא ידי"נ הרב"מ[25] ד"ר[26] לוין [ככל הנראה הרב ד"ר בנימין מנשה לוין] שי'[27] הוא ע"ש[28] האיכות מרוב חבתו או ע"ש התקוה בעה"י[29]

ידי"ע דוש"ת באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

המכתב הנדפס נזדייף, ג"כ[30], כמו שיראה כת"ר[31] ההבדל בינו ובין הנדפס פה הנ"ל[32]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. כ' - כבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. הרה"ג - הרב הגאון

7. בתו"י - בתורה ויראה
8. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. וכא"ל - וכל אשר לו
11. באה"ר - באהבה רבה
12. מועש"ק - מוערב שבת קודש
13. נצו"י - נצבים וילך (שבוע הפרשות)
14. וע"ד - ועל דבר
15. שא"א - שאי אפשר
16. ע"כ - על כן
17. כ"א - כי אם
18. כשיהי' - כשיהיה
19. בח"י - בחתימת ידי (ידם)
20. וזו"ז - וזה וזה
21. הד"ר - הדוקטור
22. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
23. בע"ה - בעזרת השם
24. השי"ת - השם יתברך
25. הרב"מ - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ב, מ (למשל: בנימין + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. ד"ר - דוקטור
27. שי' - שיחיה
28. ע"ש - עיין שם
29. בעה"י - בעזרת השם יתברך
30. ג"כ - גם כן
31. כת"ר - כבוד תורתו
32. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תריב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' מרחשוון תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

הרב קוק הודיע שיצא בשבוע הבא למסע למושבות הגליל, דרך הים לחיפה, לפקח על ענייני הדת ולתקן את העישור. הרב קוק מזמין את חברי הוועד לתיקון תרומות ומעשרות ורבני ירושלים להצטרף, ובמיוחד את הרב ד' ה' עפשטיין.

עיקרי הדברים

- החלטה על מסע הגליל.
- הזמנת רבני ירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' מ"ח תרע"ד[4]

כ'[5] רב חביבי, הרב המאוה"ג[6] אוצר תוי"ר[7], רב פעלים לתורה ולתעודה, בישראל וביהודה, מו"ה[8] יונתן בנימין הלוי שליט"א[9] איש הורוויץ. שלו'[10] וברכה באה"ר[11].

אתכבד בזה להודיע לכתר"ה[12] ידי"נ[13] שליט"א, כי החלטתי בעזה"י[14] לעשות את הנסיעה למושבות הגליל ["מסע הרבנים" למושבות הגליל, בחשוון תרע"ד] ת"ו, בשבוע הבע"ל[15] אחר ש"ק[16] אי"ה[17], דרך ים לחיפה, ומשם לערי הגליל ומושבותיהן, לפקח על עניני הדת והיהדות בכלל שמה, ובפרט לשום דרך סלולה בתיקון ענין התרומ"ע[18] ולהציל את הרבים מאיסור טבלים. וכאשר מאז דברנו בזה ע"י[19] צירנו הרב ר"ב ידלר [הרב בן ציון ידלר, המגיד הירושלמי] נ"י[20], חושב הדרת כת"ר[21], ועוד מגדולי עיקו"ת[22] ת"ו, לעסוק יחד עמנו שכם אחד במצוה רבה זו, ביחוד מחברי הועד לתיקון תרומ"ע[23], או איזה מרבני עיה"ק[24], מורי-הצדק שבחלקי עיר עז לנו ת"ו. ע"כ[25] אתכבד להודיע בזה למר שליט"א, את ההחלטה ע"ד[26] הנסיעה. וסדרי הפרטיים, אף כי כבר ערוכים הם עמנו, בכ"ז[27] אחשוך את הדברים עד שנתראה פנים בחדות ד' בעזרתו יתי'[28], ונסדר יחד בהסכמה אחת את סדרי המסע. והבוחר בתורה ובארץ חפץ יעמוד על ימינינו, וחפץ ד' בידינו יצליח. והי'[29] זה שלו' כנה"ר[30] ונפש ידי"ע[31] דוש"ת[32] באה"ר ונאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. כדי למעט עבודת הכתיבה, מסתפק אני במכתבי זה, אשר אבטח שיטיב כתר"ה[33] להראות למעלת כבוד גדולי עיקו"ת ת"ו, חברי הועד לתיקון תרומ"ע[34] שליט"א, וביחוד לכ'[35] רב חביבנו הרב המאוה"ג איש חמודות מוהרד"ה[36] עפשטיין שליט"א.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. כ' - כבוד
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. תוי"ר - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. באה"ר - באהבה רבה
12. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
13. ידי"נ - ידיד נפשי
14. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
15. הבע"ל - הבא עלינו
16. ש"ק - שבת קודש
17. אי"ה - אם ירצה השם
18. התרומ"ע - התרומות ומעשרות
19. ע"י - על ידי
20. נ"י - נרו יאיר
21. כת"ר - כבוד תורתו
22. עיקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
23. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
24. עיה"ק - עיר הקודש
25. ע"כ - על כן
26. ע"ד - על דבר
27. בכ"ז - בכל זאת
28. ית' - יתברך
29. והי' - והיה
30. כנה"ר - כנפשו הרמה
31. ידי"ע - ידידו עוז
32. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
33. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
34. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
35. לכ' - לכבוד
36. מוהרד"ה - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ה (למשל: דוד + הלל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' מרחשוון תרע"ד - חדרה **נמען:** ועד חדרה

בעקבות ביקורו הראשון בחדרה, הרב קוק מציע: למנות את אברהם יבל וניסן וולפיאנסקי לממונים על ענייני דת ועל העישור; לסייע לפקח על חילול שבת; למנות מלמד לענייני קודש, שילמד גם את ילדי התימנים בלי להשחית את תמימותם בהוראה חילונית; לא לעבוד בשבת על ידי נכרי בהיתרי 'קבלנות' בלי הוראה; ולבנות מקווה לתימנים בשכונתם.

עיקרי הדברים

- ממונים לענייני דת.
- מלמד לקודש.
- שמירה על תמימות התימנים.
- מקווה לתימנים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ד מ"ח[2] ע"ד[3], חדרה

ועד נכבד.

הנני עדיין מלא שפעות רגשות שונות מהחזיון החדש [מן המראה החדש] של המושבה היקרה, שלמרות געגועי הרבים לראות כל משכנותינו בארץ אבות לא נזדמן לי הדבר לבקר את המושבה שלכם עד כה. ברוך ד' אשר הביאני עד הלום.

ועתה אדוני החביבים, אציע לפני כבודכם את אשר הסכמתי בעצה אחת עם עמיתי הרבנים, חברי בסיור המושבות [הרבנים שהשתתפו ב"מסע הרבנים" למושבות הגליל והשומרון] כעת, ע"ד הצורך הגדול של תחיית רגשי הקודש ועניני הדת והיהדות במושבה, שהיא לנו כעת שאלה זמנית בוערת.

א. מוכרח הדבר שאמנה שני אנשים נכבדים, משלמי אמונים, שהם יהיו המתווכים בעניני הדת הנחוצים לתיקון, והדבר הפרטי של עבודתם ביחוד הוא עסק הפרשת תרומ"ע[4], שהוא נוגע כבר למכשול רבים גם מחוץ למושבה. כעת מצאתי נכונים לזה האדונים אברהם יבל וניסן וואלפיאנסקי, ואתכבד לדרש מהועד תמיכה רוחנית למינוי זה.

ב. הועד יעזר להממונים הנ"ל[5] בפיקוח על פרצות של חילול ימי קודש שבתות וימים טובים, שלצערנו נזדמנו במשגה ענינים מחפירים כאלה, שאקוה שיתוקנו בכי טוב בע"ה[6].

ג. מצב החינוך מוכרח לקבל תיקון ביחש לעניני הדת. א"א[7] שישארו בנינו בלא ידיעה מתורתנו הקדושה במקורה, שלא יתרגלו בילדותם בתפילות היומיות. המחיות את הנשמה הישראלית בקרבם, ועוד ועוד. אי אפשר שיצא תיקון זה אל הפועל כ"א[8] ע"י[9] קבלת מלמד הגון מיוחד לעניני הקודש, ברוח קדושה ואמונה תמימה ביראת ד' טהורה. ראוי שהועד יוציא את הדבר אל הפועל בתקציב נאות לזה.

ויכבדני בתשובתו במוקדם. אפשר שהמורה הנ"ל ישמש ג"כ[10] בתור מלמד ומחנך בעד התימנים, שא"א[11] לנו לעזבם במצב של התנוונות מעבר מזה, וחלילה לנו גם לפגע בתמימותם ע"י השפעת הוראה חילונית, שיותר ממה שהיא עלולה לשבחם עלולה היא לפוגמם חלילה בכל המובנים בדת ובחיים המעשיים והרוחניים.

ד. אזכיר בזה ע"ד עובדי עבודה בשבת ע"י נכרים, בהיתירים שאין להם יסוד כקבלנות [בהיתרים שאין להם בסיס, כמו מסירת העבודה לנכרי בקבלנות] וכיו"ב[12]. דברים כאלה א"א להם להעשות בלא הוראה מיוחדת, הקשורה בתנאים רבים.

ה. שכלול בית המרחץ וביה"ט[13] שלכם דורש למטרתו שיהי'[14] מכון כזה בעד התימנים בפני עצמם בשכונתם. [לעולי תימן, שגרו בשכונה נפרדת] כפי מה ששמעתי הסכום הדרוש להם לזה הוא רק עשרה נאפ', אחשוב שימצא הועד ע"ז[15] מקור.

בכל רגשי חבה וכבוד הנני נותן לכם את ברכתי שלו'[16], אחי האהובים והנכבדים, והנני חותם בצפיית ישועה ותחיה שלמה בארץ חמדה.

שלכם

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש בעה"ק יפו והמושבות ת"ו

נ. ב. הדברים הנ"ל מסרנו כבר לחברי הועד, שמצאנום במושבה, מר נ. מילנר, ומר ח. רוטמן. והנני מחכה להסכמת כללות הועד על כל הנ"ל בעה"י[17]. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. ע"ד - על דבר
4. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
5. הנ"ל - הנזכר לעיל
6. בע"ה - בעזרת השם
7. א"א - אי אפשר
8. כ"א - כי אם
9. ע"י - על ידי
10. ג"כ - גם כן
11. שא"א - שאי אפשר
12. וכיו"ב - וכיוצא בזה
13. וביה"ט - ובית הטבילה
14. שיהי' - שיהיה
15. ע"ז - על זה
16. שלו' - שלום
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרלא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז טבת תרע"ד - יפו **נמען:** בית הדין של הספרדים והאשכנזים בירושלים

הגיע הזמן לתקן את שוק ירושלים בעניין התפוזים מפרדסי היהודים, שנמכרים על ידי נכרים כשהם טבל. יש להודיע שלא יקנו תפוזים בלי תעודת הכשר, כמו שנעשה בענבים, ולגבות קבק מכל תיבה למימון ההשגחה.

עיקרי הדברים

- תעודת הכשר לתפוזים.
- מימון מכל תיבה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז טבת תרע"ד[4]

שלו'[5] שלו' בכפילא ועתרת ברכה, היא העולה לקדם מעלת רבנן קדישי גדולי עיר עז לנו ירושלים עה"ק תובב"א[6], וביחוד שרי התורה העומדים על הפקודים, שומרי משמרת קדושת תורת אמת, הרבנים הגאונים בד"צ[7] עדת ד' ספרדים ואשכנזים, ד' עליהם יחיו.

אחדשה"ט[8] באה"ר[9],

הנני מוצא לנכון להודיע להדרת כת"ר[10] שיחיו, שהגיע הזמן ע"פ[11] סדרי הישוב הקדוש והתפתחותו, ביחש לפרדסי תפוחי הזהב, [פרדסי התפוזים] לתקן את השוק הירושלמי ולשמרו ממכשול טבלים רבים, [פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות] הם הפירות הבאים ע"י[12] נכרים מפרדסי אחינו, והם נאכלים בטבלם מבלי משים. והנה אין לנו שום דרך איך להסיר המכשלה כי-אם להודיע ברבים לכל עם ד' יושב ירושלים, שאי אפשר לקנות תפוחי זהב כ"א[13] ע"י תעודת הכשר שנתקנו מטבלם. וכמעשה אשר עשינו זה מכבר ות"ל[14] עלתה בידינו לתקן את שוק הענבים בשעתם, כן עלינו לעשות כעת על דבר תפוחי הזהב. והנני בטוח בקדושת יראת ד' הטהורה שבלבבם הטהור, כי יחלצו חושים לעזרת ד' בגבורים להסיר מכשול מדרך עם קדוש, ובכח ב"ד[15] יפה יודיעו ויזהירו בצדקה, על דרישת תעודת ההכשר לכל הפירות הנ"ל[16], באין הבדל בין שבא ע"י נכרי או ע"י ישראל. ופשוט הדבר שההפרשה והתיקון של הטבלים מוכרח להיות במקום גידול הפירות, חוץ ממה שבזמן מעשר שני אי-אפשר לתקן בירושלים מפני הפסד המעשר רבה היא תמיד הערבוביה, מתערובות פירות של ישראל ושל נכרים, של בעלי אחוזה ושל לקוח, ובטח יעמדו הדר"ג[17] על המשמר להסיר כל מכשול, והי'[18] ד' עמנו לכונן מעשי ידינו.

ולצורך הוצאת ההשגחה יוקח קבק מכל תיבה, [מטבע קטן כתשלום על כל ארגז] כנהוג בענבים מאז.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות, מצפה לתשועת ד' על עמו ועל יראיו, על עיר קדשו וארץ חמדתו, במהרה בימינו אמן.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שלו' - שלום
6. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
7. בד"צ - בית דין צדק
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. ע"פ - על פי
12. ע"י - על ידי
13. כ"א - כי אם
14. ות"ל - ותודה לא-ל
15. ב"ד - בית דין
16. הנ"ל - הנזכר לעיל
17. הדר"ג - הדרת גאונו
18. והי' - והיה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרלו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד טבת תרע"ד **נמען:** אגודת 'הפרדס' וועד פתח תקווה

יש לסדר את תיקון תרומות ומעשרות במושבה ובמסחר האגודה בירושלים, כדי שלא יהיה מקום לקובלנה על פירות אחינו. הרב קוק שולח את הרב בן ציון ידלר עם הוראות.

עיקרי הדברים

- סידור העישור למסחר.
- שליחות הרב ידלר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ד טבת תרע"ד[2]

לכבוד אגודת ה"פרדס" בפ"ת[3], [אגודת פרדסני פתח תקווה לשיווק פירות הדר] וכבוד ועד המושבה ובראשם כ'[4] ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] סוע"ה[7] מוהריי"א[8] ציטרון [רבה של פתח תקווה] שליט"א[9] האב"ד[10] יצ"ו[11], שלו'[12] רב עד העולם.

אתכבד להודיע את הדרת כבודם, שהמצב ע"ד[13] תיקון תרומ"ע[14] בכלל במושבה, וביחוד לעניני האגודה הנכבדה ומצב מסחרה בעיר עז לנו בירושלים ת"ו[15], צריך הוא סידור נכון להסיר את כל קובלנה שיוכל כל ירא וחרד לדבר ד' לחשוב על דבר היתרון של פירות אחינו החביבים. ואבטח שכל הכחות הנכבדים, הפועלים על שדי ישובנו הקדוש והחביב, יתנו יחד את ידם לכל פעולה רצויה, שמגמתה היא השלטת סחר אחינו וביכור יבולם על כל יבול זר.

למטרה זו שמתי דברים בפי ציר אמונים הרב ר'[16] בנציון יאדלער [המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תקפו)] שי'[17] המומחה לדבר מצד הרוחני והחמרי שיש בזה יחד, ויודע ברור את חפצי ועצתי, איך לבסס את היסוד המסחרי שלנו בשוקי הארץ, ולחבבו גם בחו"ל[18] ברוממות קרן בע"ה[19]. אקוה שיואילו הדרת כבודם להשיב לי ע"י[20] מוכ"ז[21] הרב היקר נ"י[22], שהכל יהיה על צד היותר טוב כחפץ לבב כולנו בעה"י[23].

ברגשי כבוד עמוקים וברכה נאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
3. בפ"ת - בפתח תקוה
4. כ' - כבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
8. מוהריי"א - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, א (למשל: יעקב + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

10. האב"ד - האב בית דין
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. שלו' - שלום
13. ע"ד - על דבר
14. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
15. ת"ו - תבנה ותכונן
16. ר' - רבי
17. שי' - שיחיה
18. בחו"ל - בחוץ לארץ
19. בע"ה - בעזרת השם
20. ע"י - על ידי
21. מוכ"ז - מוסר כתב זה
22. נ"י - נרו יאיר
23. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו שבט תרע"ד - יפו **נמען:** ר' חיים אליעזר פלונסקי, משגיח המעשרות בפתח תקווה

תנאים להכשר לנכרים שקונים תפוזים מיהודים: תעודה מבית הדין בירושלים; עישור כל היבול ולא רק חלקו; חותם בטוח בכל תיבה, כך שלא יפתחו בדרך; וההכשר יינתן רק בתוך הכלי החתום.

עיקרי הדברים

- תנאי הכשר לתפוזים.
- עישור כל היבול.
- חתימת התיבות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ו שבט תרע"ד[4]

להמשגיח על המעשרות בפ"ת[5] ה"ר[6] חיים אליעזר פלונסקי נ"י[7], שלו'[8],

אודיע בזה לכבודו, שהוסכם אצלנו, שאם יבקשו הנכרים, הקונים אורנג'ים של ישראל, [תפוזים; ראו (כרך ב', אגרת תרלא)] הכשר מכ', מוכרחים הם למלאות אלה הפרטים:

א) להביא תעודה מבד"צ[9] שבירושת"ו[10], שהם ממלאים את האזהרות הנוגעות לשמירת הכשרות שמה.

ב) שיתנו לעשר את כל היבול שבידם מישראל, ובשו"א[11] לא יתן להם הכשר, אם יעשרו רק חלק מהאורנג'ים וישאירו עמם טבלים, אפילו כשלא יבקשו הכשר כ"א[12] על אותו המקצת.

ג) שיהיה מונח חותם בטוח בכל תיבה באופן שלא יהיה שום ספק, שלא נפתחו התיבות בדרך, כמנהגם לעשות כן בלוד. - ובאופנים אחרים לא יתן להם הכשר, וההכשר לא יתן בידם, כ"א בתוך הכלי החתום דוקא.

והנני דו"ש[13] ומחזק ידיו לעבודת הקודש בעה"י[14],

הק' אברהם יצחק ה"ק

בירורי הפרטים ימסור לו ידידנו הר"ב[15] ידלר [הרב בן ציון ידלר, המגיד הירושלמי] נ"י. הנ"ל[16]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. בפ"ת - בפתח תקוה
6. ה"ר - הרב רבי
7. נ"י - נרו יאיר
8. שלו' - שלום

9. מבד"צ - מבית דין צדק
10. שבירושת"ו - שבירושלים תבנה ותכונן
11. ובשו"א - ובשום אופן
12. כ"א - כי אם
13. דו"ש - דורש שלום
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. הר"ב - הרב רבי שם שמתחיל באות ב (כגון בנימין / ברוך / בצלאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו שבט תרע"ד - יפו **נמען:** ועד פתח תקווה

יש לכבוש את שוק ירושלים לתפוזים יהודיים, ויש לזה 'עתיד נכבד'. יחידים לא ימכרו לנכרים, ויבטלו את דעתם לטובת המסחר הכללי.

עיקרי הדברים

- כיבוש שוק ירושלים.
- לא למכור לנכרים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. עה"ק[2] יפו ת"ו, ט"ו שבט תרע"ד[3]

לכ'[4] הועד הנכבד בפ"ת[5], שלו'[6].

הנני מוצא לי לחובה להעיר את כבוד הועד, שראוי לו לדעתי להתענין בכבישת השוק הירושלמי לטובת האורנג'ים הישראליים. [ראו (כרך ב', אגרת תרלא), (כרך ב', אגרת תרנח)] הנני רואה בזה עתיד נכבד. אע"פ[7] שתחילת מהלך הענין הוא בכבדות, נקוה שישגה אחריתו בע"ה[8].

אחד מהדרכים הנדרשים לחיזוק ידי ישראל בזה הוא שלא ימכרו יחידים את האורנג'ים לנכרים. וכדאי הדבר שיבטלו איזה יחידים את דעתם לטובת המסחר הכללי שלנו, ביחוד כשאפשר לתקן שלא יסבלו מזה שום הפסד.

בתקוה שיעשה כ'[9] הועד כל האפשר לענין נכבד דנא, הנני חותם ברגשי כבוד וברכה נאמנה מציון ומקודש.

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב, פרטי ביאורים ימסר להם צירנו הר"ב[10] ידלר נ"י[11]. הנ"ל[12]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
4. לכ' - לכבוד
5. בפ"ת - בפתח תקוה
6. שלו' - שלום
7. אע"פ - אף על פי
8. בע"ה - בעזרת השם
9. כ' - כבוד
10. הר"ב - הרב רבי שם שמתחיל באות ב (כגון בנימין / ברוך / בצלאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. נ"י - נרו יאיר
12. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו שבט תרע"ד - יפו **נמען:** אגודת 'הפרדס' בפתח תקווה

אין לשים לב לחומרות 'המתמיהים' שמעכבות את המסחר, כי גדולי ירושלים ובית הדין מאוחדים בהגנת השוק לטובת ישראל. הרב קוק מבקש לא לקמץ בסחורה ולהוריד את המחיר ככל האפשר.

עיקרי הדברים

- אין להתחשב בחומרות מעכבות.
- אספקה מלאה ומחיר נמוך.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ו שבט תרע"ד[4]

לכ'[5] אגודת הפרדס בפ"ת[6] ת"ו, שלו'[7].

הנני מוצא לי חובה להעיר את כבודם, ע"ד[8] ערך העתיד של כבישת השוק הירושלמי לאורנגיינו. [ראו (כרך ב', אגרת תרנט)] אל ישימו לבם אל איזה דברי חומרות מהמתמיהים, שמעכבות את התפתחות העסק, כי בע"ה[9] דעת הקהל עמנו לטובת המסחר של יבולנו, וכל דבר חדש המעיק על מהלך העסק לא יתקבל בשום אופן. וגדולי ירושת"ו[10] ורבני הבד"צ[11] מוכנים להתאחד עמנו, בהגנת השוק לטובת ישראל ועבודתו בארץ, כחק דרכי נועם של תורתנו הק'[12], תורת חיים. ואבקש בזה מהאגדה הנכבדה, שלא תקמץ בסחורה, ויראו שיהיה השוק של עיר עז לנו מעוטר בפירותינו. וכמה דאפשר להנמיך את השער. אין ספק שיעשו כן לטובת הציבור בכללו, ולטובת הפרחת המסחר.

פרטי דברים בזה, ימסור להם צירנו הר"ב[13] ידלר נ"י[14].

בברכה לעשות חיל על אדמת קדשנו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. לכ' - לכבוד
6. בפ"ת - בפתח תקוה
7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
11. הבד"צ - הבית דין צדק
12. הק' - הקטן
13. הר"ב - הרב רבי שם שמתחיל באות ב (כגון בנימין / ברוך / בצלאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

14. נ"י - נרו יאיר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב שבט תרע"ד - יפו **נמען:** ע' ליבריכט, אגודת 'הפרדסי'

הרב קוק פונה בחריפות: אין לו כל נגיעה בדבר, אפילו לא דתית; רק טובת הישוב. 'כיבוש שוק לעם הוא נפש המאזניים של הפוליטיקה'. אנו חולמים על רחוק ומזניחים את ירושלים, שיש בה כבוד לאומי ורווח. אם לא יספקו פירות, יאלצו הרבנים להתיר פירות נכרים - 'עוד הפעם חרפה'. הרב קוק נותן שבוע ימים.

עיקרי הדברים

- כיבוש שוק ירושלים.
- חשבון פרוטה מול כבוד לאומי.
- אולטימטום של שבוע.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב שבט תרע"ד[4]

אדון חביב מר ע. ליבריכט נ"י[5], בעד אגודת הפרדס. [אגודת בעלי הפרדסים, ששיווקה את התפוזים] שלו'[6].

הנני מוכרח לפנות לכבודו בדברים ברורים, ע"ד[7] השוק הירושלמי של האורנג'ים. [התפוזים] כמדומה, ששום אדם לא יחשדני, שיש לי שום פניה בדבר. והנני מאמת לכבודו, שאפילו מפניה דתית, שאפשר לחשד בו כל רב בישראל, ג"כ[8] הנני רחוק בענין זה. כל חפצי הוא רק להיות עמל עם הציבור, וטובת ישובנו החביב לי חבת חיים, חבת נשמה ממש, וקדוש ונשגב לי הרעיון של הרחבת סחר יבול אחינו מחיי הארץ. והנה אני רואה בכבישת השוק [בכיבוש השוק] הירושלמי להאורנג'ים שלנו, מקצע מסחרי נכבד. כולנו יודעים בעולם הגדול כמה כבישת שוק לעם היא נפש-המאזנים [מרכז הכובד] של הפוליטיקה. ואנו חלומות מרחוק חולמים אנו, כולנו גם בעלי-המעשה שלנו, ומה שהוא בין ידינו נעזוב. ירושלים שלנו, שיש בה משום כבוד לאומי, ומשום ריוח מסחרי, שכל שוקה, שגם בהוה יש לו ערך הגון, ועתיד ודאי יותר גדול נשקף לו, העיר ב"ה מתגדלת ואוכלוסיה מתרבים, - היתכן שלא נעטר אותה בפירותינו. היש בזה צדק לחשוב חשבון פרוטה, שמא בעד אותן התיבות, הנדרשות לסיפוק אחינו שבכרך בירתנו [שבעיר הבירה שלנו, ירושלים] ישלמו לכם ערלים זרים מעט יותר. לא, עלבון גדול אני רואה מזה ולבי מתכווץ מכאב אנוש. ואם לא תספיקו לירושלים מפירותיכם, מה יהיו הרבנים מוכרחים לעשות, - להודיע שהפירות הנכרים כשרים הם, ועוד הפעם חרפה, ועוד הפעם אינטריגות, בזיון התורה ובזיון האומה.

איני יכול להאריך בענין זה מרוב שיחי וכעסי [מרוב שיחי וכעסי (שמואל א א, טז)] על הרשלנות הזאת ותוצאותיה. שבוע ימים אצוה לחכות. ולמע"ה[9] אבקשהו שיראה, שישלחו די פירות לירושלים לפי דרישת השוק, ויהיה שוק עיר אם לישראל, [שמואל ב כ, יט] - כולו לישראל.

לתשובתו הנכבדה אחכה במוקדם.

בכבוד וברכה

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. כשיצא היתר על של גויים, [כשיצטרכו להכריז על כשרות תפוזי הנכרים] אני רואה קיפוח גדול למסחרנו, יותר מהמדה המשוערת לפי המבט השטחי. אנא, הצילו שוקנו מידי בני נכר. הנ"ל[10]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. ע"ד - על דבר
8. ג"כ - גם כן
9. ולמע"ה - ולמעלה
10. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו אדר תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

הרב קוק שולח הקדמה לחוברת על מסע הגליל, ומבקש לשמור על 'הצורה הידידותית' גם באנחה על הפרצות. אפשר להזכיר את מסע הברון, אף שהרב קוק נמחץ לשמוע שהברון עלה להר הבית ואיש לא הזהירו. 'פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו עולה על כל מיליונים של ישובים מעשיים', אבל הברון לא הפסיד את ערכו כמייסד הישוב, וה' יכפר.

עיקרי הדברים

- הקדמה לחוברת המסע.
- צורה ידידותית.
- עליית הברון להר הבית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ו אדר תרע"ד[4]

שלו'[5] רב לכבוד רב חביבי הרב המאוה"ג[6] אוצר תו"י[7], כליל תפארת רב פעלים מו"ה[8] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א[9]

אחדשה"ט[10] באה"ר[11],

יקבל בזה כת"ר[12] קיצור דברים בתור הקדמה לחוברת. [כוונתו לחוברת על "מסע הרבנים" למושבות]

אם ימצא כת"ר וחברינו במסע [מסע הרבנים למושבות הגליל והשומרון, שנערך אז] להוסיף ע"ז[13] דברים מה טוב, ובלבד שלא לטשטש את הצורה הידידותית הבולטת גם מתוך האנחה על כל הפרוץ. [על כל הפרצות במצוות שראו במושבות] כי בודאי רק דרך קודש זה, שאור חסד ד' מאיר בו, הוא דרך האמת, דרך תורת חיים ואהבת חסד אשר נטע ד' בקרבנו.

טוב מאד לצרף דברים ע"ד[14] מסעו של הברון. [על דבר ביקורו של הברון אדמונד דה רוטשילד בארץ] אע"פ[15] שלבי נמחץ מאד, מפני חה"ש[16] של היותו במקום המקדש, [מפני חילול השם שבכניסתו להר הבית] וביותר על מה ששום איש לא העיר אותו שהוא דבר האסור. [דבר אסור] פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו, עולה לנו על כל מליונים של ישובים מעשיים ואע"פ[17] שלא הפסיד בכ"ז[18] את ערכו הגדול בתור מיסד הישוב, ובשוגג או בדרך מי שהכל הוא בשגגה בא מעשה לידו, [הוא עשה זאת בשגגה, או כמי שאינו יודע, שמעשהו נחשב כולו שגגה] וד' הטוב יכפר [דברי הימים ב ל, יח] ויקח טוב. [הושע יד, ג]

והנני בזה ידי"ע[19] דוש"ת[20] מצפה לתשועת ד' על עמו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שלו' - שלום
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. תו"י - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. ע"ז - על זה
14. ע"ד - על דבר
15. אע"פ - אף על פי
16. חה"ש - החיים והשלום
17. ואע"פ - ואף על פי
18. בכ"ז - בכל זאת
19. ידי"ע - ידידו עוז
20. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' תמוז תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק עומד לנסוע לראשון לציון לסייר בכרמים, ואחר כך לאסיפת 'אגודת ישראל' ולקרלסבד. אמו של הרצי"ה תיסע עימו לרפואה. הרב קוק מקווה לראות את בנו הרצי"ה.

עיקרי הדברים

- סיור בכרמים.
- נסיעה לאגודה ולקרלסבד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' תמוז תרע"ד[4]

ישמחך ד' כי שמחתנו חביבי בדבריך היקרים, והנני כעת מוטרד עומד לנסע לראש"ל[5] לסיור הכרמים [ראשון לציון] בעה"י[6], ואח"כ[7] נקוה בחסדו יתי'[8] להתכונן לנסיעה למטרת האסיפה של אג"י[9], [ראו (כרך ב', אגרת תרעח)] ועם זה להיות ג"כ[10] בקרלסבד, [עיר מרפא בבוהמיה; ראו (כרך ב', אגרת תקסז)] וכפי הנראה תסע אמא תחי'[11], ויתאים בע"ה[12] לצורך בריאותה בשאילת גדולי הרפואה. נקוה לצור משגבנו שיחזקנו ויאמצנו למען שמו, להאיר אור ישועתו על דרכנו ויזכנו לחזות בשמחה פניך מחמדנו, ולשוב לשלו'[13] ולשמחה בכל טוב אל אדמת קדשנו, מקום שמחת נועם אור חיינו לאוי"ט[14].

כמובן קשה מפני טרדת הדרך לכוין לב לדברים הראויים להארת רוחך היקר צלח וחזק באור חדות ד' ושמחת נועם קודש, בדעת ובינה עליונה מתורת אל חי ועבודת קדשו משוש כל עולמים.

ת"ל[15] על החוה"ש[16] אשר עמנו כולנו, כה לחי. והי'[17] ז"ש[18] כנה"י[19]. אביך כולו שלך מנשקך מרחוק,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. לראש"ל - לראשון לציון
6. בעה"י - בעזרת השם יתברך
7. ואח"כ - ואחר כך
8. יתי' - יתברך
9. אג"י - אגודת ישראל
10. ג"כ - גם כן
11. תחי' - תחיה
12. בע"ה - בעזרת השם
13. לשלו' - לשלום
14. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

15. ת"ל – תודה לא-ל
16. החוה"ש – החיים והשלום
17. והי' – והיה
18. ז"ש – זה שלום
19. כנה"י – כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' תמוז תרע"ד - יפו **נמען:** הוריו

הרב קוק חזר מסיור בכל כרמי יהודה בשבוע אחד. בעוד שבועיים ייסע עם הרבנית לחוץ לארץ, ומקווה לבקר בירושלים לפני כן.

עיקרי הדברים

- סיור הכרמים.
- נסיעה לחוץ לארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' תמוז תרע"ד[4]

הורי היקרים עט"ר[5] שליט"א[6] וכל יקירינו שיחיו שלו'[7] רב.

תל"י[8] היום באתי שלם ממסעי לסיור כרמי יהודה ת"ו, אשר נזדרזתי לעבור על כולם בשבוע אחד, ותל"י[9] עלה הדבר בידי בכי טוב. לשבוע שאחר שבוע הבעל"ט[10] אקוה בעה"י[11] וברב חסדו לנסע יחד עם ז' הרבנית תחי'[12] למסענו הארעי לחו"ל[13], [הנסיעה לכנס "אגודת ישראל" בגרמניה; עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה נתקע הרב קוק באירופה ולא חזר עד תרע"ט] יזכנו השי"ת[14] לשוב מהרה אל הקודש לחיים טובים ולשלו'[15], ולתקן כפי האופן היותר טוב את כל תעודות הנסיעה, כרצונו ית'[16] ורצון יראיו, ורצון כל עמו בית ישראל מיחלי חסדיו ואור טובו. מאד משתוקק אני להיות בעיקותי"ו[17] ולהתברך מיקרת כבוד הורי היקרים עט"ר וכל יקירינו שי'[18] לפני הנסיעה, אבל מסופקני אם יעלה בידי חפצי זה מרוב טרדא ועבודה.

הנני חותם בכל חותמי ברכות בצפיית ישועה וכ"ט[19] ביראת הכבוד ואה"ר[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. עט"ר - עטרת ראשי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. תל"י - תודה לא-ל יתברך
9. ותל"י - ותודה לא-ל יתברך
10. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. תחי' - תחיה
13. לחו"ל - לחוץ לארץ
14. השי"ת - השם יתברך

15. ולשלו' - ולשלום
16. יתי' - יתברך
17. בעיקות"ו - בעיר קודשנו ותפארתנו
18. שי' - שיחיה
19. וכ"ט - וכל טוב
20. ואה"ר - ואהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אייר תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** ד"ר ארתור רופין

בקשה לתת גם השנה מכתב לרב בן ציון ידלר לכל המושבות והחוות, לתיקון תרומות ומעשרות, ולממן את הוצאות השליח.

עיקרי הדברים

- תרומות ומעשרות גם בזמן המלחמה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ג אייר תרע"ה[2], ס"ט גאללין

לכבוד האדון המרומם החכם הנעלה מר ד"ר[3] רופין [ארתור רופין, מנהל "המשרד הארצישראלי"] נ"י[4], שלו'[5],

אתכבד בזה לבקש את כבודו שיואיל נא לעשות גם בשנה זו כמדתו הטובה בכל שנה ושנה, בהיותי בקירוב מקום באה"ק[6], לתן מכתב על יד שלוחנו הרב ר'[7] בנציון ידלר [ראו (כרך ב', אגרת תקפו), (כרך ב', אגרת תשלא)] נ"י, לכל המושבות והחוות אשר תחת דגלו, לתן לתקן את היבול כולו בתיקון הפרשת תרומות ומעשרות כדין תוה"ק[8], ואקוה שידע להכיר ולהוקיר את גדולת ערך חובת הקודש של קדושת האמונה והתורה והמצוה, למרות צוק הזמן, ויברכוהו בכל לב כל יראי ד' וחושבי שמו, והנני בזה חותם בברכה,

ברגשי כבוד והוקרה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. כדרכו הטובה תמיד יטיב לתן גם כעת הוצאת השליח הדרושה. הנ"ל[9]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ה - השנה תרע"ה (1914/1915)
3. ד"ר - דוקטור
4. נ"י - נרו יאיר
5. שלו' - שלום
6. באה"ק - בארץ הקודש
7. ר' - רבי
8. תוה"ק - תורתנו הקדושה
9. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אייר תרע"ה – סנט גאלן **נמען:** יושבי מושבות יהודה והגליל

ברכה מרחוק אחרי כמעט שנה. הרב קוק כמה לשוב. הרב קוק מבקש להמשיך את תיקון תרומות ומעשרות על ידי הרב ידלר גם בשנה הקשה. 'ציון אל ירפו ידיך' – כל עיני ישראל נשואות אליהם.

עיקרי הדברים

- געגועים לארץ.
- המשך העישור.
- 'אל ירפו ידיך'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], סט-גאללין, שווייץ, כ"ג אייר העת"ר[2]

מארץ-מרחקים ברכת אהבה וחבת קדש כאש עצורה אקרא לאחי היקרים, מחיי ארץ-חיים ומשובבי נתיבות עם עולם, יושבי מושבות אדמת-הקדש ביהודה ובגליל, ועליהם הועדים הנכבדים העומדים על עבודת החיים והשלו'[3] בנאות-השלו'[4] בארץ-חמדה, תקרת-עולמים לגוי קדוש.

אחי היקרים, בסיסי כל הגיוני ויסודי כל עשתנותי!

שלו' וברכת עולמים!

זה קרוב לשנה, אשר מאת ד' היתה זאת, כי נתרחקתי מארץ-חמדתנו, [הרב קוק יצא לכנס "אגודת ישראל" בגרמניה ונתקע באירופה עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה] בהמון מחשבות, להרים נס בגולה לאחד לבבות להעלות אור חבוי בנשמות שוקקות לעבודת התחיה, תחית עם וארץ, באשיות נצח ואדרת קודש. והנה בין כה וכה קם הסער העולמי, המחולל נוראות בסופתו. והננו עומדים כמהים מצפים לצמח-ד' אשר יצמיח "בעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות", [מתוך ברכות קריאת שמע] ורוחי הומה בקרבי מדי יום ביומו: מתי אבוא ואראה, אשוב לארץ-חמדה לראות שלו'[5] אחי האהובים, החלוצים במלאכות-ד', ההולכת ועולה מכל רוחות-החיים ומכל מסבות-העתים להקים דברו החי לעד וקים לנצח, מרוכסי אדמת-נכר אזכרכם אחי, ממעמקי חבתי מעומק חיי אביע לכם ברכתי: ברוכים אתם לד' וברוכים כל מעשיכם בארץ-אבות.

והנה בהיותי עמכם יחד על אדמת-הקדש ראיתי טהר-רוחכם, לשמור, יחד עם עבודת המעשה לכל יבול ארץ-חמדה, את קדש ד' בישראל, וחקי התבואות והפרות, בהפרשת התרומות והמעשרות, כאשר היא שומה ע"פ[6] התורה והמצוה, קבלתם תמיד באהבה וכבוד, ותקותי חזקה שגם בשנה זו, עם כל צוק-עתיה, תהיו אמוצים ברוח טהור, רוח-אמונים המלא חיים ועז-קדש, וע"י[7] ציר-אמונים מאז הרב ר'[8] בנציון ידלר [המגיד הירושלמי, שליחו של הרב קוק לתיקון התרומות והמעשרות במושבות] נ"י[9] תתקנו כל חובות-הקדש כדת תורת-חיים, כסדר אשר כבר הונהג מאתנו זה רבות בשנים בעה"י[10].

והנני חותם בברכת-שלו׳ אחים אהובים ונאמנים, חזקו ואמצו, "ציון, אל ירפו ידיך!" [צפניה ג, טז] דעו את גדולת ערככם, עיני כל ישראל מצפון ומים, ממזרח וממערב, נשואות לדרישת שלומכם ואשרכם, להצלחת מפעליכם ורוממות-כבודכם. וצור ישראל יקום במהרה בעזרת ישראל ויאמץ חילכם וירומם קרנכם לשם ולתפארת, ונזכה בקרוב לשמח בישועת-ד׳ בראיית-פנים של חבה על אדמת-קדשנו וחמדת-חיינו, כנפשכם היקרה ונפש אוהבכם הנאמן, קשור בברית ידידותכם הנאמנה, לעד,

הק׳ אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב״ה - ברוך השם
2. העת״ר - השנה תרע״ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. והשלו׳ - והשלום
4. השלו׳ - השלום
5. שלו׳ - שלום
6. ע״פ - על פי
7. וע״י - ועל ידי
8. ר׳ - רבי
9. נ״י - נרו יאיר
10. בעה״י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשלא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אייר תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב בן ציון ידלר

הרב קוק מזרז אותו לא לרפות ולנסוע גם השנה במושבות יהודה והגליל לתקן את העישור.

עיקרי הדברים

- זירוז לשליחות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ג אייר תרע"ה[2], ס"ט-גאללין

שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידידי הרב הגדול בתו"י[5] מו"ה[6] בנציון ידלר [הרב בן ציון ידלר, המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תשכט)] שליט"א[7].

אחדשה"ט[8] באה"ר[9],

באתי בזה לזרז את כת"ר[10] שאל ירף ידיו מעבודתו בקודש, וכמעשהו בכל שנה וביחוד אשתקד יעשה בעזה"י[11] לנסוע במושבות יהודה והגליל ת"ו[12], לתקן את כל יבול הארץ בתיקון הפרשת תרומ"ע[13] כדין תוה"ק[14], ואקוה בעה"י[15] כי בני המושבות יקבלוהו באהבה כמדתם הטובה תמיד, ולמרות העת הקשה יתן ד' בלבבם להתאמץ במצות קדושת אה"ק[16] וחוקי ד' התלויים בה, ומהרה יחיש ד' לחנינו וירים קרן עמו וקרן ארץ חמדתו ונזכה להתראות בחדוה ונועם ד' על אדמת הקודש במהרה בחסדי א' למושעות.

והנני בזה ידידו חותם בכל חותמי ברכות, אסיר תקוות ישועת חומות וחיל בהררי קודש' במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ה - השנה תרע"ה (1914/1915)
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
12. ת"ו - תבנה ותכונן
13. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה

15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. אה"ק - ארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אייר תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

תיקון תרומות ומעשרות צריך חיזוק, ובזמן המלחמה רוב התבואה נאכלת בארץ, כך שהתקלה חמורה יותר. הכוללים ו'אגודת ישראל' אינם יכולים לממן, וצריך מאה ועשרים פרנק לחודש. הרב קוק מבקש את עזרתו, וגם עזרה ל'שערי תורה' ביפו, שהוא 'עזוב מכל צדי'.

עיקרי הדברים

- מימון העישור בזמן המלחמה.
- 'שערי תורה' עזוב.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ס"ט גאללין, כ"ג אייר העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידידי היקר הרב המאוה"ג[5] אוצר תורה יראה וחכמה, כליל חמודות, רב פעלים לצדקת ד' בישראל מו"ה[6] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ [ראו (כרך ב', אגרת תקפד)] שליט"א[7],

אחדשה"ט[8] באה"ר[9],

מטרדת צוק העתים עברו ימים רבים, ימים של צער ונדודים, ולא פקדתי את כי[10] ידידי כתר"ה[11] כראוי במכתבי ידידות. אקוה שיבין איך נבוכו מחשבותינו מעוצם סערת הזמן ומכל אשר עבר על אה"ק[12] ובניה ומצער ריחוק מבית מאויינו ארץ חמדתנו ת"ו[13]. יזכנו השי"ת[14] לשוב לשוש במשוש הררי ציון להתענג בנועם זיו קדשם וחיי נשמות מתק אוירם.

אקוה שלא ימוד לי, ידידי כתר"ה, כמדתי וימהר להשיבני ולכבדני במכתביו האהובים.

ועל של עתה באתי ע"ד[15] אשר עוררוני מירושלים ת"ו בענין תיקון תרומ"ע[16], [ראו (כרך ב', אגרת תשכט), (כרך ב', אגרת תשלא)] אשר רבות עמלנו בו וביחוד בנסיעתנו אשתקד, וכעת הדבר צריך חיזוק מרובה, ובקשו ממני מכתב לועדי המושבות ביהודה ובגליל, שהנני ממהר בעזה"י[17] לשלח כראוי בחזוק ואמוץ, ויותר שהדבר דורש התחזקות מצד דוחק המצב וסערת הזמן החמור, נתכפל באשר כל התבואות והפירות כמעט נאכלים באי"י[18] עצמה, שתקלת הטבלים, חלילה, חמורה הרבה יותר מבזמנים הרגילים של הוצאתם לחו"ל[19] כידוע. והנה החלק של ההוצאה, שהיתה נתנת מירושלים מהכוללים, אין כעת מה לחשוב ע"ז[20], כי הכל דלל וחרב עד ירחם ד', ומה גם החלק הנועד מאז להנתן מאגודת ישראל, סכום ההוצאה הדרושה כעת לפי מכתבם עולה מאה ועשרים פרנק לחודש, ע"כ[21] אבקש בזה מכתר"ה[22], יתאמץ נא למען קדושת זכות הרבים וקיום פליטת קדושת ארץ חמדתנו וזכות קיום המצות התלויות בה, שאליהם עינינו ולבנו, להוציא אל הפועל את דבר עזרת ההוצאה הדרושה עד כמה שתשיג ידו הטובה, ונחזיק בזה ידים רפות ויתאמצו העוסקים בעבוה"ק[23], שליחינו הנכבדים בערי יהודה והגליל, במושבות ובחוות, ולא יבוטל יסוד הקודש אשר נתבסס בעזה"י במכונו באה"ק[24].

בבטחוני שישים כתר"ה, בכל חום אהבת התורה והמצוה וחבת הקודש, קדושת הארץ ומצותיה, אשר בלבבו הטהור, את לבבו לדברי, ועשה יעשה וחפץ ד' בידו יצלח להרים את התרומה הדרושה למטרת הקודש, הנני בזה מקצר ואומר שלו' וברכה באה"ר, כנה"ה[25] ונפש ידי"ע[26] דוש"ת[27] מצפה תשובתו במוקדם, ברגשי כבוד וידידות,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ודאי קבל כתר"ה את הנדפס מחוברת המסען שנשלח על האדרסה של הרב ד"ר[28] נובל [ככל הנראה הרב ד"ר נחמיה נובל מפרנקפורט] נ"י[29]. הנ"ל[30].

מדי דברי אעיר את לב כתר"ה ידי"נ[31] שליט"א, אולי יוכל לעשות איזה טובה למוסד "שערי תורה" ביפו. [ראו (כרך ב', אגרת תשכג)] לבי הומה עליו ועל גורל המלמדים, ת"ח[32] יקרים, ובני העניים הנזקקים לבית התבשיל של העובדים בו, גם לרבות בית המלאכה שהוא ג"כ[33] חטיבה יפה, וטוב הדבר שדגלו מסור בידי שלומי אמונים. בצוק העתים הללו הוא נעזב יותר משארי המוסדות. ירושלים סוף כל סוף נפקדת תל"י[34] ברבת בני עם ד', והמוסדות אשר לרוח הזמן הלא ישנם רבים תומכים ומחזיקים בהם, אמנם זה המכון לתורה ולתעודה ללמוד גפ"ת[35] והדרכה נאמנה ביראת ד' כימי עולם, ובהיותו עומד ביפו, הרי הוא עזוב מכל צד, חושב אני למצוה רבה להתאמץ להחזיק בו. ואקוה שיעשה כתר"ה כחכמתו ונדבת רוחו להמציא לו עזרה, והנני בזה כופל את תודתי למפרע על המחשבה ועל המעשה, על ההשתדלות ועל הפעולה, אשר אקוה שתעלה בידי מר חביבי שליט"א בעזה"י. הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כ' - כבוד
11. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
12. אה"ק - ארץ הקודש
13. ת"ו - תבנה ותכונן
14. השי"ת - השם יתברך
15. ע"ד - על דבר
16. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
17. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
18. בא"י - בארץ ישראל
19. לחו"ל - לחוץ לארץ
20. ע"ז - על זה
21. ע"כ - על כן
22. מכתר"ה - מכבוד תורתו רום הדרתו

23. בעבוה"ק - בעבודת הקודש
24. באה"ק - בארץ הקודש
25. כנה"ה - כנפשו הטהורה
26. ידי"ע - ידידו עוז
27. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
28. ד"ר - דוקטור
29. נ"י - נרו יאיר
30. הנ"ל - הנזכר לעיל
31. ידי"נ - ידיד נפשי
32. ת"ח - תלמידי חכמים
33. ג"כ - גם כן
34. תל"י - תודה לא-ל יתברך
35. גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת נוספות ה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח שבט תרע"א - פתח תקווה **נמען:** זיכרון דברים לייסוד חברת 'אתרוג'

נוסדה חברת 'אתרוג', שמאחדת את מגדלי האתרוגים הכשרים בהשגחת הוועד בפתח תקווה והרבנים. החתימה נעשתה בחנוכת בניין תלמוד התורה. חתומים: הרב קוק והרב י"ב הלוי הורוויץ.

עיקרי הדברים

- ייסוד חברת 'אתרוג'.
- השגחה מרכזית.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1]

זכרון דברים, שנוסדה היום חברת "אתרוג", [לשיווק אתרוגי ארץ ישראל, שאינם מורכבים; ראו (כרך א', אגרת קיד)] המאחדת את כל אחינו בארץ ישראל בעלי הפרדסים נוטעי האתרוגים הכשרים, שאין בהם שום חשש הרכבה אסורה, שהם עומדים כולם תחת השגחת הועד המרכזי הנוסד בפתח-תקוה, ועל גביהם הרבנים הח"מ[2]. פרטי הדברים יהיו בע"ה[3] מעובדים, לכל עניני התקנות הנדרשים לאימוץ הענין וחיזוקו בע"ה, ולשמירה הבטוחה והמעולה מכל חשש מכשול, ויתפרסמו כפי צורך הענין בין כל אחינו החרדים לדבר ד', כפי היכולת, למען ידעו כל ישראל, כי מובטחים הם ע"י[4] האתרוגים הללו ממטעי אחינו באה"ק[5], שיזכו בהם למצות אתרוג כמאמרה בלא שום חשש שמץ פסול. ולאות לטובה וסימנא מילתא, סימן טוב, כי הנחנו יסוד החברה הנכבדה הזאת, בעת אשר נועדנו אנחנו הח"מ לחינוך הבנין החדש לתלמוד-תורה פה פתח תקוה, מיסוד אגודת אחינו היראים באשכנז, ולאות אמת בעה"ח[6] אור ליום י"ח שבט תרע"א[7] פה פתח-תקוה ת"ו[8].

הק' אברהם יצחק ה"ק

יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. הח"מ - החתום מטה
3. בע"ה - בעזרת השם
4. ע"י - על ידי
5. באה"ק - בארץ הקודש
6. בעה"ח - באתי על החתום
7. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
8. ת"ו - תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת נוספות י

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' שבט תרע"ג - פתח תקווה **נמען:** תקנון אגודת 'שבח הארץ'

מטרת האגודה: להרחיב את הישוב על ידי הרחבת המסחר ביבול הארץ, להסיר לעזים ולתקן את הכשרות. סניף שלה הוא אגודת האתרוגים הכשרים, ותתקיים תעמולה קבועה גם דרך 'אגודת ישראל'. חתומים: הרב קוק, הרב ציטרון, הרב מירקין והרב ד' הלוי עפשטיין.

עיקרי הדברים

- מסחר וכשרות.
- אגודת האתרוגים.
- תעמולה.

נוסח האגרת עם ביאור

אגודת "שבח הארץ"

מטרתה להרחיב את הישוב הארץ-ישראלי, ע"י[1] הרחבת גבול המסחר ביבול הארץ, בכל הענינים שיש להם שייכות לעניני כשרות וכל עניני הדת והיהדות.

האגודה משתדלת להסיר את הלעזים מכל הענינים של סחר יבול הארץ, שהבירור של כשרותם הוא נוגע למעמד מסחרם, והיא מתאמצת לתקן את הענינים שיש בהם מכשול בעניני הכשרות, עד שיהיה בכחה לברר את התוכן של הכשרות של עניני המסחרים הנ"ל[2] באופן פומבי.

אחד מעניני הכשרות, שהשתדלות כשרותם ופרסומו הוא נוגע לסחר הארץ ביותר, הוא ענין האתרוגים הכשרים. ע"כ[3] הננו מיסדים סניף, לאגודת שבח הארץ, אגודת האתרוגים הכשרים.

והננו מקוים להוציא מן הכח אל הפועל תעמולה קבועה לטובת האגודה הנ"ל וסעיפיה ע"י כל הכחות המשפיעים שבין שלמי אמוני ישראל בכל העולם, בע"ה[4], ומהם ג"כ[5] ע"י אגודת ישראל וסניפיה,

והננו באים עה"ח[6], לאשר ולקיים את כל הדברים הנ"ל בעהשי"ת[7], אור ליום ועש"ק[8] ט' שבט תרע"ג[9], פה פתח תקוה ת"ו[10].

הק'[11] אברהם יצחק הכהן קוק, אב"ד[12] דעה"ק[13] יפו והמושבות ת"ו

ישראל אבא ציטרון [הרב ישראל אבא ציטרון, רבה של פתח תקוה] רב ואב"ד[14] פה פתח תקוה ת"ו

אליעזר מירקין

דובער הלוי עפשטיין

1. ע"י - על ידי
2. הנ"ל - הנזכר לעיל
3. ע"כ - על כן
4. בע"ה - בעזרת השם

5. ג"כ - גם כן
6. עה"ח - על החתום
7. בעהשי"ת - בעזרת השם יתברך
8. ועש"ק - וערב שבת קודש
9. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
10. ת"ו - תבנה ותכונן
11. הק' - הקטן
12. אב"ד - אב בית דין
13. דעה"ק - דעיר הקודש
14. ואב"ד - ואב בית דין

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב סוכות תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק לקח שני אתרוגים מחמת ספק: יווני עם הכשר, וקורסיקני 'פראי'. סוכות הוא החג שמטביע את אור ישראל 'בטבע החיים, הנפש והעולם'. בפסח הראינו חירות מהטבע, ובסוכות אנו מתקרבים אל הטבע ומטביעים בו את הקודש שמעליו. 'במעמקי החושך אנו מאירים באבוקת אורנו'. הסוכה - זכר לדור המדבר, 'דור הדורות'.

עיקרי הדברים

- שני אתרוגים.
- פסח - חירות מהטבע.
- סוכות - הקודש בתוך הטבע.
- דור המדבר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], אור ליום ערב חג הסוכות, עזר"ת[2].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו, וב"ה[6] אשר עברו עלינו הימים הקדושים שעברו מירח האיתנים [מחודש תשרי (מלכים א ח, ב)] דנא לשלו'[7] יחנינו צור ישענו ב"ה ויראנו בישועתו ולטובה יגמר בעדנו ברחמיו הרבים. הסוכה כבר היא כגמורה, אתרוגים לקחתי שנים כדרכי בגלותי מפני הספק, ואמנם על אחד מהם יש הכשר מעיד שאינם מורכבים, אבל לא אתמחא לי גברא, [אבל אין לי ידיעה שהאיש מומחה ונאמן (ארמית)] והעדות היא נגד החזקה שאתרוגי יוון הם מורכבים, [האתרוגים מיוון (קורפו) הוחזקו כמורכבים על לימון, ולכן פסולים] והשני הוא קורסיקני [אתרוג מקורסיקה] וגידולו קצת פראי, משער אני שאיננו מורכב. יאר ד' פניו אלינו לקבל את רשמי אורות קדשו מחדות נועמו והוד זיו פאר הדרו, בימי החג הקדוש הבע"ל[8], החג התוכני באופיו להטביע את אור ישראל בטבע החיים, בטבע הנפש, בטבע העולם, בטבע היש, בטבע ההויה. בפסח חגנו את חרותנו, הראנו לדעת שהננו בני חורין, משוחררים גם מההגבלות של חוקי הטבע, המקשרים בעבותות את האישים ואת העמים, ותולדתנו נתיסדה מיסוד האור העליון, מלשד חיי העולמים הזולף בחסדי אבות ממקור הברכה, מיסוד עולם שהוא קודם ונעלה מכל הגבלה וחוקיות מוטבעה.

אבל החיים החמריים וגם הנפשיים, וביחוד האנושיות, והעולם כולו, יסודותיו ומערכותיו, תוצאותיו וסדריו, כולם בחוג טבע הם מוגבלים. ואיך זה יושפעו מדולגי עולמים, ממחוללי מעל, המגביהים את מעופם מעל כל משטר וחוק טבע, בחפצם האישי והאומי, בשאיפותיהם הזמניות והנצחיות. ובאים אנו בחג האסיף, [חג הסוכות (שמות כג, טז)] בירח האיתנים, במועד הגבורות גבורות הגשמים ועוז הרוח, הכבדת האכף של הטבע הסתוי ההולך וממשמש לבוא, ואנו מתקרבים אל הטבע. יושבים בסוכה, נאחזים באגודת נטעים [ארבעת המינים] רעננים, שמחים בשמחת המים, [שמחת בית השואבה] בשמחת הרויה

הטבעית בברכת ד' על היקום, ההולכת במעגל המוגבל אשר בחוקי הברזל של הטבע, חודרים אנו גם בטבעיותה של האנושיות, בהכרח החמרנות שלה, בצורך שבעים האומות [שבעים פרי החג בסוכות כנגד שבעים האומות (סוכה נה)] אשר חלק ד' אותם לכל צבא השמים, ועל כל אנו מטביעים את הוד הקודש שממעל לכל טבע, את חינו והדרו בתוך עומק הטבע, בתוך הלב הבשרי, בתוך הגויה החמרנית הגדולה, בתוך הטבע הגס הארצי, בתוך הארץ המקולקלת, האדמה אשר אררה ד'. [בראשית ה, כט] במעמקי החושך אנו מאירים באבוקת אורנו, והננו ששים ושמחים בגאון ד' גם בעוד אשר החושך הוא כ"כ[9] עב ומגושם. כי בחושך ד' אור לי, [מיכה ז, ח] ואורי וישעי צור לבבי וחלקי שמחתי וגילי צור עולמים, שדי בשמחת הויתו, יפעת זיוו וקדושת תפארתו, לכל בריה.

ואשרנו שאנו מכירים את אשרנו, אשרנו שאנו שמחים במתת גורלנו, אשרנו שאנו שואבים בכל יום ויום, בכל שעה ושעה, ממעיני ישועות העולמים. והעולמים הולכים ונושעים, והנשמות הולכות ומשתלמות, הולכות ומתמלאות מפגימותיהן, ואנו מלאים עוז וחדוה מפעולותינו שאנו פועלים עם אל, ובת קול עתידה להיות מפוצצת בראשי ההרים ואומרת כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו [ירושלמי שבת ו, ט; על פי במדבר כג, כג] ויושבים אנו בסוכות, זכר לאותן הסוכות של הדור הפלאי, דור הדורות, דור המדבר, אשר קפל בעוזו וכלליותו את כל הדורות כולם והטביע בקרב כולם את הלמעלה מהטבעיות, את אור ד' עליון הרחב והחפשי, זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר ארץ לא זרועה.

שמחני נא בני חביבי מכל אשר עמדך לטובה.

יחנינו צור עולמים ב"ה ויחדש עלינו ועל כל עמו בית ישראל שנה טובה ומעוטרה, ומאופל יגיה נהורים ומעז מתוק יוציא וממשטמת לאומים ומלחמותיהם האכזריות, מי יתן טהור מטמא - "הכל יוכל וכללם יחד" אור חיים נועם אהבה שלו'[10] ורעות, מאושר ומבוסס ביסודי חיים איתנים חזקים ומחוטבים, וגוי אחד בארץ יקום ויופיע באורו וכבודו בזיוו וזהרו, יכיר את כח נשמתו ואת חילו הגדול שמגבורה העליונה, של אל נאזר בגבורה נוטה שמים ויסד ארץ האומר לציון עמי אתה, וכארי וכלביא יקום ויתעודד, ישוב אל מקור חייו, אל אור גניזת תורתו, אל ארץ חמדתו, ואל כוננויות משטריו וחיי טבעיותו בגאון שם ד' במהרה בימינו. והיה זה שלו' כנפשך היקרה ונפש אביך דוש"ת[11] מצפה אשרך וטובך כל הימים,

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. וב"ה - וברוך השם
7. לשלו' - לשלום
8. הבע"ל - הבא עלינו

9. כ"כ - כל כך
10. שלו' - שלום
11. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מר שכויץ כתב על הצורך להפנות את דעת הקהל לאתרוגי ארץ ישראל, וראה את ההורים בירושלים. 'הימים ימי מעשה ועבודה גדולים'. הרב קוק שואל מה דעתו של ד"ר אשר על עבודה מעשית בארץ, ועל איחוד ה'יחידים' בקהילה בסנט גאלן.

עיקרי הדברים

- אתרוגי ארץ ישראל.
- ידיעות על ההורים.
- עבודה מעשית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט"ו טבת תרע"ח[2], לונדון.

בני יקירי שליט"א[3], ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. בטח כבר קבלת את מכתבנו עם המכתבים ששלחנו לך מיקירינו באה"ק[6]. וכמו כן קבלתי מכתב ממך ממר שכויץ נ"י[7], מעיר ע"ד[8] אתרוגי א"י[9], להפנות אליהם כעת את דעת הקהל. גם מודיע משלו'[10] הורינו היקרים שי'[11], שראה אותם בהיותו בירושת"ו[12] שבועים לפני כתיבת מכתבו שהוא ו' כסלו. וכמ"כ[13] מודיע משלו' הבנות שי' ומשלו'[14] ש"ח וביתו ושמואל וביתו [אחיו של הרב קוק, הרב שמואל קוק] שי', שראה את כולם תל"י[15] על שלומם.

והנה הימים ימי מעשה ועבודה גדולים ומופלאים בתוצאותיהם, וראוי וחובה היא לרומם את הרוח העליון את רוח ד' על עמו למען יפוח בחזקה להכין את כל לב וכל יד, לרגש ולמפעל, בעבודת פנים ועבודת חוץ.

קבלנו דעפעשע מד"ר[16] אשר שי', שכותב שיתראה עמך בקרוב. בטח הי'[17] אצלכם בס"ג. נכבד לי לדעת מה דעתו כעת בדבר עבודה מעשית באי"י[18], הראויה לשרידים אשר ד' קורא, לעת כזאת, וראוי והכרח הוא לאגד את הידים מהמדינות שיש אפשרות להאגד יחדו, הנה כבר בקשתיך לכתוב לנו מכל פרטי מעשיך במושבך החדש, ומה מצב הקהילה בכלל, העולה יפה האיחוד דאשתקד, ואם נראה פריו ג"כ[19] לטובה עכ"פ[20] באיזה מדה על מצב היהדות שמה.

בטח תכתב לאה"ק[21], לכולם בפרט ולירושת"ו[22], כראוי לפי המצב החדש, [לאחר כיבוש ירושלים בידי הבריטים, כ"ד כסלו תרע"ח] המעודד עכ"פ רגשי תקוה בעה"י[23]. מרוב הגות לב ושפעת ארחות רעיון, להתוכנים החדשים הבאים ומופיעים עלינו, קשה לי לסדר דברים ארוכים. נקוה לאור ד' שירחיב את כל המצרים, ותשועת ישראל בא תבא בשלל יקרתה, במהרה בימינו בקרוב. אביך מצפה אשרך,

אברהם יצחק ה"ק

ד"ש[24] באה"ר[25] לאהובינו הר"א[26] קמחי ור"מ ויסבורד והר"י[27] שטערנבוך נ"י, רב תודות על ד"ש היקרה.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. באה"ק - בארץ הקודש
7. נ"י - נרו יאיר
8. ע"ד - על דבר
9. א"י - ארץ ישראל
10. משלו' - משלום
11. שי' - שיחיה
12. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
13. וכמ"כ - וכמו כן
14. ומשלו' - ומשלום
15. תל"י - תודה לא-ל יתברך
16. מד"ר - מדרש רבה
17. הי' - היה
18. בא"י - בארץ ישראל
19. ג"כ - גם כן
20. עכ"פ - על כל פנים
21. לאה"ק - לארץ הקודש
22. ולירושת"ו - ולירושלים תבנה ותכונן
23. בעה"י - בעזרת השם יתברך
24. ד"ש - דרישת שלום
25. באה"ר - באהבה רבה
26. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. והר"י - ו + הר"י: הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** אחיו, הרב שאול חנה

הרב קוק מבקש מכל בני המשפחה לכתוב, ושואל על המושבות. 'ריש מילין' הוא 'כספר חתום' לרבים, ות"ח אחד התחיל לכתוב עליו פירוש. בלונדון הרב קוק יושב 'בכבוד גדול והשפעה רבה'. הרב קוק פרסם בעיתונים שהסוחרים יקנו רק אתרוגי ארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- בקשה למכתבים.
- 'ריש מילין'.
- כבוד בלונדון.
- אתרוגי ארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ב אדר תרע"ח[2].

אח יקר ואהוב הרה"ח[3] מוהרשח"ק[4] [מורנו הרב שמואל חיים קוק, אחיו של הרב קוק] שליט"א[5] ורעיתך היקרה וכל צאצאיכם לטובה ולברכה ואוי"ט[6] וכל טוב סלה.

שלו'[7] וברכה באה"ר[8].

שימחתנו יקירי במכתבך היקר, אשר היה לנו למשיב נפש, אמנם יותר מדי קצרת, כי צמאים אנחנו לדעת מכל פרטי ענינכם, ומשלומם של כל אחד ואחד מכם הקטנים עם הגדולים. ומה מאד יהי'[9] גדול חסדכם, אם כל המושכים בעט סופר [שופטים ה, יד] מכם יואילו לשמחנו בכתב ידם, הבנים והבנות שיחיו כולם לברכה. ומה מאד תגעגע נפשי לדעת מהתפתחותם של הצעירים שיחיו, במשך הימים הרבים אשר עברו עלינו בלי ידיעות מפורשות, ישמחנו נא ד' בישועתו לשבוע נחת מכלכם בכט"ס[10].

ע"ד[11] הרעיון הירושלמי, כמובן שהנני סומך על ידיעתכם הפנימית, ועוד חזון למועד [חבקוק ב, ג] בע"ה[12]. מאד אשתוקק לדעת משלו'[13] המושבות ועניניהם כעת, בקודש ובחול, דברים נדפסים עוד א"א[14] כעת לשלוח.

הדפסתי פה חוברת קטנה בשם ריש מילין, [קונטרס על צורות האותיות, התגין, הנקודות והטעמים, שיצא לאור בלונדון] בעניינים רזיים, שלמעמיקים הוא נושא גדול, אבל לרוב הקוראים הרי הוא כספר חתום. [ישעיהו כט, יא] ת"ח[15] אחד התחיל לכתוב עליו פירוש ארוך, אבל לא עלתה בידו להדפיסו.

אכפיל את בקשתי שלא לקמץ במכתבים, ולכתוב בפרטיות, ולהתענין במה שאפשר להתעסק בפועל בעניני הטבת המצבים ההרוסים של הכלל ושל הפרט, כאשר העירותי במכתבי הקודמים. מצדנו אין מה לכתוב כ"כ[16] בפרטיות. ב"ה שאני יושב פה בכבוד גדול והשפעה רבה יותר מאשר חשבתי לאפשרות בתור נודד בגולה. ב"ה על חסדו ועיני ולבי נשואות הן ליום אשר יחננו ד' לשוב אל הקודש, לעבוד שמה

עבודת ד' ועמו, לברכה והצלחה. צב"י[17] יושב כעת בס'[18] גלין, [הרצי"ה יושב כעת בסנקט גאלן שבשווייץ] הוא הולך ומתפתח לפי מדתו בהדרגה, יראנו ד' בישועתו לראות ממנו נחת ומכל יקירינו שי'[19]. ע"ד מסחר אתרוגים הגיעני מכתב של הצעה ממר שכויץ נ"י[20] והודעתי פה בעתונים להעיר את הסוחרים שרק עם אתרוגי א"י[21] יהיה להם יחש, [שיסחרו רק באתרוגי ארץ ישראל, כפי שהרב קוק עודד תמיד] וראוי לעבוד בדבר בשקידה.

מוטרד אני מצדדים שונים בעבודת חוץ ופנים. והנני חותם בכל חותמי ברכות בצפיית ישועה ואהבת אמת כנפשך היפה ונפש אחיך דבק באהבתך ודוש"ת[22],

הק' אברהם יצחק ה"ק

זה מימים הגיעוני מכתבים מהרד"ב[23] ומחיים שי'. ב"ה על שלומם וכא"ל[24].

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. מוהרשח"ק - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ח, ק (למשל: שמואל + חיים + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ואוי"ט - ואורך ימים טובים
7. שלו' - שלום
8. באה"ר - באהבה רבה
9. יהי' - יהיה
10. בכט"ס - בכל טוב סלה
11. ע"ד - על דבר
12. בע"ה - בעזרת השם
13. משלו' - משלום
14. א"א - אי אפשר
15. ת"ח - תלמידי חכמים
16. כ"כ - כל כך
17. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
18. בס' - בספר
19. שי' - שיחיה
20. נ"י - נרו יאיר
21. א"י - ארץ ישראל
22. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
23. מהרד"ב - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. וכא"ל - וכל אשר לו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח מרחשון תר"פ **נמען:** הרב ישראל אבא ציטראן, רב פתח תקוה

על המשגיח לתרומות ומעשרות שנטה 'לצדי דרכים': בגלל ניסיונו לא הורחק לגמרי, אבל מינו עוד ממונה 'שוקט ודובר שלום', ואת הישן הזהירו שלא יחרחר ריב. הרב קוק אינו מתרשל ביסוד 'הסתדרות הרבנים', אלא 'האסון הנורא אשר קראני' (מות בתו) מכביד עליו, 'והנני עדיין כגבר אין אילי'. ועם זאת הרב קוק עובד בהכנה.

עיקרי הדברים

- המשגיח לתרומות ומעשרות.
- ממונה נוסף.
- הסתדרות הרבנים.
- האסון.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ח מ"ח[1] פי'

לכ'[2] ידי"נ הרב הגאון החה"ש[3] מו"ה[4] ישראל אבא ציטראן [רבה של פתח תקווה; ראו (כרך ב', אגרת תרלו)] שליט"א[5]

האב"ד[6] דפתח תקוה ת"ו שלום וברכה מכתב קודש דמר כת"ר[7] ידי"נ[8] שליט"א הגיעני, ומאד נצטערתי על הצער שנצטער מר בענין רב"צ[9] ידלר, [הרב בן ציון ידלר, שהיה ממונה מטעם הרב קוק על תיקון תרומות ומעשרות במושבות; ראו (כרך ב', אגרת תקפו)] וגם פה שמעתי שנטה לצדי דרכים, אבל בהיותי יודע שהטיפול בעניני תיקון תרומ"ע[10] צריך נסיון וזריזות, והוא נתמחה בכך זה כמה שנים, לא מלאני לבי להעבירו לגמרי. ובישוב הדעת עם ידידינו היקרים חברי הבד"צ[11] ומשרד הרבנות דפעה"ק[12], הסכמנו לקחת עוד ממונה איש שוקט ודובר שלו'[13] לעמו. ובמקום שלא יהי'[14] אפשר לשלח את הראשון הישן נשלח את החדש. אקוה שגם כתר"ה[15] חביבי יסכים ע"ז[16] ויעזרנו לתמם את הענין בע"ה[17]. ומה שנוגע להסתדרות הרבנים, תמהני איך עלה ע"ד[18] כתר"ה שהנני מתרשל ביסוד הדבר הקדוש הזה, שכל בנין קדושת האומה באה"ק[19] תלוי בו, אבל הלא יודע מר את האסון הנורא אשר קראני, [ככל הנראה פטירת בתו אסתר יעל, זמן קצר לאחר שובו לארץ] אשר הוגה ד' ביום חרון אפו בעוה"ר[20], והנני עדיין כגבר אין איל, עד אשר ירחמנו השי"ת[21] בזכות הרבים מעודדני לעבוה"ק[22], עבודת ד' ועם קדשו על אדמת הקדש באיחוד כל ת"ח[23] נבוני לב יראי ד' וישרי דרך, ובכל חולשתי ויגון לבבי ל"ע[24], הנני עובד בהכנה הדרושה לענייננו הגדול, ואקוה להודיע פרטי דברים לכתר"ה[25] בע"ה כשיגמלו הדברים קצת, וצור ישראל יכונן את מעשי ידינו למען שמו.

מובן הדבר, שחוץ ממה שלקחנו את הממונה החדש הזהרנוהו להישן, באזהרה גדולה וכפולה, שלא יהין עוד לחרחר ריב ולהתערב בהשאלות הצבוריות בכל פרטיהן וסעיפיהן, ואם לא יקיים, מובן הדבר

שנהי'[26] מוכרחים לטכס עצה איך להעמיד את המצב על מכון השלו'[27] וכבוד הצבור ושלותו, אבל תקותי חזקה בעה"י[28] כי הכל יבא על מקומו בשלו'[29].

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות כנפשו היקרה ונפש ידי"ע[30] דוש"ת[31] באה"ר[32]

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. מ"ח - מרחשון
2. לכ' - לכבוד
3. החה"ש - החיים והשלום
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. האב"ד - האב בית דין
7. כת"ר - כבוד תורתו
8. ידי"נ - ידיד נפשי
9. רב"צ - רבי בן ציון
10. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
11. הבד"צ - הבית דין צדק
12. דפעה"ק - דפה עיר הקודש
13. שלו' - שלום
14. יהי' - יהיה
15. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
16. ע"ז - על זה
17. בע"ה - בעזרת השם
18. ע"ד - על דבר
19. באה"ק - בארץ הקודש
20. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
21. השי"ת - השם יתברך
22. לעבוה"ק - לעבודת הקודש
23. ת"ח - תלמידי חכמים
24. ל"ע - לא עלינו
25. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
26. שנהי' - שנהיה
27. השלו' - השלום
28. בעה"י - בעזרת השם יתברך
29. בשלו' - בשלום
30. ידי"ע - ידידו עוז
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
32. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' שבט תר"פ - ירושלים **נמען:** האיכרים, הכורמים וסוחרי יבול הארץ במושבות

הרב קוק מזכיר את הקשר מימי יפו, כשעודדו את שמירת המצוות התלויות בארץ, וזו גם מה שמחבב את הארץ על שומרי התורה ומרחיב את שוק יבולה. ב"ה, תיקון תרומות ומעשרות, ערלה וכלאים מתקיים בחפץ לב. הרב קוק שולח שוב את הרב בן ציון ידלר, הממונה הראשי על תיקון תרומות ומעשרות, ומבקש לחזק את ידיו ולכבוש את שוקי הארץ ביבול אחינו.

עיקרי הדברים

- זיכרונות מיפו.
- מצוות התלויות בארץ.
- שליחות הרב ידלר.
- יבול הארץ בשוק.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2], יום ה' לחדש שבט, תר"פ[3]

אחי היקרים מישבי שוממות ארצנו [על פי ישעיהו מט, ח] הקדושה. ובוני חרבותיה, אכרנו וכורמנו יושבי המושבות החביבות, וכל העוסקים בסחר יבול ארץ הקודש, להרחיב מחית עם ד' המתישב על אדמת קדשו תובב"א[4]. שלום וברכה, ברכת עולמים מהר הקודש מציון וירושלים אחים אהובים, מאז אשר חנני צור ישראל וגואלו בחסדו, לעמוד לשרת לפניכם בקודש, בהיות עוד מושבי בעה"ק[5] יפו ת"ו, בתקופת השנים שעברו, לפני תקופת הרת עולם, [לפני מלחמת העולם הראשונה ("הרת עולם", מתפילת ראש השנה)] וסערת המלחמה אשר עברה. היה תמיד דבור של חבה מצוי ביניינו, על ידי פגישות לעתים מזומנים. ועל ידי מכתבים ערוכים בכל רגש אמתת עזוז אהבתנו הנאמנה, אהבת עולם אשר לא תשכח, הקשורה בנועם חמדת עז. ידידות ארץ חמדה, ואהבת בניה בוניה מקוממי הריסותיה, וגודרי פרצותיה, משובבי נתיבותיה לשבת. [ישעיהו נח, יב] ודברנו היו תמיד באמנה, להעיר ולעורר אהבת הקודש החתומה בלבבנו בחותם חי וקיים לעד, בדבר שמירת קדושת ארצנו הקדושה ברושם קדשה של המצות התלויות בארץ כתורה וכמצוה, על פי כל דרכי תורה מורשה קהלת יעקב. [דברים לג, ד] ועמדת הקודש הזאת, היא היא גם כן המרהיבה את נפשות עם ד' לאהבת ארץ אבות, והעוזרת להרחבת סחר יבול ארצנו הקדושה בין אחינו הנאמנים לד' ולקדושת התורה ומצותיה, השומרים באהבה ונעימת קודש בגאון ועז.

את חקות הקודש בדבר המצות התלויות בארץ וב"ה[6] שפרץ טהרה בישראל ["פרצה טהרה בישראל" (שבת יג)] על אדמת הקודש, ובחפץ לבב הולכים הם ומתקיימים פקודי ד' הישרים בתיקון תרומות ומעשרות, ערלה וכלאים, [מצוות התלויות בארץ: הפרשת תרומות ומעשרות מהיבול, איסור פירות שלוש השנים הראשונות לנטיעה (ערלה), ואיסור הרכבת מינים (כלאים)] המצות התדיריות כדבר ד' על ישראל עמו על חבל נחלתו. ועתה אחינו החביבים, אשר מאת ד' היתה זאת, ומהפכת העולם ושאון הלאומים הביאו מתוך מחשכיהם קוי אורה

המתוקים, את ערכי צפיות ישועתנו ורשמי תקות הרחבת ישוב ארץ אבות הולכים ומתגלים, בימין ד' רוממה העושה חיל. [תהלים קיח, טז] הנני בזה לחזק את רוחכם הטובה והנאמנה, להוסיף אומץ בטהרת ידיכם הנשואות תמיד קודש לבנות את ארצנו הנשמה. וכמאז כן גם עתה. ביתר שאת וביתר עז, תמלאו ידיכם קודש לד' ולעמו, ולבנין ארץ חמדתו במשמרת הקודש, להרבות ידידות ארץ חמדה כבודה והדרה, ולכבוש את שוקי הארץ במלואם ביבול אחינו משדדי אדמתנו החביבה.

והנני שולח בזה כמאז ציר אמונים, זריז בעבודת הקודש הרב ר'[7] בנציון ידלר, הממונה הראשי לפקוח תקון תרומת ומעשרות, והמצות התלויות בארץ בכלל באה"ק[8]. תכון עתירתי אחי האהובים לחזק ולאמץ את ידי צירנו. להדר ולפאר את כבוד ארצנו הקדושה, ולרומם ולכבד את עובדיה ומישביה לעיני כל עם ד' הגוי כולו. גוי קדוש שומר אמונים ע"י[9] שמירת המצות התלויות בארץ כדת תוה"ק[10]. חזקה היא תקותנו, כי מהרה ישיב ד' את שבות אהלי יעקב כימי עולם וכשנים קדמוניות. ומלך ביפיו. וכהן על כסאו. ארמון על משפטו. ועם ד' שוכן לבטח בארצו, תחזינה עינינו, ושב יעקב ושאנן ואין מחריד. [ירמיהו ל, י] והיה זה שלו'[11] וברכת ד' מקודש, עליכם אחי היקרים. יברך ד' חילכם, ושדי תנובות [שדות תנובה] ימלאו ברכה עד בלי די, כנפשכם היקרה ונפש הקשור באהבתכם.

החותם בברכת ישועת חומות וחיל במהרה בימינו אמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עובד לעם קדוש על אדמת הקודש, החונה פה עיה"ק[12] ירושלים תובב"א[13]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
5. בעה"ק - בעיר הקודש
6. וב"ה - וברוך השם
7. ר' - רבי
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. ע"י - על ידי
10. תוה"ק - תורתנו הקדושה
11. שלו' - שלום
12. עיה"ק - עיר הקודש
13. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש אייר תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב יוסף הלוי (בעל 'ערוך' המתוקן)

הרב קוק מצרף מכתב למר גלוסקין על מצבו של הרב, אף שספק אם יועיל. הרב קוק מבקש שלא יזניח את ההשגחה על הערלה, שהיא 'השבת רבים מעון'. תוכניתו להדפיס ש"ס מדויק עם 'הערוך' המבואר גדולה, אבל כדי לממשה צריך לעלות מדרגות רבות בחיים מסודרים. בלונדון סיפר למו"ל על עבודתו, אבל היה מחסור בנייר.

עיקרי הדברים

- מכתב לגלוסקין.
- השגחה על ערלה.
- הדפסת ש"ס עם 'הערוך'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2]. ר"א לחדש אייר תר"פ[3] כי[4] ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] אוצר תו"י[7] מו"ה[8] יוסף הלוי שליט"א[9].

שלום וברכה אחדשה"ט[10] באה"ר[11] מכתבו היקר הגיעני בזמן של טרדא מרובה ופזור הנפש גדול, והוכרחתי לעכב עד כה, ואתו הסליחה. הנני מליט בזה את מכתבי למר גלוסקין [ככל הנראה זאב גלוסקין, ממייסדי רחובות ומראשי "כרמל מזרחי"] ע"ד[12] מצבו של כת"ר[13]. מסופקני מאד עד כמה יפעלו דברי, אבל אינני בן חורין מלעמד מנגד, מדרישת משפטיו, בטח יודיעני מר איך הדברים הולכים. וע"ד[14] ההשגחה בענין הערלה, [פירות שלוש השנים הראשונות לנטיעה, האסורים באכילה] בקשתי גדולה היא שלא יזניח כת"ר את הענין בשוא"ת[15], סו"ס[16] הלא עבודת הקודש היא זאת, והשבת רבים מעון, ומי כמר היודע את מצב הדבר, ואנכי בריחוק מקום כמה דאפשר הנני מוכן בל"נ[17] לסעדו סעד רוחני שבידי. ע"ד מחשבתו הגדולה להדפיס ש"ס[18] בתכנית מדוייקת, כמה גדולה היא מחשבה זו, אבל כמה מדרגות בחיים מסודרים אנחנו צריכים לעלות, עד כדי לאפשר לנו יכולת גדולה כזאת. אולי כאשר יתכוננו מעט ענינינו הכלליים, יהי'[19] מקום לדברים חשובים כאלו בתור דברים ממשיים. ודאי חושב כת"ר שהדפסת ש"ס כזאת תהיה ביחד עם הערוך המתוקן והמבואר מכ', מה טוב הי'[20] הענין אם נמצא לו ידים. בהיותי בלונדון ספרתי לאחר מהמו"לים[21] את עבודתו הענקית של מר בהערוך.

אך אז היו מניעות טכניות מעכבות כהשגת נייר וכו'[22]. נקוה לחסדי ד' להוציא אל הפועל את אשר ברוח עמנו לטובת עם ד' ותורתו.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות כנה"ר[23] ונפש ידי"ע[24] דוש"ת[25] באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. כ' - כבוד
5. יד"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. תו"י - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. ע"ד - על דבר
13. כת"ר - כבוד תורתו
14. וע"ד - ועל דבר
15. בשוא"ת - בשב ואל תעשה
16. סו"ס - סוף סוף
17. בל"נ - בלי נדר
18. ש"ס - שישה סדרים (התלמוד)
19. יהי' - יהיה
20. הי' - היה
21. מהמו"לים - מהמוציאים לאור
22. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
23. כנה"ר - כנפשו הרמה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דראש חודש תמוז תר"פ - ירושלים **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בהלכה, על התוספות בעניין ערלה בשריפה: הקושיה 'אפשר לנטוע' שייכת רק אם השריפה מן התורה; ואם מדרבנן - הנטיעה היא ביטול איסור. ואף אם מן התורה, אולי יש מצוה של שריפה בביעורה (רש"י תמורה, הגרע"א). הרב קוק פרסם את 'התחיה השלמה'. יש מקום למזיגת קודש וחול, אבל עדיין 'המקום של צורך השמירה של הגבולים... רחב מאד', ודווקא נתינת מרחב לכל כוח בחוגו תברר את הדברים.

עיקרי הדברים

- הלכה: ערלה בשריפה.
- 'התחיה השלמה'.
- מזיגת קודש וחול ושמירת גבולות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. ירושלם ת"ו[1], יום א' דר"ח[2] תמוז תר"פ[3]

בני יקירי שליט"א[4] שמחתני בדבריך היקרים במכתבך שהגיענו היום ע"י[5] הרש"ה[6] נ"י[7].

דברים פרטיים מסתמא יכתב לך רמ"פ[8] נ"י, ואני כמדתי לא-בכל עת הנני מוכשר לסדר דברים, אפילו פשוטים ונחוצים. הערתך ע"ד[9] התוס'[10] בשיטת זוז"ג[11]. יפה היא, ונראה דהקושיא למה ערלה בשריפה הרי אפשר לנטע. היא שייכת רק אם נאמר דערלה בשריפה מה"ת[12], שאז אין להשיב משום איסור ביטול איסור לכתחילה, לרוה"פ[13] דס"ל[14] דהוא מדרבנן. אבל אם ערלה בשריפה רק מדרבנן, ל"ק[15] דאפשר לנטע, הא הו"ל[16] מבטל איסור, דאסור עכ"פ[17] מדרבנן, ומשו"ה[18] אמרו שתשרף. והנה רש"י[19] בסוף תמורהי [תמורה לד] פי'[20] דערלה בשריפה מכה"כ[21] והתוס'[22] מעירים בזה בצ"ע[23]. ובסוכה ל"ה ב', [סוכה לה] ד"ה[24] לפי, אמרו לה בדרך אפשר. ובפנ"י[25] נוטה הרבה לומר שאינו מה"ת בשריפה, משום דלאו היקש גמור הוא ערלה לכה"כ[26], ואפילו למ"ד דמה"ת[27] בשריפה ג"כ[28] קשה מאי קושיא, הא אפשר בנטיעה, שהרי אם המצוה היא בשריפה, א"כ[29] בביעור אחר הוא מבטל את המצוה. וכה"ג[30] הקשה הגרע"א[31] רש"י בתמורה שם, דיהיב טעמא אמתניתין דכל הנשרפין לא יקברו, דלמא משכח להו ואתא לידי תקלה, תיפ"ל[32] משום ביטול מצות שריפה. וה"נ[33] י"ל[34] אע"ג[35] דמותר גם לכתחילה לנטע מצד עצם דין איסור הנאה.

אבל מ"מ[36] חייבה תורה מצוה של שריפה בביעורה, ואיני מופנה כעת לדון באריכות. מסתמא, ישלח לך רמ"פ המכתב "התחיה השלמה", [מכתב גלוי שפרסם הרב קוק באותם ימים] שמצאתי א"ע[37] נלחץ לפרסמו, כמה שיפעול במעשה א"ז[38] ענין שלנו. מה שהערת הקודש של דחיקת האמת מחיבת להגיד א"א[39] לעצור. וצור ישראל יראנו נפלאות בישועתו, כמדומה שהעירות במכתב הקודם ע"ד ההתקרבות של הקודש והחול בתור מזוג, יותר ממה ו. לגי ב'. מכלאי הכרם. בד"ה[40] אלו הן. תמורה לד' א'. שהי'[41]

המעמד אשתקד. אין ספק בדבר כי המצב הרוחני של האומה הולך מתברר וחושף זרוע ד', מקדש את העולם ומעלה את הנשמות משקיעתן, וב"ה[42] יום יום יעמס לנו ישעו, בכ"ז[43] אם שיש מקום למזיגה של קודש וחול, המקום של צורך השמירה של הגבולים הוא כעת עדיין רחב מאד, ודוקא ע"י נתינת המרחב לכל כח בחוגו, יתבררו הדברים יותר, ורוח התמים של יעקב איש תם יתפאר ויתעלה.

ויה' זה שלו'[44] וברכה וכט"ס[45], בברכת ד' על עמו ונחלתו

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ת"ו - תבנה ותכונן
2. דר"ח - דראש חודש
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ע"י - על ידי
6. הרש"ה - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ה (למשל: שמואל + הלל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. נ"י - נרו יאיר
8. רמ"פ - רבי משה פ... / רבי מרדכי פ... - שם אדם
9. ע"ד - על דבר
10. התוס' - התוספות
11. זוז"ג - זה וזה גורם
12. מה"ת - מן התורה
13. לרוה"פ - לרוב הפוסקים / לרוב הפעמים
14. דס"ל - דסבירא ליה
15. ל"ק - לא קשיא (אין זו קושיה)
16. הו"ל - הוציא לאור
17. עכ"פ - על כל פנים
18. ומשו"ה - ומשום הכי
19. רש"י - רבי שלמה יצחקי
20. פי' - פירוש
21. מכה"כ - מכלאי הכרם
22. והתוס' - והתוספות
23. בצ"ע - בצריך עיון
24. ד"ה - דיבור המתחיל
25. ובפנ"י - ובפני יהושע (ספר)
26. לכה"כ - לכלאי הכרם
27. דמה"ת - דמן התורה
28. ג"כ - גם כן
29. א"כ - אם כן
30. וכה"ג - וכהאי גוונא
31. הגרע"א - הגאון רבי עקיבא איגר
32. תיפ"ל - תיפוק ליה (נלמד ממילא)
33. וה"נ - והכי נמי
34. י"ל - יש לומר
35. אע"ג - אף על גב
36. מ"מ - מכל מקום
37. א"ע - את עצמו

38. א"ז - אין זה; ב"של א"ז הרב": אבי זקני
39. א"א - אי אפשר
40. בד"ה - בדיבור המתחיל
41. שהי' - שהיה
42. וב"ה - וברוך השם
43. בכ"ז - בכל זאת
44. שלו' - שלום
45. וכט"ס - וכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז מנחם אב תר"פ **נמען:** ועד המושבה חדרה

הרב קוק מבקש שהאבטיחים ושאר יבול חדרה יצאו מתוקנים בתרומות ומעשרות על ידי השוחט של המושבה, 'למען נוכל לאכול פרי אדמת קדשנו'.

עיקרי הדברים

- תיקון תרומות ומעשרות ביבול חדרה.

נוסח האגרת

ב"ה[1] י"ו מנ"א[2] תר"פ[3]

לכבוד ועד המושבה חדרה ת"ו[4] שלום רב. אתכבד בזה לבקש מהועד הנכבד להשתדל שהאבטיחים הבאים מהמושבה יובאו מתוקנים בהפרשת תרומ"ע[5] ע"י[6] שו"ב[7] המושבה. וכן תבואת הגורן וכל היבול שיצא מהמושבה, יצאו נא מתוקנים כדת תוה"ק[8], למען נוכל לאכול פרי אדמת קדשנו בחדות לב ואהבת אחים צופי גאולה וישועה בעה"י[9].

והנני בזה חותם בברכה נאמנה מהר הקודש מירושלים.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
6. ע"י - על ידי
7. שו"ב - שוחט ובודק
8. תוה"ק - תורתנו הקדושה
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מנחם אב תר"פ **נמען:** מנהל היקב בזכרון יעקב

שלא תלך לאיבוד תרומת המעשר מהיין: כמו ביקב ראשון לציון, יפיקו ממנה אלכוהול לשריפה, שהכהנים רשאים להשתמש בו, וההכנסה תלך לישיבת 'תורת כהנים' בירושלים, דרך שליחו הרב מ"י רוזנטל.

עיקרי הדברים

- אלכוהול מתרומת מעשר.
- לטובת 'תורת כהנים'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום לחדש מנ"א[2] תר"פ[3] כי[4] מנהל היקב בזכרון יעקב

שלו'[5]. אבקש בזה מכבודו, למטרת הקודש אשר הצבנו שלא ילך החלק של תרומת מעשר מכל יבול הארץ לאיבוד. [תרומת מעשר שייכת לכהן, אבל בזמן הזה אסור לאכול אותה בטומאה; לכן היו משמידים אותה] כ"א[6] יעשה ממנו חומר של שריפה, [אלא יעשו ממנה חומר בעירה, שמותר לכהן להשתמש בו (כדין "שמן שריפה")] שיוכל להיות ע"פ[7] גדרי הדין מכניס איזה סכום למטרות רצויות. והנה ביקב של ראשון לציון כבר הונהג מאז בהסכמתי להוציא מן היין של תרומ"ע[8] אלכוהל, והוא נתן להשתמש בו לכהנים בתור חומר של שריפה, אבקש בזה שגם כבודו יעשה כן בחלק התרומ"ע[9] אשר ביקב זכרון יעקב, וטוב שיתן את החומר של האלכוהל על ידי שליחנו המוכ"ז[10] [מוסר כתב זה] הרב מי"צ[11] רוזנטל. ויהי'[12] לטובת ישיבת תורת כהנים בירושלים. [ישיבה בירושלים שבה למדו כהנים את הלכות הקודשים והמקדש]

בברכה וכבוד

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. מנ"א – מנחם אב
3. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
4. כ' – כבוד
5. שלו' – שלום
6. כ"א – כי אם
7. ע"פ – על פי
8. תרומ"ע – תרומות ומעשרות
9. התרומ"ע – התרומות ומעשרות
10. המוכ"ז – המוסר כתב זה
11. מי"צ – ראשי תיבות של שם (כגון משה יצחק)
12. ויהי' – ויהיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תשרי) תר"פ - ירושלים **נמען:** רב מושבה

כשלושים אלף אתרוגים נשלחו מהמושבה בלי מעשר. יש לצוות על הממונה להפריש 'שלא מן המוקף' על כולם, וצריך לשם כך כשלוש מאות אתרוגים, רצוי קנויים או במתנה.

עיקרי הדברים

- אתרוגים בלי מעשר.
- הפרשה שלא מן המוקף.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. פעה"ק[2] ירושת"ו[3]. יום חדש [י"ב] שנת תר"פ[4] ידי"ו שליט"א[5],

שוי"ר[6], שמעתי כי מהאתרוגים שנשלחו מהמושבה דמר שליט"א היו הרבה בלי מעושרים. ע"כ[7] נכון הדבר שיצוה כתה"ר[8] על עו"ר[9] הממונה על המעשרות להפריש שלא מה"מ[10] על אותם שנשתלחו בכל מקום שהם, להציל כמה דאפשר אלפי מאחב"י[11] ממכשול, וזכות הרבים תלוי בו בע"ה[12].

ידי"ע[13] דוש"ת[14] באה"ר[15]

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ.ב. כפי שהוצא לפני ערך שלשים אלף אתרוגים נשלחו בלא מעשר א"כ[16] יהי'[17] צורך להשיג ערך ש' אתרוגים ויותר. אקוה שיעלה הדבר בנקל ביד כתר"ה[18] לתקן הדבר בכ"מ[19] דאפשר ויותר טוב שיהי'[20] התרו"מ[21] לקוח או מקובל במתנה. מטעם הידוע למר ידי"ע, הנ"ל[22]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. פעה"ק - פה עיר הקודש
3. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
4. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שוי"ר - שלום וישע רב
7. ע"כ - על כן
8. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
9. עו"ר - עושי רצונו (שליחיו)
10. מה"מ - מן המת (אבר מן המת); בהפרשת תרומה: מן המוקף
11. מאחב"י - מאחינו בני ישראל
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ידי"ע - ידידו עוז
14. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
15. באה"ר - באהבה רבה
16. א"כ - אם כן
17. יהי' - יהיה

18. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
19. בכ"מ - בכמה מקומות
20. שיהי' - שיהיה
21. התרו"מ - התרומות והמעשרות
22. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' תשרי תרפ"א **נמען:** הרב י"א ציטרין, רב פתח תקוה

ברכת השנה. הרב קוק הורה לשלוח עוד עותקים מהמכתבים (לאיכרים). לא נגע בעניין העסקת עולים אצל סוחרים בערים, כי כמעט אין נוכרים עובדים בבתי המסחר היהודיים, והדבר עלול לדחוק את תושבי הארץ הוותיקים ולעורר איבה; ובכל זאת יש לשים לב.

עיקרי הדברים

- ברכת השנה.
- עוד עותקים מהמכתבים.
- עבודה בערים - חשש איבה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ה' לחודש תשרי שנת תרפ"א[2]

ברכת השנים, וגמח"ט[3] לכ'[4] ידי"נ[5] הרב הגאון מוהרי"א[6] ציטרין [רבה של פתח תקווה; ראו (כרך ד', אגרת תתקפז)] שליט"א[7]

האב"ד[8] דפ"ת[9] ת"ו[10] הנה ברך לקחתי באהבה מכתר"ה[11] חביבי שליט"א. ותשובתו אמורה ואברכה מברכיך יתברך כתר"ה[12] בכל טוב. בשנה טובה ומעוטרת. ונזכה לראות בתשועת עם ד' על אדמת קדשו ובהצלחת צמח ישועתינו לגאולה שלמה. נצטערתי על אשר שלחו רק עקזעמי אחדים מהמכתבים וציויתי להוסיף לשלח עוד איזה טופסים. מה שלא נקדתי בזה המכתב ע"ד[13] נתינת עבודה בערים אצל הסוחרים וכדומה, מפני שבמציאות כמעט אין נכרים עובדים אצל בתי המסחר של אחב"י[14], ואולי יוכל הדבר לגרום דחי' של תושבי הארץ מלפנים בשביל הבאים, ויביא לידי איבה, ע"כ[15] נמנעתי מזה. בכ"ז[16] צריכים אנו לשום לב גם ע"ז[17]. ועוד נתישב בע"ה[18] עם כתר"ה במכתבים. וכשיחנינו השי"ת[19] להתראות באיזה אופן להמשיך את העבודה של תוכן המכתבים לימים הבעל"ט[20].

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[21] כנה"ר[22] ונפש ידי"ע[23] דוש"ת[24]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. וגמח"ט - וגמר חתימה טובה
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. מוהרי"א - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, א (למשל: יעקב + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. האב"ד - האב בית דין
9. דפ"ת - דפתח תקוה

10. ת"ו - תבנה ותכונן
11. מכתר"ה - מכבוד תורתו רום הדרתו
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. ע"ד - על דבר
14. אחב"י - אחינו בני ישראל
15. ע"כ - על כן
16. בכ"ז - בכל זאת
17. ע"ז - על זה
18. בע"ה - בעזרת השם
19. השי"ת - השם יתברך
20. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
21. באה"ר - באהבה רבה
22. כנה"ר - כנפשו הרמה
23. ידי"ע - ידידו עוז
24. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מרחשון תרפ"א **נמען:** מנחם אוסישקין

'נלאיתי כבר נשוא את כל העלבון': חילול שבת ומאכלות טרפות בגלוי. המטבח הקבוע של 'אחדות העבודה' בירושלים פועל בשבת ומאכיל כשש מאות איש 'נבילה, טריפה, חלב ודם, ובשר וחלב'. אם אוסישקין אינו יכול לעזור - שיודיע, והרב קוק יצא בקול אל העולם: 'אינני מהדלטורים הדתיים, אבל כבר עברו כל הגבולות'. הרב קוק מציע להיפגש בדחיפות.

עיקרי הדברים

- חילול שבת וטרפות.
- המטבח של אחדות העבודה.
- איום לצאת בפומבי.
- בקשת פגישה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ט"ו מרחשון תרפ"א[2]

חביבי אדון אוסישקין [מנחם אוסישקין, ראש ועד הצירים] נלאתי כבר נשא את כל העלבון והחוצפה נגד כל קודש ועקירת הדת בצורה גסה ההולכת ומתגברת, חילול שבת ומאכלות טריפות זהו בגלוי, ומה יש לדבר עוד על מסט גלן. פרעות של מוסר בהנהגת החיים פנימה, בושה תכסה פנינו על כל זה. המטבח הקבוע בירושלם מאחדות העבודה [המטבח הציבורי של מפלגת "אחדות העבודה" בירושלים] עובד בשבת כבחול, בהפקרות גסה ומפטם כשש מאות מבקריו בכל הטריפות, נבילה, טריפה, חלב ודם, ובשר וחלב, הכל בדרך של [מבוזים] גסים. וזה הוא מוסד עומד באמצע עיר הקודש, והקולר תולים על ועד הצירים [והאשמה תולים בוועד הצירים ("קולר" על פי פסחים יג)] ועל כבודו שהוא אדיש בזה יותר מדי. על כן זאת אדרוש מכבודו. יודיעני נא אם יוכל [לעזור] לנו בתיקון הפירצות הללו, שמשימים אותנו חרפה בגויים ובישראל, ומהפכים את חלום תחייתנו לפלצות וזועה, ואם לא יוכל לעזור ג"כ[3] יודיענו נא, אנכי לא אוכל עוד לשתק, מוכרח אהיה לצאת בקולי קולות אל העולם הגדול, אינני מהדלטורים הדתיים [איני מן המלשינים הדתיים] אבל כבר עברו כל הגבולות של הסבלנות, והסכנה של השתיקה והאדישות היא עכשיו הרבה יותר גדולה מכל תוצאה שתוכל לצאת ע"י[4] הרעשה. אולי יהי'[5] טוב בעיני כבודו לבקרני בביתי ונקח בזה איזה עצה הדדית, ואם אי אפשר זה לכבודו, יודיענו הזמן הנאות לו ואסור אליו לועד או לביתו, אבל במוקדם היותר אפשרי.

והנני בזה נאמנו המוקיר ערכו הנעלה ומצפה לתשובתו המידית

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. ג"כ - גם כן
4. ע"י - על ידי

5. יהי - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו כסלו תרפ"א **נמען:** הרב יוסף הלוי

בגלל המהומות ביקב דחה את מכתבו למר גלוסקין, ועכשיו הרב קוק מצרפו. צריך עצה להרחקת מחללי שבת בפרהסיה מתעשיית היין, 'בלא שום ויתור'. מצורף גם מכתב לוועד זכרון יעקב.

עיקרי הדברים

- השגחת כשרות ביקב.
- הרחקת מחללי שבת.
- מכתבים לגלוסקין ולזכרון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ט"ו לחדש כסלו תרפ"א[2]

ידי"נ[3] הרב המאוה"ג[4], אוצר תו"י[5] מו"ה[6] יוסף הלוי [הרב יוסף הלוי, רבה של ראשון לציון] שליט"א[7] שלום וברכה מפני השערוריות שהיו ביקב,

דחיתי את כתיבתי למר גלוסקין, [זאב גלוסקין, מנהל אגודת הכורמים] כעת הנני בזה מליט את מכתבי אליו, שיואל כת"ר[8] חביבי להמציאו לו, ולעמד על המשמר ע"ד[9] מלוי הענינים הנוגעים לשמירת הכשרות בע"ה[10]. וביחד עם זה צריכים אנחנו עצה ע"ד ההרחקה מתעשית היין, של אלה המחללים שבת בפרהסיא, בלא שום ויתור, וכבר דאגתי ע"ז[11] מאד, בראותי את הידיעות ע"ד השינויים, ואקוה שכולם יבינו את חשיבות הדבר גם לטובתם. לוטה בזה ג"כ[12] מכתב להועד דז"י[13] [ועד זכרון יעקב] והנני מחכה על תשובותיו הברורות של כת"ר על כל פרטי הענין, בין במה שנוגע ליהודה, ובין במה שנוגע להגליל, ודי יתקננו בעצה טובה למען שמו.

ידי"ע[14] דוש"ת[15] באה"ר[16]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. תו"י - תורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. ע"ד - על דבר
10. בע"ה - בעזרת השם
11. ע"ז - על זה
12. ג"כ - גם כן

13. דז"י - דזכרון יעקב
14. ידי"ע - ידידו עוז
15. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
16. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד כסלו תרפ"ב **נמען:** הרב יוסף הלוי, יקב ראשון לציון

למר אסטשינסקי השיב: רק אם היין שממנו הופק האלכוהול נבחן ויש בו טעם יין הראוי לשתייה, אפשר לקרוא עליו שם מעשר. על היין המעורב לבו מהסס, ואין ראיות מכריעות לעשר ממנו על יין נקי. גם ביין הנקי שמזוקק באלמביק יש מים מאדי הקלחת שיש לנכות.

עיקרי הדברים

- תנאי למעשר מהיין.
- ספק ביין מעורב.
- ניכוי המים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום כ"ד לחדש כסלו תרפ"ב

כ' ידי"נ[2] הרב המאוה"ג[3] כו"[4] מוהר"י[5] הלוי שליט"א[6]

ביקב ראשון לציון [יקב "כרמל" בראשון לציון] ת"ו[7]. שוי"ר[8]. מצאתי לנכון להודיע שמר ש. אסטשינסקי הי'[9] אצלי ושאל ע"ד[10] היין שנמשך ממנו האלכוהל השבתי לו כאמור במכתבי, שדוקא אם יבחן היין, ויהי'[11] בו טעם יין, באופן הראוי לשתי' בתור יין, יוכשר לקרא עליו שם מעשר. ולא באופן אחר. והנה אם יהי'[12] כן באמת, מרוצה אני בזה יותר מהקולא של היין המעורב אפי'[13] עם סברת התסיסה שסו"ס[14] לבי מהסס ע"ז[15] מאד. ולא מצאתי עדיין ראיות מכריעות, לעשר ממנו על יין נקי. וזאת למודעי שהגידו לי אנשים בקיאין שגם בהיין הנקי הנמשך ע"י[16] האלמבג. [מכשיר הזיקוק (אלמביק)] יש בו חלקים של מים מהזיעה של הקלחת, שבודאי צריך לנכות באומד ברור את השיעור של המים המעורבים. וחפצתי מאד לדעת איך הסכים כת"ר[17] להתנהג בכ"ז[18].

והנה בזה ידי"נ דוש"ת[19] באה"ר[20].

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ידי"נ - ידיד נפשי
3. המאוה"ג - המאור הגדול
4. כו' - וכולי (וכן הלאה)
5. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. ת"ו - תבנה ותכונן
8. שוי"ר - שלום וישע רב
9. הי' - היה
10. ע"ד - על דבר

11. ויהי' - ויהיה
12. יהי' - יהיה
13. אפי' - אפילו
14. שסו"ס - שסוף סוף
15. ע"ז - על זה
16. ע"י - על ידי
17. כת"ר - כבוד תורתו
18. בכ"ז - בכל זאת
19. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
20. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' שבט תרפ"ב **נמען:** ר' א' אייזנברג

תודה על הסיוע במידע על מצב הישוב. העיתון 'דגל ירושלים' עדיין לא יצא מסיבות טכניות. מצורפים עשרה עותקים של הקול הקורא 'עת לטעת' לנוטעים ולכורמים, לנטיעת אתרוג כשר בארץ, והרב קוק מבקש להפיץ את הרעיון.

עיקרי הדברים

- תודה על המידע.
- עיכוב העיתון.
- 'עת לטעת' - אתרוג כשר.

נוסח האגרת עם ביאור

יום כ' לחודש שבט תרפ"ב[1] למע"כ[2]

ידידי הרה"ח[3], רב הפעלים לתחית עמנו וארצנו, מוהר"א[4] אייזנברג, [אהרן אייזנברג, ממייסדי רחובות ומראשי הפעילות החקלאית ביישוב] שלו'[5] וברכה מקדש מירושלים. את תודתי הרבה, על מכתבו וברכותיו הידידותיים אלי, הנני מוסר אליו בזה וגם הנני להודות לו על הסיוע שהוא מסייע לנו, ושהבטיח לסייע לנו בעתיד, בעניני הישוב, בהמציאו לידינו את הידיעות הנחוצות לעניני מצב הישוב. ואשר על כל אלה הנני להכיר לו את תודתי, בזה. והנני מקוה כי גם לימים הבאים לא יופסק הקשר הידידותי אשר בינינו, בנוגע לעבודת בנין ותחית ישראל בארצו. במה שנוגע להופעת העתון "דגל ירושלים" [עיתון שתכננה תנועת "דגל ירושלים" של הרב קוק] מסיבות טכניות לא יכולנו עוד להוציא את הדבר לפועל. נקוה כי בקרוב יסורו המכשולים, אי"ה[6]. גם הנני לשלוח אליו, עתה, עשרה אכזמפלרים מהקול הקורא "עת לטעת" [קריאה לאיכרי המושבות לנטוע אתרוגים כשרים, שאינם מורכבים] שהוצאתי אל אחינו הנכבדים העוסקים במטע ארצנו הקדושה, והכורמים והנוטעים שבמושבותינו, לנטיעת אתרוג כשר בארץ ישראל. ואבקשהו להשתדל אודות הפצת הרעיון הזה.

ולעשות ע"ד[7] הרחבת הפעולה הזאת, כיד ד' הטובה עליו, והי'[8] זה שלו' וברכה באה"ר[9] כנה"י[10] ונפש ידי"ע[11] דושה"ט[12] בכל לב ונפש.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
2. למע"כ - למעלת כבוד
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שלו' - שלום
6. אי"ה - אם ירצה השם
7. ע"ד - על דבר

8. והי - והיה
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כנה"י - כנפשו היקרה
11. ידי"ע - ידידו עוז
12. דושה"ט - דורש שלומו הטוב

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקנ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז כסלו תרפ"ג - ירושלים **נמען:** הרב יוסף הלוי, ראשון לציון

תודה על הבשורה שענייני המעשרות ביקבים הוסדרו בלי שאלות, ומזל טוב על שחרור בנו.

עיקרי הדברים

- מעשרות היקבים.
- מזל טוב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם י"ז כסליו תרפ"ג[2]

שלו'[3] וברכה, לכבוד ידי"נ[4], הרב המאור הגדול וכו'[5] מוה"ר[6] יוסף הלוי [ראו (כרך ד', אגרת אקכה)] שליט"א[7], בראשון-לציון ת"ו[8] אחדשה"ט[9] באה"ר[10] קבלתי מכתבו היקר. והנני מכיר לו תודה לכת"ר[11], על הבשורה-הטובה שנסדרו, ב"ה, עניני מעשרות היקבים [ראו (כרך ד', אגרת אקכה)] מבלי שום שאלות, עצהיו"ט[12]. וכן אני מברך בברכת מז"ט[13] לכת"ר וכל משפחתו, על חסדי השי"ת[14] בשחרור בנם היקר נ"י[15].

והנני הדוש"ת[16] באה"ר ונאמנה, מקודש מירושלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
3. שלו' - שלום
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
6. מוה"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. ת"ו - תבנה ותכונן
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. לכת"ר - לכבוד תורתו
12. עצהיו"ט - על צד היותר טוב
13. מז"ט - מזל טוב
14. השי"ת - השם יתברך
15. נ"י - נרו יאיר
16. הדוש"ת - הדורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז תמוז תרפ"ה **נמען:** הרב חיים עוזר גרודזנסקי

תודה על 'אחיעזר' חלק ב. בעניין פירות ארץ ישראל שיצאו לחוץ לארץ: לפי הרמב"ם (מעשר ב א) הפטור תלוי בדעתו בשעת גמר המלאכה; אולי גם פירות שגמרו על דעת להוציאם לחוץ לארץ פטורים, ולהחמיר - לא לעשר מהם על פירות שנגמרו על דעת הארץ. 'והדבר צריך תלמוד'.

עיקרי הדברים

- תודה על הספר.
- הלכה: פירות שיצאו לחוץ לארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ט"ז תמוז פ"ה להגאון ר'[2] חיים עוזר [הרב חיים עוזר גרודזנסקי; ראו (כרך ד', אגרת ארז)] שליט"א[3],

שלו'[4]. תודה לקבלת ספרו אחיעזר ח"ב[5]. [שו"ת "אחיעזר", חלק ב] וראיתי להעיר במה שהאריך בסי'[6] ל"ט בענין פירות א"י[7] שיצאו לחו"ל[8] ולהיפך, שהנני מצטער על חוסר הביאור בהלכה רבתא זו, לפ"ד[9] הרמב"ם[10] בפ"ב דמעשר ה"א, [רמב"ם הלכות מעשר ב, א] שהענין של גמר מלאכה לגבי פטור לקוח הדבר איך שהי'[11] בדעתו בשעת גמר מלאכה, שאם גמר ע"ד[12] למכרן פטור, והמחשבה הזאת מצלת היא מחלות החיוב, מדוע לא נאמר כן על פירות א"י שיצאו לחוץ לארץ גם אחר גמר מלאכה, שאם גמר מלאכתן ע"ד להוציאן לחו"ל פטורין, ואם יהי'[13] הדין כן אז יהיו כל הפירות היוצאים מא"י[14] לחו"ל ברובן בכלל זה, שגמר מלאכתן הוא ע"ד להוציאן לחו"ל, וגם לחומרא צריך לדון בזה, שלא לעשר מהם על הפירות שגמר מלאכתן הוא ע"ד א"י, והדבר צריך תלמוד לע"ד[15].

והנני בזה דוש"ת[16] באה"ר[17].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ר' - רבי
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שלו' - שלום
5. ח"ב - חלק ב'
6. בסי' - בסימן
7. א"י - ארץ ישראל
8. לחו"ל - לחוץ לארץ
9. לפ"ד - לפי דעתי
10. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
11. שהי' - שהיה
12. ע"ד - על דבר
13. יהי' - יהיה
14. מא"י - מארץ ישראל
15. לע"ד - לעניות דעתי
16. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

17. באה"ר - באהבה רבה